biblioteca școlarului

ION AGÂRBICEANU

FEFELEAGA

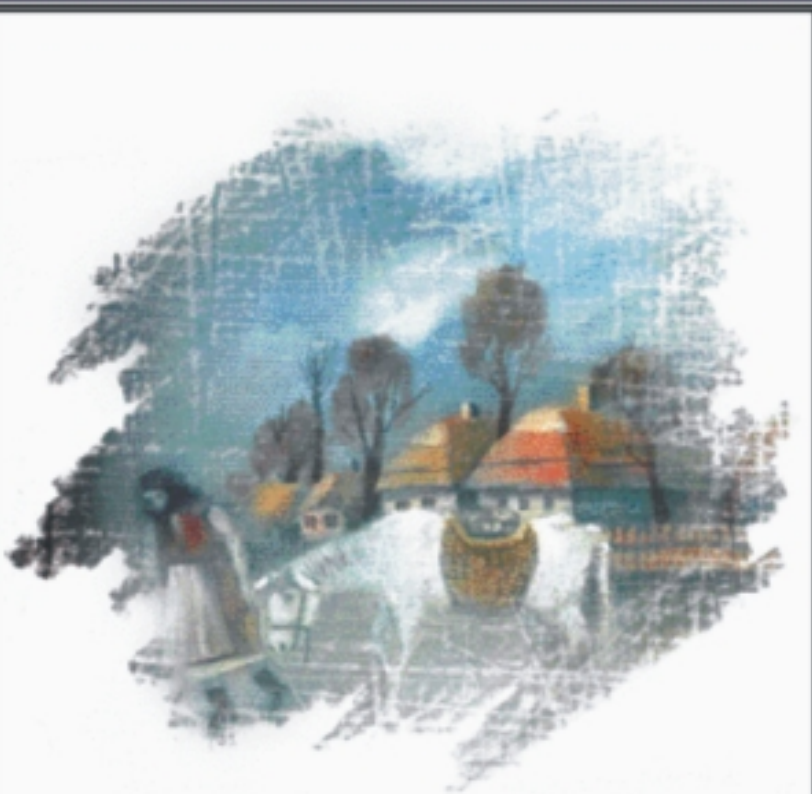

Litera

biblioteca școlarului

Ion
AGÂRBICEANU

FEFELEAGA

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecţíe íníţíată şí coordonată de Anatol Vídraşcu şí Dan Vídraşcu
Concepţía grafícă a colecţíeí: Vladímír Zmeev
Ilustraţíí: Emíl Chíldescu
Copertă: Isaí Cârmu

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE:

Eugen Lovínescu,
Míhaíl Dragomírescu, Ion Vlad,
H. Saníelevící, Víctor Felea, Dímítríe Vatamaníuc,
Ion Negoíţescu, Dumítru Mícu, Al. Píru,
Vasíle Coroban, Emílía Şt. Mílícescu,
Mírcea Zacíu

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

Librăria „Scripta“
str. Ştefan cel Mare 83, mun. Chişinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediţie a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
şi electronică la Grupul Editorial „Litera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Corector: Raisa Coşcodan
Tehnoredactare: *Marin Popa*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chişinău
Comanda nr. 11405

CZU 821.135.1-3
A 26

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Agârbiceanu, Ion
Fefeleaga: proză/ Ion Agârbiceanu; col. iniţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu; conc. gr. col./ Vladimir Zmeev/ coperta Isai Cârmu/ ilustraţii Emil Childescu.— Ch.: Litera, 2001 (Combinatul Poligrafic). — 344 [p]. — (Bibl. şcolarului, serie nouă, nr. 296).

ISBN 9975-74-371-4
821.135.1.-3

ISBN 9975-74-371-4 © LITERA, 2001

CZU

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Textele din culegere sunt reproduse după:

Ion Agârbiceanu, *Două iubiri. Povestiri.* Antologie de G. Pienescu. Prefaţă de Cornel Regman, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968.

Ion Agârbiceanu, *File din cartea naturii,* Editura Tineretului, Bucureşti, 1964.

Coperta: *Isai Cârmu*

ISBN

© «LITERA», 1997

TABEL CRONOLOGIC

1882 Se naşte în satul Cenade, nu departe de Blaj, în ziua de 12 septembrie, Ion, al doilea copil din cei opt ai lui Nicolae Agârbiceanu şi ai Anei, născută Olariu. Tatăl, de profesiune "vigil silvic", pădurar, om cu dragoste de carte, era abonat la diverse ziare şi reviste poporale ale vremii. Mama, care nu ştia carte, avea darul povestirii şi un simţ dezvoltat pentru frumuseţile naturii. *"Îi plăcea viaţa curată, cinstită, în muncă şi hărnicie. Nu era mulţumită cu orânduirea socială, cu împărţirea în oameni prea avuţi şi prea săraci"* **(Mărturisiri).**

Bunicul dinspre tată, Vasile Boariu, tot pădurar, se născuse în satul Agârbiciu, situat pe linia ferată Copşa Mică—Sibiu. Poreclit în Cenade "Agârbiceanu", porecla va deveni numele urmaşilor săi.

1887 *"Cred că de la vârsta de cinci ani, dacă nu şi mai degrabă, ajunsesem ciobănaşul oilor noastre." "Ceea ce mi-a pătruns adânc în suflet din aceşti ani ai primei copilării, din păscutul oilor la marginea pădurii sau în pădure, a fost mireasma câmpului, a codrului, culorile cerului, ale luncii cu florile, bătaia şi cântecele vântului în văzduh sau în pădure, cântecul apelor, al pâraielor în topitul zăpezilor. (...) Aproape tot ce şitu din observarea naturii cred că ştiu de la vârsta aceasta. Sau cel puţin cunoştinţele şi impresiile de atunci au rămas ca temei pentru cele viitoare. (...) Socotesc petrecerea în sânul naturii din primii ani ai copilăriei, ca şi vacanţele de vară petrecute în acelaşi fel, ca epoca cea mai importantă pentru receptivitatea mea sensitivă. (...) Impresiile*

de atunci au reînviat în orice descriere de natură din lucrările mele" **(Mărturisiri).**

1888 Urmează şcoala din sat cu "dăscăluţu". *"Nici o impresie puternică nu mi-a rămas din cei dintâi trei ani de şcoală primară, nici de la învăţător, nici de la colegii de şcoală. (...) Am impresia că iarna, în acest răstimp, nu trăiam decât când mergeam cu săniuţa, sau ne dădeam pe gheaţă cu alţi băieţi, apoi la sărbătorile principale: Crăciun, Bobotează, Paşti"* **(Mărturisiri).**

În ultima parte a clasei a treia trece la Blaj, unde face şi clasa a patra, pentru a putea fi mai bine pregătit în vederea continuării studiilor.

1892—1900 Liceul, la Blaj. *"Din clasa întâi a liceului am început să citesc istorioarele din viaţa* "pieilor roşii", *editate atunci la Braşov. (...) Între întâiele cărţi de literatură românească, am citit, tot în aceşti ani,* Poveştile unchiaşului sfătos, Basmele lui Ispirescu, Satul cu comorile. *(...) Apoi întreaga serie a* Haiducilor *lui N. D. Popescu. (...) Când eram în clasa a doua sau a treia de liceu am dat peste un mare povestaş. (...) Era ungur şi reformat, dar după vorbă îl credeai român neaoş. Avea un dar de povestit extraordinar şi vorbea, ca iluminat, cu patimă, ceasuri în şir. (...) Reţin că eram vrăjit nu numai de minunăţiile basmelor, ci şi de felul de a povesti al lui Minea. Îl stimam foarte mult, şi uneori aveam impresia că nu-i fiinţă de pe tărâmul nostru"* **(Mărturisiri).**

Începând din clasa a patra liceală are ca profesor la limba română şi latină pe Gavriil Precup, *"om cu aleasă cultură şi cu mult simţ pentru literatură"*. Acum face cunoştinţă cu Alecsandri, Creangă şi colecţia de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu. *"Poveştile lui Creangă m-au făcut pentru întâia oară să râd cu lacrimi, să simt o mare bucurie şi lumină în suflet.* Dănilă Prepeleac, Soacra cu trei nurori, *ca şi mai târziu* Kir Ianulea *şi* Pastramă trufanda *de Caragiale mi-au rămas până azi scrierile care mă predispun la voie bună mai mult decât oricare altele"* **(Mărturisiri).** La lecturile preferate se mai adaugă Costache Negruzzi, Grigore Alexandrescu şi nuvelistica lui N. Gane.

În ultimii ani de liceu se afirmă cu încercări de poezie la societatea de lectură a elevilor, iar în foiletonul ziarului "Unirea" din Blaj, la sfârşitul clasei a VII-a, i se publică primele versuri. În acelaşi ziar, în aprilie 1900, debutează cu proză, publicând schiţa **În postul Paştelui.**

1900 Bacalaureatul. Toamna, se înscrie la seminarul teologic al Universităţii din Budapesta, ale cărui cursuri le urmează cu întreruperi, până în anul 1904, când obţine "absolutoriul".

În primii doi ani continuă să trimită versuri la "Unirea", semnate Alfius, de asemenea şi câteva povestiri. Mai publică versuri în "Familia", "Tribuna", "Tribuna literară" şi chiar în "Sămănătorul" (1903), folosind diferite pseudonime. Tot cu pseudonim ("Potcoavă") publică în ziarul "Drapelul" din Lugoj o serie de schiţe satirice şi umoristice, realizate în spiritul literaturii umoristice a braşoveanului Virgil Oniţiu. Dar încercările în proză încep să fie curând *"determinate de-o nouă încântare estetică, de-o adevărată însufleţire. De* "Sămănătorul". *Şi anume: de proza literară a lui M. Sadoveanu, I. Ciocârlan, Sandu-Aldea. Şi, mai precis: de stilul nou, fraged de tinereţe, viu şi colorat, cu mare putere de a descrie natura şi aspectul extern al oamenilor — tocmai ceea ce păstram şi eu mai adânc în suflet, în chip inconştient, din prima mea copilărie (...) Simţeam acum o dorinţă, un avânt să încerc şi eu, ceea ce nu a fost cazul când am citit pe ceilalţi prozatori români: Negruzzi, Gane, Slavici, Creangă, Ispirescu, Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu"* **(Mărturisiri).**

1902 Apare la Budapesta, scoasă de o seamă de tineri (A. P. Bănuţ, Al. Ciura, Octavian Goga, Octavian Tăslăuanu), revista "Luceafărul". În nr. 8 al primului an de apariţie Agârbiceanu publică schiţa **Badea Niculae.** În 1903 colaborarea se intensifică. Acum apar: **În sâmbăta Floriilor, Mătuşa Stana,** urmate, în 1904, de **Mistreţul, Hoţul, Pe mal.** *"Sfios cum era, la început arunca manuscrisele în cutia de scrisori a* Luceafărului *de sub poartă şi dispărea fără să fie văzut de nimeni"* (Oct. Tăslăuanu, *Amintiri de la "Luceafărul").*

1904—1905 Pedagog (“subprefect”) la internatul liceului de băieţi din Blaj. În toamna lui 1905 primind o bursă, se întoarce la Budapesta cu intenţia de a urma filologia clasică şi istoria, dar scurt timp după aceea renunţă. Perioadă de intensă creaţie şi de lecturi susţinute. Într-un singur an (1905) apar în “Luceafărul” 11 povestiri.

Spre sfârşitul anului 1905 apare, editat de “Luceafărul”, care scosese tot atunci şi **Poeziile** lui Octavian Goga, primul său volum de schiţe şi povestiri intitulat **De la ţară**, cuprinzând 12 bucăţi (155 p.). *“Punctul de plecare în scrierea schiţelor* Mistreţul, Cula Mereuţ, *sau* Căprarul, Dan Jitarul *şi al celor mai multe publicate în volumul* De la ţară *a fost amintirea şi mai ales emoţia amintirii din întâia copilărie. (...) Era un fel de înduioşare în faţa subiectului, înduioşare care închidea în sine şi un fel de tristeţe şi de gravitate.(...) Era necesar ca orice subiect să-mi fie drag, să ajung cu el în prietenie şi intimitate, pentru a-l putea lucra. Nu ştiu! Îmi pare uneori că un sentiment de milă, sau poate de-o largă înţelegere îmi făcea simpatice şi motivele antipatice sub aspect estetic sau etic”* **(Mărturisiri).**

1906 Întors la Blaj, ocupă pentru scurt timp funcţia de “cancelist” la Mitropolie.

Vizitează Bucureştiul cu prilejul expoziţiei jubiliare. Aici cunoaşte pe scriitorii ardeleni aşezaţi în Capitala ţării libere, pe Coşbuc, Iosif, Chendi, Gorun, Zaharia Bârsan, precum şi pe Nicolae Iorga şi Emil Gârleanu.

Se căsătoreşte cu Maria Aurelia Radu.

Hirotonit, este numit preot în satul Bucium-Şasa, aproape de orăşelul Abrud, în Munţii Apuseni.

Începe perioada unor aspre revelaţii cu privire la traiul oamenilor acestor părţi, majoritatea mineri la băile de aur. Rodul acestor experienţe sunt o seamă de “Fragmente” publicate în revista “Ramuri” (1907) şi în “Revista politică şi literară” din Blaj, din acelaşi an, portrete şi instantanee reportericeşti, dintre care unele vor deveni schiţele şi povestirile care compun volumul din 1910, **În întuneric.**

"Mai ales după ce am început a fi atras de problemele sufleteşti şi de realităţile rezultate din lupta aspră a vieţii, m-am tot depărtat de romanticismul din Hoţul *sau* Căprarul, *şi am ajuns la un realism care uneori mă lovea pe mine însumi prin brutalitatea lui, cum sunt multe bucăţi din* În întuneric: Prăginel, Copilul Chivei, Fişpanul *etc."* **(Mărturisiri).**

Colaborare susţinută la numeroase reviste din Ardeal şi ţara liberă, şi îndeosebi la "Luceafărul" şi la "Viaţa românească"; în revista ieşeană publică, începând cu 1906, numeroase schiţe: **În luptă** (nr. 7, 1906), **Fierarul Petrea, Fefeleaga** (nr. 8, 1908), **Luminiţa** (nr. 10), **Vârvoara** (nr. 12), **Angheluş** (1909), **Vecinul nostru Hudri** (1910), precum şi nuvela mai lungă **Popa Man** (nr. 3 şi 4, 1910).

1909 Apare la Vălenii de Munte volumul **În clasa cultă,** reunind schiţe şi povestiri din viaţa intelectualităţii ardelene.

1910 Apare volumul **Două iubiri,** tipărit de tipografia "Neamului românesc". Volumul conţine cunoscutele schiţe şi povestiri **Fefeleaga, Luminiţa, Bunica Iova, Precupaş** etc., inspirate unele de amintirile copilăriei, altele din noua realitate a satului moţesc.

Apare volumul **În întuneric,** tipărit de editura "Minerva" din Bucureşti, cuprinzând de asemenea evocări de figuri din satul copilăriei, dar mai ales "Fragmentele" rupte din experienţa de viaţă de la Bucium-Şasa.

Apare în biblioteca "Lumina" din Bucureşti culegerea de povestiri **Prăpastia.**

În nr. 5 al "Luceafărului" se publică răspunsul lui Agârbiceanu la ancheta revistei cu privire la poporanism, semnificativ pentru convingerile social-politice ale scriitorului.

Este numit preot în satul Orlat din apropierea Sibiului, unde va rămânea până în 1916. Perioada aceasta şi cea care a precedat-o sunt însemnate pentru scriitor şi din punctul de vedere al lecţiilor decisive care i-au îndrumat paşii în creaţie. Face cunoştinţă adâncită cu Balzac, Flaubert, Zola, Dostoievski, Tolstoi, Gogol, Gorki, Andreev. *"Până la ei pot afirma că aproape nu-mi puteam*

da seama de marea valoare a prozei literare, a povestirii mari, a romanului. Însăşi viaţa şi-a deschis porţi nouă pentru mine. Începusem să pipăi imensitatea luptei vieţii, nesfârşita ei bogăţie şi variaţie, culmile şi prăpăstiile ei" **(Mărturisiri).**

1912 Impresii şi imbolduri conjugate din lectura **Annei Karenina** şi a **Doamnei Bovary** îl duc la elaborarea primului său roman, **Legea trupului,** publicat în foiletonul "Luceafărului" (nr. 1–32), apărut în volum mult mai târziu, în 1926.

1913 Tot în "Luceafărul" apare romanul **Arhanghelii** (nr. 1–12, 15–16, 18–24), al cărui titlu i l-a inspirat romanul **Mont-Oriol** al lui Maupassant. *"Romanul acesta este însă lipsit de orice influenţă străină. (...) M-a îndemnat să-l scriu petrecerea de la Paşti, care se făcea în Bucium-Şasa, ca şi în celelalte Buciume, sate de mineri la mine de aur. Era o petrecere de proporţii aproape epice: ţinea trei zile şi trei nopţi, aproape fără întrerupere. Personagiile sunt aproape toate după realitate, numai povestirea însăşi, viaţa de belşug, s-a petrecut cu vreo trei-patru decenii înainte de a merge eu în Munţii Apuseni"* **(Mărturisiri).**

1914 Romanul **Arhanghelii** apare şi în volum, în editura "Luceafărul" din Sibiu.

Izbucneşte primul război mondial. De acum începând şi până după război, scriitorul înregistrează cu durere în foiletoanele, povestirile şi nuvelele sale drama omului simplu zdrobit de război.

1915 În cursul verii scrie al treilea roman, **Legea minţii — Povestea altei vieţi,** la baza căruia stă concepţia etică creştină. Romanul a fost publicat abia în 1927.

1916 După intrarea României în război, odată cu retragerea trupelor române ce intraseră în Ardeal, Agârbiceanu cu familia se refugiază la Râmnicu-Vâlcea, apoi în Moldova.

1918 Spre sfârşitul anului se întoarce în Transilvania, întâi la Orlat, apoi la Sibiu, unde conduce ziarul "Patria", scos de Consiliul dirigent.

1 decembrie. La Alba Iulia are loc actul solemn al Unirii Transilvaniei cu ţara-mamă.

1919 Se stabileşte la Cluj, dedicându-se gazetăriei politice, care-l absoarbe vreme de peste un deceniu. *"M-am trezit că în loc de schiţe şi povestiri, trebuie să scriu zilnic articole politice, ceea ce mi-a sleit inspiraţia literară aproape un deceniu"* **(Adaos la "Mărturisiri").**

1920—1922 O parte din ceea ce va publica în aceşti ani fusese scris în vremea războiului, şi chiar înainte, ceea ce-i permite să scoată într-un interval relativ scurt peste zece volume de schiţe, povestiri şi foiletoane: **Povestiri (**Sibiu, 1920**),** volum care cuprinde într-o primă versiune nuvela **Păscălierul; Popa Man (**Bucureşti, 1920**),** cuprinzând şi lunga nuvelă cu acest titlu, publicată anterior în "Viaţa românească" şi scrisă pe baza unei amintiri "din prima copilărie, amintire de vorbe ce umblau prin sat despre un preot, plecat mai de mult de la noi, răspopit" **(Mărturisiri); Luncuşoara din Paresimi,** nuvele (Bucureşti, 1920); **Trăsurica verde,** povestiri (Bucureşti, 1921); **Robirea sufletului,** povestiri (Cluj, 1921); **O zi însemnată** (biblioteca "Căminul", 1921); **Chipuri de ceară** (Bucureşti, 1921); **Ceasuri de seară** (Bucureşti, 1921); **Zilele din urmă ale căpitanului Pârvu** (Bucureşti, 1921); **Scene** (Bucureşti, 1922); **Spaima** (Craiova, 1922) etc.

1922 *"O singură povestire mai mare, un mic roman, publicat mai întâi în revista* "Cosânzeana" *din Cluj* [1922] *sub titlul* Piciorul de lemn, *şi pe urmă scos în volum, tot în Cluj* [1929], *sub titlul* Stana, *am putut izvodi în anii de obositoare ziaristică"* **(Adaos la "Mărturisiri").** Punctul de plecare al nuvelei e o schiţă, **Din război,** publicată în 1915 în ziarul "Românul" din Arad.

1925 Apare volumul **Dezamăgire,** conţinând şi impresionantele nuvele **Dura lex** şi **Aşa de singur!,** inspirate de asemenea din tragedia familiilor lovite de război.

1922—1930 Scriitorul îşi extinde colaborarea la un mare număr de reviste din întreaga ţară, publicând asiduu mai ales în "Adevărul

literar şi artistic", "Cosânzeana", "Cele trei Crişuri", "Transilvania" (pe care o şi conduce), "Ramuri", "Viaţa românească" (unde apare, în 1931, în versiune revizuită, **Păscălierul**) etc.

1930 Apare la Craiova micul "roman" **Dolor.**

Apare în "Biblioteca pentru toţi" volumul de povestiri **Stafia,** cuprinzând şi lunga nuvelă cu acest titlu, versiunea iniţială a nuvelei **Jandarmul.**

1931 Apare romanul **Biruinţa,** înrudit ca factură cu **Legea minţii.**

Apare în revista "Societatea de mâine" din Cluj "încercarea satirică" **Răbojul lui Sf. Petre** (editată în volum în 1934).

1932 Invitat, ca şi alţi scriitori, să vorbească în faţa studenţilor Facultăţii de litere din Bucureşti, Agârbiceanu redactează **Mărturisirile** sale, publicate ulterior, în nr. 12, 1941 al "Revistei Fundaţiilor".

1930—1937 Prezent în continuare, cu producţii nu totdeauna semnificative, în publicaţiile literare, numele scriitorului poate fi întâlnit mai frecvent în revistele ardelene: "Darul vremii", Cluj, 1930, "Societatea de mâine", "Gând românesc" (Cluj, 1933...), "Pagini literare" (Turda, 1935...), "Familia" (Oradea, 1935...), iar dintre celelalte, în "Adevărul literar şi artistic".

1938 Apare romanul **Sectarii,** satiră a partidelor politice şi a *"sectarismului la care ajunseseră". "Dacă sub raport politic nu puteam face nimic, mă simţeam obligat să ajut societăţii să se ferească de ridicol şi de exagerările degradante în lupta pentru o nouă căpătuire"* **(Adaos la "Mărturisiri").**

Apare în revista "Cuget clar" povestirea **Faraonii,** o primă versiune a cunoscutei nuvele de mai târziu.

1940 *August*. Dictatul de la Viena, prin care o parte a Transilvaniei a fost ruptă din trupul ţării.

Scriitorul, refugiat la Sibiu, rămâne aici până în 1945, când se întoarce din nou la Cluj. Din bogata activitate de creaţie desfăşurată în această perioadă numai o mică parte a văzut lumina tiparului.

Editura "Cartea românească" din Bucureşti tipăreşte volumul **Amintirile,** esenţial pentru cunoaşterea împrejurărilor şi a oamenilor care au modelat în copilărie sufletul scriitorului. Sub titlul **Dintr-un carnet,** capitolele cărţii apăruseră anterior în diverse reviste.

1942 Apare (Editura Fundaţiilor) romanul de factură autobiografică **Liceean... odinioară,** reconstituire a vieţii de elev de la Blaj şi a atmosferei blăjene.

O altă editură bucureşteană îi tipăreşte romanul **În pragul vieţii,** care surprinde tipuri şi moravuri din viaţa intelectualităţii ardelene după Unire.

În aceeaşi editură se tipăreşte romanul **Domnişoara Ana,** cu preocupări asemănătoare.

1943 În revista "Convorbiri literare", în mai multe numere din 1941, 1942 şi 1943, se publică romanul **Vâltoarea,** imagine a moravurilor electorale. Romanul apare şi în volum, la Sibiu, în 1944.

1940—1945 *"Tot la Sibiu, în 1940—1945, dându-mi seama că nu voi mai avea atâta timp liber, am scris şi trei volume de* Vremuri şi oameni, *în legătură cu primul război mondial, — sub formă de povestire,* Acasă, Pe drumuri *şi* Lume nouă. *În tipar n-a apărut decât acesta din urmă* (1943). *Celelalte au fost oprite de cenzura antonesciană"* **(Adaos la "Mărtirisiri").**

Dintre volumele needitate, scrise în această perioadă, autorul menţionează în acelaşi **Adaos la "Mărturisiri"** romanele **Frământări, Prăbuşirea** şi **Prăpastia** (acesta din urmă publicat în "Revista Fundaţiilor"), cu subiecte din viaţa intelectualităţii ardelene în deceniile de după Unire, şi romanul **Sfântul**, "o reprivire satirică generală peste diferitele pături sociale în cele două decenii", "pe care n-o socotesc reuşită".

Tot din această perioadă datează şi naraţiunea **Valurile, vânturile...** — *"Povestire din primii ani de după Unire"* — şi **Strigoiul,** roman evocând obiceiuri şi credinţe proprii satului ardelean la sfârşitul secolului trecut.

Fragmente din unele scrieri rămase în manuscris **(Valurile, vânturile..., Frământări, Prăbuşirea, Strigoiul)** au apărut în cursul anilor 1957 şi 1962 în revistele "Steaua", "Gazeta literară" şi "Tribuna", cu prilejul sărbătoririi scriitorului la împlinirea a 75 de ani şi, respectiv, 80 de ani de viaţă.

1954 Apare în "Biblioteca pentru toţi" prima culegere de reeditări din schiţele şi povestirile lui Agârbiceanu. În anii următori asemenea culegeri sunt tot mai frecvente.

1956 Apare la Editura Tineretului volumul **Din copilărie,** cuprinzând evocări scrise după 1950.

1957 Apare, la aceeaşi editură, volumul **Din munţi şi din câmpii,** imagini din lumea vieţuitoarelor.

1959 Aceeaşi editură tipăreşte, cu o prefaţă de Ion Brad, volumul **File din cartea naturii,** tablouri din lumea satului şi a copilăriei.

1961 Apare la Editura pentru literatură volumul de nuvele **Faraonii,** cuprinzând cele patru mari nuvele ale scriitorului: **Faraonii, Popa Man, Jandarmul** şi **Păscălierul.**

1962 Scriitorul este sărbătorit cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani. Revistele marchează evenimentul, iar unele, ca "Steaua" şi "Tribuna", îi închină numere omagiale. Remarcabil prin ţinută mai ales nr. 9 al revistei "Steaua", care cuprinde şi un util indice bibliografic al operei literare a scriitorului, precum şi **Adaos la "Mărturisiri".**

Începe publicarea seriei de **Opere,** sub directa supraveghere a scriitorului, din care au apărut până în prezent patru volume de "schiţe şi povestiri". Studiul introductiv, aşezat în fruntea volumului I, e semnat de Mircea Zaciu; revizuit şi îmbogăţit, textul acesta devine monografia din 1964 **Ion Agârbiceanu,** tipărită de Editura pentru literatură.

1963 Scriitorul încetează din viaţă, la Cluj, în ziua de 28 mai, în vârstă de 81 de ani.

I. POVESTIRI

POPA VASILE

În odaia îngustă, joasă, cu geamuri mici, roşcate de flăcăruia când săltătoare, când liniştită a beţigaşului de său de pe masă, se plimbă cu paşi largi, măsuraţi un bărbat adus puţin de spate. Barba bogat revărsată pe piept are mănunchiuri groase de fire argintii. Mustăţile-i răsucite par două coarne de berbec, ce se pierd în barbă, roşcate, cu puţine fire albe. Din când în când, se opreşte lângă masă, vrea să se aşeze pe scaun, dar iar se îndreaptă şi iarăşi păşeşte larg şi măsurat. Pe câteva clipite capul se ridică măreţ, şi sub sprâncenele dese, stufoase, ard în văpăi două diamante negre. Nasul de vultur palpită, pare că adulmecă în depărtări mari.

În casă e linişte grea. Din odaia vecină, pe uşa deschisă, se-aude respiraţia regulată a celor ce se odihnesc, scutiţi de răsufletele reci ale vântului ce fluieră cu o mulţime de întorsături în streaşina lungă a casei, afară, în toamna târzie. În vatra rece, în două colţuri, doi greieri numără cu scârţâiri uscate clipele ce trec. Din cadrele icoanelor vechi, sfinţii, în haine lungi, şterse, ascultă, cu capetele plecate, furtuna de-afară. Par adânciţi în gânduri, ca nişte moşnegi ce-au adormit la un priveghi, cu coatele pe masă. Pe după icoane sunt vârâte tufe de busuioc şi de izmă creaţă, cu miros de sărbătoare.

Întru târziu, bărbatul, după ce închide uşa odăii vecine, se opreşte în mijlocul camerei. Stă mult, ca împietrit, cu capul plecat, cu braţele încrucişate pe piept. Din când în când oftează, şi barba mare i se zbate ca o descărcare ner-

voasă. Afară, vântul se vaietă prin frăgarii negri, se învăluie pe sub streaşină, îmbulzindu-se prin geamurile mici, şi se depărtează apoi, ca răpit, într-un întuneric de să-ţi scoţi ochii, lăsând răstimpuri mari de linişte în urmă. Din ochii negri, aprinşi, se desprind repede doi stropi mari şi se pierd în barba încâlcită. Paşii se-ndreaptă iar, hotărâţi acum, spre masă, şi scaunul cu spetează scârţâie dureros.

O coală albă de hârtie aşteaptă pe masă. Pana înţepeneşte o vreme între degetele groase, apoi, încet, cu opintiri şi ponturi, începe s-alunece scârţâind.

"Măria-ta!

De douăzeci şi cinci de ani sunt aici, în satul unde m-ai trimis. Douăzeci şi cinci de ani trec ca o palmă la ureche, dar pentru mine au fost douăzeci şi cinci de veacuri, măria-ta! Până am fost la învăţătură, m-ai cunoscut bine pe mine, şi pe Toader Vălean, şi pe Petre Muntean. Noi ţineam strana. Acuma, ei s-au dus de mult, măria-ta, şi numai eu am mai rămas, eu, Vasile Todoran."

Mâna lui Vasile începe să tremure ca de friguri, pe ochi i se pune o ceaţă deasă. Şirurile ce se usucă pe hârtie i se par grozav de încâlcite. Literele joacă, se dezlănţuie, se împrăştie şi dispar apoi cu totul. Vasile Todoran se freacă la ochi, dar ochii nu mai văd în afară. Se lasă greu pe speteaza scaunului şi oftează din adânc. Sub para tremurătoare a feştilei de pe masă, sfinţii vechi de pe perete par că se deşteaptă. Afară, vântul se izbeşte în ferestrele mici, şi un ochi de hârtie plesneşte. Vasile Todoran deschide ochii, tresărind. Flacăra săului de pe masă se-alungeşte şi-i gata parcă să se desprindă de feştilă.

— Ce vreme, Doamne, ce vreme! şopteşte popa Vasile, şi cu o năframă neagră astupă ochiul. Apoi se aşează iar pe scaun.

De când duce el amarul ăsta de viaţă! Bătrânul badea Iacob, tată-său, să-i fi dat lui bună pace, să fi rămas aici în sat, în rând cu feciorii. Cine-ar fi ca el acum? Dar nu! Bătrânului îi ardea să-l facă domn, şi încă ce domn, ia, nu aşa, o zdreanţă de scriitoraş! Avea băiatul glas bun, — ce mai glas! — "got", cum zice cantorul Mitru. Şi dacă nu l-ar fi făcut popă, atinci pentru ce le mai dă Dumnezeu dar oamenilor?

Şi Vasile Todoran, cum stă rezemat de speteaza înaltă a scaunului de stejar, vede, ca în vis, toată viaţa ce-a urmat pentru el din această hotărâre neînduplecată a bătrânului.

O casă mică, cu ferestrele murdare, cârpite cu hârtie, locuinţa unui pantofar uscat, vânăt la obraz, care toată ziua şedea pe un scăunaş, punând petece ori tălpi, fumând necontenit şi golind tot la trei ceasuri o litră de rachiu. Un ucenic ghebos aducea şi ducea marfă, punând întotdeauna în buzunar glaja stăpânului. Aci a-nceput să înveţe lecţia ce i se spunea la şcoală, în mirosul de tutun, de cleiuri, de vinars şi de piele umedă, putredă pe jumătate. Când îi vin în minte anii petrecuţi acolo, îl cuprind fiori reci.

Numai după ani a schimbat cvartirul şi s-a mutat la cei doi prieteni, cu care mai târziu cânta în strană; numai atunci a mai prins şi el vlagă. Anii de-nvăţătură erau doi pentru cei ce se grăbeau.

Dar de aceşti doi ani Vasile Todoran îşi aducea totuşi cu drag aminte. Mai ales de unele zile mari. Când se strecura cu cei doi prieteni la crâşma lui Tănase, puneau trei şurţe de-ale crâşmăreşti în cele trei ferestre şi aşezau lumina în mijlocul mesei, iar în jurul luminii — trei sticle cu vin. Feciorii se mai încălzeau la inimă, li se dezlegau limbile şi le porneau lacrimile odată cu cântecele. Şi ce cântece, Doamne, Doamne! Te-aprindeau mai ceva ca vinul! Şi Vasile era cel mai meşter. În asta una nu se-nşelase bătrânul: feciorul lui avea un glas, — Doamne, ce mai glas! — "got", cum zicea diacul Mitru.

Vasile cânta, prietenii îl acompaniau, şi ochii lor cuminţi se umezeau. Şi când se depărta şi al doilea rând de sticle goale, să vină iar pline, prietenii se îmbrăţişau, şi apoi, liniştindu-se, făceau planuri mari pentru viitor. Cei doi aveau acasă logodnice ce-i aşteptau cu ochii plânşi, blăstămând atâta foc de-nvăţătură ce trăbă să ai ca să poţi cădelniţă în biserică. Ei se-nduioşau mai în grabă decât Vasile, şi pe buze le veneau cântece de dragoste. Dar Todoran schimba repede rostul şi se pomeneau cântând:

Cine trece Oltul mare?
Ce viteaz răzbunător
Umple astăzi de teroare
Zbirii bietului popor?

Şi nu se prea puteau dumeri ce va să zică "zbirii-bietului", spus totdeauna într-un singur cuvânt. Dar Vasile punea capăt şi nedumeririi, căci încheia cu:

Plângi, popor nenorocit!
Plângi, că Tudor a murit!

Şi cei doi prieteni plângeau cu lacrimi amare moartea bietului crai Tudor Olteanul, care trecuse

Fără cruce, fără floare,
Fără lacrimi pe mormânt.

Amintirea acestor zile mari era singura zare luminoasă în viaţa lui Vasile Todoran. Dar cât de rare au fost acele zile! Câteodată i se părea că partea asta frumoasă a vieţii lui a fost un vis numai. Mai ales după ce-i muriră prietenii.

El nu avusese logodnică, până la pricopseală, dar, venind acasă, zece ar fi mers după el.

Lui Vasile îi vine în minte toată viaţa lui de popă aci în sat. Şi, din toate, înţelege numai atâta, că tată-său mai bine-l

lăsa să crească în rândul celorlalţi feciori. Anii răi l-au legat de gard. Cei buni i-a cheltuit cu şcolile, pentru un băiat care, după cinci ani, murise de aprindere de plămâni, şi pentru o fată care şi ea fusese un an la oraş.

A muncit în rând cu ceilalţi oameni din sat. A muncit ca un bou, şi nu s-a ales cu nimic. Că dacă era an ploios, eclegia se îneca de bălţile ce le ţinea lunca o jumătate de an; iar de era secetă, crăpa cleiul de sub firele rare de iarbă, şi cucuruzul îşi învârtea frunzele ca fusele. Moşia lor cea bună, din moşi, a pus-o tată-său cu învăţătura lui. Era înrudit cu jumătate satul, — cât despre partea lui, cât despre partea muierii, — dar de la aceştia în zadar cerea. Erau săraci şi n-aveau ce să le dea.

Şi tot ar fi mers cumva, numai să fi fost ani buni. Mai ales anul acesta din urmă! Trei vitişoare în grajd, şi nu avea un car de fân! Şi toamna venise degrabă. Le-ar fi vândut, da' nu le cumpăra nimeni, numai cu preţ de batjocură. Oameni mulţi plecaseră la America. Îşi vânduseră tot, ca să-şi poată face bani de drum. Şi plecaseră cu gâturile uscate şi cu ochii umezi. Şi s-au dus mulţi...

De când se porniseră oamenii să meargă în lumea cea nouă, îi tot umbla şi lui ceva prin cap, dar tăcea. Niciodată însă n-a fost aşa de zdrobit ca în seara asta.

La o vreme, se ridică iar şi începe să se plimbe prin odaie. Întru târziu, se opreşte din nou, cu braţele încrucişate, şi stă mult aşa, ca împietrit.

Afară, în noaptea adâncă, vântul vuieşte întruna. Două lacrimi mari se pierd în barba încâlcită, şi popa Vasile porneşte cu paşi hotărâţi înspre masă şi se apucă din nou de scris.

"Măria-ta!

Eu, Vasile Todoran, de douăzeci şi cinci de ani preoţesc tot acolo unde m-a pus măria-ta. Pasămite, aşa e voia Celui-de-Sus. Acuma, eu am avut un fecior, pe care l-am purtat cinci ani la şcoală. Dar ăla a

murit. Dac-a murit, s-a hodini, măria-ta. Dumnezeu să-l ierte! Acuma, măria-ta, vei şti c-a fost mare secetă în anul acesta, şi am trei vitişoare şi nici un car de fân. Să le vinzi, le dai pe nimica. De celelalte ar mai fi cumva, dar cu mălaiul stăm rău de tot. Poporenii n-au să-mi dea nici câte-un cop. Şi am, măria-ta, nevastă, că trăieşte încă, şi doi băieţi, peste zece ani amândoi, dar pe ăştia vezi bine că nu i-am mai putut duce la şcoală. Şi aşa, ei pot trăi şi cu mălai. Dar mai am, măria-ta, o fată de douăzeci şi patru de ani. Şi nu s-a măritat încă... A fost un an şi la şcoală, la oraş, dar domnişoară tot nu poate fi, că nu avem nici bani; apoi, feciorii din sat se vede că nu prea îndrăznesc, ştii dumneata. Şi aşa, e trecută de ani şi nu s-a măritat încă. Şi să o vezi numai! Înaltă, mlădioasă, cu faţa albă ca de crin, cu ochii negri, negri şi umezi! Şi stă aşa, şi nu se mărită. Măria-ta! Pe mine pentru fata asta mă doare. Şi să mă ierţi, măria-ta, dar când mă uit la ea, blăstăm ziua în care m-a dat tata la şcoală. Acuma, de-aceea vin eu să scriu măriei-tale: vreau să adun ceva bani, să-i fac zestre, ori să mă duc de-acasă, că aşa, gândesc, feciorii vor fi mai îndrăzneţi, că preuteasa, Ruxandra, e ţărancă şi ea. Eu singur îs domn în casă. Că, uite, de asta voiam să-ţi spun măriei-tale: eu vreau să mă duc din sat, oblu în America. S-au dus ei încă oameni de la noi, şi au făcut unii bani. Acuma, eu numai de-atâta mă rog, să-mi dea măria-ta slobozenia asta şi să-mi ţie satul până voi veni. Nu ca popă vreau să mă duc, măria-ta, nu! Patrafirul îl las aici; ci acolo spun că sunt fabrici multe şi plătesc mai bine. Nu pentru mine, nici pentru Ruxandra, ori pentru cei doi băieţi te rog, ci numai pentru ea. De ea mi-e milă, că e trecută de douăzeci şi patru de ani, şi nu s-a măritat încă. Ş-apoi mai spun eu încă ceva, dar numai măriei-tale: aşa-i ea, nu poate mânca nicicum mălaiul gol. Şi în America mai fac oamenii bani, măria-ta. Şi trăbă să mă duc! Aşteptând slobozenia, sărută dreapta măriei-tale sluga plecată,

Vasile Todoran,
popa din Lupeni"

Popa Vasile, zdrobit, împătură hârtia, o pune bine în buzunar, şi aşa, îmbrăcat, se răstoarnă pe laviţa de lângă fereastra în care răscoleşte şi-acuma vântul.

Dimineaţa înciripă de la judele un cal, cu şaua de lemn îmbrăcată în piele neagră, şi spuse femeilor că trăbă să meargă până în oraş, la poştă.

Când să iasă pe poartă, un copilandru de vreo şaisprezece ani, oacheş, îmbrăcat în suman, se arată şi el în prag, cu calul de căpăstru.

— Domnule părinte, să faci bine să vii, că moare taica!

— Cum moare, mă Ionică? N-a fost beteag!

— Numai de două zile a căzut la pat. Dar acum moare, domnule părinte! Fă bine, vină-n grabă!

Ai lui Ionică locuiau pe hotar, cale de-o poştă pân-acolo. Popa Vasile sări din şa, se-ntoarse furtună în casă, luă patrafirul şi ceaslovul, se-avântă iar pe cal şi plecară amândoi.

Colo, după amiază, o căruţă se opri înaintea casei preoţeşti.

— Vină, Ruxandro, de ia patrafirul şi ceaslovul! Trăbă să-l ducem la doctor. De nu, omul ăsta moare cu zile. E în aprindere de plămâni, aşa cum a fost şi Gheorghieş al nostru.

În căruţă nu se vedea decât lâna cojocului ce-acoperea pe bolnav.

Seara, căruţa se opri iar în faţa casei. Popa se coborî.

— Auzi, Ionică, dacă-i ajunge acasă, să faci cumva să trimiţi calul, că e al judelui, zise popa către băiat, şi, întorcându-se către preoteasă: I-au dat doctorii leacuri şi-au zis că-i trece. Da' de nu mergeam, era gata! Vezi, mor cu zile bieţii oameni!

Când să se dezbrace, popa Vasile dă de scrisoarea la vlădica în buzunar. Îşi uitase toată ziulica de ea. O scoate, o-ntoarce, o priveşte lung pe toate părţile, apoi se-apropie de vatră, o pune în flăcări şi oftează din adânc, cu privirile pierdute-n vâlvătaia roşie:

— Câte necazuri, Doamne, câte necazuri!

1905

CULA MEREUŢ

La stâna de la Comandă, Cula Mereuţ e acum a cincea roată la car. Strungarii, nişte băieţandri de ieri, de-alaltăieri, îl iau peste picior, iar păcurarii roşcovani la faţă, cu cămăşile smolite, râd pe sub mustăţi de ponturile ce i le fac aceia. Dar când e să urnească o treabă cu temei, Cula Mereuţ trăbă să vie cu sfaturile bătrâneşti, aşezate, ca să iasă toate bine la cale. Cea dintâi urdă, primăvara, şi cel dintâi caş Mereuţ trăbă să le facă; el trăbă să potrivească laptele din fiert, să arate cât cheag trăbă pus ca brânza să iasă potrivită pe întreg anul. Ceilalţi păcurari stau atunci pe de lături şi privesc ţintă la toate apucăturile bătrânului.

— Ia gustaţi, puilor, de vedeţi, mai are moşul preţ de-un ban rău?

Şi Cula, cu ochii mici, strălucitori de bucurie, le împarte la toţi caş dulce şi urdă nouă.

— Plăteşti, moşule, un corn de ţară încă!

Flăcările arămii de sub căldare rumenesc şi mai mult feţele ciobanilor. Ochii le scânteie, negri ca tăciunele. Îşi scuturâ capetele frumoase, — să le tai în marmoră! — ca să se tocmească bine părul luciu, şi privesc la urda şi la caşul alb ca zăpada.

— Măi strungari, măi, mă Bucure, mă, haidaţi de duceţi zărul, să ştie şi câinii ăştia, săracii, că a mai sosit o dată sfânta primăvară!

Şi Cula Mereuţ le arată cât zăr să ducă. Strungarii se codesc, se frământă, şi unul îşi strâmbă gura, gata să plângă.

— Păi numai atâta să le ducem? Sunt şase zăvozi!

— Asta-i! Parcă ei ar fi sparţi, ca voi!

Şi strungarii, oricât ar voi să-şi hrănească bine câinii, trăbă să se mulţumească cu atâta.

La troaca îngustă, dulăii mari, lânoşi, pleoscăie cu limbile lungi, de-ai gândi că se îneacă, nu alta. Din când în când

vreunul îşi arată colţii, rânjind spre vecinul ce se îndeasă în el. Apoi, în răstimpuri, câte doi se muşcă de urechi, de gât, aleargă de la troacă unul după altul şi, unde se ajung, cad grămadă, încolţindu-se, hârâindu-se.

— Nu-i lăsa, Petre, mergi şi arde-l pe Bălan de mama-focului! De nu se-nfrică acum, de la-nceput, nu va mai fi pace între ei la nici o mâncare.

Un flăcăuandru oacheş, larg în spate, se repede cu bâta.

— Aşa! Dă-i, dă-i tâlharului, să ţie minte! Bun! Bun! Mai dă-i una. Brava! Acum ştiu că nu mai muşcă!

Şi Cula Mereuţ râde foarte mulţumit, înmulţindu-şi creţurile de pe obraz.

— Măi, aveam eu un câine, adaugă el, — voi nu l-aţi apucat, — ăla, dacă nu stăteai cu bâta lângă el, se punea de-a lungul în troacă, de nu se mai putea apropia nici un dulău. Muşca în dreapta, se rânjea în stânga, se îndrepta înainte, sărea deodată înapoi, de gândeai că-l poartă zmeii. Şi dacă se sătura, rămânea aşa, cu toate patru picioarele în zăr, ca încremenit. Numai colţii şi-i arăta din când în când. Al dracului câine! Da' şi lup să fi fost care, dacă intra odată în turmă, să se mai întoarcă în pădure! Era o prăsilă, ştii, cum azi nu se mai află.

— De mult a murit, moşule?

— De mult! Şi nici azi nu ştiu ce boală să fi avut. Că într-o dimineaţă mă trezesc numai că voinucul meu nu se mai scoală de lângă strungă. A zăcut patru săptămâni pe coaste şi nu mânca nimic, ci privea numa aşa, cu ochii învăluiţi de ceaţă, ca un om care simte că se duce. Îl chemam pe nume şi nu mă auzea, îl mângâiam pe gât şi pe spate şi nu mă cunoştea. Sara numa, când se lăsa aşa o linişte de să auzi cum rumegă oile şi când vrun păcurar punea fluierul la gură şi-l făcea să plângă, atunci numa începea şi Hectoru meu să urle, da' nu aşa cum urlă câinii, ci părea un glas de om, demi rupea inima. Pasămite numai fluierul îl mai auzea. Şi am

plâns eu cu baba după el multă vreme, că era de la părinţii ei, şi când am adus mireasa acasă, nu s-a mai lăsat de car.

Cula Mereuţ clipea acum des din gene şi mişca din umeri, ca şi când şi-ar sălta cojocul pe spate, deşi nu-l avea. Ochii i se înduioşau la amintirea vremilor apuse şi clătina din cap fără să zică o vorbă.

Fusese vreme îndelungată baci la stâna asta, unde ca băiat a fost strungar, iar ca flăcău, păcurar harnic şi isteţ. Acum toate s-au dus! Oamenii cu care se putea înţelege bine, prietenii, viaţa, toate. A mai rămas cu câmpul şi cu pădurea de pe culme.

De cum se băgau oile în lapte, Cula Mereuţ umbla cu sterpele. Pornea dimineaţa, cu doi câini tărcaţi după el, cu traista în vârful bâtei, şi nu mai dădea pe la stână câte două-trei zile.

Când apuca să doarmă la stână, nu mai încăpea de gura strungarilor, nişte frunză-n buze, de nu plăteau două parale!

— Moşule, am numărat sterpele dumitale şi se vede treaba că pe cinci le-a mâncat lupul!

Cula le da pace să vorbească, dacă nu-i venea somnul; sentorcea numai pe cealaltă parte.

— Ba să-ţi spun eu una, fârtate Niculae, zece sterpe deale moşului, de alaltăieri, au nişte miei ca aceia, să-i frângi în genunchi de graşi.

— Asta nu ştiu cum va fi, da' cea cu lupul stă. Eu am fost azi-dimineaţă pe la Valea-Vacii şi am văzut la marginea pădurii, într-un tufiş, lână de oaie mâncată acum, proaspăt, de lupi. Pe-acolo numa turma moşului umblă.

— Mai duceţi-vă şi dracului, măi copii, că de gura voastră nu poate omul închide un ochi! se răstea la ei, întru târziu, un păcurar ce era mai aproape.

Ceilalţi tăceau molcom, cu ochii la cerul înflorit de stele.

Cula Mereuţ nu zicea nimic. Se învârtea când pe-o latură, când pe alta. Nu-l prindea somnul. Se ridica într-un cot, îşi

scotea pipa şi o îndesa cu tabac dintr-o beşică mare, smolită. Apoi se apuca să sloboadă la fumuri, tot câte-un ghem mic, din colţul gurii. În văzduh plutea o linişte de se auzea cum rumegă oile şi cum şopotă, înfiorată de taină, pădurea de pe culme. Sus, stelele se îndeseau tot mai mult şi trimiteau, tremurând, suliţe albe, fine, printre genele ce se lăsau grele pe ochii moşului. În răstimpuri mari se auzea câte un susur moale, îndelungat, ca şi când ar trece, prin văzduh, o pasăre uriaşă, nevăzută, cu aripile uşoare întinse. Cula Mereuţ, cu ochii închişi, punea luleaua după şerpar şi se lăsa domol pe spate. Dar când să-i fie somnul mai tihnit, strungarul Bucur, care nu avea deloc poftă să doarmă, se apropia încet de moşneag, îşi ducea fluierul la buze şi începea să tragă la doine ca acelea, de tresăreau coamele stejarilor bătrâni în vis. Dacă se deştepta şi alt păcurar, Bucur mânca o papară ca aceea, dar bătrânul nu-i zicea nimic, deşi de adormit nu mai putea să adoarmă.

Cu dracii ăştia de strungari numai o dată pe an era prieten Cula Mereuţ: toamna, când se împreunau oile. Atunci îi muştruluia de mama-focului.

— Măi Bucure şi Niculae, voi să-mi prindeţi berbecele cel băl. Da' până număr la trei!

Băieţii alergau, speriau oile, îl prindeau şi rămâneau să tragă berbecele după turmă. Dar moşul îi ajungea şi punea şi el mâna.

— Aşa, acum să vie săinul.

Acesta era berbecele bătut de bălul.

Săinul venea adus de Bucur, se oprea aşa ca la douăzeci de paşi, cu capul ridicat, mândru. Moşul şi cu strungarii ţineau pă bălul, care, zărindu-şi duşmanul înainte, îşi încorda gâtul.

Bătrânul comanda:

— Uii-i-iup!

Săinul pornea furtună, de-i sălta lâna, şi se izbea ca maiul în capul bălului.

— Aşa, asta-i bună! Încă una, săinule!

Acesta se retrăgea, mergând îndărăt, la aceeaşi distanţă, şi o altă izbitură de mai, — ca şi când ai da să crapi un butuc mare, — trăznea între coarnele bălului.

— Aşa ţi-a trebuit, hoţule! Asta-i învăţătură!

Şi slobozea berbecele.

Altfel, cu strungarii nu-şi făcea treabă. Numai când îi aduceau tabac, îi întreba cu ochi cercetători:

— Mai este, măi hoţilor? Că sunteţi curat hoţi.

De altfel nici nu rămânea multă vreme pe la stână. Vuţa, baba lui, îl găsea tot pe marginea pădurii de pe culme, de câte ori venea la el, ori în pădure. Şi venea regulat, de trei ori pe săptămână, să-i aducă un pachet de tabac de trei, toată patima ce o mai avea moşul în lumea asta. Când venea bătrâna, între ei, de ani de-a rândul, se petrecea aceeaşi scenă.

Vuţa se abătea totdeauna mai întâi pe la stână şi întreba cu glas moale, sălciu:

— Omul meu nu e pe-aici?

— Nu, bunico, de două zile n-a mai venit. Poate l-or fi prins nişte lupi.

— Ha? făcea bătrâna şi pornea fără să mai întrebe ceva.

Când îl întâlnea pe Cula, la marginea pădurii, era bine, dar câteodată numai clopotele se auzeau, unde şi unde, sub bolta de frunze. Atunci Vuţa dădea târcoale pe marginea pădurii şi-şi chema moşneagul, cu glas scârţâit:

— Uu, Culo, măăăă!

Şi în pădure răsuna un "ă" prelung. Vuţa se da pe unde era loc mai ridicat, îşi punea mâna zbârcită sub barbă, buzele i se despătureau din smerenia bătrâneţelor:

— Uu, Culo, măăă!

Şi abia întru târziu răsunau clopotele de la oi, tot mai aproape, tot mai aproape, până se iveau în marginea pădurii cele mai sprintene.

Bătrânii se aşezau, tăcuţi, pe ţelină.

— Ai venit iar, Vuţo?

Şi moşneagul privea în pământ. Bătrâna îi răspundea întru târziu:

— Venit, Culo!

Tăceau amândoi.

— Ş-ai mai făcut rând de un pachet?

— Mai, că încă am două găini care ouă. Ştii, ceea galbenă, cu creastă de cocoş, şi cea pestriţă, care ne-a stricat atunci, la Paşti, o fereastră.

Vuţa scotea din sân o năframă neagră, o despătura pendelete şi-i dădea pachetul.

Nu zicea nici unul nimic.

Cula desfăcea hârtia galbenă, punea tabacul în beşică, scotea pipa şi o îndopa cu "proaspăt". Lăsa o dungă de catran pe cioareci şi aprindea iarba-dracului. Slobozea nouri uşori, alburii, prin colţul gurii.

Baba se uita la el.

— Doamne, Culo, mult pipi tu!

— Hm, mult! răspundea moşneagul, scurt, pe nas. — Apoi, cu gura plină de fum, adăuga: Îmi mai aduc şi strungarii.

— Strungarii?! De unde, Culo?

Mereuţ clipea viclean din ochi.

— De la sasu.

— De la care sas?

— De la cel cu tabac.

— Şi care-i ăsta?

— Iacă, soro, tu nu ştii! Sasu şi dracu! Acasă, în grădină, nu pune tabac, că i-i frică. La hotar, mai prin cucuruz, mai prin napi, pune. Dar au dat strungarii noştri de el şi-mi tot aduc.

Strungarii, ce-i drept, i-au adus de câteva ori, dar numai câteva fire. Bătrânul nu i-a crezut când i-au spus că nu mai

este, şi de atunci, prăpădiţii, îl ţin pe bietul Mereuţ cu tabac din frunze uscate de napi şi de bostani.

După un timp baba se trezea ca din vis.

— Uite, Culo, stejarul acela n-a fost ars. Cine l-a ars?

— L-a trăznit, Vuţo!

— L-a trăznit! Măi, măi! se minuna bătrâna. Ce putere mare s-a făcut şi din pădurea asta! Ştii, mai demult erau numai nuiele de-ngrădit.

— E mult de-atunci, babo!

— Tare mult, moşnege!

Şi-şi aminteau liniştiţi, ca şi când ar fi spus crâmpeie din viaţa altora, atâtea lucruri trecute de pe când erau ei în floare...

Târziu, Vuţa se gătea de mers.

— Acum te duci, Vuţo?

— Da, mă duc!

— Prin sat ce mai e nou?

— Ce să fie, moşnege? Nimic.

Şi Vuţa, adunată de spate, cu cârja bătrâneţelor în mână, îşi trăgea cu greu cizmele mari, uscate, pe pajişte, iar Cula îşi aprindea din nou luleaua şi rămânea, aşa,-ntr-o dungă, cu ochii pierduţi spre culmile pădurii, ce părea o boltire de smarald sub lumina soarelui tânăr.

1905

MOŞ VIRON

Cine-l cunoaşte mai de-aproape îi zice "moş Viron". Când vorbeşte mai mult cu el, îi spune simplu, cu glasul înduioşat: "Moşule". Cei albiţi de ani însă, care-au apucat alte vremuri, nu i-ar zice pentru toată lumea asta decât "părintele Viron".

Din sătuţul lui, răsfirat pe cursul unei văi ce-şi strecura

argintul în valurile frânte, părintele Viron nu mai prea ieşea în lumea asta largă. Că era destul pentru bătrâneţele lui, — grele dar neînfrânte bătrâneţe, — să slujească duminica sfânta liturghie, iar peste săptămână să mai împuţineze din cele sărindare şi canoane ce i le dau oamenii mai cu tragere de inimă ca unui preot tânăr, căci, ce să zici, bătrâneţele sunt totdeauna mai aproape de Dumnezeu. Când ieşea la sfânta liturghie, să cădească biserica, aceeaşi muzică duioasă, plină de pace, se desprindea din zurgălăii înnegriţi de fumul de tămâie, pe care o cunoşteau poporenii de un şir lung de ani. Şi creştinii se alinau smeriţi, cu capetele plecate, cu mâinile în lungul trupului, să-i mângâie mirosul fumului albastru, iute, ce rămânea în clăbuci rotunjori, ca şi când ar fi scăpat din pumni, de câte ori părintele Viron zmuncea din cădelniţă. Şi ferit-a sfântul ca să cădească dumnealui ca alţi preoţi bătrâni: abia să-şi mişte paşii şi abia să adie din cădelniţă! Pe când buzele îi bolboroseau "psalm cinzeci", se purta grabnic şi hotărât, ca şi când ar fi fost mânios pe cineva. Stângăcia nu o putea suferi părintele Viron. Când vedea într-alt sat vreun preot că abia se-ncurcă prin biserică, nu se putea răbda să nu-i spună, după liturghie:

— Bine, nepoate, de ce ţi-a dat Dumnezeu sănătate? Nu uita că slujba-i slujbă, ori la Dumnezeu, ori la împăratu! Tu aşa te uiţi de parcă n-ai mâncat de trei zile şi ţi-i tot frică să nu ameţeşti!...

Nici tineri, nici bătrâni nu scăpau ne-mproşcaţi de părintele Viron dacă i se-mpărea ceva.

Şi în biserica lui trebuia să fie curăţenie şi rânduială odată. Că de se întâmpla să zărească căpeţele de lemnuşe pe lângă sfeşnice, ori alt semn trădător pentru crâsnicul ce n-a măturat sâmbătă seara biserica, se oprea cu cădelniţa în loc, privea cu sprâncenele adunate la locul cu pricină şi nu se putea răbda să nu arate şi cu piciorul. Iar când se întorcea în altar, crâs-

nicul lua, cu capul în pământ, cădelniţa şi mergea să aducă jar nou, deşi nu era nici jumătate stins celălalt. Pe diacul ce l-a avut dintâi, atâta l-a tot urmărit prin toate crâşmele, de nu-i lăsa omului răgaz să bea un pahar de vinars, încât bietul diac, cum era pătimaş de felul lui, a trebuit să se mulţumească de cinste şi de slujbă. Şi, colac peste pupăză, când a cântat diacul cel nou în biserică, părintele Viron a ţinut o predică despre datorinţele feţelor bisericeşti, cum mai ales aceştia trăbă să se ferească de crâşmă, căci în fiecare butoi stau zece draci şi umblă să ducă în ispită o faţă bisericească. Şi în timpul predicii privea aspru, de câte ori se oprea să-şi ia răsuflet, la diacul cel vechi. De altfel, părintele Viron nu-şi prea lua răsuflet. Vorba întâi şi a doua îi erau domoale, dar de-aici încolo, se aprindea văzând cu ochii şi vorbea la inima omului, de n-ai fi crezut că-i a lui barba cea albă şi părul argintat. Îi vedeai numai ochii negri, plini de foc şi neastâmpăraţi.

Dar liturghie e duminica şi în sărbători, când are preotul slujbe de la poporeni. Multe zile însă sunt goale, pustii, fără să ştii ce să faci, mai ales dacă eşti cu-atâtea ierni în spate, ca părintele Viron. Că dacă eşti bătrân, te trezeşti odată cu găinile şi, după ce te-mbraci, vezi că n-ai ce face. Ieşi în curte, vezi că nu-i nici acolo nimic de făcut. Atâta doar, să-ţi aprinzi pipa şi să-ţi deschizi portiţa, să-ţi mai dea oamenii bună dimineaţa. E bine şi asta, când ai o fire să te rabde aşa. Dar părintele Viron nu era dăruit de Dumnezeu cu astfel de fire. Nu poţi dormi? Te scoli, te speli în grabă, zici trei rugăciuni care le ştii şi "psalm cinzeci". N-ai ce face în curte? Ieşi pe uliţă şi porneşti cu cârja bătrâneţelor în mână. Ci nu mergi aşa ca bătrânii, ci cum se merge în aerul tânăr de dimineaţa. Întâlneşti un om harnic şi-i dai un sfat bun pe ziua de azi, dai de o femeie şi-o întrebi de i-s sănătoşi copiii, zăreşti un prichinduţ de băiat cum mână vaca, grăbit să nu

scape ciurdarul, şi-l lauzi în gura mare, că se va face un om "fală satului", iei în nume de rău pe un moşneag ce şi-a aprins luleaua, şi mergi aşa, înainte, pe uliţele satului, cu sprâncenele încruntate, gândindu-te poate departe, dar văzând, fără să vrei, tot ce-ţi iese înainte. Şi părintele Viron numai aşa putea să trăiască.

Destul era pentru dânsul singurătatea nopţii. Că-i era casa pustie şi rece, şi o linişte de-ţi pătrundea în urechi. La cele două mâţe tărcate se uita chiorâş, şi bătea cu piciorul în pământ de câte ori le zărea prin casă, de o tundeau la fugă ca arse cu biciul, şi numai departe, în curte, se opreau, şi mieunau trist, cerşind mila bătrânului. Zadarnic! Părintelui Viron nu i-au plăcut mâţele niciodată. "Satano!" zicea el, de câte ori le vedea, şi izbea cu piciorul în podele. Câinele Zoltan e alta. Câinele păzeşte casa şi-şi ştie porţia: în toată ziua un bruş de mămăligă. Şi era mare, un câine ciobănesc, de-a dragul să te uiţi la el. De-ar fi fost vreun căţeluş, cum ţin domnii, popa nesmintit ar fi bătut în podele şi-ar fi strigat "Satano!" la vederea lui."Ce-i neputincios e neputincios, şi unde nu-i trup, ci numai o sfârlează, nu poate să fie virtute", zicea părintele Viron.

Şi cât necaz a avut el până i-au fost copiii mici şi trebuia să-i lase să mai prindă vreo mâţă de coadă! Dar acum băieţii lui s-au dus, ca şi când n-ar fi fost niciodată în satul ăsta. Domni pe la oraşe. Mai trimit din când în când vreo scrisoare părintelui, cu slova măruntă şi aşa de încurcată, de să se tot mire bătrânul: ce au făcut atât amar de vreme copiii lui la şcoală de n-au învăţat nici să scrie pe înţeles?! De multe ori se oprea la jumătatea scrisorii şi-o arunca pe masă: "Ştiu eu ce zice şi aşa". Dar de mâniat nu se mânia niciodată pe ei.

Îi ziceau de multe ori cunoscuţii, oameni care îndrăzneau orice cu părintele:

— Vezi, dumneata ai razim la bătrâneţă, de ce nu te duci la vrunul...

Dar popa le tăia repede vorba:

— Ce să mă duc?! Ce să mă razim?! Ei să trăiască, eu nu voi muri de foame! Auzi tu, parcă numa de-aceea s-ar trudi omul cu copilul, ca să aibă odată proaptă! Nu-i asta! Să faci om din el, ştii dumneata, să-l bagi în lume şi în trai! Dacă-i odată om, celelalte vin toate. Apoi dumneata gândeşti că noi nu mai putem face nimic? Ba putem! Ori crezi că noi nu mai trăbă să lucrăm? Ba trăbă! Că dacă nu faci nimic, eşti mort. Înţălegi-mă dumneata pe mine? Eşti mort!

Şi aceia trebuiau să înţeleagă, căci popa Viron îşi întţepenea odată trupul, ca şi când ar fi fost de lemn:

— Vezi, iac-aşa!

Nici nu avea lipsă de sprijinul copiilor, căci un om singur trăieşte şi din aer, dar încă dumnealui, care slujea încă!

"Gura ta ţi-o astupi tu, gura femeii o astupi cu palma, numa gura copiilor n-o poţi astupa numa cu pâine" — o judecată această pe care o spunea părintele de multe ori. Dar acum copiii lui puteau să trăiască, şi încă bine, preotesei de mult îi creşte holbură şi coada-şoricelului pe mormânt.

Cu moartea ei s-a împăcat în grabă popa Viron. Drept că venise târziu, după ce şi-a făcut toate strapaţele în lumea asta şi după ce a vegheat, Dumnezeu ştie câte nopţi, când el era dus departe! Numai când îşi aduce aminte de timpul acela de singurătate, când el nu da cu lunile pe-acasă, iar preoteasa purta grija copiilor, pe nişte vremi grele ca acelea, numai atunci inima părintelui Viron se înduioşa, clătina mereu din cap şi, ridicând din sprâncene, zicea: "Vrednică femeie!" Şi în clipele acelea îi părea rău că a murit, că nu-i şi ea aici lângă el, să-i spuie o vorbă de mândrie şi una de mângâiere, şi s-audă şi ea cum zice el din inimă: "Vrednică femeie!"

Dar iac-aşa, de moarte nu scapă nimeni! Ce-i viaţa asta? Iacă, să dai în dreapta, să dai în stânga, să te frământi, să izbeşti, dacă poţi, acolo unde e buba şi răul, să izbeşti cu

nădejde, şi, când nu mai poţi face toate astea, când începi să te zvârcoleşti numai, vine moartea şi... gata! Şi, gândind aşa, părintelui Viron îi trece înduioşarea, ca şi când i-ai fi luat-o cu mâna.

Ceva numai nu se potrivea cu bătrâneţele dumnealui: când se apropia toamna, cu pâclele de neguri, cu nouri grei de plumb, cu vânturile tari şi reci, care păreau ţesute din vaiete şi durere, cu ploile dese şi subţiri-subţiri, atunci ieşea părintele Viron în pridvor şi-şi aţintea ochii neclintit în plumburiul cerului. Şi, după ce stătea mult aşa, clătina din cap şi făcea "Hm!" Se trăgea încet-încet la portiţă, ochii neclintiţi urmăreau valurile de apă tulbure ce alergau pe vale cu cântece frânte, pline de durere, făcea iar, după ce stătea mult, privindu-le: "Hm, hm!" şi iar mergea în casă.

Alta-i iarna! Atunci cel puţin ştii de ce să te ţii! Vine făuraru, şi crapă stejarii şi ouăle de corb! Acolo-i putere odată, şi ţi-i drag să vezi cum scânteie zăpada sub stelele îngheţate! Dar toamna asta e slabă, şi de-aceea ucide aşa, pe încetul. Parcă anume face să tândălească, se-nmoaie, se înăspreşte şi iar se-nmoaie, parcă se bucură de putrezirea înceată a florilor şi-a verdeţii de pe câmp şi din pădure!

Şi dacă la întoarcerea în casă dădea de mâţe, tropotea părintele Viron cu amândouă cizmele pe podele şi zicea aspru: "Satano!" I se păreau viclene şi mai ales răutăcioase, ca şi toamna.

Numai o singură bunătate aducea toamna pentru părintele Viron: culesul viilor.

Nu la el în sat, ferit-a sfântul, că pe la ei dăduse filoxera (o goangă cumu-i mai rea), şi oamenii au scos de mult parii de prin vii. Dar erau mulţi care ar fi dorit să-l aibă pe părintele Viron la cules, în jurul acela. Popa David însă, departe de patru ceasuri cu cai iuţi, avea vinul cel mai bun, şi la el se adunau mulţi la cules. Părintele Viron în tot anul îi era oaspe.

— Vezi bine c-am mai venit şi eu! Vouă, ăstora tineri, vi se pare cam nu ştiu cum să vii patru ceasuri cu căruţa, pe un vânt vrăjmaş ca ăsta. Vezi că voi v-aţi domnit a dracului, de v-ar plăcea să vă steie trenul înaintea porţii. Şi nevestele parcă n-au alta de lucru, numa să se tot ţie cu gura de voi: "Griji, dragă, să nu te răceşti! Bagă samă să nu capeţi un catar!" Aşa, parcă strănutatul nu l-a lăsat Dumnezeu. Numaicât, să-mi credeţi mie, prea multă grijă ticăloşeşte pe om! Dacă merge tot aşa la trei rânduri de oameni, din urmaşii voştri cine ştie ce nemţi subţiri s-or alege?!

Cine să se supere pe părintele Viron? Preoteasa, care-l îmbie cu struguri de să nu ştii pe care să-l iei întâi? Popa David, care, de la o vreme, pune coşarca la o parte, căci pentru bărbat grăieşte vinul? Ceilalţi oaspeţi, care privesc cu bucurie şi cu sfială la acest om rămas din vremi atât de grele, şi totuşi atât de frumoase şi de avântate?

Vinul grăieşte el, nu-i vorbă, după cumu-i şi vinul. Că un fel de vin îţi dă durere de cap, altul te-nmoaie, de eşti ca bătut, iar altul ţi se suie deodată la cap, de te ameţeşte. Dar vinul ce stă în întunericul pivniţelor şi priveghează în buţile mari, aşteptându-şi ieşirea la lumină, nici nu îmbată, nici nu dă durere de cap, ci întinereşte. Şi vin de ăsta avea popa David.

Părintele Viron îşi moaie buzele şi mustaţa şi zâmbeşte, nu doar că-i place, ci pentru că-i simte tăria. Este în el ceva, poate din multa putere de viaţă ce-i în lumea asta, ce-ţi umblă prin vine, prin toate vinele, aşa, ca o sârmă de foc parcă. Căci vinele se întăresc, şi focul sângelui întinerit bate deasupra tâmplelor, încălzeşte inima, te învie.

— Măi nepoţilor, iac-aşa, un pahar de vin sănătos şi tare plăteşte cât trei crâşme. Tot aşa vine pilda şi despre om: un om tare însufleţeşte o sută de oameni, iar doi oameni slăbănogi stau să scoată sufletul din zece oameni tari. Şi, drept să vă

spun, mie nu-mi place când aud pe om că se tânguie. Când simte unul trebuinţă să se tânguie, fără să-i fie ruşine de oameni, e mai slab ca o muiere. De pildă voi: unul că n-are eclegie destulă, altul că n-are bani de ajuns. Avocatul spune că-i merge rău, doctorul se plânge că nu-l cercetează nimeni, popa vine să se tânguie ca o ceteră cu două coarde: sărăcie şi copii mulţi! Bine, măi nepoţilor, astea pot fi adevărate, şi sunt. Asta înseamnă însă a da de greutăţile vieţii. Ce credeţi voi, că noi nu ne-am izbit de ele?! O, Doamne! Da' încă izbit, nu numai aşa! Dar am fost oameni tari, măi, şi furtunile vieţii ne-au înăsprit şi mai mult. Pe voi lupta nu vă oţeleşte, ci vă înmoaie. Şi aici e toată primejdia.

Cei de faţă cunoşteau bine pe părintele Viron, şi ştiau că nu vorbeşte niciodată ca să le treacă vremea. Trebuia să le spună tot ce credea el despre lumea asta nouă.

— Ce gândiţi voi? Dacă la patruzeci şi opt am fi fost şi noi cu o inimă ca a voastră, s-ar fi făcut ceva? Hm! Şi doar noi n-am învăţat atâta cât voi! Da' ştii, pe-atunci era altceva! Pentru noi zidurile şcolii erau sfinte. Ne trăgea ceva de la inimă către şcoală. Drept că şi aveam dascăli de să nu te mai dezlipeşti de ei! Şi eu vă spun cu mâna pe inimă că nu m-am gândit o singură dată, cât am fost la învăţătură: ce câştig voi trage din strădania mea şi cum am să trăiesc de bine şi fără de griji. Hm! Azi, până nu gată cu gimnaziul, ştie studentul: avocatura îmi aduce atâta, doctoratul atâta! Şi abia apucă să treacă odată peste ani, să ajungă acolo unde vede de când i se deschide gândul. De aceea-i şcoala urâtă, pe când nouă ne era atât de dragă.

Vedeţi, aşa cumu-s, două locuri am şi eu dragi în viaţa mea: grădina clericilor din Blaj şi un loc în munte, undeva. Acolo, în grădina aceea, s-au aprins cele dintâi flăcări tainice în inima mea, acolo am legat prieteniile cele adevărate, care se fac numa-ntr-un chip: pe viaţă şi moarte. Iar celălalt, ştiţi

voi toţi pentru ce mi-i scump, la ce să mai spun? — Aici ochii bătrânului priveau tot în lături, ca şi când ar fi voit să ascundă ceva.

Cei de faţă vedeau, ca într-o depărtare mare, locul unei lupte oţelite din vremile trezite şi scuturate de somn. Părintele vedea tot locul acela într-o lumină mare.

Şi multă vreme rămâneau pe gânduri, cu ochii neclintiţi. Cei mai tineri priveau în răstimpuri la faţa nemişcată a bătrânului, şi nu le venea să creadă că din aşa depărtări a mai putut să rămână un om până în zilele lor.

Părintele Viron lăsa de altfel să fie bucurie deplină. Paharele se deşertau de multe ori şi se făcea că nici nu băga de seamă la vorbele celorlalţi, cum se înţelegeau între ei. Dar când se rupeau deodată vorbele toate şi rămânea un răstimp de tăcere, vedeau că el nu trece nimic nebăgat în seamă.

— Ce ziceţi? Că vremile mari îşi au oameni mari, că azi nu mai pot fi oameni de aceia? Vezi bine că nu! Da', măi nepoţi, atunci nu numai oamenii mari şi-au făcut datoria. Toţi ne-am făcut-o. Că dacă s-ar porni zece la luptă, iar ceilalţi ar sta cu mâinile în sân, să le cadă mană din cer, ce s-ar face, spuneţi voi, ce s-ar face? Aceia s-au luptat până la capăt, umăr la umăr. Au căzut, căci dreptăţii i se rup grumajii până odată. Da' numai până odată! Asta-i, voi credeţi că i s-au rupt pentru totdeauna. Şi aici iar e primejdie. Că, de crezi aşa, te ticăloşeşti, poţi să te faci putred de bogat, da' n-ai inimă, mă, că ţi s-a făcut inima ghem, şi dacă n-ai inimă, nu poţi să dai nici urmaşului tău! Când ne-am văzut noi cu morţii noştri mulţi, cu văduvele, cu orfanii, cu satele pustiite şi, pe deasupra, iarăşi îngenuncheaţi, atunci am gemut o dată înăbuşit, câtorva li s-a rupt ceva în piept de geamătul acela, da' n-am deznădăjduit. Am privit o dată la cer, a doua oară la plaiurile pe unde era să învingă dreptatea, am privit cu aceiaşi ochi încruntaţi, reci poate, da' care nu voiau deloc

să se închidă, ca şi când toate s-ar fi sfârşit. Ne-am făcut o cruce largă apoi, de începutul unei munci noi, al unei noi lupte. Da' voi vă închideţi ochii fără de-a lupta şi spuneţi că azi nu se mai poate face nimic...

Aici părintele Viron îşi schimba deodată glasul şi vorbea domol cu ei, cum vorbeşti cu nişte copii nevârstnici. Şi cei mai mulţi se mirau de cunoştinţele moşneagului ăstuia şi, încetul cu încetul, îşi dădeau seama că pe vremea când a făcut gimnaziul şi teologia, — căci părintele Viron le-a isprăvit pe amândouă, — se învăţa cu temei, şi oamenii de-atunci nu părăseau cititul după ce terminau şcoala. Şi vorbea înduioşat de nădejdile lui, de greutăţile de acum, de creşterea ce trăbă dată tuturor băieţilor. Mai ales să se ferească, ca de foc, să nu se tânguie de greutăţile vieţii, ci să se împace cu asta şi să răzbească. Un om harnic nu moare în lumea asta, oricât ar fi de rea. Şi lumea poate fi şi bună, numai s-o ştii face.

La sfârşit vorbea aspru:

— Grijiţi, măi nepoţi, să nu vă treziţi că urmaşii voştri, peste trei rânduri de oameni, nu vor mai semăna cu noi, ci să gândeşti că-s nişte nemţi subţiri, de să-i ducă vântul. Ce tot "Doamne, cum îmi va trăi copilul? Oare ca popă putea-va trăi? Ca avocat nu va fi mai bine?" Astea-s gânduri de om slab! Da, da, nu râdeţi, gânduri de om slab! Îndreaptă copilul în viaţă după ce l-ai făcut om. Om să fie întâi! Lasă-l să se izbească de greutăţile vieţii, el, cum m-am izbit şi eu, cum v-aţi izbit şi voi. Care n-are curajul să se izbească se prăpădeşte, orice ar fi fost în lumea asta. Da' voi faceţi-l să aibă curaj, măi, să fie tare, măi nepoţilor, şi atunci v-aţi făcut datoria.

O zi, două de avea părintele Viron, cât ţinea toamna, să se mai răzbune şi el. Mulţi îi ştiau mai dinainte mănâncărimea lui de limbă, dar le plăcea de el. Îl petreceau până departe între hotare, îi pofteau drum bun şi la anul întâlnire veselă

şi se întorceau vorbind puţin şi încet, pe când căruţa cu doi cai a părintelui David ducea prin negurile dese pe moşul albit la barbă şi la păr. Nu mai zicea o vorbă legănată până acasă, ci se clătina în căruţă pe drumul pietros şi-i şuiera prin urechi vântul aspru de toamnă. Prin păduri era o jilăveală rece, de pe frunzele îngălbenite picura în răstimpuri, şi vâjâitul surd al depărtărilor trecea ca prin peşteri mari pe sub bolta arămie a pădurii. Părintele Viron se uita cu ciudă la frunzele pline de tina drumului, îşi trăgea apoi pălăria pe ochi şi nu mai voia să privească. Şi în gândul lui se încrunta când îi veneau în minte casa pustie şi mâţele.

1906

DOI BĂTRÂNI

Căsuţa mică, zgribulită de frig parcă sub acoperişul mare de paie, nu ar semăna să fie dintr-un sat cu cele două case de piatră ce-i stau una de-o parte, una de alta. Între cele două ziduri frumoase, aproape noi, căsuţa pare şi mai mică, şi mai umilită. Curtea-i strâmtă, mai numai cât o grădinuţă de flori, şi în curte creşte iarbă măruntă şi tânără. O tot retează un purceluş şi-o ciupără câteva ciocuri de găină. Sub streaşină, la umbră, un podmol luciu, ca o umflătură învechită, razimă păretele, din care abia mijeşte o ferestuţă cu vederi slabe, ca ochiul împăienjenit al unei bătrâne. Uşa e veche, cu brazde adânci, ca lustruite. Pe sub uşă, pe lângă pragul ros, poate intra găina în bună voie la ouat în tindă. Ba şi cocoşul. Atâta numai că el se strâmtoreşte puţin. Dar când intră şi cocoşul, dinlăuntru, din căsuţa ce s-ar părea pustie, se aude numai:

— Hâş, hâş, cocoş, mânca-ţi-ar ciorile creasta!... Hâş!

Apoi un alt glas, mai gros, s-aude mai dinlăuntru:

— Da' ce-i, babo? Doar n-a fi venit iar cocoşu!?

— Ba a venit, mânca-l-ar frigarea să-l mânce!

— Apoi iar a venit pe sub uşă?

— Vezi bine că iar a venit pe sub uşă.

Glasurile se opresc apoi amândouă, şi cocoşul se zbate, se frământă sub uşă. Din mijlocul curţii cucurigă tare, ca un învingător.

— Acuma-i vine să cânte, bată-l puterile de pintenat!

Glasul gros nu răspunde îndată. S-aude numai o tuse cu înecuri, ca la bătrâni, de astă dată în tindă, şi, după un răstimp de tăcere, s-aude glasul gros:

— Acum poate cânta, că iar a mâncat din cucuruz. Ţi-am tot spus, tu babo, să astupi c-o râză gaura ceea.

— Bine, omule, dar atunci nu pot veni găinile la ouat!

— Dacă nu pot, eu ce să le fac?

— D-apoi eu ce să le fac?

— Tu s-astupi gaura, şi pace!

— Bine, omule, d-apoi găinile?

— Găini, negăini... Bine-i c-a mâncat iar din cucuruz?

— Ba nu-i bine.

— Dacă nu-i bine, astupă gaura şi taci!

Se vede cum se vâră dinlăuntru un şorţ negru sub uşă. Apoi iar s-aude tusa, mai înspre fundul căsuţei. Apoi liniştea iar se aşează asupra căsuţei, ce pare părăsită.

Dar nu peste mult, din tindă, găina începe să cotcodăcească.

— Acuma pe unde să iasă găina?

— Treaba ta, că tu ai zis să astup gaura!

— Am zis, dar acuma găina a ouat.

— D-apoi!

— D-apoi trăbă să-i dai drumu, că, de nu, s-apucă şi ea de cucuruz.

Uşa de la tindă se deschide, şi amândoi bătrânii răsar în uşă.

— Azi iar va fi năduf, tu babo!

— Văd eu bine că iar.

— Poate să-i roiască lui Ion vrun stup!

— Vezi bine că poate.

Încet-încet, s-aşează amândoi pe podmol. În faţa lor, din sus, stă casa lui Ion. Înaltă, cu tencuiala nouă, cu acoperiş de ţiglă.

Bătrânul se uită mult, ca în vis, la casa ceea şi zice apoi, mulţumit:

— Ce-i frumos îi frumos, tu muiere!

— Vezi bine că ce-i frumos îi frumos!

Cum stau ghemuiţi pe podmol, par nişte pitici cu căsuţa lor cu tot. El, cu părul şi mustăţile de colie ninsă, cu sprâncenele înţepoşate la mijloc, cu ochii de un verde-şters, şters, ea, cu bărbuţa ridicată, cu gura căzută înlăuntru, cu ochii mici, cufundaţi, — par îmbrăcaţi în haine de oameni mari, numai ca să nu-i cunoască lumea că-s nişte copii îmbătrâniţi înainte de vreme.

Aici, pe podmol, e bine, că-i răcoare, da-n curte soarele arde tot mai tare. Purcelul s-a vârât bine lângă gard, cu nasul în buruieni. Găinile, cu aripile depărtate, îşi tot lasă pieliţa pe ochi şi iar o ridică.

— Vezi, tu babo, şi eu era să fac o prostie! Era să nu-l las pe Ionu nost' să-şi zidească casă de cărămidă! Da' vezi că eu mă temeam de gerul iernii. Când colo, iarna, la ei — mai cald ca la noi.

— Ion a făcut cărămidă cumu-i legea. A ars-o-n foc. Ştii ce foc şi ce jar? De parc-ar fi ars o casă.

Nu mai zic un răstimp nimica, ci privesc duşi la casa dinaintea lor. O mândrie şi o mângâiere mare ies pe feţele lor vecuite, când văd ce harnic a fost feciorul lor Ion, care şi-a zidit o casă de piatră ca asta.

Portiţa de la curte se deschide grabnic, şi o fetiţă de vreo şase ani strigă de-acolo, tare, ca la cineva foarte îndepărtat:

— Buno-o! A zis mama să veniţi şi dumneavoastră să mâncaţi!

— Haida, tu babo, să mergem dară!

— Nu ştiu ce să fac, că mie nu mi-i foane! Da' ţie?

— Nici mie, da' tot mă duc.

— Atunci, aşa pot veni şi eu.

Şi, încet-încet, se scoală amândoi şi pornesc spre portiţă.

— Doamne, tu babo, da' puţin pot eu mânca acuma!

— Las' c-ai mâncat tu odată destul!

— Mâncat, da! Da' tu n-ai mâncat?! spuse dârz moşul, şi nu mai zice nimic.

Afară, moşul dă să plece la vale, spre casa lui Petru.

— Nu acolo, bătrânule, hehei, nu acolo! Acuş nu mai ştii pe ce cărări să umbli!...

Şi baba se opreşte cu mâinile în şolduri, gata să râdă.

Bătrânul zice necăjit:

— Da' bine, n-a fost asta Mărie?

— Ba Mărie a fost.

— Mărie, copila lui Petrea nost'?

— Ba Mărie, copila lui Ionu nost'.

Moşul clatină din cap că nu crede. Atunci, bunica îi zice scurt:

— Nu face pozne! Unde-am mâncat ieri?

— La Petrea nost'.

— Bine, aşadar, azi la cine mănâncăm?

El nu mai zice nimic, ci se întoarce spre casa lui Ion.

Amândoi erau feciorii lor, şi, cum bătrânii nu mai puteau să muncească acum, îi ţineau ei. Azi unul, mâine celălalt. I-au rugat pe bătrâni, amândoi feciorii, să locuiască la ei, dar moşnegii nu s-au învoit. Cum să le rămâie casa lor pustie?! Şi mâţa li s-ar sălbătici acolo. Din curte, şi de-o parte şi de alta, au cuprins mult feciorii, cu casele şi acareturile lor, dar bătrânilor şi aşa nu le mai trebuia. Odată, curtea, — care-i

acum numai cât o grădinuţă de flori, — era mare, căci moşul a stat destul de bine: car, plug cu doi boi, şi două vaci. Şi bunica de-acum pe-atunci era o nevastă sprintenă ca o şopârlă.

Aşa s-au învoit cu tinerii, că ei să-i ţină cu mâncare, dar să rămâie în casa lor până la moarte.

Când intră în curtea lui Ion, copiii mai mărunţi sar grămadă în jurul lor.

— Bunică, câte ouă aveţi acum?

— Zece!

— Şi ieri ai zis că zece.

— Acum avem zece şi încă cu zece, s-amestecă în vorbă moşul.

— Şi până la Paşti nu le mâncaţi, aşa-i, moşule?

— Nu, dragă, nu. Că noi acuma ne-necăm cu ouăle, da' vi le-nroşim vouă. Ştiţi voi bine.

Blidul cu lapte, larg şi afund, stă în mijlocul mesei, şi vreo şapte linguri pescuiesc înlăuntru, să prindă şi câte un glonţ de mămăligă. Ochii copiilor privesc ţintă la blid. Ochii moşului şi-ai bunicii se uită mai mult la copii, şi mâinile ce duc lingura la gură tremură, de parc-ar face lingurile tot aşa: "na şi ţie, na şi ţie".

Pe bătrân îl îneacă de multe ori tuse cu horcăieli, acolo, la masă. Copiii cei mai mici rămân cu lingurile în mână şi privesc speriaţi la moşul, ce stă să se înece. Cei mai mărişori râd înfundat pe sub masă.

O fetiţă s-apropie de bunica şi-i şopteşte în taină:

— Bunico, de ce face moşu aşa de urât?

— Are o maşină acolo înăuntru, şi aceea cântă aşa, tu fată.

Pe bunica o umflă râsul, câtu-i de bătrână, când bagă de seamă că moşul a auzit vorbele ei.

— Am pe muma-zmeilor, zice el, şi se duce de la masă, să tuşească afară.

Bătrâna a fost femeie rea de gură, în vremea ei — ca toate muierile harnice. Îi plăcea ş-acuma să-l mai zgândăre pe moş. A şi rămas mai în putere ca el. Copii mulţi n-a avut, numai pe aceştia doi, şi n-a avut poveri grele în viaţă. Moşul se trecuse mai tare. Când da vreme de ploaie, auzea greu ca pământul. Sta atunci cu baba în casă şi nu ştiau ce să mai facă.

— Auzi, moşnege, că trage clopotul, zicea baba întru târziu.

Moşul avea cinste mare de clopot, care împrăştie tunetele, trăsnetele şi toate furtunile scormonite de şolomonari. Asculta cât putea mai atent. Dar nu auzea nimic. Totuşi, ca să nu s-arate babei că-i chiar aşa de surd, zicea:

— Îmi pare şi mie c-ar suna. Parcă cel mare încă!

— Vezi bine, cel mare. Spun c-a murit Gheorghe-a Melentei.

— Nu mai spune, tu soro! Că n-am auzit să fi fost bolnav!

— Ei, nu! Şi, iaca, s-a stins.

— Sărac de el! Şi încă avea o fată neaşăzată. Noi, ce să zicem, tu babo, ne-am aşăzat copiii, şi cum încă! Bine! Tare bine! Pe noi ne poate lua Dumnezeu când vrea. În pace ne ducem, ca şi când n-am mai fi fost în lume de cându-i veacul. Iacă, Ionu de pildă. Are casă de piatră, are tot ce-i trăbă. Numai noroc să-i dea Dumnezeu de-aici-ncolo. Şi Petrea tot aşa. Au şi ei copii, dar au şi din ce să-i ţie.

Când se întâmpla să se întâlnească apoi cu Gheorghe-a Melentei, ori cu altul de care-i spusese baba c-a murit, moşul se mânia foc, dar nu-i spunea babei de ce-i mânios. Destul că două-trei zile era înţepoşat la obraz şi la privire, când trecea pe lângă babă, şi nu i-ar fi spus o vorbă legănată, pentru toate bunătăţile din lume.

În zile de-acestea moşul era între nepoţi, când la Ion, când la Petrea, şi-i plăcea atunci să le spună poveşti cu mumapădurii şi cu vrăjitoarea. Şi când da s-arate cum a fost mumapădurii, totdeauna zicea astfel:

— Cunoaşteţi voi pe bunica?

— Cum să nu, moşule!

— Ei, apoi chiar aşa a fost şi muma-pădurii, leit-poleit.

Iară când se culca, horăcăia îndată, să-i pară bătrânei că doarme fără nici o grijă că-i în duşmănie cu ea.

Dar de se punea în cale vreo duminică, vreo sărbătoare, moşul îşi lăsa mânia deoparte şi cerea de la bătrână haine curate pentru praznic.

Porneau apoi amândoi deodată la biserică, cu călăpăr şi busuioc în mână.

— Aţi plecat la sfânta biserică? ziceau drumeţii. Dumnezeu să v-ajute!

— Ce să facem?! Plecăm devreme, s-ajungem, că-i departe.

— Vi-i lesne dumilor-voastre, c-aveţi doi feciori harnici şi de treabă.

— Avem, mulţam Doamne! Să dea Dumnezeu şi la alţii tot aşa ca nouă!

Şi bătrânii păşeau tăcuţi mai departe, cu ochii umezi de lacrimi, oftând din când în când.

De multe ori, seara, nu adorm decât tare târziu. Mai ales în zilele ploioase, când stau mai tot în casă şi aţipesc. În clipele acelea de aşteptare a somnului li se pare că umblă pe undeva, foarte departe, că se întâlnesc amândoi mult înapoi pe cărările bătute ale vieţii lor, şi în astfel de clipe numai îşi zic ei pe nume.

— Doamne, tu Marie, de mult suntem şi noi pe lume! zice moşul, încet, din păcel.

— De mult, Tănase, zău că tare de mult! răspunde bătrâna de pe laviţă. Uite, eu de multe ori nici nu mai pot să-mi aduc bine aminte.

— Aşa şi eu, tu Marie! Aşa şi eu!

Apoi, dup-o altă colindare lungă cu gândurile, zice bunica:

— Ce-ai face tu, Tănase, să mă găseşti dimineaţa moartă?

— Hm! Eu ce-aş face?

— Tu, ce-ai face?

— D-apoi aş chema pe popa şi te-aş îngropa, ce să fac alta?

De-aici-ncolo nu mai zice nici unul nimic. Poate că dorm, ori poate că stau aşa, pe gânduri, ca nălucile — uşoare, uşoare...

1907

BUNICA IOVA

Pentru dumneaei nu mai are nici un preţ viaţa asta. De priveşte cu ochii mici, ca două capete galbene de viespe, în lume, vede lumea spălăcită, cum ar fi o măsăriţă ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are nici o culoare. Se şi uită dumneaei încruntată la oameni, cu un dispreţ rece, ce-l arată câteodată şi prin ridicarea buzelor. Trece, în casă, de la vatră pe laviţă, apoi merge iar la vatră, fără s-o întrebe cineva ce are. Nici că are dumneaei ceva, numai i se urăşte, că n-are nici o treabă. Pe-afară, într-un pui de ger de să-i facă nasul vânăt în două clipe, nu cutează să iasă. Mai strânge tăciunii de pe vatră, ia chiar în palmă jarul împrăştiat, fără s-o ardă, şi-l aruncă în sobă. Apoi se uită la mâţa ce-şi ridică spinarea în semicerc şi umblă s-o ajungă cu degetele noduroase, răşchirate.

— Cheeţ!

Când, pe uşa deschisă, abia se desluşeşte, în frigul alb ce năvăleşte în casă, sluga voinică, bunica Iova clătină din cap, să vadă mai bine, şi-i face apoi semn să se apropie.

— Dar... ai gătat-o?

— Nu chiar, bunico, nu chiar. Mai am de făcut trei găurele.

— Apoi, dacă le gaţi, mi-o aduci mie. Aşa-i?

— Aduc, doar amândoi am vorbit. Va fi tare frumoasă!

— Noa, vezi! Cată să fie tare frumoasă.

Sluga îşi vede de lucru, iar bunica Iova se gândeşte la minunea ceea de fluieră, pe care i-a făgăduit-o unui nepoţel, cel mai mic şi cel din urmă care mai ţinea la bunica. Cei mai răsăriţi ascultau şi nu prea de dânsa, dar mai ales nu prea stăteau de vorbă cu ea. Cel mai mic s-a supărat chiar acum, şi, într-un plâns cu sughiţuri, i-a spus mamei că nu se mai culcă în patul bunicii, că bunica-i suflă-n obraz.

Şi-i bătrână, mânca-o-ar pământul s-o mănânce, de nu mai ştii de multe ori ce s-alegi din vorbele ei. Mai aude şi greu, pe lângă alt năcaz, şi are doi obraji mâncaţi de strâmbuţele şi pârâiaşele bătrâneţii, de să fi apucat pe drumurile acelea o furnică, ar fi rătăcit ca printr-un labirint. O bărbiţă ascuţită şi-o gură curat ca de pungă ce-o desfaci cât ţin baierele.

Nepoţii îi iau dintr-o alunecare a mânuţei creiţarul din pieptarul de lână, la care bunica ţine foarte mult. Se gândeşte că cine ştie ce cuceriri va face cu el. Când se pipăie, începând să spună ce le-a cumpăra bunica pe creiţar, nu mai e nici creiţarul, nici nepotul. Şi când răsar nepoţii prin casă, întreabă de la vatră:

— Mă, care-aţi furat creiţarul?

— Eu nu l-am furat!

— Nici eu!

— Eu nici nu l-am văzut!

— Nici eu!

Dacă grijeşte mai bine de bănuţ şi le cumpără gogoroane roşii de zahăr, îi cheamă pe toţi în jurul ei şi desface tolceraşul de hârtie.

— Ţie două, ţie două, ţie...

Dar n-apucă să spună cât le va da tuturor, şi cel mai ştrengar i-l zmânceşte din mână şi fuge afară. Ceilalţi — după el.

Bătrâna rămâne tare necăjită, ia lemnul să alunge mâţa de pe vatră, dar izbeşte în gol.

— Cheeţ!

Când vin nepoţii, întristaţi, în casă, bunica îşi ridică ochii.

— Ţie datu-ţi-a?

— Nu mi-a dat.

— Da' ţie?

— Nici mie.

— Nici ţie?

— Nici mie.

— Toate le-a mâncat el?

— Toate!

— Spartul, că parcă-i spart, de nu se mai satură! zice bunica Iova, şi se jeluie la noră-sa.

— De, maică, ce să le faci, îs ca dracii...

— Ha? face bunica, şi nu mai zice nimica.

Seara, când vine acasă feciorul, tatăl ştrengarilor, se întoarce cu jalba către dânsul.

— Şi care zici că le-a mâncat pe toate?

— Ioniţă.

— Ioniţă? Hm!

— El, că parcă-i spart, de nu se mai satură!

Şi iară nu mai zice nimica. Vede dumneaei că Ioniţă-i vinovatul, şi alta ce i-ar mai fi trebuit?

La culcare-i de multe ori zarvă şi-s plânsete aprinse. Cum sunt mulţi, trăbă să se culce unul şi cu bunica Iova. De dumneaei nu le place la nici unul, că adoarme îndată şi horcăie de gândeşti că se-neacă. Soarta cade tot pe cel mic, că numai el poate fi convins.

— Cine nu se culcă cu bunica nu creşte mare!

— Pe care n-ascultă, îl duce muma-pădurii!

Cei mai mari se izbesc pe jos şi n-ascultă. Cel mai mic merge sfios lângă bunica.

Dacă se-ntâmplă şi cu ăsta vreo neînţelegere, bunica se sileşte din răsputeri să dreagă ce-a stricat, să-l îmbune. Mai cu-o jucărie, mai cu zahăr, dar tot mai mult cu vreun bănuţ.

Când se-apropie însă Crăciunul, mai are şi bunica ceva rost la casă. Că ceilalţi ai casei au de lucru. Cine să steie-n toate sările să-i înveţe colinde pe copii? Bunica Iova, că şi aşa n-are cu ce-şi omorî vremea.

Şi mai era ceva. În întunericul din casă, — numai focul în cuptor, — nepoţii nu o văd pe bunica, ci-i aud glasul tainic, ca şi când ar veni de după cuptor.

— Pe mine să mă-nveţi o colindă frumoasă.

— Şi pe mine, bunico.

— Pe mine, ştii, aia cu "doi boieri bogaţi".

— Pe mine aia cu "mielu grasu, mielu frumosu".

Numai cel mic se oprea la aceleaşi cuvinte:

— Pe mine... pe mine...

— Pe tine te-nvaţă bunica aia cu "doi oameni bătrâni"!

Bunica ştie cuvintele, dar n-o mai ajută glasul să spună cumu-i legea şi melodia. Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ţi se pare că, într-adevăr, glasul vine nu numai de după cuptor, ci şi dintr-altă lume, adus de un vânt încet şi slab. După ce mârâie aşa, pe nas, mâncând cuvintele, făcând să se-audă numai în răstimpuri vreo silabă mai clară, trece la alt colind, cu altă melodie, pe când nepoţelul a cărui cântare s-a gătat rămâne plin de ciudă, gata să plângă.

— Cum ai zis, bunico, după "doi boieri"?

— Vezi bine, aşa trăbă, "doi boieri"!

— Da' după asta ce vine?

— "Bogaţi". "Doi boieri bogaţi, Domnului nostru"...

Şi bunica trăbă, în urma urmelor, să spună numai cuvintele, fără cântec. Numai c-aici se-ncurcă dumneaei, că fără arie nu prea află cuvintele. Astfel, colindă de la-nceput până

la cuvântul cu pricina, apoi îl spune tare. E migălos şi merge încet, încât ceilalţi îşi pierd răbdarea.

— El ştie destul, bunico. Acum, pe mine.

— Pe tine te-nvaţă bunica.

Al celui mic e colindul cel mai scurt. Bunica i-l colindă dintr-o ruptoare:

Doi oameni bătrâni,
Hai de daţi în câini,
Că de ne-or muşca,
Voi de dracu-ţi da.

Cei mai mari râd de colindul ăsta, dar bunica le spune că-i tare frumos şi-l îmbună pe cel mic.

Cu seara de cap, stau în jurul ei, la vatră, şi, încetul cu încetul, învaţă colindele. Numai vorbele de mulţumită le mai trăbă. Aici, bunica Iova ştie numai atât:

Dă-mi colăcelu,
Că mă strânge geru,
Dă-mi un covrig,
Că mor de frig.

Dar celor mai mari nu le place. Auziseră ei altfel de mulţumite de la colindători... Cel mai mic, însă, e îndestulat şi cearcă să spuie cuvintele:

Dă-mi lăcelu,
Mă cinge gelu...

Dar când ştiu colindele, vine altă greutate. Toţi cinci nu pot merge laolaltă, ci doi cu doi.

— Eu mă duc cu Ioniţă.

— Şi eu mă duc cu Ioniţă.

— Ba eu mă duc cu Ioniţă.

Toţi ar voi să meargă cu Ioniţă, că el e cel mai viteaz — nu i-i frică de nici un câine. Apoi, el ştie colindul de nu sempiedică niciodată. Bunica-ncearcă să-i îmbune:

— Că toţi nu puteţi merge cu Ioniţă!

— Că eu mă duc, bunico, cu el!

— Ba eu!

Şi câte doi încep să plângă deodată. Ioniţă, simţindu-şi superioritatea, zice dârz:

— Cu plângoci nu mă duc la colindat!

Şi câte doi înceată deodată, grăbind să-şi şteargă lacrimile. Bunica-i împarte în două, ţinând pe cel mai mic în poală.

— Voi mergeţi laolaltă, şi dă pe doi la o parte. Şi voi laolaltă, şi dă de altă parte pe ceilalţi doi. — Apoi întreabă: Bine va fi aşa? Tu eşti cu Ioniţă, pentru că Ioniţă-i mai mare, şi tu mai mic, şi te apără de câini. Tu eşti cu Niculae, pentru că tu eşti fată, şi el e fecior, şi te apără de câini. Bine va fi aşa?

Cei din pereche se uită unul la altul, măsurându-se, parcă nu s-ar mai fi văzut.

— Bine, bunică!

Dar în clipa asta începe să ţipe cel din poală, care se vede deodată rămas singur, fără soţ. Dar bunica Iova îl îmbună:

— Noi mergem amândoi, taci tu, puiule!

Ziua cea mai neliniştită pentru bunica Iova e însă ajunul Crăciunului.

— Azi-i ajunul lui Crăciun, aşa-i, bunico?

— Aşa-i!

— Azi mergem la colindat, aşa-i, bunico?

— Aşa-i!

Şi sar cu toţii de sub ţolul cald, pe când în ochiul de fereastră abia se crapă de ziuă.

Bâtele li le taie sluga, din grămada de lemne din curte, dar trăbă să reteze bunica la ele, până sunt pe-o formă de lungi, ca să-i încete din plâns.

O trag pe bunica Iova de mânecă, în unghere, să facă

repetiţie, şi, cât ce gată, zup, în curte şi la portiţă, să vadă: nu se mai face seară?

Mama copiilor are de lucru cu pâinea, cu covrigii şi colăceii. Cine să grijească de haine mai groase pentru copilaşii ce-or porni la colindat?

Bunica aduce un clicin vechi, mare.

— Care-l vrea pe ăsta?

Şi toţi se-ndeasă, împingându-se, plângând. Dar cel îmbrăcat, când vede că nu-şi poate mişca mâinile, începe el să plângă în locul celor ce-au rămas despoiaţi. Atunci bunica e numai gură şi numai mâini. Îmbracă pe unul, îl dezbracă şi pune haina pe altul, şi tot aşa, până nu mai poate, şi iese mama, plină de făină, din cămară.

— Care nu se-mbracă nu merge la colindat!

Atunci tac toţi, tăcerea peştelui, stau neclintiţi, de-i poate grămădi cu hainele bunica după bunul ei plac. Groşi, ca umpluţi cu paie, cu traista după cap, cu bâtele în mână, stau lângă uşă.

— Încă n-a înserat, bunico?

— Nu încă.

— Dar înseară, aşa-i, bunico?

— Aşa.

Şi vreunul, ca să vadă, iese afară... Al doilea, după el... Al treilea, tot aşa... Al patrulea... Cel mai mic începe să plângă, că s-au dus la colindat. Bunica iese după ei, şi, într-un ajun de Crăciun, îi aduce în casă de treizeci de ori, ca să tacă cel mic.

Când mama, colo, dup-amiază, nu mai poate auzi uşa izbindu-se, vine şi-i spune:

— Să meargă acum! Nişte copii ca ei, ce să mai aştepte? Pentru ei a sosit Crăciunul.

Şi bunica Iova, de voie, de nevoie, trăbă să se înfăşoare în cojocel, cu cel mai mic cu tot, şi să lunece până în vecini, să colinde şi neamul ăsta îndărătnic.

Atâta-i slujba bunicii Iova: când se-apropie Crăciunul şi până pleacă nepoţii la colindat. Când se-ntorc, îşi spun vitejiile părinţilor, nu bunicii, care rămâne iarăşi la vatră, gândindu-se poate departe, în urmă, la alte vremi, ori poate negândindu-se la nimic. Dar, de la o vreme, cum băieţii n-o mai bagă în seamă, ci colindă pa tata şi pe mama, bunica îşi pune mâna în sân.

— Care colindă şi pe bunica, îi dă bunica un creiţar!

Şi nepoţii vin, şi cei mai mari încep colindul lor cu "stratul de busuioc", cu "cărarea prin mijloc", cu "leagănul de mătase".

Dar în leagăn cine şade?
Şade buna fată dalbă,
Tot şade şi chindiseşte...

Părinţii râd, şi bunica le dă bănuţul, dar trebuie să mai scoată din fundul pământului încă doi, pentru ceilalţi.

După asta, bunica Iova are pace până la Crăciunul celălalt, de-l va mai ajunge... N-are ce face, n-o întreabă nimeni de nimic, ci trece de la vatră la laviţă, şi de la laviţă la vatră, privind la lumea asta ce-i pare aşa de ştearsă, ca o măsăriţă ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are nici o culoare...

1907

FEFELEAGA

Dis-de-dimineaţă o vezi pe drum, târându-şi calul de căpăstru. Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii stricaţi de vărsat, arşi de soare şi de vânt. Păşeşte larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întins, scobâlţind din picioarele ciolănoase. Poartă pe spinarea adânc deşelată două coşărci desăgite. Sub coşărci, la fiecare legănare, se văd două petece mari, pământii. Calul e alb, dar,

sub coşărci, i s-a ros părul tot, şi pielea, de-atâta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potângul. Merge în urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul, mare cât o solniţă, nu şi-l mişcă nici la dreapta, nici la stânga. Nici femeia nu-i are grija, ci păşeşte mereu înainte; doar în răstimpuri zice aşa, ca pentru sine:

— Ghii, mă Bator!

Trec aşa, amândoi, pe uliţele satului, urcă apoi pe cărarea dinspre Dealu-Băilor şi se pierd în coborâşul repede de dincolo de deal. Pe acolo-i coastă pietroasă, şi cărarea-i strâmtă, şi femeia tot mereu ogoieşte calul:

— Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarii.

Bator se zdrobeşte rău pe povârniş, şi, ciolanele aşa de tare-i împung în piele, când ici, când colo, de parc-ar căuta un loc să iese din trupul bătrân şi ostenit. Corfele, desăgite în spinare, bleoncăne în toate părţile, dând să se desprindă de pe şaua mică, de lemn, şi pleoapele se lasă şi se ridică mereu de pe cele două răni alburii ce-nchipuie ochii, ca şi când ar încerca să tragă-n sus o piele neagră ce-acoperă luminile stinse de mult.

Ajunşi în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunţită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuţă de lemn, o umple cu piatră şi începe să încarce coşărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la stânga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coşărcile pline, pornesc amândoi, încet, la deal. Se-ntâlnesc cu băieţandrii care vin chiuind, cucuiaţi deasupra coşărcilor desăgite pe căluţii mici, dar ţapeni. Vin şi ei după piatră. Băieţandrii-i dau bună-ziua femeii şi trec mai departe.

— Să creşteţi mari, să creşteţi mari, răspunde dânsa, şi trage-ntins de căpăstru.

Caii mai tineri nechează, cheamă de ici şi de colo, dar Bator urcă din greu, cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cizmelor stăpânei nu-l mai aude. Pipăie cu picioarele şi cunoaşte, ştie unde are să vie vreun pripor

mai greu de urcat. Acolo se adună, se îndreaptă, suflând, năduşit, pe nările largi, bătrâne.

— Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii.

Şi calul se opreşte bucuros, şi răsuflă ca din foi. Femeia tocmeşte coşărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, şi cată înainte: cât mai au până-n vârful dealului?

Şi tot aşa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai uşor. Ajunşi în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă, mâine la alta. La câte unii duce şi săptămâni de-a rândul.

Pe muiere-o cheamă Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sunt, îi zic Fefeleaga. Tineretul mai mărunt din sat aşa a pomenit-o: cu Bator de căpăstru aducând piatră la unii şi la alţii. Cât aur vor fi scos unii şi alţii din piatra adusă în spinare de Bator, Maria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator abia urca pe spinarea dealului, îşi zicea aşa în gândul ei: "Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta". Îi plăteau de-o povară zece cruceri. Şi când era drumul bun, putea aduce cinci-şase poveri. Tot făcea pe săptămână vreo trei zloţi. Şi-şi zicea în gând: "Tot putem trăi".

Odată trăise şi mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Maria Dinului. Şi Maria Dinului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alăturea ca şi acum, iar Dinu lucra în baie, sfredelea stânca şi puşca cu praf ori cu dinamită, ca toţi băieşii. Şi mai câştiga şi Dinu trei-patru zloţi la săptămână.

Copii aveau pe-atunci vreo cinci capete. Slăbuţi copii. Aveau ce mânca, şi tot erau jigăriţi. Dinu tuşea mult; de câte ori venea de la baie, ud şi plin de tină, tuşea şi suduia copiii, — nu-i putea suferi văzându-i aşa de prăpădiţi. Muierea le ţinea partea, îi mângâia, îi săruta pe obrăjorii scorţoşi, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

— Lasă-i, măi române, ce-aştepţi tu acuma de la ei? Când vor începe să lucre, se întăresc ei atunci, zicea femeia.

— Până-i cucu! Dintr-ăştia nu voi vedea eu oameni! răspundea cu ciudă bărbatul.

Şi n-a văzut, că Dinu a murit mai degrabă ca toţi. Femeia l-a plâns ce l-a plâns, dar n-a avut vreme de jelire, că, deodată cu înmormântarea, s-a gătat şi cel din urmă bănuţ din casă. Bator, în vreo trei zile, cât a hodinit până l-au îngropat pe Dinu, era aproape să înţepenească. Acum femeia simţea că singurul sprijin ce-i rămăsese era calul ăsta mare, alb, slab de să-i numeri toate oasele. Satul era tot aşa ca şi pân' trăia Dinu. Toţi oamenii îşi vedeau de lucru, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Şi când au văzut-o pe Maria, a doua zi după ce şi-a îngropat bărbatul, c-a şi plecat cu Bator de căpăstru, unul mai pestriţ la maţe a zis:

— Iată şi pe Fefeleaga!

Şi, de-atunci, Fefeleaga i-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut niciodată în oameni, nici nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voia Celui-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când şi-a închis Dinu ochii, şi ea a ieşit în curte şi a strigat "Tulai!", de-atunci a simţit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb şi ronţăia liniştit la ogrinji. Şi cât a stat mortul în casă, de câte ori ieşea Fefeleaga afară, îi părea că Bator, cum ronţăia la ogrinji, dând din cap, ar zice: "Da, da, da! Vom face ce vom putea".

Şi aşa, încetul cu încetul, tropotind din cizmele mari ziua întreagă pe uliţele satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uite pe Dinu. Nu doară aşa, ca să se gândească la alt bărbat, că ea de mult nu mai înţelegea decât într-un chip viaţa: să se frământe săptămână de săptămână, ca, duminica, pe bănuţii căpătaţi, să cumpere bucate şi legume pentru casă. Şi, pentru asta, se simţea destul de tare, dacă avea pe Bator

alăturea. Poate or fi muncit-o şi pe ea vreodată, — cândva, demult de tot, — gânduri mai luminoase, şi inima, în tinereţe, poate să-i fi tresărit vreodată de-o căldură tainică. Dar îndată ce s-a înhămat la munca din care vedea că toată viaţa n-are să mai scape, a înţeles că, pentru o femeie năcăjită ca ea, toate acele închipuiri de mai bine sunt, iac-aşa, prostii, care-ţi fac traiul mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfătuit-o să se mărite iar.

— Ce să stai aşa? Îmbătrâneşti, ş-atunci nu te mai ia nime.

— Ieie pe muma-dracului! zicea Fefeleaga.

Şi privea cu duşmănie la oamenii aceia, care numai din bunăvoinţă o sfătuiseră aşa. Apoi îşi punea capul în piept, trăgea de căpăstru — "Ghii, măi Bator, ghii, măi sărace!" — şi-şi vedea de drum, gândindu-se la ceva. Nu ştia ce-i, dar simţea că-i amar, şi nu ştia de ce-i mai vine în minte: că, adică, de ce mai trăieşte omul în lumea asta? N-a răspuns niciodată decât ridicând din umeri şi, deci, îi era ciudă că, din când în când, îi venea iar gândul acela. Câteodată, dimineaţa, când punea coşărcile pe cal, i se părea că şi Bator s-ar gândi la lucrul acesta şi că, dacă n-ar fi orb, ar privi-o întrebător.

În cinci ani de văduvie a rămas numai cu doi copii, un băiat şi-o fetiţă. Trei au murit. Au murit toţi când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca şi când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt-înalt, de care era sortit să se împiedice copiii ei. Cădeau şi-şi rupeau grumajii. Sătenii se bucurau că o mai uşurează Dumnezeu, dar Fefeleaga nu se bucura deloc. Drept că băieţii erau mari, dar, fiind toţi bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ţinut stăpânul, zicând că-i prea slab, că n-are virtute. Şi Fefeleaga tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaşte

oamenii dacă are mort la casă decât de pe două lucruri: întâi că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator stătea legat de pociumb, ronţăind ogrinjii, şi a doua, că, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe uliţele satului. Dar, până era mortul în casă, dânsa ieşea de multe ori şi se apropia de cal.

— Ce mai faci, tu Batore, sărace?

Şi calul ciolănos da din capu-i mare cât o solniţă, părând a zice: "De, ce să-i faci, aşa e lumea!"

Şi drept avea calul! Aşa e lumea! Fefeleaga a simţit bine că-i aşa, de câte ori îi murea vreun copil şi-şi vedea casa din ce în ce mai goală.

Mai mult venin i se strângea la inimă duminica. Da, atunci îşi scotea plata pentru munca de-o săptămână, a ei şi-a lui Bator. Şi bogătanii, ştiind-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, aşa că Fefeleaga avea rămăşiţe mari pe la toţi. Se încredeau că va veni, totuşi, şi săptămâna viitoare la lucru, căci n-avea ce face cu Bator. Şi mai făceau socoteala că, de la o săptămână până la alta, Fefeleaga, cap de muiere, va mai uita. De uitat nu uita dânsa, dar dacă vedea că omu-i lacom pe creiţăraşul ei, nu zicea nimic, nu-l mai cerea, ci numai un zâmbet de batjocură i se aşeza pe faţă. Şi era ceva curios de tot zâmbetul acesta pe obrajii pământii, mâncaţi de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie pe care au picat mulţi picuri grei de ploaie, găurindu-le.

Aşa, adunându-şi plăţile, rar putea să dea pe la biserică. Dar nu mergeau la biserică nici bogătanii din sat. Aceştia stăteau la cârciumă şi beau bere. Fefeleaga nu mergea la slujbă, şi, totuşi, văzând pe oamenii aceştia, care beau poate chiar bănuţii pe care ar fi trebuit să-i dea ei, îi dispreţuia, şi, — şti-o amarul ei de ce, — se simţea că-i mai mult decât ei, că-i mai bună creştină decât dânşii. Şi, rar, dar rar de tot, când vreunul o amâna cu lunile şi nu-i plătea, îi spunea verde în faţă:

— Ce-s eu? Nimic! Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă.

Şi-acum, să-i fi dat bogătaşul plata întreită, nu-i mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mână de fân sub botul calului şi-i zicea:

— Da' tu ce mai spui, Batore sărace?

Şi calul, pipăind cu buzele mari, groase, fânul, da din cap, ca şi cum ar fi zis: "Da, da! Aşa-s oamenii..."

Lucrând săptămâna întreagă, înţelegându-se cu Bator, ca şi când în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dinu, Fefeleaga nu ştia cum trece vremea. Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unui copil, până când altul îşi închidea ochii. Numărând aşa, ajunse cu un singur copil, o fată, şi socotea trei ani de la cea din urmă moarte ce-a fost în casa ei. Îmbătrâniseră şi muierea, şi calul. Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oilor seine. Pe obrajii ei mâncaţi de vărsat se formaseră pârâiaşe adânci, zbârcindu-i faţa. Bărbia i se ascuţise şi începea să se ridice spre gura căzută înăuntru. Calul era şi mai ciolănos. Cele două petece pământii de sub corfe se măriseră, părul de pe coaste, de pe spinare i se rărise şi i se rărea mereu. Buza de jos îi spânzura, ca şi când i-ar fi atârnat cineva o povară nevăzută.

Femeile mai bătrâne din sat, babele, se dădură cu vorbe în jurul ei. Că aşa, că pe dincolo, c-ar fi bine să se facă nişte farmece, că nu-i lucru curat de-i tot mor copiii, şi tot la aceeaşi vârstă.

Dar Fefeleaga nu credea în dracu' şi în puterile lui. Femeile îşi făceau cruce de necredinţa ei, dar Fefeleaga rămânea rece.

— Nu, soro, nu-i duc. Drac e omul cel rău şi nedrept. Ăla-i dracu!

Şi n-a umblat după farmece şi descântece. N-a umblat. Şi

la patru ani, două luni şi treisprezece zile de la cel din urmă mort, i-a adormit şi fetiţa rămasă în viaţă. Cel din urmă copil. Şi tot când să treacă peste al cincisprezecelea an. Şi asta, ca şi vreo trei ani mai înainte, n-a fost bolnavă. Făina ce-i cădea de pe obraji, până a fost mai mică, s-a dus. N-a zăcut decât vreo două săptămâni.

Şi când i-a murit copila aceasta din urmă, Fefeleaga n-a spus o zi nimănui nimic. Cât ce-a închis ochii, a pus luminiţa în sfeşnic, să ardă mai departe, a ieşit în curte, a dezlegat pe Bator de la pociumb, l-a tras întins de căpăstru, l-a dus în şopronul plin de fân şi l-a lăsat acolo slobod. Nu i-a zis nimic, ci, din întâmplare, şi-a ridicat ochii spre capul bălanului. Pleoapele-i stăteau deschise, fără să clipească. Nicicând nu-i părură cele două răni alburii aşa de grozave, aşa de adânci, ca acum. Apoi a intrat în casă, s-a pus pe-o laviţă de brad şi a stat ziua-ntreagă aşa cum stă lemnul. N-a plâns, nu s-a bocit, nu şi-a sărutat copila, ci a stat aşa, cu capul în palmele aspre. Şi-i tot venea nodul acela amar, până-n gât, că adică pentru ce mai este omul în lume? Acum nu mai ridica din umeri, dar nici nu-şi desluşea gândurile într-un răspuns. Ce vedea mai viu era viaţa pe care-o dusese, de căpăstru, întâi c-un cal negru, apoi cu Bator. Vedea Dealu-Băilor înalt, pieptiş, cu colţi de stâncă ieşiţi ca nişte măsele de uriaşi, vedea poteca de-atâtea ori bătută, şi pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru. Număra aşa ca-n vis de câte ori a urcat şi-a scoborât dealul acela, socotea cam de câte poveri de piatră să fi adus în vreme de vreo patruzeci şi cinci de ani. Apoi trecea cu gândul la duminicile de peste an; în câte a fost şi în câte n-a fost la biserică. Şi când n-a fost, de la care om câţi bani a luat? Cu care s-a sfădit pentru plată? Apoi auzea iar pe Bator cum păşeşte, pocnindu-şi oasele, în urma ei, cum sună vreo potcoavă ce stă să cadă. Îl vedea cum se zmânceşte, cu greutatea în spate, pe Dealu-Băilor la deal, cum se propteşte

pe picioarele de dinainte, pe Dealu-Băilor la vale. Îl vedea, şi se-auzea acolo, departe, pe sine cum îl îmbuna: "Stai, mă Batore, sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii!" Apoi, încet-încet, cu mare greutate, socotea numărul anilor dintre morţii săi, de la bărbat până la fetiţa aceasta din urmă. Lung şir de ani! Şi ce de drumuri bătute, maica mea, Doamne, că dacă le-ar pune în şir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!

Dar acum s-a isprăvit cu strapaţul! Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Până i-au murit pe rând, unul câte unul, copiii, n-a ştiut pentru ce se zoleşte atâta. Acum, când Păuniţa sta cu luminiţa de ceară la căpătâi, simţea Fefeleaga că toată viaţa pentru copiii aceştia s-a chinuit. Cum s-a chinuit, numai ea ştia! Ba nu, nu i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, şi iarăşi, pentru doi, şi în urmă pentru unul. Şi două lacrimi micuţe, cât gămălia, îi umeziră ochii uscaţi.

Seara s-a dus la clopotar, la preot, "să se mai ostenească o dată şi pentru cel din urmă suflet din casa ei". Dimineaţa următoare a intrat în şopron, l-a luat pe Bator de căpăstru şi a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde ştia că stau cele două corfe legate, îndesăgite. Dar Fefeleaga l-a oprit.

— Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porţi piatra în spinare!

Şi-l trăgea de căpăstru spre portiţă.

Calul, simţind că n-are coşărcile în spate, se priponi în prag.

— Ghii, măi Batore, ghii, măi dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefeleaga la târg să te vândă, să cumpere mama cunună şi julj alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit şi Păuniţa, măi Batore!

Şi ochii ei uscaţi se umeziră a doua oară.

Şi, trăgându-l de căpăstru şi tot vorbindu-i, l-a dus la oraş şi l-a vândut pe un preţ ca vai de el. Calul simţi mâna

străină, ce-l prinse de căpăstru, mirosi pe noul stăpân, şi, întorcându-şi capul după Fefeleaga, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrânei se iviră a treia oară lacrimi, şi, ca într-o fulgerare, înţelese păcatul ce-l face despărţindu-se de calul ce-a ajutat-o o viaţă întreagă. Dar zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut, şi-ar fi adus aminte de lungul şir de morţi, — da, de morţi, căci vede ea că pentru ei a lucrat, — şi n-ar fi putut răbda. Simţea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o faţă de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos, şi-a iubit copilaşii. Şi totuşi, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păuniţa n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieşi de la târguit, calul era legat de-o proptea într-o uliţă strâmtă. Merse la el şi-l mângâie pe grumaji. Calul necheză iar.

— Batore, mă, nu fi tu supărat. Ţie o să-ţi meargă mai bine. Dar iaca, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păuniţa.

Şi tropotindu-şi pe trotuare cizmele grele, umbla, frântă de spate, să găsească vreun car de la ei, să-şi ducă acasă podoabele cumpărate pe preţul lui Bator.

1908

LUMINIŢA

Primăvara începuse cu secetă mare. Se roşiseră livezile, ca arse de brumă, iar dealurile erau pământ gol. Vitele zbierau pe câmp ziua, mugeau prin curţi noaptea, iar oamenii îşi plecaseră capetele adânc în piept. Bucatele se scumpiseră foc,

de nu te puteai apropia de ele, şi-aci, în sat de munte, erau şi mai pipărate.

De la Paşti până la Rusalii, o dată numai s-a îndurat cerul să se întunece şi să azvârlă câţiva stropi mari, grei, rari. Dar de la Rusalii, cerul se căptuşi deodată cu nouri grei, plini de întuneric şi de vijelie. Şi pădurile de brad începură să vuiască adânc, ca o cădere puternică de ape mari. Un fulger s-aprinse în înălţime, din Pleşa până-n Măgura, zvâcni în toată lungimea lui, şi întunericul începu să se coboare şi mai tare. În noaptea aceea din marţea Rusaliilor, mulţi creştini vor fi privegheat, numărând trăsnetele ce se slobozeau când ici, când colo, cu detunături clocotitoare prin păduri şi stâncării. Dimineaţa ploua încă, şi oamenii se adunau câte doi-trei la câte-o portiţă acoperită şi povesteau.

Pe drumul strâmt, plin de bolovani, care duce spre dealul cu citeră neagră, este o căsuţă de bârne, puţină de s-o cuprindă şase oameni în braţe. Căsuţa e răzleţită de sat, pe deal în sus, de nici popa nu merge, la Bobotează, cu crucea, până acolo. Cantorii au scornit vestea că femeia zăvorăşte uşa şi stă închisă, câtă vreme umblă popa cu botezul prin partea aceea de sat. Vreodată cine ştie cum va fi fost, dar acum baba Mâia zăcea de mult în pat, şi nu mai vorbea nimeni de dânsa, ca şi când n-ar mai fi fost pe lume.

Noroc avea cu fată-sa, cu Salvina. Salvina asta era fată bătrână, — trecuse de treizeci şi cinci, — dar apucase să rămâie aşa, nemăritată.

Ploaia de la Rusalii aduse bucurie şi-n casa lor. Ce-i drept, n-aveau fânaţe, n-aveau semănături să se usuce, n-aveau vite să moară de foame. Dar avea Salvina două braţe tari, ş-acum ştia că va căpăta de lucru pe la oameni. Că-n timpul cât ţinuse seceta, babei Mâia i se uscase şi gâtul, şi pieptul, iar din adâncul măruntaielor i se stârnea ceva ce-i aducea ameţeală la cap. Salvina n-avea unde să muncească, n-o chema nimeni,

şi, de cerşit, nu putea să cerşească. Şi, dacă nu muncea fata, cine amarul să se-ngrijească de o femeie bătrână şi bolnavă?

Când îi întindea mălaiul, Mâia de trei ori pe zi clătina din cap că nu-i trebuie, şi numai a patra oară îmbuca ceva. Şi ochii ei, înconjuraţi de pieliţă zbârcită, vineţie, priveau nemişcaţi, dulcegi, plini parcă de-o apă alburie.

Zicea de multe ori:

— Doamne, tu fată, că rău înghit.

Şi dacă fata nu-i zicea nimic, după un răstimp întindea din gâtul plin de vine şi de oase şi mai zicea o vorbă:

— Oare nu s-a-nnourat afară?

Şi câteodată fata trebuia să iasă să privească cerul. În răstimpul acela dintre Paşti şi Rusalii, lumină nu s-a aprins în căsuţă la cele două femei. În trei duminici a cumpărat Salvina sare de câte patru bani, o dată oţet de cinci, ş-atâta le-a fost tot târgaşul.

Era în casă o luminiţă, o luminiţă de ceară, pusă împletită pe o cruciuliţă afumată de lemn, pe care nu se mai cunoşteau sfinţii. Dar luminiţa aceea n-o aprindeau. O păstrau pe când va fi să moară baba Mâia, să aibă şi ea ce ţine în mână, ca să-şi vadă calea luminoasă, când va pleca pe drumul de veci. Şi nici nu aveau lipsă s-o aprindă. În căsuţă n-aveau de ce se împiedica. Cele două laviţe înguste erau lângă păreţi, o lădiţă — într-un ungher, patul — era bătrâna pe el, iar masă n-aveau. Cele trei icoane cu sfinţi deznădăjduiţi, care se strâmbau ca-n muncile iadului, atârnau de pereţi şi nu le făceau val.

Baba Mâia nu s-a ridicat de pe oase de vreo doi ani. Câteodată avea junghiuri adânci, "se petrecea", cum spunea fata, apoi iar se liniştea. Dar în vremea asta de secetă, hrănită rău, Mâia slăbise şi mai tare din puteri. Durerile îi veneau mai des, şi, de multe ori, în chinurile ei, întindea mâna, holbând din ochi, după luminiţă.

Fata l-a adus pe popa s-o grijească, s-o împărtăşească cu cele sfinte.

Dar numai îi venea aşa, să moară, ci nu murea.

La Rusalii, când se-ntunecă, bătrâna zise:

— Are să plouă, fată.

— Da, are să plouă! zise Salvina.

Şi când cei dintâi picuri izbiră pe acoperişul de şindrilă, ca un ropot dulce, ca un cântec sfânt, cele două femei tresăriră:

— Plouă, zise Mâia.

— Plouă, zise Salvina.

Şi deschise uşa să intre în casă mireasma ploii.

Bătrâna a stat un răstimp şi-a ascultat. Apoi îşi măsură o cruce largă, neregulată. Când începură să se descarce trăsnetele unul după altul, ca dărâmări de stânci prăpăstioase, baba Mâia îşi măsură altă cruce şi zise:

— Închide, tu fată, uşa. Are să vremuiască.

Şi-a închis fata uşa, şi s-au culcat amândouă în lumina fulgerelor.

Dar ploaia vreo patru zile n-a mai contenit. Câteodată scăpau de după dealuri vânturi mari, ce duceau spre Pleşa grămezi mari de nouri, ca nişte turme de dihănii şi de uriaşi, negri, vineţi, mânioşi, încleştaţi unii într-alţii. Câte o ruptură de cer rămânea albastră, înaltă, dar îndată alergau alţi nouri s-o astupe. Şi vântul se oprea, şi ploaia începea să cadă, măruntă, deasă.

Baba Mâia şi cu fată-sa aşteptau să se-nsenineze. Sempuţina mălaiul, trebuia făină, şi Salvina văzu că totuşi trebuie să dea creiţarii pe lapte. Mă-sa abia mai sufla, şi bucată uscată în zadar i-ar mai fi dat.

Ochii bătrânei, în cele două zile din urmă se-ngălbeniseră pe la alb. Rotunji, mici, priveau ţintă şi semănau acum cu ochii de cucuvaie.

I-a adus lapte, ca astăzi, şi, ca mâine, Salvina a căpătat de

lucru. Era şi vremea, căci fata se asprise tare. Vorbea răstit cu bătrâna, din firea ei, căci era scurtă şi zmănâncită la vorbă, dar în zilele din urmă era tot mânioasă.

Dimineaţa i-a pus ulcica cu lapte lângă pat, a luat luminiţa de pe cruce şi a aşezat-o, cu câteva chibrituri, lângă ulcică.

— Iaca, aici, lapte. Aici ai şi luminiţa, şi chibrituri.

— Bine, maică, bine. Să-ţi ajute Dumnezeu, zise bătrâna, când fata ieşi pe uşă.

Abia se duse Salvina, şi Mâia luă ulcica; dezlipindu-şi buzele sorbi o dată, de două ori, de trei ori. Şi băutura albă părea că trece, — în drumul său în jos, — peste podeţe, părea că se adună în gropi şi se varsă apoi mai departe, aşa ghiolcănea.

Şi Mâia deodată se simţi mai bine. Se uşurase şi i se muiaseră parcă toate oasele.

Afară ploaia încetase de cu noapte, dar vremea nu era senină. Nouri negri, mari, petece de nouri mai luminoşi călătoreau mereu, de la apus la răsărit. Vântul numai, în răstimpuri depărtate, şuiera în vreun brad prin apropierea căsuţei, apoi iar tăcea dintruna.

Din pat, pe ferestruţă, baba Mâia vedea afară. De câte ori n-a privit ea prin ferestruţa aceea! De când n-are ea alta de făcut decât să se gândească, să privească pe ferestruţă şi să-şi aştepte moartea!

Şi, de multe ori, gândul ei colinda departe, cu zeci de ani în urmă. Îşi amintea de tot ce-a văzut, de tot ce-a păţit în viaţă. Dar iată, acelea, ca şi când n-ar fi fost. Ca nourii care trec pe cer, târându-şi umbra pe pământ, şi se duc să nu se mai întoarcă. Şi iată c-a rămas numai cu fata! Dar şi fata, ca şi când n-ar fi. Ea se duce la lucru dimineaţa şi vine seara, şi câteodată nici seara.

Şi, în necurmatele zile de boală, părăsită, baba Mâia privea cu dragoste, cu sfinţenie la luminiţa de ceară. Iată, luminiţa

asta e singurul sprijin care n-o părăseşte niciodată. Ea o păzeşte acum şi va ajuta-o în ceasul din urmă. Şi bătrâna suspină de multe ori:

— Sfântă luminiţă, sfântă ceară, sfinte albine!

Ani întregi au trecut de când nu s-a mai putut duce la biserică. Dar tot mai ştia din ce spunea popa, din ce spunea diacul.

Şi, mai mult, în boala şi singurătatea ei, baba Mâia la lucrurile astea se gândea. Îşi închipuia cum are să fie Iadul cu dracii, cum are să fie Raiul cu sfinţii. Iadul? D-apoi întuneric beznă, de să nu-ţi vezi mâna! Şi, prin întuneric, cozi şi gheare de draci, care prind pe creştin şi-l duc la căldarea cu smoală, să-l opărească. Doamne fereşte! Iadul! O, Doamne, Doamne! D-apoi bivolii împungaci, ce-or lua în coarne femeile nelegiuite şi pe ucigaşii de oameni!

— Doamne fereşte, Doamne fereşte! suspina bătrâna.

Dar ea n-avea s-ajungă-n Iad. Pe ea va prinde-o sfântul Petru de mână, va sprijini-o să nu cadă şi va întreba-o:

— Tu eşti baba Mâia?

Şi ea va zice:

— Eu, sfinte Petre.

— Cea de-a avut o fată, una Salvina? va zice sfântul.

— Da, eu!

— Cea de-a bolit vreme multă de tot?

— Da, eu!

Şi-atunci, sfântul Petru va zurui din chei şi va găsi pe cea potrivită. Se va deschide poarta, şi sfântul Petru îi va arăta locul de hodină, în iarbă înflorită, sub un măr cu mere aurii.

Nu, ea nu va apuca în Iad! Ce-a făcut ca să meargă în Iad? Şi are ea luminiţa aproape! Când va simţi că i se ridică nodul în gât, să-i oprească răsuflarea, aprinde luminiţa, sfânta luminiţă de ceară. Şi-atunci, chiar de-ar vrea s-o răpească, cornoraţii se vor împrăştia.

Şi baba Mâia îşi făcea o mulţime de icoane. Şi totuşi, vremea îi trecea destul de greu.

Dar astăzi, după ce bău laptele până-ntr-un picur, nu-i veneau gânduri de-astea. Astăzi privea dornică prin fereastra căsuţei, şi-i veneau gânduri copilăreşti. Uite, cum ar vrea să iasă puţin până afară! Numai aici, înaintea uşii; când a trece nourul de pe soare, să cadă lumina pe ea! Ba nu, ar vrea să meargă şi mai departe. I-ar plăcea să se coboare în sat, să vadă cum mai stă satul. Să-l vadă pe popa şi să-l întrebe de sănătate. Să se-ntâlnească cu două bătrâne din vremea ei, — Anuţa şi Zamfira, — să le-ntrebe:

— Da' voi ce mai faceţi?

Şi ele să zică:

— D-apoi ce să mai facem? Iacă!

Şi să meargă mai departe pe uliţă, să vadă biserica. Mare şi frumoasă biserică! Să se-ntâlnească cu oamenii care i-au fost vecini până a stat şi ea în sat. Şi oamenii să zică:

— Ce-i, vecină? Ai mai venit la vale?

Şi ea să zică:

— Mai!

Tot aşa, să umble pe uliţă, pe unde n-a umblat de mult, şi oamenii să zică:

— Iată şi baba Mâia!

Iar copiii cei mai tineri să-ntrebe:

— Mamă, cine-i bătrâna aceea?

Şi femeia să zică:

— Baba Mâia, cin' să fie?!

Gânduri de-acestea îi veneau astăzi. Şi nu erau gânduri goale, erau gânduri vii, erau icoane. Şi nu icoane reci, ci icoane aşa de călduţe, de baba Mâia le simţea căldura ca o mângâiere la inimă. Şi cerca să se-nvârtă-n pat, să poată vedea mai bine pe ferestruţă.

Nu, astăzi nu se gândea la Iad şi la Rai! Azi, după ploaia

ce-nverzise câmpul, ar fi voit să mai fie o dată fată-mare, să pască vitele pe munte, să păşească pe frunzele uscate, umede acum, să se prindă cu mâna de-o creangă, şi picurii rămaşi pe frunze să cadă stropind-o pe obraz, pe ie, apoi să iasă pe culme, la luminiş, să toarcă şi să privească vitele cum pasc, şi seara să vie acasă cu vitele sătule cumu-s dobele. Se mai cugeta cât ar fi de bine să mai umble ea pe vârful măgurii, pe Frasin, după fragi de pădure. Ce fragi se fac mai ales pe Frasin! "Buricul deştului" de mari! Ori să aibă ea acum nişte pere de la dascălul cel bătrân din grădină. Ce pere! Cumu-i ceara! Numai dascălul are pere de-acelea în sat.

Şi, cum se gândea aşa, la câte toate, baba Mâia simţea că se face tot mai uşoară. De la o vreme i se păru că nici nu mai stă în pat. Şi pipăi bine scândurile. Apoi, uşoară de tot, iată că sta aşa şi nu se mai putea gândi la nimic. Dar era bine. Las' să fie, că nu-i rău! Au durut-o pe ea destul oasele, au tăiat-o destul junghiurile ca nişte săbii ascuţite. Acum, aşa, călduţă, uşoară şi fără dureri, stă, şi ochii parcă-i râd. Şi-n casă e o linişte aşa de bună! Şi soarele se uita chiar acum, deodată, pe cele trei ferestruţe. Uite, ce pulbere de lumină!

Deodată, însă, baba Mâia schimbă ochii şi-i umplu de spaimă. Simţea cum vine ceva, ceva rece şi greu, ca o povară strivitoare. Întinse mâna, dar n-ajunse luminiţa de ceară. Se oţărî cât putu, dar luminiţa căzu pe podele. Junghiul ce-l simţise o prinse, o-ncârligă, dar bătrâna se zvârcolea mereu, s-ajungă luminiţa de ceară. Aşa, frământându-se, căzu pe podele şi muri, cu mâna întinsă după luminiţă.

Şi prin cele trei ferestruţe pulberea de lumină albă cădea mereu în casă, apropiindu-se tot mai mult de pat. Şi dintr-o dată învălui, ca un giulgiu, trupul ţapăn al Mâiei, ulcica răsturnată, şi luminiţa de ceară, de care n-avusese parte bătrâna.

1908

VÂRVOARA

Am întâlnit-o pe drum, c-o traistă lungă, smolită, de lână, umblând în sus şi în jos. Se oprea la câte-o poartă, privea înlăuntru, uneori vorbea două-trei vorbe cu cineva din curte şi pleca mai departe. Sapa veche, cu coada lungă, lucie, o tot muta de pe-un umăr pe altul.

— N-ai de lucru, nu capeţi de săpat, se vede, lele...

— Nu prea, zise femeia şi trecu mai departe.

— Stai puţin, lele, am eu o grădină. Pân' desară o isprăveşti.

Ea se opri deodată şi-ntoarse puţin capul:

— Cât îmi dai?

— Îţi dau o coroană. De-ai fi venit de-dimineaţă, îţi dam mai mult. Acum, uite, soarele-i sus.

— Ştii ce? Să-mi dai şi o bucată de mămăligă; n-am mâncat nimic de ieri.

Se-ntoarce ea, ne-nţelegem noi ş-o duc în curte. Poruncesc să-i ducă un blid de lapte şi mămăligă. Şi-i arăt grădina.

— Să vezi numai cum am să ţi-o grijesc. Ai să mă pomeneşti câte zile-i avea!

O las să soarbă laptele şi intru în casă. Aveam ceva de isprăvit. Şi din când în când aruncam ochii spre grădină.

Femeia încă nu intrase în lucru. Ieşii mai târziu să văd ce face; nu mântuise încă de mâncat.

— Cum, Doamne sfinte, mă mirai eu, de-atunci puteai mânca de zece ori!

— Vezi, îmi răspunse ea, că eu am durere de gură. Şi pieptul mă doare, şi tuşesc. Să vezi cum tuşesc... de se sperie copiii. Aiai-i tusă! Odată am mers eu la un doctor, ş-a zis că am hertică... Are dracu hertică! De-aveam, muream de mult. De altfel, ce zici şi dumneata, dacă moare omul, nu-i mai bine? Popa David de la noi aşa zice, că, dacă moare omul, îi

mai bine. "Unde nu este durere, nici întristare"... Şi începu c-un glas gros, întrerupt, să spuie cuvinte dintr-o cântare de la prohodul morţilor. Imita, se vede, pe popa de la ei, pe David.

Crezui deodată că femeia-i smintită şi priveam cu băgare de seamă la ea cum mânca încet, ca de silă, cu ochii ţintă în blid.

— De unde eşti dumneata, lele?

— Din Mămăligani.

— Pe-acolo au gătit oamenii de prăşit?

— Au isprăvit care-au avut; care n-au nu gătesc niciodată.

— Pesemne dumneata n-ai pământ...

— Pe unde calc, pământu-i al meu, ca ş-al dumitale, şi începu să râdă deodată, arătându-şi dinţii laţi, gălbinii.

Dădu să se ridice, da', ca şi când şi-ar fi adus aminte de ceva, se lăsă iar, moale, jos, şi pescui cu lingura de lemn o bucăţică de mămăligă.

— Cred că ai putea să vii acum în grădină, zic eu. A trecut aproape un ceas de când tândăleşti. Se vede treaba că de-aceea nu te primesc oamenii la lucru.

— Pe mine?

— Pe dumneata.

— Vezi că nu mă cunoşti?... Eu nu mă duc la oricine. Întâi întreb cine şade-n casă, şi dacă-mi place, mă duc, de nu-mi place... plec mai departe.

— D-apoi la mine ai venit fără să fi întrebat de cineva.

Femeia nu zise nimic. Se sculă, puse cojile de mămăligă în traistă, se plecă apoi iar, ridică blidul şi sorbi din el câţiva stropi de lapte, câţi mai rămăseseră. Îşi puse traista după grumaji; şi avu dintruna nişte priviri ca de scăpare, ca şi când ar cerceta pe unde să iasă afară, în uliţă.

Nu i-am mai zis nimic. Am lăsat-o să se ducă. Dar ea

coborî treptele şi o luă spre grădină. Într-o mişcare nervoasă îşi desprinse traista şi o atârnă într-un măr bătrân. Apoi, începând să sape, îmi zise:

— La dumneata am venit pentru că eşti om bun.

— De unde ştii dumneata?

— De pe ochi. Eu cunosc oamenii de pe ochi. Când te-am văzut, am ghicit cum eşti, ş-acum, dându-mi de mâncare, mi s-a adeverit gâcitura.

Sta frântă de şale şi săpa aşa de repede, aşa de bine, de-am rămas uimit. Fir de buruiană nu lăsa, şi-n jurul cucuruzului aduna muşuroaie mari cu sapa, le rotunjea apoi repede cu palmele, ca şi când ar tocmi o pâine ca s-o bage în cuptor.

— Cum te cheamă pe dumneata, lele? întreb întru târziu.

— Vârvoara.

— Vârvara poate.

— Ba Vârvoara; urât nume, nu-i aşa? Da' dă-l în sfinţii lui, că noi avem un popă... de tot nume pocite ne pune. Iacă, de pildă, la un copil de-al meu i-a pus numele David.

Femeia nu mai zise nimic. Parcă i-au venit deodată în cap alte gânduri. Am lăsat-o să sape, şi eu am trecut la un strat de legume, să plivesc. Căzuse de cu noapte o ploicică, de revenise bine pământul. Buruiana se smulgea uşor, cu rădăcina întreagă, albă, plină de aţişoare. Mireasma pământului ud se ridica în văzduh, călduţă parcă şi oarecum amăruie. Pliveam, şi din când în când aruncam ochii spre femeie. Lucra frântă de şale, cu capul în piept. Era slabă, aproape ca o suveică. Şi totuşi vedeam că nu osteneşte, că nu se opreşte să mai plivească, ridicându-se, în stânga şi-n dreapta, cum fac toţi săpătorii. Mi se părea uneori că bombăneşte singură, da' ce, nu puteam înţelege. De la o vreme aud că mă-ntreabă:

— Nu ştii dumneata un leac de tusă?

— D-apoi ce umbli după leacuri dumneata? Eu nu te-am auzit tuşind niciodată.

— Că peste zi nu tuşesc. Numai noaptea; atunci tuşesc, să mă rup, nu alta. Doctorul zice că-i hertică, da' nu-i hertică, ci se vede c-o fi aghiuş.

— Ce-i aghiuşul acela?

— Păi, năduşală, ce să fie? Năduşală la piept şi la răsufluş. Am fost de vreo câteva ori de mi-a citit popa nost', da' se vede că rugăciunea lui nu prinde.

— De ce să nu prindă?

— Pentru că-i mai mult pe partea dracului decât pe-a lui Dumnezeu... Ăla numai bun de popă nu s-a născut!

— Nu-i unul mic, cu bărbuţa neagră, rară?

— Mic, popa David? Tiiii! 'tă-l puterile, da' că-i mare cât un cal, ş-are o barbă lungă, ţepoasă, roşcată. Gândeşti că-i o măturătură de mesteacăn, cu care-ai măturat curtea, de s-a ţândărit acum.

— Nu-l cunosc. Aşa popă nu ştiu.

— De unde să-l cunoşti?! Aşa popă crezi să iasă între oameni? N-a mai fost la oraş de când l-a sfinţit vlădica. Da' mai bine nu l-ar fi sfinţit! Gândeşti că nu-i însurat? Ba-i însurat, şi are-o muiere tare de treabă şi tare frumoasă. Da' gândeşti că popa vrea să ştie de ea? Umblă după toate femeile din sat. Amarnic om, amarnic popă! Şi biata preuteasă, dac-a văzut ş-a văzut că nu poate altfel, ş-a luat şi ea un drăguţ, un fecior din sat. Zdravăn fecior! Îl prinde câteodată pe popa David de mătură... şi-l îmblăteşte. Vezi că popa se-mbată, şi dacă se-mbată, vine acasă şi-şi bate nevasta. Ţi-am spus eu că nu-i popă. De altfel nici n-a învăţat. Eu îl ştiu. A fost tot acasă, la plug şi la vite. Apoi, fecior mare, a mers la vlădicie vreo trei săptămâni. Da' nainte de-a se duce a vândut două perechi de boi. Şi peste trei săptămâni a venit acasă — popă. Gata. Ce zici dumneata?

— Ce să zic? A fost rău că l-a sfinţit vlădica.

— Ba a fost păcat, mare păcat! Că să vezi, lasă pe oameni

să moară nespovediţi şi necuminecaţi. Lui să-i pui zlotu-n palmă, ş-apoi vine. — Stătu puţin, apoi adause: De altfel, îi dau pace. Cu dumnealui n-am eu nimic. Atâta numai, c-a pus nume de batjocură copilului. Dar eu acasă nu-i zic David. Acasă-i zic Pătru.

Soarele se ridicase sus, şi căldura cădea dogorâtoare. Am lăsat plivitul şi m-am dus în casă, gândindu-mă la femeia aceasta din Mămăligani, care munceşte cu atâta hărnicie şi despre care nu puteam şti de-i tresărită, ori de-i aşa felul ei de vorbă.

La amiază am chemat-o iar să mânce. Dintâi n-a vrut să vie. Se temea, socotea că fac numai o glumă. Apoi se temea că-i trag din platâ dacă-i dau ş-o sorbitură de mâncare. În urmă veni şi se apucă, cu aceeaşi tândălire, să mânce, ca şi dimineaţa.

— Vezi că mă doare gura. Se vede că este ceva stricat în mine. Mi se strică şi dinţii. Iaca! şi-şi vârî două degete pline de tină în gură şi le scoase, după puţină cercetare, strângând între ele un colţ de măsea.

— Pentru ce ţi se strică?

— Nu ştiu. Îmi vine aşa, o amăreală, ca şpirtul de tare; se vede c-aceea mi-i roade. Nu ştiu de unde... Poate din fiere. C-odată mi s-a stricat rău fierea.

— Ai avut vro supărare, vrei să zici?

Femeia îşi ridică deodată ochii şi privi la mine lung, întrebător, ca şi când acum m-ar fi văzut întâi în viaţă. Da' poate nici nu se uita la mine. Privea prin ochii mei încolo, mai departe. De vorbit n-a mai zis un singur cuvânt, până spre seară. O întunecime ca o umbră de durere veche îi îmbrăcă obrajii şi începu să tuşească adânc, închis, ca şi când ai da c-un sul într-o gaură afundă în pământ.

Nu înserase când isprăvi cu grădina. Îşi luă traista şi ieşi în curte. Da' nu-ndrăznea să vie să-i dau banii.

— Cu zece cruceri îţi plătesc mai mult, lele Vârvoaro. Iată şaizeci. Mi-ai lucrat tare frumos.

Femeia luă banii şi se duse fără nici o vorbă.

Mai târziu, ies pe uliţă şi mă-ntâlnesc c-un vecin. Umblăm noi de la o crâşmă la alta, să mai vedem cine-i pe-acolo. Când ajungem la crâşma lui Stan, acolo o grămadă de oameni sembulzeau cu capetele unu-ntr-altul privind la ceva jos, în mijloc.

— Ce să fie? ziceau unii.

— O femeie.

— Ce-i cu ea?

— A avut călcătură, dar acum s-a liniştit. Vai de ea, ce chinuri!

Şi oamenii încep să se împrăştie.

Când m-apropii şi eu, rămân înlemnit. Era biata Vârvoara! Cu gura plină de spume albe, băloase, cu faţa vânătă, cu ochii închişi, nemişcată, cu degetele încleştate, zăcea între traistă şi sapă.

Oamenii începură vorbele. Unul zise:

— A venit în crâşmă ş-a băut doi deţi de şpirt. Şi dacă i-a băut, a plătit ş-a dat să iasă. Da' când să iasă, s-a împiedicat de prag şi, împiedicându-se, a tot mers până unde-o vedeţi acum. Acolo a căzut, ş-a fost vai de ea apoi, c-a apucat-o boala.

— De mult o duce aşa, zise altul. Cel puţin de cincisprezece ani.

Altul o cunoscuse pe Vârvoara şi înainte de boală, şi ştia să spună din ce i-a venit.

— A rămas, spunea el, văduvă tânără, da' nu s-a mai măritat. Avea o fată şi doi feciori. Fata, dacă a crescut, a dat-o slujnică, să lucre, să câştige ceva. A dat-o la boltaşul din sat. Aci fata s-a răsărit îndată. Trai bun, muncă puţină, şi s-a ales în doi ani din Anuţa o fată ca de domn. Stăpânul

său era nădrăgar, sta bine, da' cu muierea sta rău. Se certau în toată ziua. De la o vreme jupânul s-a dat pe lângă Anuţa. Şi numai ce, într-o dimineaţă, fata s-a-ntors acasă. Nu peste mult timp muri în chinurile facerii. Vârvoara de-atunci a rămas cu boala ceea de cap.

Am ascultat istoria asta şi mi-a venit deodată în minte că mi-a spus ceva şi dânsa, zicând c-odată i s-a stricat rău fierea; şi înţelegeam de ce-a stat tăcută o după-amiază, fără o vorbă, când mai nainte fusese aşa de vorbăreaţă.

Acum sta încă tot întinsă. Nici nu sufla, nici nu mai trăia parcă. Traista şi sapa privegheau lângă dânsa, şi faţa ei părea că se-nnegreşte.

Oamenii începură să vorbească despre altele şi-i dădură pace. Au mai văzut ei că după boala asta bolnavii rămân aşa, nemişcaţi.

Dar deodată îşi întoarseră cu toţii capetele. Vârvoara deschise ochii-nroşiţi, umflaţi, ca două răni, răcni din adânc, se întinse o dată, pocnindu-i toate oasele, apoi se zgârci, înţepenind pentru vecie.

— Dumnezeu s-o ierte, c-a fost femeie harnică şi cinstită, ziceau oamenii, făcându-şi, cutremuraţi, sămnul crucii.

1908

LA O NUNTĂ

Mihail Codrea se hotărî, în cele din urmă, să-şi mărite fata. Cum n-avusese decît un singur copil, pe Linuţa, se obişnuise cu-o viaţă tihnită. Dar de când fata îşi pusese catrinţă, noroc bun! Hodină şi pace-n casa lui nu s-a mai aflat! Când o păruială, când o bătaie straşnică între tinerii satului — pentru Linuţa. Şi, de-aici, vorbe-ntre oameni, ceartă acasă cu femeia, năduf la inimă şi tulburare în sufletul lui Mihail.

“Stăi, că pun eu capăt la toate !” îşi zise într-o bună-dimineaţă, şi încă-n seara aceea se făcu încredinţarea, şi peste patru săptămâni fu hotărâtă cununia.

Feciorul era din neamuri, avea patru boi, dar, de când ştia că Linuţa are să-i fie nevastă, umbla pe uliţele satului ca şi când ar fi avut doisprezece boi, nu patru.

Fata? Ei! Fata era o şopârlă de copilă, de să-ţi scape printre mâini, ca un peşte luciu. Cu ochii ei căprui, a băgat dracii în mulţi feciori; din unii i-a mai scos ea cu vreo vorbă bună, în alţii i-a lăsat acolo, să se înmulţească. Dar de vreun voinic anume nu s-a legat. Când a înţeles că se mărită, a clătinat din cap, ca şi când ar fi zis “nu-mi pasă!”, şi s-a apucat îndată să-şi puie în rând veşmintele de zestre, la care începuse să coase de când era de doisprezece ani. Seara, în ziua nunţii, cinară nuntaşii o mulţime de mănâncări, începură să beie vin cumu-i uleiul, căci Mihail Codrea avea în sat viile cele mai mari şi vinul cel mai vechi. Şi veselia se dezlănţui deodată din piepturile tuturor, şi casele lui Codrea vuiau de chiote, de cântece şi de voie bună.

Dar mireasa, de când s-a pus la masă şi-a început să cânte ceteraşul, nu şi-a mai luat ochii de la el. A gustat puţin din mănâncări, şi-a muiat buzele, că-i ardeau, în vinul răcoritor, şi, de-aci încolo, privea la muzicantul acela. Că ce i-a trăsnit lui Codrea prin cap? Iată, s-a hotărât ca la nunta fetei sale să n-aducă ţigan ceteraş în casă, ci un românaş pe care-l ştia el. Ş-a trimis căruţa într-al treilea sat, şi duminică dimineaţă străinul era în curtea lui Mihail, cu cetera subsuoară.

Şi Linuţa privea la ceteraşul acela. Ar fi voit să ştie cum îl cheamă, ar fi voit să ştie de unde-i, ar fi voit să-l întrebe ceva. Şi, pe când nuntaşii se veseleau, Linuţa stătea înlemnită la masă şi se frământa cu gândurile.

La început nu băgară nuntaşii de seamă că Linuţa nici nu bea, nici nu mănâncă. Dar, după ce vinul revărsă căldură-n inimi şi văpăi de foc, unii începură să privească la mireasă.

— Aşa-i stă bine, ziceau unii, mireasa să fie supărată când se desparte de părinţi.

— Aşa-i frumos, să nu se vadă c-a aşteptat măritişul, spuneau alţii.

Tinerii începură să frământe pământul. Când o fată, când alta, când o nevastă tânără treceau, tocmindu-şi năframa, printre scaune şi mese, la mijloc, unde le-aşteptau jucătorii. Linuţa a jucat puţin, i-a venit să ameţească şi s-a dus iar la locul ei; şi ochii i se legară iar de muzicant. Aflase ceva. Aflase că-l cheamă Nicodim. Întâi s-a minunat de numele acesta străin, apoi, încet-încet, numele i se păru tot mai cunoscut, până ce, în urmă, i se păru că-l ştie de un veac. Dar, după ce a ştiut atâta despre el, deodată o cuprinse o nelinişte mare şi nu mai avu astâmpăr. Se ridică de pe scaun şi se apropie de străin.

— Măi bădiţă Nicodime, din ce sat eşti tu?

Tânărul îşi ridică ochii de pe ceteră şi privi la Linuţa ca la o minune. Se părea că până-acum nici n-o văzuse.

— Din satul cu florile, fetică, zise el, zâmbind sub mustăţile negre.

— Ba nu glumi, ci spune-mi, tu de unde eşti?

Flăcăul nu-i mai zise nimic. Îşi înclină capul pe vioară şi începu să cânte un cântec nou, plin de înfiorări tainice. Linuţa porni la locul ei, cu inima strânsă, gata să-i dea lacrimile.

Şi, de-aici încolo, muzicantul nu mai cânta ce-i porunceau oaspeţii beţi. Ci toate cântecele pe care le avea el mai dragi începură să tremure, să adie, să plângă prin casă şi în sufletul Linuţei. Bărbatul cel nou băgă ceva de seamă, dădu târcoale în jurul Linuţei, dar Linuţa nu-l vedea, nu-l auzea. În ea se trezise ceva nespus de dulce şi dureros, care creştea cu fiecare cântec al lui Nicodim.

Şi iată numai că Linuţa se ridică iar, merge la străin, îşi ia cununa de flori de pe cap şi o pune pe capul lui Nicodim, apoi şade lângă el şi începe să-l dezmierde. Lui Nicodim îi

amuţi vioara, i se înmuiară mâinile şi privea undeva departe-departe.

— Brava! strigară nuntaşii, asta-i bună glumă, asta-i adevărată păcăleală!

— Ba mie mi se pare că-i curată batjocură, zise Mihail Codrea. Eu n-am adus ţigan la casă, ci român. Dar Linuţa asta tot aşa-ntr-o dungă a fost, de când o ştiu.

Şi porni odată dintre cumetri, să-i spună fetei să nu facă prostii.

Ginerele pufăia, ca şi când ar fi vrut să se înece, şi mai căpătă răsuflet numai când văzu pe socru-său venind.

Amândoi, însă, rămaseră zăpăciţi când se apropiară şi văzură pe Linuţa. Că o mână-i sta pe genunchiul lui Nicodim şi îl privea în ochi ca fermecată, ca dusă de pe lume.

— Îţi place cum cântă Nicodim, tu fată?

— Place, tată!

— Da-mi pare că-ţi place şi de ceteraş, adăugă ginerele.

— De el îmi place şi mai tare! Şi vedeţi amândoi că are de cine să-mi placă!

Şi fata învălui iar pe Nicodim în privirile ei calde.

— Ba să te duci tu dracului, să nu-mi faci casa de ruşine, zise Mihail, întunecat deodată.

— Ce ruşine? zise fata, sculându-se şi mergând la locul ei.

De-aici încolo Nicodim începu iar să cânte de joc. Şi unde nu i-a pus îndată şi pe bătrâni să tropăie, de părea că se clatină pământul. Şi cum jucăuşii erau tot mai mulţi, şi locul de jucat tot mai strâmt, Nicodim se sculă de pe scaun, schimbă o privire cu Linuţa şi începu a tot face câte un pas spre uşă, ferindu-se de învălmăşeală.

Ţinu un joc lung şi frământat. Părea că anume vrea să-i frământe cu zicala, să-i obosească, aşa trăgea pe coarde Nicodim.

Deodată, aria se rupse, şi toţi alergară să se răcorească cu un pahar de vin. Şi, până să răsufle, până să închine, până să

se aşeze fiecare la locul lui, iată numai că intră un mort în casă, şi mortul acela era bărbăţelul Linuţei. Abia putu îngâna:

— Au pierit în noapte!

Între nuntaşi s-a făcut deodată o mare învălmăşeală. Mulţi năvăliră, îmbulzindu-se pe uşă, să vadă unde-s, să-i aducă, să mai râdă şi de gluma asta. Dar ginerele şi tatăl fetei se urcară pe cal şi porniră în puterea nopţii. Mihail Codrea ştia, ginerele simţea că nu-i o glumă fuga asta. Fetele priveau mirate, femeile tinere se coteau, râzând, iar bărbaţii începură să beie şi să spuie istorii de pe la nunţi. Le veni în grabă pofta de joc, dar nu mai era ceteră. Un bătrân luă fluierul, şi jocul se urmă până dimineaţa.

Pe Linuţa n-au găsit-o nici ginerele, nici socrul. Poate se vor fi ascuns undeva pe aproape, că noaptea a fost întunecoasă tare. Dar au trecut şi săptămâni şi n-au mai aflat-o, nici pe ea, nici pe ceteraş. Ginerele se bolnăvi de inimă rea şi de ruşine şi n-a mai ieşit din casă să dea ochii cu lumea. Iar de cei doi fugiţi n-a mai ştiut satul nimic, niciodată.

1909

ANGHELUŞ

În ţigănimea afumată, plină de larmă, de la marginea satului, Angheluş e împărat. Când trece el printre bordeiele pitite în pământ, cu câte un singur ochi de fereastră murdar şi speriat, ţiganii i se feresc din drum, ţigăncile tinere îl săgetează din ochii de păcură, aprinşi, harancele clatină din cap cu admiraţie, iar dancii înhoalbă ochii mari, rămânând cu gurile căscate.

Şi Angheluş trece mândru printre toţi, cu trupul drept, ca un militar, cu pălărie moale, fină, pe cap, cu straie de catifea verzie, cu ghetele elastice, scumpe. Pe jiletca lui face

semicerc un pui de şarpe de aur, iar pe degetele-i scânteie inele grele, împodobite cu pietre scumpe.

Angheluş e de-aici din sat. Bătrâna lui trăieşte şi acum, şi, câtu-i ziulica de lungă, stă pe podmol, sub streaşina bordeiului, şi colbăieşte din luleaua de cărămidă roşie. Ea singură, în toată ţigănimea, nu se miră de ce trăieşte şi azi în zdrenţe şi-n sărăcie. Angheluş i-ar fi putut face o casă domnească, ar fi putut s-o îmbrace în mătase, ca pe-o baroniţă, dar n-a vrut nici el şi n-a vrut nici bătrâna. Angheluş avea de împărţit într-alte părţi, iar când aducea ş-acasă bogăţii, de prin şetre şi prăvălii, haranca se cutremura, îl privea cu spaimă şi zicea:

— Vai de mine, Angheluş, au să te prindă şi au să-ţi rupă oasele!...

Şi feciorul abia cuteza să descarce, pe-o noapte, la ei acasă, lucrurile furate, iar dimineaţa, când piereau scumpeturile, pierea şi Angheluş.

S-a întâmplat însă că, mai nainte, vreo trei ţigănci tinere, de-aici din ţigănime, au dus-o numai în petrecanii, şi veşmintele lor, la fiecare trei săptămâni, erau nouă-nouţe. Începuse să li se facă pieliţa fină, de un brunet trandafiriu, de traiul cel bun, iar ţiganii lor nici nu mai cutezau parcă să se apropie de ele, văzându-le curate ca nişte doamne. Ştiau cu toţii că aici lucrează mâna lui Angheluş, şi cele trei favorite spuneau în gura mare că bărbat vrednic ca Angheluş nu mai este.

Dar binele n-a ţinut mult. Angheluş le părăsi în grabă, ca să-şi aleagă altele, într-alte sate, cine ştie pe unde.

Şi se vede că de la o vreme a dat peste una pe care n-o mai putea sătura cu furăturile sale, căci se pornise prin toate orăşelele din jur o adevărată goană împotriva lui Angheluş. Spuneau neguţătorii de stofe, spuneau aurarii că se prăpădesc din pricina hoţului aceluia de Angheluş. Nu trecea o zi de

mărturie, în tot jurul, ca să nu se fure un lanţ de aur, o pereche de cercei, inele scumpe, o stofă de mătase.

Şi păgubaşii, să-i fi împuşcat, nu puteau să pună mâna pe tâlhar. Nici nu băgau de seamă paguba, până seara, când să-şi adune târgaşul. Atunci: de la cutare lipseşte ceea, de la cutare ceealaltă. Stăpânii se mâniau, se aprindea cearta cu calfele, cu ucenicii, se cărau la pumni, răsunau plesnituri de palme. Zadarnic, nimenea nu ştia, nimenea nu văzuse pe hoţ. Şi când, pe urmă, după multe întrebări, după cercetări îndelungate, se da de urma tâlharului, ieşea la iveală că într-o prăvălie s-a strecurat un domn cu pardesiu sur, într-alta unul cu o barbă neagră, într-a treia unul cu o ceteră subsuoară. Şi toţi aceştia erau unul: blestematul de Angheluş.

Se puse deci lumea la pândă, cu-o sete mare să-l prindă, sau cel puţin să-i dea o sfântă de bătaie, soră cu moartea. Dar pe Angheluş, după furături mai mari, îl înghiţea întunericul. Puteau să-l caute juraţii satelor, puteau să scormonească acasă la bătrână, până şi pe unde râma godacul... nimic nu puteau afla. Şi cum de-o vreme încoace fura tot mai des, noaptea se ţinea mereu ascuns.

Se simţea de multe ori obosit şi îşi hotăra de multe ori, în gând, să nu-şi mai puie aşa des viaţa în primejdie. Dar când îşi aducea aminte de fata care-l trimitea în foc, Angheluş îşi iuţea paşii, ca să ajungă cât mai curând acolo departe, la pădurea de sălcii bătrâne, care ascundea apa liniştită a Mureşului.

Nu-i un an de când norocul l-a adus mai întâi în părţile acestea. Era primăvara, băteau vânturi călduţe, apa Mureşului venea mare, vuind, şi glasuri adânci şi aspre o străbăteau parcă. Şi Angheluş ajunsese la ţărmul negru al apelor în puterea nopţii, după o pescuire bogată. Trebuia nesmintit să treacă pieptul acesta de apă întunecat, care fierbea umflându-se ca de patimi mari.

— Hei! podarule! Să vie degrabă podarul! răcni Angheluş în faţa acestui duşman care i se pusese curmeziş în drum.

Dar vântul venea tot mai aspru din toate părţile, trezea glasuri amare din sălciişul bogat de pe ţărm. Angheluş săgetă cu ochii prin întuneric şi porni într-o parte, unde se zărea bordeiul podarului. Bătu la fereastră, zgâlţâi la uşă, până ce un glas dinlăuntru răsună clar, ca un clopoţel de argint:

— Cine-i acolo?

— Străin ce vrea să treacă, răspunse Angheluş, cutremurat de glasul acela, nespus de dulce.

Atunci cineva dinlăuntru zise gros, ca dintr-o bute:

— Pe furtuna asta nu se poate! Vin apele mari şi-i primejdie!

— Ai de la mine un galben, bădicule, un galben împărătesc. Numa să nu întârzii.

Acum Angheluş desluşi mişcări grabnice înlăuntru, şi glasul cel gros zise:

— Iute, Ravecă! Trebuie să ajuţi şi tu. Altfel, ne mănâncă peştii până mâine.

Şi îndată uşa bordeiului se dădu în lături. Un trup mare, ciolănos, ieşi întâi, aplecat de spinare, şi cercetă îndată după rude. Pe urma lui lunecă din bordei o fată înaltă, numai în ie, cu-o şurţă neagră, legată pe la mijloc. Cei doi podari nici nu băgară de seamă pe străin; îşi luară uneltele şi porniră la podul care gemea în verigile de fier ce-l ţintuiau de ţărm. Apele îl izbeau în coaste, se frângeau, alunecau, huind pe sub dânsul.

— Dar unde dracu-i omul nostru? întrebă bărbatul, gata de plecare.

— Iac-aici, bădicule, se auzi un glas în noapte, şi pe pod se simţi cum cineva sări înlăuntru.

— Dumneata să ţii mijlocul, să nu te dai la margini, se auzi iarăşi glasul cel gros. Apoi, în ţigăneşte, Ravecăi: Ai grijă, fata tatii. Ruda te poate zvârli în apă.

Angheluş se lumină deodată. Acum nu-i mai era frică de păgubaşii care poate-s pe urma lui. Podarul acesta e din sângele lui şi n-are să-l descopere.

Podul porni, trosnind din încheieturi, iar valurile, urlând de mânie, îi făceau loc, încet-încet. Angheluş nu simţea nimic. Credea că-i tot la marginea râului, când, deodată, auzi glasul cel arginţiu:

— Griji, tată, că acum dăm de matcă. O simt cum alunecă înaintea noastră.

Bărbatul nu răspunse, ci se simţi o opintire mare în coasta podului. Acum lui Angheluş i se păru că se învârte locului, când, deodată, fata se aşează aproape de dânsul. Totuşi mai bine putea s-o simtă decât s-o vadă. Şi simţea cum i se frânge, cum i se încovoaie, vâslind, trupul vânjos, simţea căldura ce aburea din trupul fetei, care-şi încorda acum toate puterile.

Angheluş făcu doi paşi spre dânsa, dar fata îi zise poruncitor:

— La mijloc, dumneata, că te duci dracului de nu!...

Dar pe Angheluş îl cuprinse o putere neînvinsă. Îşi uită că-i fugar, îşi uită că-i pe apă şi se trezi în el omul cel vechi, iubitor de femei. Mai făcu un pas, o prinse pe Raveca în braţe şi o sărută tare pe gură.

Fata îi arse o palmă şi s-apucă din nou de vâslit, pe când bătrânul îi strigă să lase încet, că s-apropie de ţărm.

Podul era legat acum, dar Angheluş nu voia să se coboare. Spre marea mirare a podarului, Angheluş îi zise în ţigăneşte:

— Tată, lasă-mă să dorm peste noapte la tine în bordei.

Podarul încremeni acum deodată. Să fie ăsta un ocnaş cu gânduri rele, ori să fie un nebun? Da... nebun trebuie să fie. L-a sculat pe-o groază de vreme ca asta, să-l treacă, ş-acum, hai, să-l culce la dânsul.

— Nu se poate, voinice, zise podarul.

Angheluş aprinse o lampă de buzunar, hoţească, scoase

punga, se aplecă pe podeaua de scândură şi vărsă tot aurul ce-l avea. Vor fi fost la douăzeci de galbeni.

— Ţi-am dat un galben pentru trecere, dar ai tăi să fie toţi de mă duci înapoi şi mă laşi să mă odihnesc la tine în bordei.

La lumina gazului, aurul ardea acolo pe podele. Bătrânul începu să se scarpine în barbă, iar Raveca începu să tremure.

— I-ai, tată, zise ea, şi adă-l acasă.

Podarul se hotărî în grabă; împărţi banii în două, pentru el şi pentru Raveca, dezlegă podul, şi înapoi ajunseră cu mult mai în grabă.

În bordei, bătrânul aprinse o lumină de său, şi nu ştia ce să zică, cum să înceapă. În urmă, pe când fata spiona, pe furiş, pe străin, şi mirarea ei creştea din ce în ce, podarul îl întrebă:

— Unde-ţi era drumul tău, voinice?

— În lume.

— Cum în lume?

— Trebuia să m-ascund. Furasem, uite, lucrurile astea, — aici el scoase o traistă mică de piele şi deşertă pe masă o mulţime de aurituri, — le furasem, şi trebuia să nu mă prindă. Aici, la voi, cred că nu mă va afla nime.

Ochii fetei se aprinseră la vederea acelor minunăţii de aur, pieptul ei plin, tânăr, tare, se ridica rar, şi abia putu îngâna:

— Dă-mi şi mie ceva.

— Toate ţi le dau, zise Angheluş, dacă nu mă spuneţi nimănui.

— Dar cum să te spunem, zise podarul, când nici nu ştim cine eşti?...

— Voi nu ştiţi, da' vor veni, poate la noapte, poate mâine, să vă-ntrebe: "Unde-i hoţul Angheluş, măi podar? N-a trecut pe-aici?..." Ce vei răspunde atunci?

— Dacă-i aşa treaba, dacă chiar tu eşti Angheluş, atunci o sută de ani n-or afla nimic din gura mea!

Şi bătrânul ieşi îndată să asculte, să cerceteze. Iar Raveca rămase ca de ceară în faţa voinicului din neamul lor, de care auzise atâtea bravuri, şi ochii ei nu mai căutau la auriturile de pe masă.

— Ţi-i frică de mine acum, fată, după ce mă ştii cine-s?...

Fata tăcu, şi Angheluş o întrebă din nou:

— Ţi-i frică, hai?

— Ba nu mi-i frică, răspunse ea, ridicând ochii plini de teamă spre dânsul. Nu mi-i frică, ci mi-i drag de tine.

Şi când podarul deschise uşa, îi află îmbrăţişaţi, sărutându-se.

— N-are să vie nimenea, zise el, făcându-se că n-a văzut nimic. Acum să adormim lumina şi să ne culcăm.

Dar nu putea dormi nici unul. Podarul simţea cum se zvârcoleşte Angheluş, jos, lângă laviţa pe care dormea el, şi auzea cum oftează fata. El însuşi se gândea ce are să facă. Şi, de la o vreme, îl umplu o groază de moarte: au să vie acum, în noaptea asta, cercetători, au să-l afle pe Angheluş la el în bordei, şi mâine seara vor zăcea toţi trei în temniţă.

— Eu şi aşa nu mai pot dormi acum. Ia să mai văd ce-i peafară, zise el în urmă, şi se duse.

Din noaptea aceea Angheluş nici gând n-a mai avut de ducă. Uitase degrabă toate femeile pentru care furase până acum, şi nu-şi mai putea lua ochii de la Raveca.

Primăvara întreagă şi o parte din vară Angheluş n-a mai ieşit nicăieri, n-a mai făcut nimic. Se schimbase la port de nimenea nu l-ar mai fi cunoscut; pleca cu Raveca prin pădurea de sălcii de pe ţărm, pescuia în apa limpede a râului, şi, de două ori pe zi, Raveca îşi punea la gât, la mâini, în urechi podoabe de aur, pe care le purta veşnic cu sine.

În răstimpul acesta, într-o singură zi numai dispăru Angheluş, fără să spună o vorbă legănată nici podarului, nici fetei.

Şi nu veni decât noaptea târziu. Scoase de la subsuoară un teasc de lemn negru, îl desfăcu, şi când văzură podarul şi fata vioara, bătură în palme de bucurie.

— Ştii să cânţi, Angheluş? De ştii, cântă-ne, că te-ascultăm toată noaptea, zise podarul.

Şi Angheluş cântă, înăduşind corzile, cântă cu ochii închişi, ca pe altă lume. Iar bătrânul plânse noaptea aceea, şi Raveca îl iubi şi mai tare.

Lumea credea că Angheluş e mort, ori a trecut într-altă ţară. Dar după jumătatea verii, începură iar să se vaiete târgoveţii. Angheluş fura acum cu patimă, cu o plăcere nespusă, tot ce credea că-i şade bine Ravecăi.

Şi n-au trecut trei săptămâni, şi ţiganca avea o bogăţie întreagă de veşminte, de podoabe. În bordei nu se îmbrăca niciodată cu ele. În bordei, înaintea lumii ce trecea râul era tot fata cea frumoasă a podarului. Dar cu cât se înmulţeau podoabele aduse de Angheluş, cu atâta creştea patima ei după podoabele astea. Şi sta de multe ori ziua întreagă prin pădurea de sălcii şi se împodobea. Şi tot lucrul scump ce i se lipea de trupul cald, vânjos, o ardea, îi aprindea sângele, şi ochii ei erau numai unde de lumină şi căldură. Ah, cât n-ar fi dat ea să poată ieşi aşa împodobită în lume, între oameni, să-i orbească...

Şi, cu trecerea toamnei, dragostea ei pentru Angheluş se schimbă parcă în dragostea pentru podoabele aduse de el. Îmbrăţişările ei erau mai puţine, sărutările mai scurte, vorbele mai zmănâncite. O apăsa greu că, în gerul iernii, nu mai putea, cum făcea vara, să iasă în sălciiş, să-şi arunce zdrenţele de pe ea şi să moară de plăcerea atingerii mătăsii de trup şi a tuturor podoabelor. Şi dacă aceasta n-o mai putea face decât în zilele mai moi, creştea dorinţa ei după alte şi alte podoabe. Aşa că Angheluş puţin mai stătea acum pe-acasă, în bordeiul podarului.

Şi-i zicea câteodată:

— Iată, Ravecă, tu ai podoabe destule, lasă să mă mai odihnesc şi eu!

Ea atunci îşi întorcea obrazul de la el şi nu-i mai vorbea, nu se mai apropia de el până ce nu venea cu o nouă podoabă.

"Asta-i a dracului, îşi zicea Angheluş de la o vreme, asta are să mă mânce fript." Dar judeca astfel numai până ce punea mâna pe târgaş. Când pornea cu el spre bordei, inima lui se muia ca ceara, de-o căldură bună ce-i inunda tot trupul.

Îşi pierduse însă mult, în timpul din urmă, din elasticitatea mişcărilor de pisică şi fura tot mai greu, tot mai cu teamă. Şi într-o noapte de Făurar venea spre casă tare abătut. Abia scăpase, abia îşi pierduse urma dinaintea celor ce-l urmăreau. Auzise şoptindu-se prin târg că i-ar fi aflat culcuşul, c-ar şti mulţi unde se ascunde, şi mergea spre casă cu gândul hotărât că n-are să mai fure multă vreme. Va putea să înduplece la asta şi pe Raveca. Ea are podoabe destule, au şi bani, şi nu-l va împinge pe el la moarte.

Era o noapte destul de luminoasă, şi Angheluş zărea bordeiul podarului. Putea să meargă cât de încet şi cât de liniştit; cum e apa îngheţată, trec oamenii printr-alte părţi râul şi nu mai vin pe-aici pe la pod.

Deodată, însă, iată că dintr-un tufiş de salcie se desfac două mogâldeţe negre. Dintr-altul, alte două, şi luna, ce dăduse într-un petec de senin, luci deodată din patru baionete. Ţiganul ghici îndată ce-i, şi, o clipă, îngheţă de spaimă. În a doua, însă, sângele i se încălzi, începu să fiarbă, şi o porni în goană nebună spre apă. Bordeiul era aproape, dar la bordei nici nu se gândi.

O detunătură, două, trei îl petrecură, dar nici un glonţ nu-l ajunse, şi Angheluş era gata să iasă la mal, când ceva pârâi sub picioarele lui, şi-ntr-o clipă apa verde, rece, îl trase sub podul de gheaţă.

1909

SĂNDUŢA

Sănduţa-i la noi în sat o femeie bătrână, care se teme grozav de dracu. De frica lui se roagă şi posteşte, de frica lui merge la biserică şi se-nchină. Pe Sănduţa o doare de mult un picior, de numai şi-l târâie, gros ca un butuc, înfăşurat în zdrenţe. Drumul de-acasă până la biserică îl face în trei ceasuri, da' totuşi vine regulat în fiecare duminică şi sărbătoare. Sănduţa are "rosătură la inimă", zice ea, arătând cu degetul undeva pe trup, şi totuşi posteşte şi postul Sânpetrului numai cu apă, cu pâine şi cu oţet. A învăţat-o un călugăr să se puie pe ajun dacă vrea să scape de uneltirile celui din pietre. Şi de-atunci bătrâna ajună şi bate la mătănii...

Zadarnic! De urmărirea celui necurat nu poate scăpa. Îl vede pe masă, îl vede sub pat, îl zăreşte pe vatra focului, cum îşi întinde limba lungă, roşie, să soarbă pară. Îl vede pe drum, când în formă de câine, când ca o mâţă mare, sură. I se arată în vis ca un sfredel, ca un ţap, ca un cocoş negru. Şi, — ucigă-l tămâia! — nu-şi dă pace nici în sfânta biserică. Ş-acolo îl zăreşte Sănduţa, ca un bivol greu, negru.

Şi astfel, nu-i de mirare că Sănduţa poartă veşnic la grumaz un şirag de mătănii cu boabele mari, afumate, că-i spânzură de mâna stângă alt şirag de mătănii, cu boabe mai micuţe, castanii, iar de cea dreaptă, unele mai roşietice. Trei feţe sunt în Dumnezeu? Pentru toată faţa un şirag de mătănii, în trei să crape Necuratul care s-ar apropia de Sănduţa!

Mergând pe drum, bate la cruci ca şi când ar merge tot depănând tort pe un răşchitor, şi, tot la zece paşi, se opreşte să zic-un Tatăl Nostru, şi, tot la douăzeci, o Născătoare.

Sănduţa n-are copii, are numai un bătrân, care i-a fost bărbat şi care-i mai cară ş-acum, sus pe deal, câte-o traistă de bucate. Că Sănduţa nu poate lucra. De zece ani, mai ales, de când a lovit-o Necuratul făcându-i rană la picior, nu-şi mai

poate aduce nici apă, nu mai poate mătura nici în casă. Bietul bătrân numai cât nu moare de ciudă şi de năduf, când o vede aşa de amărâtă. Da' n-are ce-i face. Că Sănduţa bate la mătănii şi la cruci toată ziua, de n-are vreme nici s-audă mormăielile bătrânului. Ea aprinde tămâie, ia luminiţa de ceară şi face cruci pe perete, după chipul celei făcute de popa la feştanie. Maica mea! Feştania aceea se vede c-a fost de mult, căci bătrânul nu se poate uita la un petec de perete să nu vadă o cruce strâmbă, făcută de bătrâna.

Când au fost să facă feştania, erau aproape să se certe. Moşul sta tot gata numai să se plece şi să ieie o uscătură, s-o rupă pe spatele Sănduţii. Bătrâna i-a tocat la ureche pân' l-a asurzit. Ba că ea nu mai are pace noaptea, ba că să se mute din casa aceea.

Cu multe nopţi înainte de feştanie, Sănduţa îl deştepta pe bătrân din somn:

— Auzi, Culae? Ha? Auzi-l cum şuieră, cum miorlăie ca mâţa, cum cucurigă cocoşeşte?

Se ridica din pat în capul oaselor, şi i-l arăta moşneagului cu degetul:

— Iacătă-l, făcea îngrozită, s-a aşezat la mine pe perină! Are gheare de uliu, cap de nevăstuică şi limba împărţită, de şarpe.

Moşul se zvârcolea în pat, trezit de strigătele muierii, şi-i era grozav de ciudă că nu mai poate adormi.

Cu chiu, cu vai, în urmă, hotărâră ziua de feştanie.

Grea treabă! Mâncare popii, ţuică popii, bani popii! Da' părintele Petrişor a fost om de omenie. S-a îndestulat cu mâncarea şi cu ţuica, banii i-a lăsat pe masă.

Abia s-a depărtat sfinţia-sa, şi Sănduţa îi zice, nemaiputându-şi lua ochii de pe bani:

— Ştii tu, Culae, de ce n-a luat popa banii? Pentru că banu-i ochiul dracului şi nu vrea să aibă legătură cu el.

Auzind-o, bătrânul îşi ieşi din fire. Apucase cu cântece bisericeşti, cu vorbe sfinte în urechi, apucase o dată şi puţin bine hrănit şi se simţea şi el mai altfel, când, deodată, Sănduţa-i şi pomeneşte pe Necuratul...

— Tu, babă, dacă-ntr-atâta sfinţenie tu tot la cel din pietre te gândeşti, nici nu mă mai mir că el se leagă de tine!

Sănduţa, în noaptea de după feştanie, dormi bine. Nu i se arătă nimic în vis.

— Vezi, Culae? Ai dat o mâncare popii şi ne-a curăţit de Necuratul. Dumnezeu să-ţi dea bine, Culae!

Bătrânul se simţi mângâiat în sufletul lui c-a făcut un bine Sănduţei şi se bucura că de-aici încolo va putea dormi şi el în tihnă. Dar bucuria nu i-a ţinut mult.

În duminica următoare, dimineaţa, Sănduţa pleacă la biserică. De unde de neunde, o mâţă vine ca o săgeată şi trece peste piciorul cel umflat al bătrânei. Sănduţa vrea să meargă mai departe, se sprijină în băţ, bate la cruci — zadarnic! Zice rugăciunile, câte le ştia, de zece ori — nimic! Părea că-i înlemnită. Pesemne puterea Necuratului se legase iarăşi de dânsa! Au trebuit s-o ducă oamenii pe sus, pe când ea se ruga cuprinsă de fiorii morţii.

De aici încolo cel din cânepă începu s-o neliniştească şi-ntr-altă formă. I se arăta, în toată noaptea, ca un moş bătrân şi-i zicea:

— Tu Sănduţă, eu am să-ţi arăt o comoară. Iată colo, drept deasupra mănâncăturii dintre culmi, este-un frasin. Vezi tu frasinul?

Şi Sănduţa parcă răspundea în vis şi zicea, deşi ar fi voit să tacă:

— Văd.

Şi zicea cel rău, în formă de bătrân bun:

— Acolo, la poalele lui, să mergi, acolo să sapi. Şi ce vei afla acolo, iată, eu îţi arăt dinainte.

Şi atunci, în odăiţa întunecată, răsărea deodată un soare strălucitor, bătut întreg cu galbeni. Şi Sănduţa nu se mai putea stăpâni, sărea din pat strigând:

— Iată, Culae, iată comoara!

Ziua, bătrâna privea de multe ori spre locul arătat de moşneag şi, cu toată groaza ce-o stăpânea, ar fi voit să meargă acolo, să sape, nu atât să ieie comoara, cât numai să vadă de-i adevărată spusa bătrânului.

Spunea şi la alţii de visul său, de comoara de sub frasin, dar oamenii, mirându-se, îi dădeau pace să meliţe. N-o mai lua nimeni în seamă.

Cu alţi oameni nici nu are Sănduţa atâta treabă cât are cu popa. Că tot mereu îi trăbă o cetanie, o dezlegare de blăstăm, o afurisanie asupra diavolului. Şi, tot la trei săptămâni, merge să se spovedească.

Şi, după câte-o cetanie, după câte-o spovadă, Sănduţa visa lucruri sfinte: îngerii lui Dumnezeu, toţi apostolii. Vedea pe Maica Preacurată, albă ca un crin, cum vine şi-i spune o vorbă bună... Sta, ziua, trează, şi auzea glasuri prin aer. Aşa, odată, aude Sănduţa:

— Zadarnic se mai trudesc băieşii, că Dumnezeu treizeci de ani va ascunde aurul de la ochii lor!

Au pus-o păcatele să spuie şi altora minunea, şi de-atunci băieşii o iau în râs. Ce ştiu ei?!...

În răstimpuri depărtate, la trei-patru luni o dată, Sănduţa nu se mai roagă, nu mai bate mătănii, chiar de-i zi de duminică; pe vremea aceea, nu merge la biserică. Sănduţa stă atunci tăcută şi se gândeşte la ceva foarte-ndepărtat. Oftează adânc, ca orice om care are o povară pe inimă, îşi suge buzele bătrâne şi, târziu, o cuprinde-un cutremur. Şi-n cutremurul acela îşi ia o hotărâre. Abia aşteaptă să-i vie Culae acasă. Da' când vine, nu-i zice nimica, şi, cum nu-i spune vorba ce avea să i-o spuie, teama de diavolul o cuprinde din nou, şi iar începe cu mătăniile şi închinăciunile...

Dar iată că-n postul acesta, al Sfintei Marii, Sănduţa nu se mai duse la biserică... Se miră bătrânele, se miră popa, numai Culae nu se miră. El ştie că Sănduţa zace-n patul aşternut cu zdrenţe, se boceşte, se roagă şi plânge. Chiar l-a rugat pe Culae să-l cheme pe popa s-o grijească pentru cea din urmă dată. Culae îi spuse preotului şi, într-o dimineaţă, acesta veni.

Da' seara, când ajunse Culae acasă, Sănduţa era tot aşa de neliniştită ca şi înainte de împărtăşirea cu cele sfinte. Simţi şi moşneagul că-i aproape sfârşitul bătrânei şi începu să tuşească prin casă.

— Mă Culae, zise Sănduţa întru târziu. — Tusa bătrânului încetă deodată. — Mă Culae, eu am să-ţi spun o vorbă. Iată, acum nu mă mai tem de Necuratul. De-acum am să merg înaintea judecăţii lui Dumnezeu. De-aceea am să-ţi spun o vorbă mare şi grea. — Sănduţa se ridică în capul oaselor. — Eu am să-ţi spun cum a intrat în mine frica de Necuratul.

Bătrânului nu-i plăcură cuvintele. Credea că muierea lui iar începe cu minunile ei. Da' Sănduţa era acum în toată firea.

— Ştii tu, mă Culae, pe Ionaşcu?

— Pe care Ionaşcu, tu babă?

— Pe Ionaşcu, care şădea în Dâmbul-Natului.

— Aha! D-apoi c-acela va fi ţărână de patruzeci de ani.

— Ţărână, da. Dar îţi aduci aminte de el?

— Cum să nu-mi aduc, tu muiere?!

— Atunci e bine. Atunci spun mai departe. Noi eram luaţi de doi ani, şi Ionaşcu cela era încă neînsurat. Tot umblase el după mine, până eram fată. Dar eu m-am măritat după tine. Aşa-i?

— Vezi bine că-i aşa!

— Dar Ionaşcu nu s-a aşăzat nici după ce m-am măritat. Venea aici, la noi, colinda pe la fereşti, zornăia pe la uşă. Dar

eu deschisu-i-am vreodată? Ba feritu-m-a sfântul! Ce zici tu la asta?

— Ce să zic? Iacă, nişte poveşti!

— Ba nu-s poveşti. Mai aşteaptă puţin şi vei vedea că nu-s poveşti. Acuma, odată tu te-ai dus cu doi boi la târg, să-i vinzi. Pasămite el a ştiricit tot, şi, până a nu se însăra şi până a nu încuia uşa, mă trezesc cu Ionaşcu la mine-n casă... Crezi tu treaba asta?

— De ce să n-o cred, că draci sunt mulţi în lume.

— Curat la ce voi ajunge şi eu îndată. El aduse vin, aduse zahăr, şi numa că să mânc, şi numa ca să beau, că el n-are nimic cu mine, ci vrea numa să mă omenească. Ce să-ţi spun? Fost-am eu vreodată beată de când mă ştii?

— N-ai fost.

— Ei bine, în sara aceea m-am îmbătat cumu-i leuca. Şi el a stat la noi până dimineaţa... Ce zici tu, Culae, la treaba asta?

— Ce să zic, nu zic nimica.

— Da' dacă-ţi spuneam atunci, ce făceai?

Bătrânul se mânie dintr-o dată.

— Ce-mi tot toci la ureche, tu muiere? Ce să mai ştiu eu acuma ce-aş fi făcut atunci?

— Asta-i, vezi, că eu m-am tot temut să-ţi spun. Am spus popii, m-a canonit el, dar eu tot n-am mai avut de-atuncea pace. Am început de-atunci să visez şi să mă tem de Necuratul, şi nu-n zadar, că, vezi tu, el m-a dus la păcat. Acuma, ţi-am spus şi ţie, că, şi aşa, tot trăbă să spun, dacă mă duc înaintea lui Dumnezeu.

Sănduţa tăcu obosită, se lăsă încet pe salteaua de pe scândură, pe când bătrânul îşi aprinse pipa. Întru târziu Sănduţa zise:

— Ce crezi tu, măi Culae, la toate astea?

— Ce să cred? Că-i iar o prostie de-a ta. Dac-ar fi cum zici

tu, atunci toate femeile ar trebui să viseze urât şi să se teamă de diavolul. Da' se vede că tu din ţâţă ai fost aşa, fricoasă. Da' frica de-o parte-i bună, că te scuteşte de multe rele, numai de-o parte-i rea, că-l face pe om de nu-i mai bun de nimica.

Un geamăt adânc răsună în casă, un înec.

Moşneagul tăcu deodată, se apropie de păcel şi supse tare din pipă. Ochiul de foc crescu şi lumină faţa Sănduţei. Ea sta ţapănă, da' c-un zâmbet de mulţumire pe faţă. Încă puţin, până pufăi pipa de tabac, şi trupul Sănduţei se răci. Moş Culae, făcându-şi o cruce largă, îi aprinse o lumânărică şi, tot picâind din lulea, i-o lipi de capătul patului şi-i trase pleoapele peste luminile stinse ale ochilor. Şezu apoi pe laviţă şi privi la crucile de ceară desenate de bătrână, cum săltau ca şi când s-ar fi aplecat cu pereţi cu tot.

1909

DUHUL BĂILOR

Toată ziua plutiseră neguri lăptoase peste sat. În răstimpuri se ridicau ca nişte uriaşe pânze destrămate, şi numai fâşii subţiri, fumurii atârnau pe umerii dealurilor înalte, ca aburii din respiraţia domoală a unor monştri. Apoi iar se coborau greoaie. Umezeala rece pătrundea nevăzută din văzduh, ajungea la os şi-i făcea pe oameni să se strângă, să se ghemuiască în veşminte.

Înserarea veni ca o binecuvântare.

Când se aprinse lampa în birtul de peste drum şi aruncă prin aerul umed o dâră slabă de lumină, mă strecurai încet spre crâşmă să beau un must, că chiar trecuse culesul, şi crâşmăriţa adusese, în trei buţi, must de la ţară. În odaia în care am intrat era foc şi bine. Mustul dăduse puţin în fier-

bere, pierduse mult din dulceaţă. Stăteam şi mă gândeam, în toropeala plăcută ce mi se strecură în trup, la vremea urâtă de-afară, la iarna ce-avea să vie. Şi-mi spuneam: "Grea iarnă pentru bieţii oameni! Bucatele — scumpe foc, munca — neplătită, aur în băi — nici un grăunte!"

Vro trei români deschiseră cu zgomot uşa şi intrară tropotind din cizmele pline de tină.

— Bună sara, domnule Ispas, zise Petre a Rarului, suflând prin mustăţile mari, umezite.

— Bună să-ţi fie inima, Petre. Da' ce mai vânturi?

— Vânturi rele, domnule... Ne-apucă iarna fără mălai la copii, zise el, izbindu-şi pălăria mică pe-o laviţă. Da', cum văd, dumneata ai apucat calea cea adevărată. Numai must gol, domnule Ispas, asta-i băutură pentru femei! Ci mestecă dumneata mustul cu vin vechi, ş-atunci eşti bărbat în regulă.

Şi Petre cu cei doi se aşezară la masa mea şi-şi porunciră must şi vin vechi.

— Acuma, domnule Ispas, zise a Rarului după ce bău, eu am să-ţi spun dumitale o vorbă. Dar o vorbă ca o sută. Ai să ţii cu mine la o baie nouă. N-ai să dai bani degeaba, de asta una stau eu bun.

— Şi la ce baie anume, bade Petre? Am auzit c-aţi lăsat baia de la Măgură şi, pare-mi-se, acolo mai era nădejde.

A Rarului mă privi batjocoritor.

— Adecă şi dumneata crezi că eu sunt prost? Aş părăsi eu o baie dacă n-aş şti că toată truda ce-o pui acolo e în zadar?

— Asta una, la drept vorbind, n-o poate şti nime, bade Petre. În sânul pământului cine să poată pătrunde?!

— Ei, iaca, dumneata nu eşti băieş! Dac-ai fi dumneata băieş şi ai fi lucrat într-o baie, n-ai vorbi aşa. Ştie băieşul când să părăsească o baie! Numai, vezi bine, la asta trăbă să fie omul băieş cu credinţă.

— Da' de unde poate şti? zic eu. Nu vedem în fiecare zi cum se pune muncă peste muncă şi nu se mai dă de aur?

Petre-a Rarului bău păharul, privi la cei doi băieşi de lângă el şi clătină din cap.

— Dumneata ai să mă-nţelegi numai dacă vrei. Dacă nu vrei, îţi pot toca la ureche un an de zile, şi n-ai să mă crezi. Iată ce-ţi spun eu dumitale: sunt semne pe care, dacă le ia în seamă băieşul, nu munceşte în zadar. Aşa că prin semne mă povăţuiesc să merg unde-i aurul, şi tot prin semne mă-ntorc înapoi de unde-i muncă zadarnică.

— Drept are Petre, zise Ion Vintilă, o namilă de român încruntat. Sunt semne. Numai cât nu le vede, nu le-aude fiştecine. Când a fost să fie aurul cel mult de la Fauri, ce crezi, că n-au fost semne? Băiam vro opt inşi, afund, în sânul pământului. Opaiţul abia ardea, că era un aer înăbuşit şi acru. Şi-ntr-o după-amiază ne pomenim, cum izbeam cu ciocanele, că înaintea noastră, în stâncă, încep deodată să bată din ciocane o mulţime de băieşi. Noi înlemnim şi ascultăm. Da' să mai auzim ceva? Ferit-a sfântul! Începem iar, încep şi ei. Stăm iar, se opresc şi ei. Şi făceau un vuiet ş-o larmă, şi se auzeau bolovanii prăbuşindu-se, de gândeam că are să se surpe tot muntele. Atunci, îngroziţi, asudaţi de frică, plecarăm în grabă, să ieşim. Şi părea că acolo, în zidul de stâncă, au început să râdă deodată o mulţime de glasuri. Şi, cum fugeam, auzirăm deodată un glas strigând aspru şi răguşit: "Hocmane! Hocmane!" Când am ieşit, băieşii de-afară ne priviră uimiţi. Eu merg la hocman şi-i spun: "Hocmane, noi în fruntea băii nu mai lucrăm!" Da' se nimerise chiar Nuţu Natului hocman, şi-l ştiţi cât era de aprig omul acela. Ne luă pe toţi opt, care ieşisem, şi, sub puterea jurământului, ne porunci să-l urmăm în baie. Mergea înainte, fără teamă, mergea mânios, şi din când în când îi scăpa din gură câte-o njurătură straşnică. "Muierilor, mă, voi băieşi sunteţi? Voi sunteţi

nişte sperie-vrăbii!" Nu ştiu de ce, dar mie îmi îngheţase sufletul şi-mi venea să merg să-l prind pe hocman şi să-l duc cu puterea afară din baie. Ajunserăm ca la zece paşi de fruntea băii unde lucraserăm. Da' de-aici noi n-am mai vrut să facem nici un pas, cu toată porunca hocmanului. Atunci, el luă ciocanul şi sfredelul de la mine, se apropie de stâncă şi începu a bate. N-a dat, însă, a doua oară cu ciocanul: un întreg colţ de stâncă se prăbuşi şi-l făcu pe bietul om chisăliţă. Abia dup-o zi îl puturăm aduna de sub dărâmături. În ruptura din perete găsirăm aurul cumu-i mămăliga. Şi de-aici încolo nu se mai auziră bătând în stâncă.

Îşi umplură paharele, băură şi vedeam cum au rămas toţi trei duşi pe gânduri.

— Da' bine, oameni buni, zic eu, dumneavoastră chiar credeţi în minunile astea? Nu ştiţi că în pământ nu trăieşte nici o fiinţă omenească, că nu este Vâlvă, că nu-i Duh al băilor şi că toate poveştile pe care le spuneţi sunt numa-nchipuiri?

Petre-a Rarului mă privea foarte serios.

— Domnule Ispas, îmi zise, eu n-aş vrea ca dumneata să păţeşti ceva rău. Doamne fereşte! Dumneata eşti om bun şi de-aceea te rog să nu-ţi baţi joc de semne. Ne crezi dumneata pe noi beţi, ori muieri fricoase, să spunem poveşti? Iată, eu sunt om trecut de-acum, dar în viaţa mea n-am ştiut ce-i frica. Ei bine, eu însumi am auzit şi alte semne, eu chiar am văzut, cum te văd pe dumneata.

A Rarului spuse cuvintele astea cu multă convingere, şi, fără voie, simţii un fior rece cum îmi trece ca un fulger prin trup.

— Nu-i bine, îmi zise el, să vorbeşti cu necredinţă de celea ce nu se văd. Căci duhurile sunt veşnic lângă noi, ne-aud, ne cunosc, şi pe urmă îşi răzbună. Să vă spun acum ceea ce am văzut eu cu ochii. Băiam pe Vâlcoiu. Eram mulţi ortaci. Şi,

cum e baia departe de sat, mergeam cu merinde pe câte-o săptămână. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. Băiam pe rând: o dată şase, câte patru ceasuri, apoi aceia ieşeau, şi mergeam alţi şase, tot pe-atâta vreme. Lucram de trei ani acolo, cu mare nădejde. Aveam s-ajungem o vână pe care o nimeriseră dintr-alt punct bătrânii, o vână bogată de aur.

Odată, era seară şi lună ca ziua, eu şi cu alţi cinci aşteptam să intrăm în baie. Şi numai iată că se zăreşte pe creasta muntelui ca un fum uşor, alb, care se tot apropia de noi. A dat într-o curmătură şi nu l-am mai văzut. Da' când să ne sculăm să intrăm în baie, iată un bătrân înalt, cu barba mare, — albă ca de argint, aşa lumina în lună, — răsare înaintea noastră. Nu ne zice nimic. Se uită numai la noi cu doi ochi mari de gheaţă. Se uită, clatină din cap şi intră în baie, el înaintea noastră. Veşmintele pe el luminară încă puţin, cum dispăru în pământ, apoi n-am mai văzut nimic. Noi nu ne-am întrebat cine să fie, ştiam cu toţii cine e, dar nici nu cutezarăm să mai intrăm în baie. Atunci iată că cei şase băieşi ieşiră obosiţi, îşi trântiră uneltele şi se pregătiră să îmbuce ceva. "Voi nu v-aţi întâlnit cu nime în baie, măi feciori?" îi întrebarăm noi. "Cu cine să ne întâlnim?!" ne întrebară ei, miraţi. "Nu v-aţi întâlnit? Bun! Atunci mergem!" zic eu. Şi intrarăm. Ne gândeam şi nu ştiam nici unul cum să ne tâlcuim arătarea aceea. Încă nime nu mai văzuse aşa ceva. În fruntea băii, da, acolo se puteau înţelege toate semnele care veneau dinlăuntru. Dar o arătare, un semn la gura băii, nime nu ştia ce are să însemneze. Înaintam noi cu inimile strânse, da' cu mare nădejde în Dumnezeu că nu ne va lăsa.

Pe la mijlocul băii rămaserăm deodată îngheţaţi. Se făcu lumină mare, lumină orbitoare. Baia părea largă cât o biserică. Şi-n mijlocul acelei biserici sta bătrânul pe care-l văzusem. Sta cu ochii închişi, cu braţul drept ridicat, şi auzirăm ca un şuier de vânt, ş-apoi se auzi de trei ori, cu glasul cel mai

curat omenesc: "Nu-i, şi nu-i, şi nu-i!" Opaiţele noastre se stinseră în lumina ceea orbitoare, şi îndată după cuvintele acelea, se făcu în jurul nostru un întuneric de mormânt. Abia ne-am aprins fitilele, şi ne întoarserăm. Ceilalţi nu dormeau. I-am trezit şi le-am spus tot ce-am văzut şi auzit. Da', vezi bine, nici ei n-au crezut, cum nu crezi dumneata, domnule Ispas. Noi, cei şase, n-am mai băit acolo nici un ceas: ştiam că aur nu-i. Ni s-a spus şi am crezut. Ceilalţi însă ne crezură nebuni şi au muncit mai departe. Ştii dumneata, domnule Ispas, cât au mai muncit? Patru ani în capăt! Şi când gândeau că au ajuns la noroc, au spart deodată într-o mănâncătură mare: băiseră acolo bătrânii şi nici un fir de aur nu le lăsaseră.

A Rarului îmi povesti toate acestea cu atâta siguranţă, încât mă convinse. Şi acum începu să mă învăluie o taină mare, o frică aproape copilărească. Cerui şi eu un vin vechi şi băui alături cu dânşii. Tăceam cu toţii. Şi eu mă gândeam: "Oare să fie vrun sâmbure de adevăr în atâtea istorii înşirate de oameni? Să fie duhuri în pământ, pe pământ, să fie stafii şi câte minuni toate?"

A Rarului păru că mi-a ghicit gândurile.

— Dumneavoastră, îmi zise el, care trăiţi o viaţă scriind la masă şi plimbându-vă puţin seara, n-aveţi de unde şti lucruri de-astea. Da' de-aci nu urmează că ele nu sunt. Ia să te pui dumneata să munceşti ca mine, să-ţi lipeşti sufletul şi trupul de pământ şi de toată viaţa ce iese din pământ, ş-ai să vezi că altfel ai să judeci. Ia să te pui dumneata să umbli noaptea întreagă, când doarme şi aerul parcă, să vezi atunci câte taine, câte înţălesuri din viaţă îţi pătrund în suflet. Ai înţelege atunci că trăiesc în aer, în pământ, în apă nenumărate puteri, care câteodată se-mbracă în forme văzute şi se arată oamenilor.

— Aşa este, zise Manoilă, care până acum tăcuse. Şi noaptea chiar are puterea ei. Şi-i zice la acest stăpân al întuneri-

culuí Patronul Nopţii. Eu l-am văzut odată pe Dealu-Băilor. Era iarnă, un pui de ger de te frigea pe faţă, pe mâini, da' nu viscolea. Zăpada acoperea pământul rotunjindu-l, şi eu veneam, scârţâind din cizme, pe Dealu-Băilor. Şi iată, chiar pe creasta dealului, venea, în trapul calului sur, un ghinărar. Hainele pe el, frânele, scăriţele, ardeau în aurul cel mai curat. Şi nu s-auzea mersul calului, părea că nu s-atinge de pământ. După el, la doi paşi, veneau doi aghiotanţi, cu dreptele pe săbiile de argint. Dintru-ntâi credeam eu că va fi pădurarul cel mare. Cine ştie pe unde-a fost să inspecteze pădurile, şi a-nnoptat pe drum. Dar îndată mi-am tras pe seamă. Ăsta nu-i cal, astea nu-s haine de pădurar! Dar n-am stat să judec mult. Am plecat repede acasă şi abia m-am putut linişti. Dimineaţa, de-dimineaţă, am fost în Dealu-Băilor, să văd urmele cailor. Nu ninsese, nu bătuse vântul, trebuiau să se cunoască. Dar acolo sus era aşa cum bănuisem: nici o urmă. Neaua — neatinsă, numai cizma mea se cunoştea, altceva nimic. Şi spun şi alţii c-aşa trece Patronul Nopţii, ca un fulger, şi-ntr-o noapte cutreieră întreg pământul.

De-aci încolo începură istorisirile cele mai ciudate. De-un ţap, de-o scroafă, de-un bivol, care s-a luat noaptea după cutare şi cutare din sat, de-o pară de foc ce izbucneşte în toată noaptea pe Vâlcoiu, de oameni care se scoală din mormânt. Şi, dus ca de-o apă mare, în seara aceea posomorâtă de toamnă, ascultam, credeam tot ce mi se povestea, vedeam chiar îngrozitoarele arătări. Eu, care nu credeam înainte şi nu cred nici azi în toate minunile astea, atunci seara sorbeam cu patimă toate povestirile misterioase. Aşa că, de la o vreme, îmi veni convingerea că nu-i nimic mort în lume. Până şi o piatră, un râu, un arbore cine ştie ce vor fi...

Când mi-am luat seara-bună şi am plecat spre casă, am deschis uşa cu multă teamă. Credeam că pot să-mi iese deodată în cale mii de vedenii. Şi mai ales mă temeam grozav de

scroafa cea neagră, de care spuneau c-a urmărit pe-un creştin, din sat până la el acasă, tot grohotind, tot gata să-l sfâşie.

Acasă la mine era întuneric. Am trezit slujnica, am pus-o să-mi aprindă lampa, şi atunci zării uimit, pe masa mea de scris, un plic alb. Îmi fulgeră prin cap că, de bună seamă, vreo fiinţă nevăzută începe să se-amestece în viaţa mea. Târziu, abia cutezai să deschid plicul. Citii în fugă: "Domnule Ispas! Te-am căutat de două ori în seara asta. Mâine-dimineaţă vin iar. Să fii acasă." Subscris: I. Walter, agent de vinuri. Şi în seara aceea am binecuvântat pe Walter şi pe toţi agenţii. Ca o mângâiere, ca o ploaie răcoritoare pe care-o aştepţi, mi-au venit în minte afacerile mele; am deschis conturile, am început să calculez, şi, de bucurie că am scăpat de nebunia, pe care o simţeam cum se apropie, mă credeam în stare să dezleg toate problemele matematicii.

Şi, vezi dumneata, îmi zise la urmă domnul Ispas, din seara aceea tot mi-a rămas ceva teamă în suflet. Şi nu ştii dumneata ce teamă! Nu de stafii ori de draci, nu, ci alta, cu mult mai mare.

El îşi duse mâna la frunte, o apăsă, şi-o trecu apoi prin păr şi-mi zise:

— Ce-ar fi dacă într-adevăr ar exista şi alte fiinţe raţionale, nu numai noi, oamenii? Vezi, eu nu mă ocup cu gândurile astea, şi totuşi îmi pare că atunci ar trebui să se schimbe lumea şi toată viaţa oamenilor. Atunci, după gândirea mea, deodată cu mii de afaceri, cu mii de negoţuri, ar trebui să urmeze o bancrută universală în toată activitatea omenească. Nu-i aşa?

— Poate să ai dreptate, domnule Ispas. Dar eu nu mă pricep la lucrurile astea, îi răspunsei.

Şi domnul Ispas rămase pe gânduri, privind undeva departe, nedumerit.

1909

LADA

Satul întreg ştia că bădicul Clement Mârza are bani mulţi, are aur adunat de pe când erau băile bune. Dumnealui locuia într-o casă bună şi largă. În răstimpul cât a stat văduv, — şi a stat un timp bun, — multe femei rămase de bărbaţi priveau cu lăcomie la locuinţa aceea singuratică. Şi chiar câte-o fată mai trecută n-ar fi zis ba, dac-ar fi cerut-o bădicul Clement de nevastă. Erau vădane care dădeau târcoale bădicului oriunde-l întâlneau, ba se trezeau că trec chiar pe lângă casa lui, când mergeau în pădure după o sarcină de lemne.

Dar bădicul Clement se părea că nici gând nu mai are să se-nsoare a doua oară. Trăia liniştit, făcea în fiecare zi obişnuitul drum până la crâşmă, unde bea un strop de vin şi stătea de poveşti cu oamenii. Era trecut de cincizeci de ani şi vorbea cumpătat, cu înţelepciune de bătrân.

În sat se porniseră adevărate poveşti pe socoteala averii bădicului Clement. Se spunea că ar avea lăzi grele de fier, încuiate cu lacăte mari cât un clopot, şi lăzile acelea ar fi pline de aur şi de galbeni împărăteşti. Că poate să plece fără nici o frică de-acasă: nime nu i-ar putea sparge lăzile, să-l fure. La urechile bătrânului încă străbătură veştile astea, şi el nu se mai mira de ce-l privesc oamenii aşa de uimiţi. N-avusese copii, şi rudeniile, până într-a şaptea viţă, se interesau mult de soarta bădicului Clement. Cât ce-şi închisese muierea lui ochii, casa i se umpluse de rudenii de toată vârsta şi de tot neamul: bărbaţi, femei, bătrâni şi o grămadă de copii, veniseră cu toţii să plângă. În anul cel dintâi de văduvie nu l-au prea cercetat: se temeau că se va-nsura Clement, şi lor nu le va rămâne nimic. Dar de când ieşise zvonul, — chiar din gura lui mai întâi, — că n-are de gând să se mai însoare, rudeniile începuseră să se privească boldiş când se întâlneau în casa bădicului Clement. Unii-i tăiau lemne, alţii-i duceau sacii la

moară, femeile-i frământau şi-i coceau pâinea, fetiţele-i măturau prin casă, aşa că dumnealui n-avea alta ce face decât să mănânce, să doarmă şi să se plimbe.

— Ăsta ştiu c-a dat de bine în lumea asta, ziceau bărbaţii, văzându-l cum îşi plimbă pe drum veşmintele veşnic curate.

— Şi are suflet bun, se vede, adăugau alţii. Nu face deosebire între rudenii. Şi pe celea mai depărtate le lasă să-i treacă pragul. Vezi, că are bani destui, să poată împărţi la toţi când va muri.

Când vreuna din rudenii se nimerea singură în casa bădicului Clement, începea, întâi cu gura pe jumătate, apoi tot mai dezgheţat, tot mai înverşunat să înnegrească pe celelalte rudenii, cum ştia mai bine.

Bătrânul asculta, da din cap şi, întru târziu, zicea:

— Bine, bine, ce-mi spui tu mie fleacuri de-astea?

Apoi îşi lua băţul şi pleca prin sat.

Rudenia, rămasă în casă, singură, privea întâi pe furiş lada mare de fier cu lacăte grele, apoi, când simţea că bădicu-i departe, se apropia, o cerceta, bătea cu pumnul în ea, punea urechea să cerce de nu poate desluşi cumva sunetul galbenilor, cerca s-o ridice. Încercare zadarnică: lada era aşa de grea, încât bărbatul cel mai în vârtute nici n-ar fi putut-o clinti din loc, necum s-o ridice nici de-un deget măcar.

Fiecare dintre rudenii vâna prilejul de-a rămânea singură în casă. Şi, între cele vreo douăzeci şi cinci de rudenii, n-a fost una singură care să nu le vorbească de rău pe celelalte, când era numai cu bădicul Clement, şi să cerce să pătrundă cât de cât în taina lăzii minunate.

Taina însă n-o puteau pătrunde. Nici iertata Susana, nevasta bădicului Clement, n-a ştiut vreodată ce taină ascunde lada aceea.

Cu cât treceau anii, cu atât faima bogăţiei lui Clement creştea mai tare. Neamurile lui începură să se socotească

între fruntaşii satului şi cam priveau peste umăr la muritorii de rând.

Împlinise bădicul Clement vreo zece ani de văduvie, când, într-o zi, se trezi popa cu el că-i vesteşte însurătoare nouă.

— La vârsta dumitale, bădicule?! făcu popa, mirat.

— Ei da, la vârsta mea! Am cincizeci şi şase de ani, şi mai am nădejde de treizeci, cel puţin. La drept vorbind, nu mi-ar fi trecut mie prin cap gândul ăsta, de nu venea la mine popa din Vâltori şi nu-mi spunea că soră-sa, care-i văduvă, ar veni după mine. Acuma, dumneata ştii că eu sunt un om sărman şi singur şi că femeia aceea are bani destui.

Popa nu putu să nu-şi zică în gând: "Iată chipul bogătanului zgârcit! Nicicând nu se mai satură!"

În ziua cununiei, toate rudeniile bădicului Clement zăcură betege pe-acasă. Părea că a dat gălbenarea în ei, aşa erau de mohorâţi la faţă.

— Acuma, se cheamă c-a făcut o prostie Clement, ziceau oamenii. Cea dintâi prostie în viaţa lui. Nevasta asta, soră c-un popă, veţi vedea numai că l-a lăsa, în câteva zile, fără parale ş-apoi a s-o şteargă.

Femeia era cu vreo cincisprezece ani mai tânără decât bădicul Clement. Dacă am crede în spusele rudeniilor bătrânului, apoi era urâtă ca ciuma şi bună de-nţărcat copiii, ca muma-pădurii. Ceilalţi români, însă, o aflau destul de potrivită pentru bădicul Clement. Vorba e că îndată ce-a intrat femeia cea străină în casa cea singuratică, s-a schimbat traiul bădicului Clement. Pe când rudeniile, înainte vreme, îl încărcau cu toate bunătăţile, acum nu i se mai arătau nici pe la poartă. Iar femeia lui strâmba din nas, înjura şi mereu era cu gura plină de sfadă.

— Eu am gândit că mă mărit după un om gazdă, şi, când colo, sărăcie lucie! zicea muierea privind prin casă.

— N-am ce-ţi face! Acum târgul s-a făcut! răspundea liniştit bădicul.

— Ce târg? striga nevasta. Crezi tu că pe-o soră de popă poţi s-o batjocoreşti aşa? La asta să nu te gândeşti, sărântocule! Mâine plec de la tine!

— N-ai decât să te duci! zicea, zâmbind, bădicul Clement, şi pleca prin sat.

Putea umbla şi putea zâmbi liniştit dumnealui. Muierea, din clipa în care văzuse lada cea de fier, din clipa în care cercase zadarnic s-o mişte cât de cât din loc, era legată de casa lui cu lanţuri aşa de tari, încât nici cu patru bivoli n-ar fi putut-o urni din loc. Tărăboiul pe care-l făcea era numai ca să-i deschidă bădicul Clement o dată, o singură dată, lada. Dar bărbatul era încăpăţânat rău.

— Avem din ce trăi, tu muiere. Orice om cu minte strânge bani albi pentru zile negre. Şi se poate să trăim mult, se poate să ne trebuiască odată lada de care tot vorbeşti tu. Acum, deocamdată, mai am nişte bănuţi, mai ai şi tu, şi trăim cum ne-a rânduit Dumnezeu. Dac-o fi să mor, atunci e alta, atunci nu mai am nimic de zis.

Şi, într-adevăr, de unde, de neunde, bădicul Clement scotea în fiecare zi banii trebuincioşi, când femeia nu vroia să dea dintr-ai săi. De unde-i lua? Oricât l-a supravegheat, n-a putut afla niciodată. Dar, — se gândea femeia, — e limpede ca lumina soarelui că numai din lada cea mare îi putea lua! Ah! de-ar putea ea pune odată mâna pe chei! Dar cheile, necum să puie mâna pe ele, nici de văzut nu le-a putut vedea, oricât a-ncercat. N-a rămas o haină de-a bădicului Clement nebuzunărită, nepipăită, n-a rămas un colţişor în casă unde să nu fi scotocit; până şi-n gunoiul de dinaintea grajdului. De multe ori noaptea, când Clement dormea tun, de-ai fi putut tăia butucul pe el, nevasta îşi vâra încet, tremurând, mâna sub perina lui, sub aşternutul lui. Dacă dădea de ceva tare, de un cotor de pai, de-o tivitură groasă, la gândul că a nimerit cheia, simţea că o părăsesc puterile.

Ceva a înţeles repede dumneaei. Cum bărbatul era tăcut şi morocănos, s-ar fi putut tare uşor să se mânie cumsecade, să facă un testament pentru rudenii, şi ea să rămâie cu mâna goală. Înţelese că purtarea ei nu era deloc cu minte, şi, într-o bună-dimineaţă, îi puse lui Clement în palmă câteva sutuţe — toată zestrea ei.

— Ce să fac cu banii? întrebă Clement.

— Să trăim din ei, e zestrea mea. Când se va isprăvi, ne vom întoarce la lada ta.

— Dacă-i pentru asta, ţine tu banii. Cumpără tu ce-i de lipsă în casă. Eu sunt sătul de bani, mi-i scârbă de bani.

Femeia luă banii, convinsă acum cu totul că lada aceea e plină cu aur. Dar bădicului Clement îi era scârbă de bani pentru că, iată, lada aceea a lui a făcut-o pe răposata nevastă să-l linguşească o viaţă întreagă, le-a făcut pe rudenii să-şi dea şi mâncarea de la gură, să i-o aducă lui, şi acum scâlcie şi mintea femeii de-a doua.

De aci încolo nevasta gătea bucate alese, ţinea curat în casă, vorbea cu însufleţire de bărbaţii cruţători, care pun gălbenaş lângă gălbenaş, nu bat birturile, nu joacă-n cărţi. În răstimpuri, dânsa făcea câte-o aluzie subţire la ladă, la chei, dar îndată ce băga de seamă că lui Clement nu-i plac vorbele astea, începea să râdă şi povestea vreo întâmplare din sat.

Sătenii lăudau norocul bădicului Clement, iar rudeniile priveau pizmaş la nevasta de-a doua.

Într-o toamnă, bădicul răci şi căzu la pat. Femeia, cât ce-l văzu aprins la faţă şi cu răsuflarea pripită, simţi un sălbatic fior de bucurie. "În sfârşit!" îşi zise, şi simţi c-o apucă nebuniile.

Toată noaptea bădicul Clement a gemut şi n-a putut închide un ochi din pricina junghiurilor care-l împungeau printre coaste, ţinându-i răsuflarea oprită.

Toată noaptea femeia s-a desfătat în visurile si-n planurile cele mai frumoase, şi simţea o bucurie păgână la fiecare geamăt nou al bărbatului. Din când în când, bolnavul cerea o ulcică de apă. Ardea în fierbinţeli. Femeia lăsa s-o cheme de două şi de trei ori, şi abia apoi se scula şi-i dădea apă. Şi-l privea cu lăcomie cum horpăie, ca şi cum ea ar fi fost arsă de sete.

Dimineaţă, bădicul Clement nu se mai putu mişca din pat şi începu să se teamă de moarte. O trimise după doctor. Femeia ieşi, încuie uşa încet, cu cheia, pe dinafară, scoase unealta blestemată, o puse în buzunar şi plecă în sat. Până după-amiază a tot stat de poveşti, când la o femeie, când la alta. Venise cu furca în brâu şi avea mare chef de vorbă. Era agitată, aprinsă şi povestea, mestecându-le, o mulţime de istorii.

După-amiază descuie încet uşa şi intră. Bolnavul o privi cu groază când o văzu că intră fără doctor.

— Nu-l aduci?

— Nu-i acasă. Am umblat în două sate după el şi nu-l găsesc.

Bărbatul se ridică deodată într-un cot, o privi cu duşmănie şi-i zise:

— Minţeşti, muiere! Tu nu l-ai căutat!

Cine-a spus că muierea şi dracului îi dă de furcă, n-a greşit. Asta de-acum începu să plângă cu lacrimi adevărate, cu sughiţuri, fără să se oprească. Plângea şi-şi blestema zilele. Bădicul Clement se căi puţin şi-i ceru un pocal cu apă.

— Mi-a fost rău, zise el. Ardeam de sete şi credeam că mor. Iar tu nu mai veneai. Acum mă simt mai bine, zise el, după ce bău.

Acest "mă simt mai bine" îi opri femeii, ca prin farmec, plânsul cu sughiţuri.

Bietul bădic Clement! Crezuse pe-o clipă că i-e mai bine, dar, cât ce-a dat noaptea, începu o tusă păgână şi scuipa cu

sânge. Femeia dormi de astă dată tare bine, ca şi când tusa lui ar fi fost un cântec dulce, adormitor.

Când se crăpă de ziuă, bădicul, ars la faţă şi pierit ca de secetă, abia îngână:

— Iute după popa, muiere, să mi-l aduci îndată, că mi se pare c-am să plec din lumea asta!

Femeia sări din pat, începu iar să se bocească şi ieşi repede cu o cusătură în mână. Încuie iarăşi uşa pe dinafară şi plecă prin sat. Tândăli când la o femeie, când la alta; până seara n-a cusut un şir de altiţe, dar gura i-a meliţat, de s-au luat muierile de gând cu ea. De-o întreba cineva: "Ce mai face bădicul Clement?" "Bine, sănătos!" răspundea dânsa, şi-şi continua fleacurile ei.

Când se înseră de tot, porni spre casă. Ajunse. Se opri la fereastră. Privi cu multă băgare de seamă înlăuntru. Bădicul Clement sta întins cu faţa la pământ, jos, lângă pat. "Aha, îşi zise femeia, a fi voit să fugă, cum le vine oamenilor când mor! A căzut şi l-a apucat moartea acolo." Un puternic fior de bucurie o cutremură. Deschise grabnic uşa, se apropie de mort, îl ridică, îl aşeză frumos în pat, apoi începu să caute după cheie. Gura bădicului Clement rămăsese rânjită — cum căzuse cu faţa la pământ, ochii — pe jumătate deschişi. Şi, cum sta pe spate, parcă-şi râdea de femeie, care căuta înfrigurată după cheie. Răscoli patul tot, cotrobăi sub pat, răvăşi până şi părul mare, încâlcit, asudat încă al mortului. Zadarnic! Merse la ladă. Cercetă lacătul şi văzu din nou că broasca nu era mai mare decât o gaură de cuişor. Aşadar, cheia trebuie să fie de-abia cât un cuişor. Începu s-o caute cu deznădejde, înfricată de gândul că, din clipă în clipă, putea să bată la uşă vreun om, să-l vadă pe Clement, şi atunci comoara era pierdută pentru ea. Aruncându-şi privirile spre pat i se păru că mortul se mişcă. Se uită mai bine şi-i păru că zăreşte ceva printre dinţii rânjiţi. Un gând îi fulgeră prin

cap, nu ca o lumină, ci ca o sârmă fierbinte. De bună seamă, cheiţa o purta în gură! Cum de nu i-a venit mai degrabă în minte gândul ăsta?! Se apropie de Clement, îi descleştă cu mare greutate gura şi scoase o bucăţică de fier. Dintr-o săritură ajunse la ladă, descuie lacătul, smulse capacul. Rămase încremenită. Lada era plină cu bolovani de piatră sură... Pe faţa femeii străluci deodată o bucurie imensă. Se aplecă, îşi încărcă braţele cu bolovani, îi sărută şi ieşi pe uşă ca o nălucă, fugind pe coastă la vale, spre sat, chiuind şi strigând în gura mare:

— Iu-iu-iu! Haidaţi la aur! Iu-iu-iu! Haid' la comoară!

1910

MELENTEA

Bădicul Melentea are o casă de bârne înnegrite de vreme şi mâncate de cari, sus, la marginea pădurii, pe-o coastă pietroasă. Căsuţa e scundă şi afumată, mică şi pitică, şi toată ziua se înhoalbă din două ferestruţe cât palma. În căsuţa aceea, şi în curte, se izbesc, cât ţine Dumnezeu lumea, o grămadă de copii despoiaţi, cu părul vâlvoi, cu obrajii nespălaţi de săptămâni. Numai când simt că se apropie bădicul Melentea, sar ca iepurii şi odată s-ascund grămăjoară prin unghețe.

— Ho! paraleii tatii, nu sunteţi acasă? întreabă totdeauna bădicul Melentea. Gândeam că-s acasă, zice tot el, întorcându-şi capul spre femeia ce cârpeşte nişte zdrenţe, după masă. Că ce le-am adus eu? Turtă dulce din târg, gogoroane roşii de la jupânul şi nişte hăinuţe nouă-nouţe!

Apoi îşi aruncă sub pat uneltele de lucru şi se aşează pe laviţă obosit.

— Gata-i supa, tu muiere? o întreabă, privind-o chiorâş.

— Iar începi? ţipă femeia. Zău, tu-ţi faci de cap!

— Cum să-mi fac de cap?! N-am fost eu azi-dimineaţă la măcelar, şi nu i-am zis: "Jupâne, două kilograme de carne! Da' ştii, cu măduvă şi grasă!"? Şi n-a dat el de două ori cu barda, şi nu m-a întrebat chiar pe mine: "Unde pofteşti s-o trimit?"? "Unde? Acasă la mine! La Melentea acasă"! Se vede treaba că băiatul n-a nimerit aici.

— Şi nici c-a nimeri vreodată! zicea femeia.

— Aşa crezi tu? Apoi iacă, voi, muierile, odată vă pierdeţi curajul. Da' de bine să nu te temi niciodată!

În urmă, femeia-i punea pe masă un bruş de mămăligă, o fiertură acră, şi Melentea începea să înghită straşnic, lăudând bunătatea mănâncării. Erau numai cartofi fierţi, zama era apă goală, subţire, mestecată cu oţet.

— Plutesc steluţele de grăsime! Doamne, tu muiere, mă tot gândesc eu de unde avem noi atâta unsoare şi olei?! Iată ş-o bucată de carne! De la noi din casă carnea nu se mai gată, asta o ştie tot satul. Să vezi tu cum mâncă alţii! O ceapă, un bruş de pâine, un petecuţ de slănină. Da' supă la ei, carne la ei, fiertură bună, nu s-a pomenit! Şi de-aceea li se lungesc lor grumajii şi li se fac străvezii urechile. Şi nu numai cei mari trăiesc aşa de prost. Copiii o duc şi mai rău! Dacă au o fărâmătură de brânză, apoi li se pare că au toată bogăţia lumii. De-aceea vezi copii aşa de amărâţi peste tot locul. Ai noştri? Unde sunteţi, paraleii tatii? Ia ieşiţi puţin la iveală!

— Da' dă-le pace, măi păgânule, şi vezi-ţi de mâncare! îi zicea femeia, necăjită.

Melentea însă nu le da pace. Copiii veneau înaintea lui, stăteau cu capetele plecate şi aşteptau.

— Iată-l pe Ionică-a tatii, începea Melentea, întorcând cu faţa spre muiere pe un băiat ca de şase anişori, slăbuţ şi pârjolit ca de secetă. Aista-i cel mai închelmat. Leu-paraleu,

puişorul tatii! Da' ce-ai mâncat tu astăzi? Tocană de berbece, aşa-i? Ş-o felie de caş? Cu-atât mai bine! D-apoi tu, Pătruţ? întreba el, prinzând pe altul de mână şi trăgându-l aproape. Tu, supă de găină? Aha, ştrengarule, de-aceea eşti aşa de aprins la faţă, ca creasta cocoşului!

Mai prindea pe unul, pe doi, apoi se sătura, îi lăsa să plece.

— Da' să-mi spuneţi voi, începea el deodată, unde-s boii, unde-s vacile? Aha, la umbră! Aşa-i, dacă dă căldura şi umblă, zbârnâind musca, vitele se trag la adăpost. Da' la porci se vede că n-aţi dat de mâncare. Auziţi-i cum guiţă? Asta nu se cade, să lăsaţi dobitocul flămând! Iute să vă căraţi — unu, doi, trei! — şi să le daţi de mâncare.

Copiii ieşeau, dând buzna pe uşă, îmbrâncindu-se, ghiontindu-se.

Femeia-l asculta ameţită.

— Doamne, măi bărbate, zicea ea, să ştii că tu nu vei ajunge bine! Să-ţi baţi tu joc de copiii tăi?! Nu ţi-i frică de mânia lui Dumnezeu?

— Nu, tu muiere, că Dumnezeu e bun şi nu se mânie.

Melentea mânca mai departe, umflându-şi când un obraz, când altul. În ochii lui, când îi vorbea femeia aşa, se cobora pe câteva clipe o tristeţe adâncă, privirile lui se îmbolnăveau parcă. Şi atunci părea şi mai palid, şi încreţiturile obrajilor erau mai adânci şi mai dese.

Dar nu rămânea mult aşa. Se scula, lua doniţa cu apă, o ţinea mult la gură, în vreme ce mărul lui Adam i se plimba majestuos, domol, pe grumajii deşiraţi.

— Doamne, tu muiere, făcea el oftând, punând doniţa pe laviţă, da' ce minune-i aici?

— Ce minune?

— În viaţa mea n-am băut aşa vin! Se vede că iar a dat domnul Beniamin pe la tine şi te-a cinstit cu vin!

Femeia când auzea de domnul Beniamin, se înciuda rău, zvârlea zdrenţele şi-şi punea mâinile în şold.

— Iar îţi vin nebuniile? şi-l privea cu scârbă şi cu duşmănie.

— Ce nebunii?! Dacă are omul nevastă frumoasă, înseamnă că vine norocul acasă. Aşa şi cu mine. Domnul Beniamin îi bogat, şi nu-i nici bătrân! Când vrea el să-şi facă un chef, unde să tragă? La Melenteoaia cea frumoasă!

— Vai, bată-te sfinţii, păgânule! zbiera femeia, ieşindu-şi din sărite, şi începea să-i izbească în cap o rochie ruptă, o cizmă stricată, ce-i cădea-n mână. Da' cum te rabdă inima, mişelule, să mă batjocoreşti aşa, în toate zilele! Nu mi-i destul că muncesc ca un bou, că-mi pierd capul cu atâtea guri flămânde, ce mă behăiesc toată ziua? Mai vii şi tu să-ţi râzi de mine?!

— Dacă te-a făcut Dumnezeu frumoasă, eu n-am ce-ţi face, zicea bărbatul, ţinând braţul ridicat de apărare.

— Aşa-i, neruşinatule?! Nu mai încapi de mine?! Dar io-s de vină că mi-am mâncat viaţa? Io-s de vină că am slăbit ca o căţea jigărită? Hai, spune! Nu tu, nu copiii, nu sărăcia din casă? Ş-acum, dacă-s urâtă, tu faci glume pe socoteala mea. Şi spune, nu ţi-i frică de bătaia lui Dumnezeu?

— Ci hai! Să ştii că-mi place, tu muiere! Îmi pare c-aud gura unei cucoane mari care-şi spală bărbatul. Într-adevăr, e pagubă că nu te-ai născut doamnă! Da' pentru-aceea îmi place. Ştii, la alte case de om sărac vine bărbatul ostenit de la munca zilei, îşi zic două-trei vorbe cu femeia, şi el, rupt de osteneală, se culcă... El crede că, dacă doarme, va vedea viaţa mai frumoasă şi mai uşoară dacât cum este. Femeia tace şi-nghite necazul, şi din când în când se uită cu mâhnire la omul care doarme pe-un suman, cu faţa galbenă şi suptă. Vezi, mie de oamenii ăştia nu-mi place. De la o vreme parcă nici nu mai ştiu vorbi. Aia nu-i viaţă! Nu-i de-ajuns că te roade sărăcia destul, să te mai rozi şi tu?

Tace puţin şi priveşte la faţa veştedă a muierii, care se mai liniştеşte.

— Îmi place, adaugă el, că tu-ţi mai deschizi gura. Asta-mi place. Pentru vorbă, gura nu cere de mâncare. Da' ştii, totuşi, ce-mi vine în minte când te văd aşa aprinsă? Păţania cu lada, cu lada ta de zestre. Ştii că plecaserăţi pe vreme bună de la voi, da' pe drum v-a apucat o ploaie cu rupere de nour. Şi unde nu s-a umflat râul, unde nu s-au trezit valurile care dormeau în adâncuri, şi-au început să arunce armăsari pe faţa apei! Chiar atunci intra în râu carul cu patru boi, — Doamne, ce mai boi! — parcă-l văd ş-acuma carul cu zestrea ta de mireasă. Atunci tot aşa erai de aprinsă ca acuma.

— Vezi, mă, tu eşti dracu gol! striga femeia, necăjindu-se iarăşi. Ai de gând să taci odată? Ai de gând să-nceţi cu batjocurile? Da' tu ce-ai avut, ce avere? Iacă, hârbul ăst' de casă. Ai fi aşteptat, se vede, să-ţi aduc car, şi boi, şi ladă încărcată?

— Aici iar îmi place cum ai adus-o, tu muiere. La casă de om sărac, de zestre nu-i vorba niciodată. Da' casele bogaţilor tot din zestre s-aprind şi se pustiesc. Mai au noroc cu nănaşii, că merg de-i mai împacă. Fără doar şi poate, tu te-ai fi potrivit cu unul gazdă. Valeo, mămulică, ce dungi ai avea astăzi pe spinare! Să ştii tu, cei bogaţi se mânie mai iute. Noi de ce să ne mâniem?! Iacă, tu de pildă, de ce te mânii?

— Acuma, lasă-mă, Melenteo, vezi-ţi de lucru, ori culcă-te, da' lasă-mă, că mi-i destul pe ziua de azi, zicea femeia.

Bădicul Melentea, însă, cât sta peste zi, ori seara, acasă, tot meliţa din gură. El avea o credinţă: omul sărac, dacă-nchide ochii ori gura, începe să se gândească. A cercat el de câteva ori aşa, dar nu i-a plăcut amăreala aceea, care izvora parcă din toate părţile şi-i pătrundea fiinţa.

— Gândurile, zicea bădicul Melentea, să le lăsăm pe seama bogaţilor. Ei au la ce se gândi, ei se pot ajuta cu gândurile, dar omul sărac, oricum se gândeşte, tot rău nimereşte, ca ăl

ce tot încărca o povară, — când în căruţă, când în teleguţă, — da' nicicum n-o putea duce-acasă, pentru că nici la teleguţă, nici la căruţă nu era înhămat vrun dobitoc...

Cu atât avea noroc muierea, că bădicul Melentea nu prea era pe-acasă. Muncea săptămâna încheiată, în râsetele oamenilor cu care lucra. Melentea era bun de leac când muncea în rând cu alţi săteni. Că aceştia îşi uitau supărările de-acasă, uitau povara lucrului şi, dacă foamea n-ar fi strigat cu glasul ei de broască, din deşerturi şi-ar fi uitat şi să mănânce.

Melentea va fi fost şi el ostenit, dar la amiază nu se apuca să îmbuce până ce nu mergea în şir pe la toţi muncitorii, până ce nu se apleca asupra merindei şi n-o cerceta.

— Săraci de voi, zicea Melentea, ce mănâncări, măi, ca la câini! Aşa trăbă să se hrănească un muncitor? Ce ţi-i bun dumitale călcâiul cela de pâine? Da' dumitale, loboda asta? Iarăşi ştir, şi fasole, şi ceapă, şi peste tot sfânta mămăligă! Mănâncă, român prost, şi te-ndoapă, că de-asta eşti bun! D-apoi colea o supă, o friptură nu vă ştie face femeia?

Trecea printre muncitori, clătinând cu tristeţe şi dezgust din cap. Se-ntâmpla ca vreun muncitor să fie nou-venit, să nu ştie moarea bădicului Melentea. Acela privea întâi chiorâş la omul slab şi deşirat, care se pleca asupra mănâncărilor lui. Şi nu apuca bădicul Melentea să-i spuie două vorbe, când acela se şi scula, răstindu-se:

— Ce-i, măi bade, ce-i, mă deşiratule? Tu să-mi batjocoreşti mâncarea? Nu vezi că acuş ţi se desfac ciolanele, că nu le mai poate strânge pieliţa galbenă? Da' tu ce mănânci, lihodule, de ne batjocoreşti pe noi aşa?

— Eu, zicea Melentea, surâzând, eu, carne şi supă. Eu, mănâncări scumpe, măi! Vină şi vezi.

Îl apuca de mânecă şi nu-l mai lăsa până ce acela nu se apropia de traista bădicului Melentea.

— Iată carne, iată peşte, iată şi plăcinte, zicea bădicul,

împingându-i sub nas un bruş de mămăligă, o felie de ceapă şi sare.

După ce mânca, se lăsa gemând pe spate.

— Măi dragii mei, mi se pare c-ar trebui să-mi aduceţi un doftor. Femeia-i de vină. Mi-a pregătit nişte mănâncări unsuroase ca acelea, şi, cum îs lacom, am mâncat de m-am umflat ca un baron.

Şi pufăia pe nări, în hohotul de râs al tovarăşilor.

— Că nu vă hrăniţi şi voi aşa de bine ca mine, să ştiţi că nu numai sărăcia voastră-i de vină, ci şi nevestele. Nu ştiu face bucate cu gust! Dar a mea? Ptii! Bat-o focu de muiere! De multe ori îi zic: "Mai las-o cu fiertura, soro, mai las' cu domniile, c-om sărăci şi nu suntem dedaţi cu sărăcia".

De se-ntâmpla să muncească pe undeva departe de sat, venea la prânz vreun băiat să-i aducă veşnicul mălai şi veşnica bucată de ceapă. Melentea, cât ce sosea copilul, lăsa unealta din mână, se apropia de el, căuta în corfă, mirosea, şi ceilalţi îl auzeau numai că se răsteşte la băiat:

— Ce-i asta? Iar zamă cu carne de porc? Şi de ce-a pus maică-ta atâta smântână?

Copilul zâmbea subţire, ştiindu-i felul.

— Acum să ştiţi, oameni buni, zicea Melentea întorcându-se spre români, că de-oi muri odată şi odată, muierea-i de vină. Cine-o pune să mă-ndoape cu toate bunătăţile? Astea-s pentru bogaţii care se-ntind sătui pe canapele, nu pentru un muncitor ca mine!

Unde are o muncă mai grea, tovarăşii îl ajută cu drag. Că bădicului Melentea i s-au cam muiat puterile. De multe ori e ostenit şi se clatină ca o găină beată pe picioare.

— Eşti ostenit, bădicule, îi zice vreun fecior, bucuros că-i poate ajuta.

— Ostenit, pustia! Ba nu-s ostenit. Dar, adaugă în taină, am băut o cupă de vin vechi la amiază, şi poate asta să fie

vina. Că la mine-n pivniţă stau buţile în şir, de ţi-i mai mare dragul să le vezi!

Seara, când venea la rând la plată, dacă se-ntâmpla atunci să fi lucrat mai întâi la stăpân nou, îi zicea:

— Eu, domnule, scot pentru nouă.

— Cum aşa?

— Bine. Pentru nouă suflete.

Stăpânul privea întrebător la oameni:

— A lăsat careva să-i ridice el plata?

— Ba nu, s-aude din mulţime.

— Atunci, ce vorbeşti dumneata?

— Vezi că, după dreptate, aşa s-ar cuveni. Eu am acasă patru fete şi patru fecioraşi, dar ăia încă nu pot lucra. De mâncat măncă, — nici lupii... Acuma, ei îs opt şi cu mine nouă.

Bogaţii satului nu prea stau de vorbă cu Melentea. Îi pişcă, şi nu le place. De multe ori aduce veşti pline de spaimă: ba c-a dat, colo, pe hotar, boala-n vite, — el cu ochii lui a văzut vreo douăzeci crăpate, — ba c-a auzit la oraş că au să se puie biruri noi pe cei bogaţi, ba că se face bătaie...

În biserică se pomenea de multe ori că vorbeşte cu glas tare. Creştinii-l priveau nedumeriţi, iar popa, câteodată, nu se mai putea răbda să nu-l întrebe:

— Ce tot ai acolo, bădio Melenteo?

— Eu, nimic. Da, sfântul Niculae, colea, din icoană, nu-mi mai dă pace. Mă tot întreabă câţi copii am. I-am spus că opt, şi sfântul tot nu crede şi mă întreabă iar.

Alteori popa îl înfruntă în uşa bisericii, când îs adunaţi creştini mai mulţi.

— Eu nu-s de vină, părinte, dacă mă mai scap şi zic o vorbă tare. Sfinţii-s de vină. Ce au ei să mă tot întrebe: "Ce mănci azi, Melenteo, ce nu te-mbraci mai bine, golanule?" Eu cat să le răspund, altfel ar striga tare, de n-ai mai putea ţine slujba.

Mai multe glume făcea Melentea când murea vreun creştin în sat. Dacă mortul era bogat, numai ce-l auzeai spunând, când trăgeau clopotele toate:

— Gros-gros,
Că-i om bănos!
Gros-gros,
Că-i om bănos!

S-a isprăvit cu mierea! zicea, bucuros, bădicul Melentea. Acum a fi stând în faţa cazanului cu smoală clocotită şi s-a fi târguind cu dracul, cât să-i dea să nu-l moaie colo. Da' Necuratul a să-i zică: "N-ai ce-mi mai da! Pân-ai fost în viaţă, mi te-ai dat de bunăvoie mie, cu trup, cu suflet!"

Dacă murea vreun om sărac şi trăgea numai un clopot, cel mijlociu, numai îl auzeai pe Melentea că spunea:

— Tingi-tingi-tingi-tang,
C-a murit un om sărac!
Tingi-tingi-tingi-tang,
C-a murit un om sărac!

S-a isprăvit şi cu ăsta! zicea el bucuros. Da' numa mi se pare mie că n-a avea hodină nici pe lumea cealaltă. Cum e dedat cu sapa şi lopata, l-a pune sfântul Petre să sape lângă pomii Raiului, să facă mere multe...

Aşa-i bădicul Melentea. Când nu-i toacă muierii la ureche, îmbată de cap muncitorii care sunt cu el, îi face să râdă şi să-şi bată joc de necazurile vieţii. Îi place să tot scadă din puteri, aşa, pe nesimţite, ş-odată numai, când va fi să fie, să-l umbrească moartea pe neştiute. Şi i-ar plăcea atunci să fie cineva să-i spuie în batjocură la ureche:

— Tingi-tingi-tingi-tang,
C-a murit un om sărac!

1910

GURA SATULUI

Tuşa Evuţa era o femeie mărunţică, sprintenă de să-ţi lunece printre degete. De când i-a murit bărbatul şi-a lăsat-o văduvă la patruzeci de ani, tuşa Evuţa nu mai dă pe-acasă decât seara. Las' că nici până trăia fiertatul nu păzea atâta casa, dar acum părea că-şi face de cap.

— Asta atâta a aşteptat: să scape de Pătruţ! ziceau femeile, şi-o priveau în batjocură.

Dar tuşa Evuţa nu le lua în seamă. O femeie săracă trebuie să trăiască din ceva. Avere n-are, copii nu i-au rămas s-o ajute, mană din cer nu-i cade. Îşi ia dar sapa subsuoară ori secera pe umăr şi porneşte de dimineaţă de-acasă, să-şi câştige bucăţica de pâine.

Când e în brazdă cu bărbaţi şi cu femei, toţi o înconjură, toţi se feresc de ea. Căci tuşa Evuţa, câtu-i ea de mărunţică şi de sprintenă, la lucru trage ca la moarte. De două-trei ori dă cu sapa, şi se opreşte privind departe, cine ştie unde. Şi dacă dă de stăpâni mai sfiicioşi, care nu îndrăznesc s-o îndemne la lucru, începe deodată cu istoriile ei nesfârşite.

— Ştiţi unde-am fost ieri la sapă? La cuscra Ioana. Da' — Dumnezeu să ne ierte! — la ei în grădină e pământul tare sărac. Se vede că-şi uită să-l mai gunoiască. Eram patru femei, şi săpam acolo, şi pliveam. Şi ce mi-au auzit urechile n-aş vrea să mai audă nimeni! V-aţi gândit dumneavoastră că pe cuscra Ioana o bate bărbatul în toată sara? Poftim! Am ştiut eu că nu v-a trecut aşa ceva prin minte! Să ferească Dumnezeu de-aşa trai! Cum? Nu crezi? Apoi, iaca, să-ţi spun, am văzut cu ochii mei. Între mine a bătut-o.

Mai da o dată, de două ori cu sapa... apoi începea din nou:

— Şi ştiţi cu ce? Cu biciul cel de curea! Dumnezeu să ferească şi pe puiul de şarpe! Şi pentru cine? Pentru mutălăul de Florea. Cică ar umbla ş-acum după cumătra Ioana. Guri

rele sunt care să vorbească, iar bărbaţii, ce nu cred? O, ei cred toate prostiile, numa să le-audă!

Vreo femeie, în cursul muncii, îi arunca vorbele:

— Mai las', Evuţo, n-or fi toate cu lapte câte le spui!

— Aşa eşti dumneata, cumătră, zicea cu necaz Evuţa. Dumneata crezi că eu îmi bat gura degeaba. Ce am eu cu oamenii? De ce le-aş strica casele?

Când e în rând cu mai mulţi muncitori, bărbaţi şi femei, la sapă, ori la secere, ori la strânsul fânului, tuşa Evuţa se frământă mult până să se poată cuibări bine în cuibul ei. Oamenii, la început, n-o prea ascultă; câte unul o priveşte cu ciudă, văzând cum tot rămâne îndărăt şi cum altul trebuie să-i ajute. Dar tuşa Evuţa nu se dă bătută cu una, cu două. Se face că nu pricepe nimic, ci torăie mereu din gură, ca o meliţă neadormită. Oamenii, de la o vreme, încep s-o asculte cu băgare de seamă.

— Am fost de curând, zicea ea, la lucru la un om bogat. La secere am fost. Acuma, bine, vineri era, aşadar, zi de post. Bogaţii, de altfel, cam în zi de post bagă lucrători. Dar aici totuşi a fost prea-prea. Nu ne putea face o zamă de fasole, înăcrită puţin, nu ne putea da nişte pâine? Căci doar pâinea e bucătura postului. Da' când ne dăm noi, măi oameni buni ş-a lui Dumnezeu, colea, la nişte sălcii, hămesiţi de foame, ştiţi ce ne-a pus de mâncare? Lobodă şi ştir. Unul Dumnezeu, dacă mint! Acuma, spuneţi dumneavoastră de-i cinstit lucru să-şi bată joc aşa, cineva, de omul sărac! Dacă eşti sărac, încă nu urmează să te asemene cu dobitoacele!

— Las', Evuţo, bune-s şi lobodele! zicea careva.

— Bune, dacă la pregăteşti bine. Da' ştii cum au fost? Numai opărite. Curat numai opărite! Nu putea să le dea leliţa Marina la porci?

— Adică acolo ai fost la lucru!

Tuşa Evuţa n-ar fi vrut pentru lumea asta toată să spună

cu numele oamenii despre care vorbea, dar la urmă se pomenea că-i zice, fără să-şi dea seama.

— Nu ştiu dac-aţi auzit, începea dânsa, schimbând vorba, că Onceaie iar a mai făcut o minune.

— Ce minune? întreba vreunul de mai aproape.

— Gândeam eu că nu ştiţi! Numai ieri s-a-ntâmplat. Ieri-dimineaţă, când se crăpa de ziuă, iesă pe portiţă Ionu Creţului, cu coasa în spate, să se ducă la coasă. Când colo, ce să vadă? La portiţă îl aştepta un cal negru, rotund şi îndesat, cu frâu în cap, cu şaua în spate. Ştie el Ionu Creţului a' cui e calul şi de ce-i legat la el la poartă? Nu ştie! Şi ce face? Îşi aruncă coasa în curte, încalecă murgul şi-aleargă ca un vârtej peste opritul boilor, prin luncile sărate, şi ştiţi unde se opreşte? La Onceaie în curte! Iese bătrâna din casă, caută muma-pădurii la el, face-un semn din mâna zbârcită. Calul îngenunchie, şi Ionu Creţului se coboară. "Ce cauţi la mine, voinice?" îl întreabă hârca. Feciorul o priveşte buimăcit şi nu ştie ce să răspundă. "Ai venit pentru comoara de la voi din grădină", adaugă Onceaie, îngheţându-l pe voinic cu ochii ei suri. "Eu nu ştiu de nici o comoară", zice tânărul. Da' bătrâna l-a mai privit o dată, apoi a făcut un semn calului. Murgul a îngenuncheat, Ionu Creţului a încălecat, fără să ştie ce face, şi a plecat iar în goană. Da' când a ajuns la opritul boilor, Ionu Creţului îşi aduse deodată aminte de ceva, întoarse fugarul şi se opri la baba în curte. "Ei, tinăre, ţi-ai adus aminte?", îl întrebă baba, răsărită ca din pământ. "Da, mi-am adus". "Şi ce vrei?" "Vreau să scot comoara". S-a dus Onceaie în casă, şi, când a plecat, sub sară, de-acolo, tânărul era ca sosit de pe ceea lume. Nu mai vorbeşte de-atunci cu nime, şi la părinţi li-i frică să nu-şi piardă mintea.

Când aducea tuşa Evuţa vorba despre Onceaie vrăjitoarea, oamenii o ascultau cu băgare de seamă. Rar se afla vreunul mai necrezător care să-i zică:

— Iaca, vorbe goale, tuşă Evuţo...

Dar tuşa Evuţa afla totdeauna sprijinitori. Toţi ştiau câte-o istorie minunată cu bătrâna aceea; şi tuşa era acum supărată că nu mai poate ajunge la vorbă. Adulmeca cându-i pe isprăvite povestea şi schimba iarăşi vorba.

— Da' cu primarul ştiţi care-i noutatea? D-apoi asta, că se desparte de muiere! Au băgat cărţi la protopopul, şi acum aşteaptă să fie chemaţi la judecată. Apoi să mai zici că nu-şi vâră Necuratul coada în trebile oamenilor?! Cine-ar fi gândit că se va isca odată aşa neînţălegere între ei? Avere au, cinste în sat au avut, de frumoşi îs frumoşi amândoi. Şi iată că acum umblă să se despartă!... Rele vremuri am ajuns noi, oameni buni! Ce vorbesc eu de primarul, da-n casa dascălului să vedeţi ce-i!

Oamenii lucrau, dar trăgeau cu urechea la vorbele Evuţei. De feţele însemnate din sat le plăcea s-audă veşti noi, şi, poate, mai ales veşti slabe.

— Şi ce-i în casa învăţătorului? întreba vreo codană de femeie.

— Acuma, ce spun, între noi să rămâie, începea tuşa Evuţa. Toţi ştiţi că, înainte cu patru ani, a venit dascălul la noi în sat. A stat un an neînsurat, a umblat el încoace şi-ncolo pe la popi, da' se vede că nu ş-a aflat o fată pe plac. Ori — ce mai ştii? — poate că dascălul nu-i socotit în rând cu domnii! Acuma, ştiţi ce-a făcut? A luat pe Nastasia lui badea Ilie. Frumoasă fată, nici să n-o stropească picur de apă! A căpătat avere, ş-a făcut car şi plug ş-a început şi el să se rumenească la faţă. Ei, dar acum se vede că-i pare rău că nu ş-a luat o doamnă. Tot mereu cade cu gura pe biata femeie: ba că nu se ştie îmbrăca, ba că nu ştie face o mâncare mai aleasă, ba că-l dă de ruşine când îi vin domni la masă... Şi tot aşa o fierbe şi o zoleşte, de sărmana femeie mai că nu-şi dă sufletul. Acuma, ştiţi ce-a făcut dăscăliţa? Ş-a luat copilul ş-a fugit acasă, la

tată-său. Bătrânul, cu vorba pe lângă ea: "Să te-ntorci, Nastasio, să nu mă faci de ruşine, să nu-ţi strici tu norocul!" Da' fata, nu şi nu. "Spânzură-mă, tată, taie-mă, dar îndărăt nu mai mă duc." Şi, în vremea asta, dascălul ştiţi ce face? Merge, ticălosul, la boltă, cu Maia. Cică aia-i domnişoară şi i se cade! Sări-i-ar ochii!

Cât ţine ziua, tuşa Evuţa vântură toate istoriile ce umblă prin sat. Când le isprăveşte, iscodeşte ea altele, dacă mai este până-n seară. Nu-i place însă două zile dupăolaltă să fie cu aceiaşi oameni la lucru. De aceea, din cât poate, se mută de la un creştin la altul în fiecare zi. Nimeni n-o primeşte bucuros la muncă, văzând-o cum se ţine mereu de poveşti. Dar, de la o vreme, muncitorii s-au dat cu ea, aşa că unde e vreo clacă, ori muncitori mai mulţi, stăpânul se simte dator s-o cheme şi pe tuşa Evuţa.

Atunci e dânsa în apele ei. Ştie că n-o urmăreşte nimeni cu privirea, de lucră ori ba, şi atunci nu cruţă cu istoriile ei nici chiar pe popa din sat.

— Zice că-i dator, măi dragii mei, pe la bănci, de acuş vor ieşi să-i bată la tobă averea. Da' ce avere? Rochiile preutesei, că alta n-are. Aşa-i trăbă dacă nu i-a pus nici un frâu preutesei! Cine-a mai văzut atâtea haine noi, atâtea părechi de papuci câte perindează femeia asta pe an?! Apoi, ce gândeşte ea, că popa, dacă-i popă, însamnă că face bani? Face pe dracu, ştim noi cum face! Scoate din bănci şi se îngloadă în datorii! Frumos de la un popă!

Tuşa Evuţa, când n-are de lucru pe câmp, când n-o ia nimeni, merge în poveşti la o vecină. Şi, la ea, vecine sunt toate femeile din sat. Torăie din gură, poartă veşti slabe, învrăjbeşte pe cei mai buni prieteni, iar când e trasă la răspundere jură în toată forma că ea n-a zis. Dar, cât scapă, ca argintul-viu, îşi face loc îndată şi începe alte minciuni.

Dar aşa cum e, trăieşte uşor. Vorbeşte mult, lucră puţin

şi totuşi are pâinea ei de toate zilele. Şi mai are un dar. Să stai cu ea o zi întreagă pe hotar, când se pierde printre muncitori, până seara ai afla tot ce-ai vrea să ştii despre satul acela.

1910

DARUL LUI MOŞ MIRON

Era în vara anului 1916. Războiul bântuia de-atât amar de vreme prin fundul Galiţiei, prin Polonia, în Italia. Din vreme-n vreme, îşi trimitea răniţii şi bolnavii până prin satele noastre. Aduceau cu ei uniformele spălăcite şi murdare, iar pe feţele supte şi înnegrite de vânturile lui Dumnezeu şi de uraganele maşinilor iscodite de oameni, mirosul, aerul războiului depărtat.

Cât de schimbaţi erau oamenii care se întorceau din faţa morţii!

Moş Miron, în satul lui de la poalele munţilor, intra greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sfială ciudată înaintea lor, deşi i-ar fi putut fi, cei mai mulţi, nepoţi. I se părea lui că-s vrednici de-o cinste deosebită, că ştiu lucruri pe care nimeni altul în lume nu le poate şti. Dar de vorbit cu ei, trebuia să vorbească numaidecât. De la o vreme era nelipsit de la gară, şi cel dintâi sătean care-i dădea bineţe soldatului ce se cobora era moş Miron.

Cei pe care-i întâmpina nu-l prea înţelegeau, nu prea ştiau ce vrea să afle moşul de la ei. Şi, oricât ar fi voit să-şi ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era silit, în urmă, să mărturisească ce vrea şi să vorbească desluşit.

— Uite ce-i, nepoate. Noi pe-aici nu mai ştim ce să credem. Toţi minţesc, numa sufletul din noi nu. Voi, pe-acolo,

trăbă c-aflaţi mai iute veştile: Au intrat ai noştri în război, sau n-au intrat?

— Pân-acum nu, moşule. Da' nădăjduim de la Dumnezeu...

Nădăjduia şi bătrânul "de la Dumnezeu", dar prea-i era lui greu să mai aştepte. Din felul cum i se lungea faţa bătrână, din felul cum îi sclipeau ochii în cap, se vedea limpede că vorbele spuse de cei ce veneau acasă bolnavi ori în concediu nu-l mulţumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moşul a-nceput s-o ducă greu de tot. Îşi isprăvise tot ce strânsese peste vară, şi bucatele erau scumpe foc. În câteva săptămâni şi-a dat şi cel din urmă ban, pe care abia l-a pescuit dintr-un cotlon al şerparului.

A văzut el că oameni bătrâni, femei bătrâne se tot duc la primărie şi se-ntorc cu bani acasă. Locuia departe, în capătul satului, spre munte; pe la primărie n-a dat de zece ori în viaţa lui; dar lipsa îi dete brânci şi, într-o zi, iacătă-l în faţa primarului.

— Văd că toată lumea duce bani de aici. Va fi, pesemne, vrun ajutor pentru oamenii bătrâni şi săraci ca mine, în vremea asta de scumpete crâncenă. Pân-acum am mai avut câte ceva, de-acum!... şi el făcu un semn cu degetul lui gros şi noduros că "s-a tăiat aţa".

— Dumneata nu poţi căpăta, moş Miroane, îi răspunse primarul. N-ai pe nime în război.

— Dar nici acasă!

— Adevărat că vei duce-o greu. Da' stai, mi se pare că tot mai ai dumneata ceva. Ai vândut otava?

Moşul îşi încruntă sprâncenele şi privi în pământ.

— N-am vândut-o!

— Apoi vezi, rău faci că n-o vinzi. Se plăteşte foarte bine. Poate aştepţi să mai crească preţurile.

— Nu aştept!

— Atunci, mi-o poţi vinde chiar mie.

Bătrânul îl privi cu duşmănie.

— N-ai dumneata bani să cumperi otava mea!

Şi s-a ridicat de pe scaun, şi-a oblit trupul îngârbovit şi-a ieşit din primărie păşind apăsat. De-atunci n-a mai dat pe-acolo.

Dar lipsa — tot mai grea.

Avea doi fraţi mai tineri, avea şi alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mâine la altul, până când i s-a tăiat apa şi de la moara asta.

Rudeniile aduseră şi ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde şi ar lua bani frumoşi pe ea.

— N-o vând! răspunse moşul mânios.

— Doar nu-i vrea s-o rumegi dumneata! Noi ştim că ai în pod şi otava din anul trecut.

— O am!

— Să vede că aştepţi s-o vinzi pe-un car de bani. Până când ai s-o tot aduni?

Când auzise aşa, s-a dus ca din puşcă, şi mai mult n-a călcat pragul neamurilor. Ce s-adune? Abia era o căruţă de otavă, că n-avea alt loc de coasă decât pe sub prunii din grădiniţa lui.

Lipsa era acum şi mai mare, dar moşul o mai putea strânge de grumaji: începuse prăşitul cucuruzului, şi de-aci încolo se ţineau lanţ prilejurile de câştig. Bătrân era, dar tot era căutat în lipsa mare a pălmaşilor.

De la Sfânta-Maria-mare, de când intrase România în război, moşul nu s-a mai dus nicăieri la lucru. Nu şi-a mai părăsit casa, curtea, mai ales grădina, din care trăgea cu urechea în depărtări, să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte şi nu-i scăpa nici cel mai mic zgomot. Trecu o săptămână, trecură două... În săptămâna a treia, noaptea, luni spre marţi, moşul, cum stătea în grădină, prinse sunetul unei copite. Într-o clipă fu în drum, dinaintea casei.

“De bună seamă e un roşior”, îşi zise el, adulmecând depărtările. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot:

— Cine-i acolo?

— Om bun, răspunse moşul.

— Dacă eşti bun, vino aici!

Moş Miron, sprinten ca un flăcăuandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească. Bătrânul nu-şi putu ascunde mirarea cum de-au venit atâţia, aşa, pe nesimţite. Ştiriciră tot ce se putea afla de la bătrân şi voiră să-şi continue drumul.

— O mică rugăminte am, nepoţilor: să vă dau o mână de otavă la cai.

Sergentul zâmbi şi zise:

— Nu-i vreme pentru asta, moşule.

— Da’ când vă-ntoarceţi? Am nişte otavă ca strămătura!

Sergentul zâmbi din nou.

— Atunci, nu zicem ba. Dacă ne întoarcem cu bine...

Şi, peste două ceasuri, în puterea nopţii, călăreţii s-au întors cu bine. Moş Miron făcuse şapte legături de otavă şi le scosese la poartă.

— Să vedeţi numai ce otavă! Strămătură, nu alta!

Călăreţii luară-n şa sarcinile făcute de bătrân, îi mulţumiră şi dispărură în noapte.

Peste trei zile coloanele armatei române treceau pe drumul de dinaintea casei lui moş Miron. Frontul fusese împins înainte. Era învălmăşeală mare, şi o căldură...

Carele — unele treceau, altele odihneau. Şi prin învălmăşeala aceea de oameni şi de vite se vedea un bătrânuţ în straie albe, cu capul gol, cum tot iese pe portiţă cu câte-o sarcină de otavă, şi cum o împrăştie înaintea boilor sau a cailor. În spate aducea otava, în mână ţinea o pâine albă,

căpătată de la soldaţi. Pălăria îi căzuse prin pod, în otavă, dar nici prin gând nu-i trecea s-o mai caute. Şi, tot astfel, nu băga de seamă că pe pâinea albă, când muşca din ea, erau picuri mari — lacrimi ce izvorau în neştire din ochii lui bătrâni.

1919

ZI DE VARĂ

Moş Gavril, în capul gol, numai în cămaşă lungă, strânsă la mijloc de-o brăcie de lână ieşită la soare, în iţari de pânză aspră, desculţ, răstoarnă puţin capul, — cum face găina când simte uliul, — şi cată-n înălţimile albastre.

— Mare zăpuşeală va fi şi azi, măi române!

Şi, după ce mai face câţiva paşi, se opreşte, clatină din cap şi adaugă:

— Mare! Da' tot o să mai clocească trei-patru zile până va scoate pui. Parcă-i încuiat cerul, măi române, măi!

Ridică de lângă tăietor o măturâ de nuiele şi o duce de-o aşează sub şopronul nou, coperit cu ţiglă roşie. Din măturoi n-au rămas decât cotoarele. Poate cineva l-a aruncat acolo, ştiind că i-a sosit sorocul să fie aruncat în foc.

Moş Gavril umblă încet, adus de şale, şi părul lung, alb, îi cade în şuviţe pe frunte, pe faţă. Se mai apără de el, da' mai mult îl lasă în voie. E rumen la faţă şi are ochi de un albastru ostenit, fumuriu. Când vorbeşte, îi place şi acum să tragă cu cel stâng, dar nu mai izbuteşte să-şi facă pontul ca în tinereţe.

Prin praful şi nisipul curţii, tălpile lui, ca de cizmă, lasă urme late.

Se apropie de podmolul de sub streaşina casei, după ce s-a mai chiorât o dată către soare, scoate din sân pipa cărămizie şi băşica de porc, umple "drăcia" şi-i dă foc.

În curte, în grădină, peste sat — linişte. Numai din când în când o taie cucurigat ostenit de cocoşi, semn de năduf, de "cloceală", cum zice moş Gavril.

Bătrânul pâcâie mulţumit. Şi-a isprăvit lucrul de-dimineaţă: şi-a săturat viţeii şi purceii. Adevărat că pentru purcei lăsase noră-sa ciubărul plin de lătură. La viţei le adusese el mohor tânăr din grădină.

Moş Gavril se cuibăreşte mai bine pe podmol, se reazemă cu spatele de zidul ridicat de el, încă în vremea tinereţii, şi pare că abia acum se odihneşte bine. S-ar zice chiar c-a aţipit, dacă din colţul gurii nu s-ar desface, în răstimpuri rare, aţe de fum vineţiu.

S-a aşezat pe podmol, sub fereastra mică, pătrată, ce ocheşte în curte. Aşa cum mai nainte cercetase înălţimile cu ochiul, acum se scrinteşte, din când în când, cu urechea spre geam, şi ascultă.

— Mi s-a părut, măi române, măi!

Aroma proaspătă a dimineţii s-a mistuit toată. Sub streaşină, la umbră, moş Gavril adulmecă valurile zilei de vară.

Se ridică încet şi, punându-şi palmele, ca două carapace, la tâmple, se necăjeşte să vadă prin geam.

— Nu s-au trezit nici acum harnicii maică-sii. Da' tot va trăbui să-i scol. E târziu, măi române, măi!

După porunca noră-sii, trebuia să-i trezească de mult. "Scoală-i, tată, când vei gândi că noi am ajuns la moşie. Să nu-i văd cu urdori la ochi de-atâta somn! Se fac leneşi şi-o să ne scoată sufletul când vor fi mari". "Haida-hai!", făcuse moşul, în semn că poate pleca liniştită. "Să-i scoli şi să-i pui la treabă", adăugase şi tatăl.

Bătrânul intră uşor în casă, lăsând uşile crăpate, să nu facă larmă.

În odaia largă, în păcelul de lângă cuptor, cei doi copii nu

simt nimic. Nu-i prea mare lumină, dar câteva muşte trezite nu-şi găsesc alt loc de odihnă decât gurile celor ce dorm întins.

— Ce spurcăciuni! zise moşul, cu ciudă, hâşâindu-le.

Muştele zboară, dar revin repede, şi se aşează în acelaşi loc.

— Ptii! afurisitelor, face moşul. Toată lighioana are un rost în lume. Da' muştele ce rost vor avea, măi române, măi! Iată, să nu dea pace unor copilaşi!

Văzându-le obrăznicia şi-auzindu-le bâzâitul tot mai mult deasupra capetelor copiilor, moş Gavril caută o năframă subţire şi-acopere căpşoarele bălane.

— Poate că tot e prea devreme să-i trezesc.

Însă, la atingerea năfrămii, copila, Nicuţa, gâdilată, îşi încurcă mânuţele în văl, trăgându-l şi de pe obrazul lui Gavrilaş.

Moşul sare în ajutor, dar îi prea târziu: amândoi au deschis ochii somnoroşi, Nicuţa — albaştri ca cicorile, Gavrilaş — negri înlăcrimaţi.

Copila nu împlinise încă trei ani. Bunicul o ia uşurel în braţe şi-i netezeşte părul cârlionţat şi încâlcit.

— Hopa! face moşul, săltând-o puţin în sus, şi lăsând-o, ca pe o pană, pe nisipul moale.

Gavrilaş nu se grăbeşte să se coboare din păcel. Un ochi i se îngreuiază iar a somn, e-aproape închis.

— Să nu faci aşa, că rămâi chior, măi române, măi! zice bătrânul, şi-l saltă repede din pat. Uită-te la Nicuţa, ce fată harnică-i! Nici nu-i pasă că s-a sculat.

Copila îşi opreşte un căscat, şi cicorile albastre încep să râdă.

— Moşule, mie nu mi-i somn defel.

— Ce somn! Copiilor harnici, pe vremea asta, li-i foame, nu somn. Ia să-ncepeţi a vă spăla, că de-mbrăcat sunteţi îmbrăcaţi.

Au numai cămăşuţele pe ei. Gavrilaş se repede, îşi umflă obrajii cu apă rece, şi, tot slobozind în pumni, dă pe ochi şi pe obraz.

— Dar urechile, viteazule? Vrei să se-adune pământ să crească grâu?

Copilul mai suge o dată bine ţâţul verde al ulciorului, dar obrajii nu i se mai umflă nici pe jumătate ca întâia oară.

Nicuţa se sfieşte de apă rece. Pe ea o spală moşul, până se obişnuieşte puţin. Apoi se repede, ia şi ea apă în gură şi începe să se spele. O pufneşte de câteva ori râsul, stropeşte cu apă în toate părţile, şi iar suge ţâţul ulciorului.

— Doamne, tu copilă, că pe mare hărnicie eşti pornită! Când începi cu lucru, nu-l mai isprăveşti. Griji, că dai de negru! Vin-acum, să te şteargă moşul!

— Da' Gavrilaş s-a şters?

— Mi se pare că el a şi ajuns la blidul cu lapte. Haida repede, dacă vrai să-ţi mai rămâie şi ţie.

Fetiţa nu suferă ştergarul aspru din pânză de cânepă curată. Nu numai că-i aspru, da-i pare ei că şi miroase-a acru.

— Ai nasul prea gingaş. O să te facem o domnişoară, zice moşul, în vreme ce ţine cu putere capul copilei, să nu-l scape.

— Da' Gaviaş mănâncă?

— Să ne grăbim, că poate să fi apucat fără ocinaşi. Ştii tu ce păgân e dumnealui...

Dar copilul nu mănâncă. Laptele nu e în blid, ci într-o oală de pământ, pe vatra focului, caldă încă.

Nicuţa se ţine bine la *Tatăl nostru,* mai slăbuţ la *Născătoare,* iar când moşul cu Gavrilaş intră în *Cred într-unul,* copila nu mai bombăne, ci-ncepe să se uite mereu la blidul gol de pe măsuţa joasă.

Moş Gavril descoperă sfertul de mămăligă aurie, taie cu aţa o felie, o pune în blidul înflorat vânăt, toarnă lapte, dumică.

— Ei, vedeţi-vă de-acum de treabă, şoldanilor! Da' frumos şi cu rânduială! Nu vă grăbiţi, nu înghiţiţi cu noduri, că lăcomia nu-i bună, numai la porcul din coteţ.

Şi moşul, păşind încet, iese din tindă, caută ceva prin curte, pe podmol. Pe urmă îşi aduce aminte că pipa e în sân, şi intră iar. Nu-i arsă decât pe jumătate. Scotoceşte-n cenuşă, saltă în palmă un ochi de jar şi-l nimereşte în drăcia roşie.

Copiii au mâncat cu poftă. Le mai toarnă lapte, mai pune mămăligă. Nicuţa e supărată: ultima lingură, cu dumicatul din fundul blidului, i-o suflă Gavrilaş.

— Dumicatul ăsta e al Nicuţii. Asta-i lege. Nu ţi-am spus să nu fii lacom, măi române, măi? A mai fost odată în lume un copil pe care-l trăgea lăcomia ca o vâltoare, şi s-a înecat c-un bulz de brânză, pe care i-l smulsese soră-sii. Şi-a dat capul pe spate şi-a rămas cu ochii holbaţi. Până să vie mumăsa să-i dea după cap, gata a fost. Şi-au trăbuit să-l îngroape ca pe toţi morţii.

— Dacă i-a fulat cocoloşul... zice Nicuţa, cu cicorile ţintă la bătrân.

— Vezi bine! Da' nu de mult şi o copilă a păţit-o. Mumăsa o lăsase lângă vatră, să grijească să nu dea-n foc fiertura de găină. Şi copilei tare-i mai plăceau labele de găină. Şi, cu lingura, a-nceput să le caute în oala ce clocotea. A prins una cu mâna, i-a alunecat şi-a voit s-o scoată. S-a opărit, ca vai de ea; palma i s-a-nroşit şi s-a umflat, pe urmă a copt, şi era să-i cadă degetele. Mi se pare că vreo două i-au şi căzut, de-a rămas chilavă.

— Dac-a vlut să ieie din oală... zice, pe gânduri, Nicuţa.

— Da. A ascultat pe ghiavolul lăcomiei. Că la toate lucrurile rele, numai ghiavolu-i îndeamnă pe copii. Acuma, eu am văzut odată pe ghiavolul lăcomiei. Nu-i cât un ied de mare. Da' ce spun eu cât un ied! Nu-i mai mare ca un mâţ.

— Io nu l-am văzut niciodată, moşule, zice Gavrilaş. Unde l-ai văzut? În podul casei?

— Da' de unde în podul casei! Că noi avem cruce pe casă, şi n-avem copii lăcomoşi. Da' l-am văzut ţinându-se după pârlitul de Cuţuli, ţiganul care-ngroapă vitele moarte şi mai taie din ele pe furiş, să-şi facă de mâncare. Ba şi mâţă moartă mănâncă.

— Bee! face Nicuţa cu mirare şi scârbă. Să mânce mâţă moaltă!

— Şi cal mort, izbucneşte Gavrilaş, că zice nenea Niculiţă:

Zi, ţigane, să-ţi dau carne,
C-a murit un cal în vale,
Şi mă duc, să ţi-l aduc,
Şi te fac ca pe-un butuc.

— Iaca, el ştie povestea! zice moşul. Da' cine nu se mulţumeşte cu cât i se dă, o păţeşte la fel.

Copiii tac o clipă, pe gânduri.

— Da' brânză nu ne dai, moşule? întreabă cu sfială Gavrilaş.

Bătrânul se uită cu grijă pe la picioarele copiilor, sub măsuţă.

— Da' ce cauţi moşule? întrebă copila.

— Ia, mă uit după ghiavolu-acela în chip de mâţă. Mi se pare că-i dă târcoale lui Gavrilaş.

Copiii se bagă amândoi sub masă.

Până când se ridică, moşul presară câteva fărâme de brânză în blid.

— Ei, mâncaţi şi isprăviţi odată. Da' ştiţi voi din ce se face brânza?

— Din lapte, se grăbeşte copilul.

— Din lapte, vezi bine că din lapte! Da' din ce fel de lapte, măi române, măi?

Nicuţa zâmbeşte a neîncredere, uitându-se la bătrân.

— Din lapte de oaie, moşule, zice Gavrilaş.

— Lapte tale! râde copila.

— Ştiu că nu din lapte de capră, că pe la noi nu sunt capre, măi române, măi! Da' cum îl strânge de-l face tare?

— Mama zice că bagă cheag.

Nicuţa priveşte, nenorocită, înainte. Nu mai înţelege nimic.

— Cheag, da. Iar cheagul e ca aluatul ce-l bagi în plită. Adică-l pui în făină muiată în apă şi se face aluat şi dospeşte, apoi îl bagi în cuptor şi se face pâine.

— Da' cheagul ce-i, moşule? întreabă copilul.

— Păi nu ţi-am spus? Se face din rânză de miel, şi-i ca aluatul.

Copila râde, cu capul bălai dat pe spate. Acum înţelege că moşul glumeşte...

Din curte şi din grădina şurii două găini încep să cotcodăcească deodată, şi cocoşul le ţine isonul, gros cu fală.

Nicuţa a şters-o din tindă şi aleargă prin curte de-i sfârâie călcâiele. În grădina şurii, în căpiţa care a mai rămas din gireada de paie de astă-toamnă, ştie ea un cuibar din care aduce în toată dimineaţa câte un ou. Soarele îi aprinde buclele aurii, şi-o scaldă-n lumină şi-n căldură. Cămăşuţa-i albă pare mai albă. Ea alunecă uşor prin aerul limpede al dimineţii, parcă plutind pe sub frăgarii din grădina şurii. De sub streaşina gardului, din ţărâna răcoroasă, câinele o vede alergând, şi dă din coadă, cu botul întins pe labele de dinainte. Nicuţa intră în caierul de lumină care-nvăluie căpiţa de paie, dispare şi se iveşte repede, cu ochii strălucind de bucurie, ţinând în mână oul cald. Aleargă şi strigă:

— Încă unul, moşule! Încă unul, moşule!

Moşul îi primeşte avântul în poala cămăşii lungi.

— Ei, bată-te să te bată! Harnică fată! Abia sculată şi iat-o câştigată. Da' cu ăsta câte ouă ai acum, Nicuţo, în oală?

— Tiişpece, zice repede copila.

— Cum, treisprezece?! Apoi de-o săptămână tot aşa spui.

— Nouă! răspunde fata.

Gavrilaş râde.

— Nouă, şi ieri ai avut douăzeci!

Nicuţa nu se supără. Moşul iar o învaţă să numere. Până la cinci, treaba merge fără greş. De aci în sus, — comédie întreagă! — chiar folosindu-se de degetele subţirele şi trandafirii de la cele două mâini. Iar peste zece, nu i s-a fixat în cap, până acum, decât numărul treisprezece.

Gavrilaş îşi dă capul pe spate şi începe:

— Unu, doi, trii...

Şi nu se mai opreşte. El ştie număra până la sută, cu puţine încurcături.

— Ho, sucală, ho! Ce te-ai repezit aşa? Da' tu crezi că Nicuţa, când a fi ca tine de mare, n-a şti şi pân' la două sute?

Copila se lipeşte, mângâiată, de bunicul.

— Tu, când ai fost ca ea, nu ştiai nici până la cinci. Să ştii de la mine, măi române, măi, că feciorii sunt mai grei de cap ca fetele.

S-aude alt cotcodăcit, rar şi-ndepărtat. Cocoşul răspunde de undeva de prin grădină.

— Asta-i Boboşa, moşule! Iar a fi ouat în spinii Chivei...

Trag toţi trei cu urechea. Moşul nu aude decât cocoşul.

— Da' parc-ai spus c-ai luat şi cuibarul de-acolo, măi române, măi.

Copilul a şi plecat. Nicuţa cată-n urma lui cu părere de rău. N-a cutezat până-acum să treacă gardul şi să se apropie de grămada de spini din grădina vecinului, deşi a văzut şi ea, adeseori, pe Boboşa venind dintr-acolo, tot cotcodăcind şi oprindu-se într-un picior, să privească în urmă.

Gavrilaş aduce oul călduţ şi-l dă moşului.

— Măi băiete, ştii tu de bună seamă că găina noastră ouă acolo?

— Da, cum nu!

— Ai văzut-o şi-acum?

— Pân' am ajuns eu, a-nceput s-o fugăre cocoşul nostru prin grădină. Că pe toate le fugăre, moşule, când se scoală de pe ou.

— N-ai văzut-o cu ochii tăi venind de la vecinul?

— Azi nu, d-am văzut-o de câteva ori!

— Da' dacă ouă acolo o găină a vecinei, şi noi îi mănâncăm ouăle?

Nicuţa ia oul din mâna bătrânului şi-l priveşte.

— E de la Boboşa, moşule, că eu îl cunosc.

— Nu mai spune! Aşa copilă pricepută are moşul? Da' de pe ce-l cunoşti?

— E mai ioşu la coajă.

— Auzi tu, cuminţenia pământului!

— Nicuţa ştie, c-a văzut şi ea când vine găina din spini, zice copilul, mulţumit şi recunoscător că soră-sa îi vine în ajutor.

— Prăpădită găină! Să nu-şi găsească ea un cuib la noi! I-am tot spus mumă-tii s-o caute şi s-o lase-nchisă dimineaţa, s-o slobod eu, după ce va fi ouat. Da' de unde! Ea n-are vreme să le-aleagă. Le dă drumul la toate deodată.

— Ar fi bine să le slobozi dumneata, moşule, zice copilul.

— Apoi da, că eu m-oi apuca să caut găinile de ou! Asta-i treabă muierească, măi române, măi! Da' pentru ce ziceam s-o caute mumă-ta pe Boboşa, şi, dacă e cu ou, s-o lase închisă? Pentru că, iară, ar putea să nu fie oul ei, acela din spini, şi tu, din copil cinstit, să te schimbi în hoţ. Iar noi să mănâncăm ouă de furat. Şi din români să ne facem altă aia. Acum să ne vedem de treabă, că sfântul soare a fi către amiază!

Clăteşte moşul blidul, cu apă rece, îl pune moşul în blidar şi ies toţi trei în curte.

Mai are de urcat împăratul cerului până la hodina amiezii! Moşul vede dintr-o ochire şi-i pare bine. Tot i-a sculat de-

dimineaţă pe copii! Ştie el că are şi noră-sa dreptate, că, dacă dorm copiii prea mult, se fac leneşi şi urduroşi.

Fiecare-şi ştie treaba lui: moşul ia secera de sub o streaşină, Gavrilaş — o coşarcă de nuiele, Nicuţa — o traistă mare, toată înverzită.

Când trec pe lângă coteţul purceilor, aceia îi simt, grohăiesc rar, somnoroşi, şi un rât bălan se iveşte în troacă.

— Îs sătui acum, şi nu le pasă, zice moşul.

Copila ar vrea să pună degetul pe râtul fraged al purcelului, dar nu cutează. Apropierea prea mare i-a trezit însă pe godaci. Se aude un măcinat des de picioare pe podeala de stejar, şi în gura troacei se ivesc şase perechi de nări tinere, unele negre, altele bălţate. Şi-ntr-o clipă toţi încep să ceară, guiţând.

— Porcu-i tot porc! zice moşul. Sătui de un ceas, să fie de două, şi iar ar mânca.

Dar purceii se liniştesc îndată ce moşul şi copiii trec de coteţ.

Uşa grajdului e deschisă. Copiii intră să scarpine bărbiile moi ale celor doi viţeluşi, moşul — să vadă ce-au mâncat boturile lor fragede din ce le-a dat de-dimineaţă.

Viţeluşii zac pe paiele stropite cu fire verzi de mohor. În ieslea mică — nimic.

— Harnici dumnealor! zice moş Gavril, vesel.

Viţeii întind capetele printre leţele închisorii şi mugesc scurt, numai din grumaji. Copiii zâmbesc şi-ncep să-i scarpine sub grumajii întinşi.

— Moşule, al meu a mai crescut de ieri, zice copilul, vesel.

— Şi-a' meu! adaugă Nicuţa. A' meu e mai male!

— Mai, da' pân' la urmă vor creşte pe-o formă de mari amândoi, să fie pereche bună. Cine ştie dacă n-om mărita-o pe Nicuţa cu ei!

Şi moşul îşi mângâie nepoata pe părul bălan.

— Vezi că ei nu zgheară ca purceii, zice Gavrilaş.

— Vită curată, măi române, măi! Că şi Domnu nostru Isus Hristos în iesle de vită curată s-a născut. Maica Precista n-a aflat hodină unde să se-aline şi să nască, numa-n ieslea boilor. Porcul şi calul ar mânca mereu, oaia behăie de te-asurzeşte, da' boul şi vaca rumegă de nici nu s-aude.

Viţeii rămân cu căpşoarele întinse după cei doi copii, care urmează pe moş în grădină.

E o zi de vară de pe la mijlocul lui august. Grădina-i mare cât un hotar. Au aici de toate: porumb semănat, luncă mare pentru fân şi otavă, şi pomăt: meri, peri, dar mai cu seamă pruni, de vreo trei feluri. Doi nuci uriaşi îşi îmbie umbra deasă, plină de răcoare, şi aroma tare. În soarele de vară, coroana lor, plină şi bogată, luminează metalic. Merii — crăcănoşi, bătrâni cei mai mulţi; perii — drepţi, înalţi şi zvelţi — nu-şi mai păstrează întreaga podoabă de frunze verzi. Unele s-au pătat, altele-au căzut, mai ales de la merii dulci, de la cei văratici şi de la perii de Sântămărie. Mai stăpânul, mai stăpâna, de cele mai multe ori Gavrilaş, doborau cu leaţa lungă fructele pârguite.

Printre pomi, iarba cotoroasă şi buruienoasă fusese cosită de mult, şi acum se-nfiripă, rară, otava. Dar mai la vale, în luncă, creşte deasă ca peria, verde şi fragedă, şi răspândeşte o mireasmă fragedă şi răcoroasă. La umbra gardului de nuiele, străjuit de sălcii mari, roua nopţii mai stăruie încă. Şi unde ajunge raza soarelui, sclipesc picuri de diamante.

Porumbul nu fusese semănat des, anume, pentru a putea creşte în voie mohorul pentru viţei şi vaci şi buruienile pentru porci. Acum moş Gavril nu s-ar vedea nici călare din porumb. Copiilor le trece pe alocuri şi mohorul peste cap, ca şi ştirul şi loboda. Pe fiecare fir — câte doi-trei tuláie, unii aproape de fript, după cum arăta mătasea din vârf, ce începea să se usuce, să se înnegrească. Dar cei mai mulţi au încă

mătase fină, blondă, aproape albă, care miroase de-o vrăjeşte pe Nicuţa. Ea mereu îşi lipeşte nasul, mic şi subţire, de umezeala lor.

Ici şi colo, prin porumbişte, luminează bostanii aproape aurii, cu puţine feţe verzi încă. Şi fire de cânepă de sămânţă, drepte, puternice, grele de ciorchine, îi îmbată, cu miresme, pe bătrân şi pe nepot. Nicuţa zice că "miloase a ulzică", şi nu prea crede că nu-i buruiana care ustură când o atingi.

Au intrat toţi trei în porumbişte ca în pădure. Cu nările dilatate, copiii miroase adânc. De când tot rup buruieni la purcei şi adună mohorul secerat de bătrân, ei au ajuns să cunoască mireasma celor mai multe.

Simt şi deosebesc şi mireasma pământului — când e după ploaie, când e secetă, dimineaţa, în miezul zilei, sau când se răspândeşte răcoarea înserării.

Vreme îndelungată nu mai vorbeşte nici unul din cei trei. Moş Gavril seceră vârtos mohorul, care-i stă în faţă ca un perete; copiii adună pâlcurile rămase în urma bătrânului şi le duc la margine. Când l-au răzbit pe moşneag, râd în pumni şi aleargă să rupă lobodă şi ştir, şi frunze de napi, pentru porci.

Sunt aprinşi la faţă şi ochii le sclipesc veseli. Mânuţele li se înverzesc de sucul buruienilor. Muncesc cu inimă şi cu o seriozitate gravă.

Deasupra, cerul se aprinde din clipă în clipă. Umbra porumbului nu mai dă răcoare. Valuri nevăzute, pornite din ochiul de argint al soarelui, vin tot mai dese şi pătrund în munca celor trei.

Bătrânul, din când în când, se obleşte din şale şi-şi şterge obrajii, asudaţi şi plini de ţepe, cu mâneca largă a cămăşii. Nicuţa îşi ridică poalele şi îşi zvântă şi ea obrajii ca para focului. Mai tare se ţine Gavrilaş, care duce braţe mari de mohor la margine.

Traista cea lungă e îndesată cu buruieni: coşarca e plină de mohor, şi alte hâlmuri de verdeaţă stau împrejur.

O mierlă galbenă, rătăcită în prunişte, fluieră ca-n pustiu. Nu ştie că sunt lucrători în grădină. Copilul vrea să se apropie, s-o vadă de-aproape, dar pasărea de aur îl simte şi zboară-n sălciile înalte.

Moş Gavril se obleşte pentru ultima oară, se zbiceşte, după obicei, şi zice:

— Destul pentru azi, măi române, măi!

Priveşte şi vede cu mirare prefăcută că nu mai e nimic din tot ce-a secerat el.

— Oi fi secerat eu vânt, ori ce?

Copiii îl privesc cu ochii plini de voie bună.

— Ori au dat tătarii pe-aici!

Nepoţii râd şi se alătură de bătrân, care-i mângâie pe colia părului.

— Ei, mumă-ta şi tată-tău cred că numai ei sunt harnici! Dar iată, nici noi nu stăm cu mâinile-n sân. Mari grămezi! Putem sătura desară şi boii.

Duc nutreţul în şură, la umbră. De zece ori vine moşul cu Gavrilaş, şi-ntre ei — coşarca; de zece ori Nicuţa îşi îndeasă traista, încât merge strâmbă şi mai mult o târăşte după ea.

În şură, la umbră, răsuflă toţi trei şi sunt mulţumiţi. În coperişul de paie fierbe ciripit de pui de vrabie. Cuiburile sunt stup de ciocuri mici gălbenatice.

Gavrilaş şi Nicuţa îşi scrântesc grumajii, de cât se tot uită în înălţimi, încântaţi. Cum ar vrea să aibă nişte pui!

Dar moşul nu se mai încumetă să se urce pe şura cea lungă, iar copilul încă nu cutează.

Şi ciripesc de te-asurzesc!

— Lasă-i să se bucure şi ei, zice moşul. E plăcut să ţii în mână un pui de pasăre, da' la urmă, ce faci cu el? Tot în gura mâţei ajunge. Lasă-i să crească, să zboare şi ei în lumea lui Dumnezeu.

— Vrăbiile mâncă grâul, moşule? întreabă Gavrilaş.

— Mâncă şi ele ce le dă Dumnezeu. Dar iarna unde-i grâul? Şi tot nu mor de foame! Că tatăl din cer se-ngrijeşte de toată lumea. Şi n-am văzut încă pe nimeni sărac din pricină că vrăbiile au tăbărât pe holda lui.

Nicuţa întinde mâna şi strigă din răsputeri:

— Uite! Uite! Se vede ciocul!

Nu unul, ci mai multe ciocuri cu zăbale galbene se arată la marginea unui cuib.

— Iacă, aşteaptă şi ei pe muica lor, să le dea de mâncare. Toată vietatea, până-i mică, are nevoie de ajutorul părinţilor. Şi viţelul, şi purcelul, şi pasărea.

— Da' goangele, bunicule? întreabă nepotul, prinzând o mămăruţă ce se grăbea amarnic, cu picioruşele ei de aţă.

— Şi ele.

— D-apoi cum? Le dă să sugă? Că ele n-au ţâţe.

Moş Gavril se gândi o vreme. Oare ce fac gângăniile cu puii lor, până sunt mici? Deodată păru că se luminează.

— Nu le lăptează, ci le pun la căldură, unde bate soarele, de cresc la soare. Apoi le-nvaţă cum să se urce pe buruieni să le sugă mâzga ori să le mănce frunzele.

— Am văzut mămăruţe în nisipul de lângă gard, unele mai mari, altele mai mici, zice copilul.

— Şi eu, şi eu! se grăbeşte Nicuţa.

Deodată liniştea e frântă de un cârâit prelung, înfricat, al cocoşului.

— Uliul! Repede, Gavrilaş!

Copilul se-aruncă spre portiţa care dă în curte, zbierând la uliu, pe care nici nu-l vede încă. Aleargă şi Nicuţa, strigând şi ea. După ei — moşul, mai încet. Caută în zarea joasă, şi nu vede nimic. Răstoarnă capul pe un umăr şi, în înaltul cerului, vede plutind, în acelaşi loc, pe duşmanul găinilor.

În curte, copiii, cu mâna streaşină, să nu-i orbească lumina, se chiorăsc şi ei în înălţimi.

— Tâlharul! Nu se clinteşte din locul lui de pândă! zice bătrânul.

— Oare vede el de-acolo găina, moşule? întreabă nepotul.

— Dacă l-au putut vedea găinile! Are ochi de fulger, măi române, măi! Şi iată-l, nu e mic, e hârău, bată-l Precista!

Găinile încep să iasă câte una, ca plouate, dintre buruienile de pe lângă gard, dintre vârfurile de lemne rămase din iarnă, negre acum şi uscate scrum. Cocoşul se plimbă rar, le cheamă, zbârnâie din aripa întinsă, rotindu-se în jurul vreuneia, şi, rar, îşi mai dă capul într-o dungă, să privească sus.

— Şi pasărea, ca şi omul: cât ce simte că unul mai tare i-a luat apărarea, nu-i mai pasă de primejdie.

Răpitoarea pluteşte mereu, cu aripile întinse, în înălţimi. Uneori seninul o îneacă, apoi iar se vede.

Moş Gavril se trage spre podmol, sub streaşina casei, scoate pipa din sân şi-şi vede de treabă.

Copiii s-au furişat iar în grădină. Vreme îndelungată se uită la un muşuroi de furnici, unde e forfotă mare. Duc saci mici, albi, în gură, sunt grăbite, şi unele se bat, altele poartă, în cleştile nevăzute, tovarăşe moarte.

Gavrilaş, c-un băţ în mână, scormone, din când în când, un muşuroi. Nicuţa îl opreşte mereu.

— Nu le stâlca casa, mă!

— Da' că iar şi-o fac ele la loc! Uite câtu-s de multe! Oare moşu le poate număra?

— Poate, răspunde copila.

— Da' cum să poată, că, uite, nu stau pe loc nici o clipită.

— Ba moşul poate!

Şi, înverşunaţi, pornesc spre curte să-l întrebe pe bătrân. Da' văd în iarbă alte gângănii, şi se opresc. Pe unele le prind şi le privesc mirându-se, de altele, cum e lăcusta săritoare, li-e frică.

Deodată, lui Gavrilaş îi vine ceva în minte.

— Tu, Nicuţo!

— Ce-i?

— Hai să vedem, nu găsim porumb de fript?

— Las', că ne dă moşu, dacă se face.

— Da' dumnealui nu caută.

Şi Nicuţa îl însoţeşte în porumbişte.

Băiatul încearcă trei, patru. Boabele însă nu-s crescute, nu-s în lapte. Îi pare rău că a scobit cu unghia frunzele, şi acum încearcă să acopere locul gol. Îi ajută şi Nicuţa. Sunt cam înfricaţi amândoi.

— Aşa-i că nu se vede? zice copilul.

— Că, de se vede, ne dă el moşu!

Bătrânul le spusese: "Cine scobeşte porumbul crud, îl dă pe ciocul gaiţelor şi al ciorilor".

Pornit odată pe răzvrătire, Gavrilaş o ia de mână pe copilă, o duce sub un măr cu mere dulci, scoate din buruieni o leaţă lungă şi începe să izbească în pom.

Cad vreo două, şi-s gustoase la mâncare.

— Mai doboală, Gaviaş!

— Las' pe mine! Da să nu mă spui!

— Nu te spun!

Îşi adună vreo câteva şi în sân, pun leaţa la loc şi pleacă ronţăind.

Moş Gavril aţâţă foc în vatră. Trebuie să fiarbă apă, să opărească buruieni purceilor, pentru amiază. Suflă în foc şi tuşeşte, că s-aţâţă încet, iar fumul nu se ridică în aerul clocit, ci pluteşte în lături.

El strigă din uşa tinzii:

— Măi Gavrilaş, măi! Aduceţi şi tăiaţi buruienile, măi!

Copiii, din grădină, aud; isprăvesc cu merele întâi, apoi aduc buruienile şi le taie, c-o bardă mică, pe un scăunaş cu trei picioare.

Nicuţa taie cu un cuţit. Ei i-i frică să ţie cu o mână mănun-

chiul de buruieni, iar cu cealaltă să izbească cu barda. O cam umileşte frica asta, dar moşul o îmbună:

— Fetele nu taie cu barda. Ele se învaţă cu cuţitul, să ştie tăia tăieţei.

Acum e uşor, că taie lobodă şi ştir şi mohor. Da-n cap de primăvară, când erau numai urzici, grase şi pline de mâzgă! Adevărat că le ajuta şi bătrânul, ba el făcea aproape întreaga treabă. Moş Gavril ţinea însă mult la urzici. Opărite bine, cu tărâţe, dădeau cel dintâi rând de slănină dulce, cel de lângă şoric, trandafiriu, moale şi aromat.

— Cum să nu adunăm urzici, măi române, măi?! Că slănina vă place, şi cea de lângă şoric şi mai tare. Dar asta din urzici se pune, că-i întâia grăsime a porcului, după ce-a ieşit din iarnă slab ca un ogar.

Copiii au isprăvit de tăiat buruienile. Mireasma tare, de verdeaţă, de must, i-a pătruns, şi-o simt mereu în vârful nărilor şi le place. Moşul alege firele ce-au scăpat netăiate şi le dă lui Gavrilaş. Nicuţa caută altele.

— Trăbă mărunţite bine. Ţie ţi-ar plăcea să dai în mămăligă peste fire de paie?

Adevărata aromă a buruienilor nu se simte însă, până ce moşul nu presară câţiva pumni de tărâţe şi nu le opăreşte cu apă clocotită. Le amestecă şi se face un cir.

Se pare că mirosul a ajuns până la coteţ. Purceii încep să guiţe. Moşul toarnă acum apa rece şi lungeşte cirul.

— N-a tras de-amiază, moşule, zice copilul.

— N-ai tu grijă. Până le vărsăm în troacă, s-a duce şi sasul să-şi tragă clopotul.

În sat mai sunt şi nişte saşi — o mână de saşi. Dar au biserică mare, veche, cu turn, şi-n turn — trei clopote. Pe cel mijlociu îl trag dimineaţa, la amiază şi seara, — nici saşii nu mai ştiu de ce. E de bună seamă o datină, de pe când încă nu se făcuseră protestanţi.

Sunetul clopotului se răspândeşte peste sat, când cei doi copii vin cu braţul încărcat de mohor pentru viţei.

Ei zâmbesc veseli spre bătrân.

— Trage! zice Gavrilaş.

— D-apoi ce să facă, dacă-i soarele în crucea amiezii? Sasul cunoaşte după ceas, românul după soare. Apoi ceasul se mai strică uneori, se mai opreşte, da' sfântul soare nu s-a pomenit să greşească-n drumul lui, ori să se oprească.

După ce săturară şi viţeii şi-i adăpară, cei trei se duseră în tindă să mănânce de amiază.

Amiaza e mai săracă decât prânzul şi cina. N-au nici o fiertură. Mămăliga s-a răcit. Dar, cu brânză şi cu ceapă, e bună. Moşul mai aduce şi câte o crestătură de slănină, pe care o mănâncă cu pâine. În tindă e răcoare, în casa dinainte — şi mai bine, în vreme ce în ogradă dogoreşte.

Totuşi, Nicuţa nu prea vrea să se culce. Bătrânul şi Gavrilaş şed pe laviţă, Nicuţa e în păcel, dar spune mereu că nu i-i somn.

— Şi ce-om minţi deseară, când va întreba mumă-ta dacă ai dormit de-amiază?

— D-apoi!

— Şi ce ne-om face dacă-i rămânea pitică?

— E!

— Iată, Gavrilaş a crescut mărişor, că el, pân-a fost mic, a dormit de-amiază.

— Şi eu am dolmit ieri.

— Ieri a fost ieri.

Gavrilaş se uită cu înţeles la bunicul, şi zice:

— Oare să mă culc şi eu, bunicule?

— Nu ţi-a strica!

Copilul se lungeşte pe laviţă, cu capul pe piciorul bătrânului. Nicuţa se uită chiorâş din păcel. Îi vine să plângă. Ştie că cei doi o înşeală.

— Ba eu! şi se ridică într-un cot.

— Parcă cineva poate adormi cu sila! Somnul vine de voie bună, când vine. Da' nu s-apropie de copilul supărat. Eu ştiu, că-s păţit, zice moşul. Da' nici nu vă spun să dormiţi. Tot mai bine e să vă spun mai departe povestea de ieri. Mai cunoaşteţi şi voi ce se petrece în lume şi-n ţară. Unde ne-am oprit, Gavrilaş?

— Când a ajuns fata babei la cuptor.

— Ba la fântână, zice Nicuţa.

Bătrânul se gândeşte şi înţelege că dreptatea-i de partea copilului. Semn că Nicuţa adormise mai devreme.

— Ei, la fântână să fie! Şi aşa, ruptă de sete, cu tălpile fripte de drum, că ardea praful ca jarul, fata cea rea, a babei, vede în zări, departe, că se ridică la margine de drum o cumpănă de fântână, înaltă şi subţire ca un cârlig. I se uscase cerul gurii, de sete, şi obrajii i se făcuseră pământii.

O rupse la fugă să ajungă mai în grabă la fântână, dar n-o ţinură picioarele. Căzu în praful fierbinte, cu gura căscată, se ridică cu iia şi catrinţa murdare, şi merse mai departe, ostenită de moarte. Soarele, de sus, o prididea cu foc în creştetul capului. Uneori adia o boare aprinsă, care-i usca şi mai tare gâtlejul. Limba începuse să i se umfle în gură. Nu mai putea vorbi, ci numai bolborosea. Şi îşi zicea în gândul ei rău: "De ce să fie mai bună decât mine soră-mea maşteră? Era-nsătată, ca şi mine, şi a întâmpinat-o în drum fântâna răcoritoare. Dar iată că izvorul vieţii mi se arată şi mie. Nici nu mai e departe. Ajung acuş, şi o să beau, o să-mi sting focul ce mă prăpădeşte". Ea nu voia să se gândească ce-a făcut soră-sa, şi ce a făcut ea când a trecut pe lângă fântână. Că soră-sa, la chemarea fântânii, s-a oprit, a curăţat-o de glod, dar ea n-a voit să se murdărească pe mâini şi pe haine. Şi aşa, în pustietatea drumului, fata babei, cea rea şi leneşă, se târa istovită. Ar fi plâns, dar nu mai avea lacrimi; ar fi

strigat după ajutor, dar nu mai avea glas; ar fi fugit, dar nu mai avea puteri.

Iar fântâna cu cumpănă părea că se tot îndepărtează, în loc să se apropie. Colo târziu, după ojina cea bună, ea stătea îngenuncheată lângă fântână, ţinându-se cu mâna de blana de margine şi încercând să se ridice în picioare, să prindă vadra atârnată de cumpănă, să scoată viaţa din fântână.

Gemea cu glasul stins, gemea din fundul pieptului, şi abia târziu putu apuca găleata.

Dar din fântână scoase numai cir negru şi greu mirositor. Cu toată setea, îi fu scârbă să bea.

În şoapte scurte începu să blesteme fântâna.

"Nu mă blestema pe mine, fată-mare, că nu-s eu vinovată. La trecerea pe-aici te-am rugat să zăboveşti puţin, să mă curăţi de noroi. Da' tu mi-ai răspuns că nu de-aceea te-ai îmbrăcat de sărbătoare şi ţi-ai spălat faţa şi mâinile, ca să te umpli de noroi. După fapta ta eşti pedepsită."

Rea la inimă şi pestriţă la maţe, fata babei căpătă puteri şi blestemă tot mai tare, când din fântână începu să crească un balaur, cu şapte capete, sunând groaznic din solzi şi şuierând din limbi.

Fata babei o rupse la fugă, cu sufletul la gură...

. . . . . .

Moşul, povestind, trăgea cu ochiul spre păcel. Copila, după ce oftase de câteva ori, adormise. Gavrilaş mai ridica din când în când pleoapa, apoi se linişti şi el şi începu să respire adânc şi regulat.

Nu peste mult parcă aţipise, uşurel de tot, şi bătrânul... Da' n-a fost decât o părere de câteva clipe. El pune o perină sub capul copilului şi iese tiptil în tindă, de acolo în curte şi intră în grădină.

Pe o vreme ca asta se furişează prin grădini copiii mai mari; vin în sat cu vacile pe care le sug şi de amiază viţeii cei

cruzi. Se strecoară ca lăcustele prin garduri, şi numai ce te trezeşti cu ei în vârful perilor, ori bătând de jos, cu leaţa. Nu prea au vreme să caute dacă-s coapte ori ba poamele, şi fac destulă pagubă. Că şi câinii, care au rămas paznicii curţilor, dorm somn greu pe-o toropeală ca asta.

De când încep să cadă umbrele, cei doi nepoţi, treziţi de mult, au voie de la moşul să caute pe sub meri şi peri poamele căzute. Fiecare adună pentru bătrân, pentru mama şi tata, pe cele mai coapte. Rar se lăcomesc să îmbuce ei câte una.

Copila se urzică uneori, Gavrilaş o alină, bate cu un băţ urzica vinovată şi caută mai departe.

Moşul morfoleşte în gingii vreo pară mai moale, la umbra deasă a nucului.

Când răcoarea începe să se strecoare în grădină, toţi trei s-apucă de munca lor de-dimineaţă. Moşul chibzuieşte cât mohor mai trebuie să secere. Mohor mai puţin, dar buruieni mai multe, căci odată cu înserarea vor veni, alergând şi grohotind, cele trei scroafe şi mascurul, luaţi în turmă azi-dimineaţă. Le trebuie şi lor lături cu buruieni opărite.

Totuşi isprăvesc devreme, pe la ojina cea bună.

Acum ies toţi trei la portiţă, unde e umbră şi răcoare. Copiii se joacă, iar bătrânul îşi aprinde pipa şi colbăieşte, cu ochii împăienjeniţi, cu gândul risipit.

...Dar ce se vede colo departe, pe drum, negru şi mişcându-se ca o corabie în huzdoapele rămase din tina primăverii? De, caii se văd bine, dar ce trag oare după ei? Moş Gavril mai pune palma streaşină, strânge din ochi, şi parcă s-ar dumiri: o căruţă de la oraş, cu coviltirul ridicat.

Vezi bine că e căruţă! O văd şi copiii şi o urmăresc cu mare băgare de seamă.

— Cine să fie? întreabă moşul.

Copiii se lipesc de bătrân.

— Cine ştie cine-o mai fi! Poate după dări să umble. Poate vro comisie de la solgăbirău. Da' bună vreme şi-au ales, n-am ce zice! Nu vor afla pui de bărbat acasă.

În vremea asta căruţa se tot apropie. Cel ce mână caii e zdrenţos, dar îmbrăcat nemţeşte. Caii sunt slabi, abia mai trag după ei corabia aceea. Da' nu se vede cine-i înăuntru...

Iat-o aproape, iat-o că se opreşte drept la poarta în care şade moşul.

Din ea se coboară trei domni, se scutură, se desţepenesc şi pornesc spre portiţa moşului.

Copiii sunt la spatele bunicului acum şi se ţin strâns cu mâinile de cămaşa lui aspră de pânză. Apoi, când văd că cei trei străini nu glumesc, ci vin aici, fug în curte, izbind portiţa.

— Staţi pe loc, măi române, măi! Nu vă mâncă nime, n-aveţi grijă.

— Da' de unde să-i mănâncăm, că şi noi avem copii, zice unul.

— Să vi-i ţie Dumnezeu, spune moşul, mişcându-se pe laviţă şi neştiind ce să facă: să mai şadă, sau să se ridice?

— Bună-ziua, moşule! Şezi numa liniştit şi te hodineşte.

— Mulţumim dumilor-voastre.

— Sunt nepoţii dumitale?

— Da, nepoţi.

— Să-ţi trăiască!

— Să v-audă Dumnezeu!

— Frumoşi şi sănătoşi copii.

— Cum dă Dumnezeu...

— Ba, c-am văzut noi şi slabi şi amărâţi, dacă nu-i grijesc părinţii.

— Da' sunteţi doftori dumneavoastră?

— Nu, da' umblăm prin sate.

— Cu *jucuţia?*

— Nu suntem de la percepţie, nici de la avocaţi. Iacă, umblăm şi noi să cunoaştem satele şi oamenii.

— Apoi, nepotrivită vreme v-aţi ales. Că oamenii sunt toţi la lucru, cu purcel, cu viţel — vorba ceea.

Copiii, auzind vorbă aşezată, scot întâi capetele prin deschizătura portiţei, apoi râd amândoi.

Nicuţa priveşte la ei, cu un deget uitat în gură.

Unul dintre domni scoate o pungă cu bomboane şi le dă din ea copiilor, care se lasă îmbiaţi.

— Ia, Nicuţa, că-s gogoroane de zahăr. Şi zi mulţam.

— Mândri copii! zice altul din cei trei.

— Da', moşule, începe unul care se vedea căpetenie, cum o mai duceţi dumneavoastră pe-aici?

— Cum dă Dumnezeu, şi mai bine şi mai rău. Da' nu ne putem plânge. Bucatele vor fi bune în anul ăsta. Şi fân s-a făcut destul.

— Şi în sat cum merg treburile?

— Cum să meargă? Cum au mers de cându-i lumea, şi mai bine şi mai rău.

— Da' cu primăria, cum, sunteţi mulţumiţi?

Moşul ridică din umeri.

— Asta or mai şti-o alţii, că eu de-acuma nu mai am treabă pe-acolo. Da' cum să fie mulţumiţi? Pe toată lumea nici Dumnezeu sfântul nu o poate mulţumi. Că unuia-i place popa, altuia preuteasa, — vorba ceea. Dacă-i omul harnic, oriunde-l pui e la locul lui şi face ispravă. Dacă-i un terchea-berchea, degeaba mai face umbră pământului.

Cei trei se privesc cu înţeles, şi cel care pare mai de frunte între ei întreabă:

— Da', moşule, în satul ăsta cam cu cine ţin oamenii?

Bătrânul îi priveşte nedumerit.

— Cu cine să ţie? Cu Dumnezeu drăguţu!

— Apoi da, cu Dumnezeu trăbă să ţinem cu toţii. Da' în lume nu trăim cu Dumnezeu, ci cu oamenii.

— Asta-i adevărat! Vorba ceea: Până la Dumnezeu te mâncă sfinţii.

Cei trei râd şi capătă curaj.

— Apoi, vezi, de sfinţii ăştia am vrea noi să aflăm câte ceva. Că ştii dumneata că unii sfinţi aduc căldură, alţii — îngheţ...

Moş Gavril râcâie în băşica de porc, după tutun. Unul din cei trei se grăbeşte să-l îmbie cu o ţigară.

— Eu... cu pipa, mulţumesc! Trăbă să mai dea ceva.

Unul scoate dintr-un buzunar un pachet cu tutun de pipă.

Moşul se miră:

— Şi dumneata cu pipa?

— Nu duhănesc, moşule, ci, iac-aşa, mai port şi eu câte un pachet, pentru câte un om de omenie.

Noşul se gândeşte. Nu ia tutunul îmbiat.

— Poate vei găsi vreun sărântoc. Noi, mulţumim lui Dumnezeu, avem din ce trăi.

Cei trei rămân opăriţi.

— Da', moşule, noi ne grăbim. Uite, n-am aflat bărbat în sat. Am vrea să ştim: cu cine ţine satul?

— D-apoi v-am spus: cu Dumnezeu drăguţu şi dacă mai pot zice o vorbă, cu cel ce vine îndată după Dumnezeu.

— Şi cine vine după Dumnezeu? E vreun om?

— Apoi om e, de bună seamă, da' mare om.

Cei trei se privesc cu înţeles, şi veseli. Sunt siguri că o să spuie un nume care-i şi pe limba lor, şi despre care sunt încredinţaţi că şopteşte ţara întreagă.

— Om mare! Şi cine să fie? întreabă cel care pare căpetenia.

— Împăratu, cin' să fie! zice moş Gavril, după ce-şi aprinde pipa. Împăratu e din veci unsul lui Dumnezeu. Aşa spune la Cartea Sfântă. Şi aşa şi trăbă să fie.

Străinii îşi pleacă frunţile. Unul zice în ungureşte:

— E tâmpit. N-o să căpătăm de la el nici o informaţie.

— Da', moşule, să vorbim româneşte, că vedem noi că te faci a nu pricepe.

— Să vorbim, că doar români suntem.

— Cu cine a votat pe urmă satul ăsta? Cu care partid?

— Olio! Sunteţi de ăia cu alegerile? Mă miram eu cine să-şi piardă vremea într-o zi de lucru ca asta! Apoi, dacă chiar ţineţi să ştiţi, satul nostru n-a votat cu nime.

— Se poate?

— Iaca, s-a putut! Că nişte domni ca dumneavoastră le-au făgăduit oamenilor să-i ducă cu motomobile de elea mari. Şi unde nu a dat Dumnezeu o zăpadă şi-o viforniţă de n-au mai putut răzbate până în sat. Şi aşa, oamanii au rămas la hodina şi treaba lor.

Unul dintre străini, după ce schimbă o privire de zădărnicie cu cei trei, deschide o geantă şi dă o mână de tipărituri bătrânului.

— Mulţumim. Nu ştiu citi, da' ştiu feciorul şi nora.

— Vezi să nu înveliţi slănină în ele. E scris acolo lucru bun pentru plugar, spune unul care până acum abia de şi-a deschis gura.

— Şi la slănină vor fi bune mai târziu, că văd că nu-s scrise pe amândouă feţele.

Străinii pleacă repede, şi trăsura, cu caii hodiniţi, porneşte în fugă, şi îndată iese din sat, că uliţa lui moş Gavril e chiar la marginea satului.

Nepoţii, în vremea asta, au supt toate gogoroanele de zahăr, şi acum li se-ncleie degetele.

— Ptii! Iată că apune soarele şi încă n-am aţâţat focul, măi române, măi! Iute după găteje!

Copiii aduc în tindă vreascuri, moşul face focul, pune ceaunul cu apă şi se apucă să taie el buruienile pentru porci.

Ştie că nu se mai poate încrede în nepoţi. Tot mereu, — când unul, când celălalt, când amândoi deodată, — aleargă la portiţă, să vadă: nu vin muma şi tata de la hotar?

Bătrânul se supără.

— Parcă vă trăbă ţâţă, aşa sunteţi de nerăbdători! Las', că vin ei, când trăbă să vină, măi române, măi...

Seara, după cină, când moşul şi nepoţii dorm de mult, bărbatul, cu ţigara între degete, la lumina slabă a lămpii, se trudeşte să silabisească cu glas tare una din foile lăsate de străini:

— Tică-ticăloşii de la gu-uu-vern duc ţ-a-ţara de rup, de râp, de râpă. P-ar-parti-parti-dul n-os-nos-nostru pri-pri-prie-priete-nul po-poporu-lui...

— Da' lasă-i în sărăcie, Gheorghe, şi vino şi te culcă. Nu vezi c-a răsărit găinuşa? Şi mâine iar plecăm cu noaptea-n cap...

Gheorghe împătureşte foaia şi o pune la grindă, aruncă şi calcă mucul de ţigară, stinge lampa din tindă şi iese în pridvor. El cu nevastă-sa dorm afară, din primăvară.

Pe cer ard, albe, puzderie de stele. Din când în când, câte una alunecă din tărie şi se cufundă în hău. Răcoarea se strecoară din necuprins şi mângâie vietăţile. Vitele rumegă în curte şi uneori suflă greu, la vreo mişcare.

Pace şi linişte adâncă scoboară peste sat şi peste curtea lui moş Gavril. Pe adierile rare ale boarei, vine, din grădină, mireasma de verdeaţă şi de porumb în pârgă. Uneori, se desluşeşte un oftat. Şi nu poţi desluşi de oftează noaptea stăpână, sau pământul...

1936

Din volumul
"FILE DIN CARTEA NATURII"

CIOCÂRLIA

Zăpada, subţiată mereu către sfârşitul lui februarie, la începutul lui martie se topi de tot sub adierile vântului de la miazăzi. Pe costişele unde bătea soarele, iarba se grăbi să-şi arate acele verzi şi fragede. Fierarii satului nu mai răzbeau cu ascuţitul fiarelor de plug. Prin curţi, prin grădini, pe lângă girezile de paie găinile cotcorozeau răsunător ca şi când le-ar fi zburătărit cineva. Cocoşii trâmbiţau a fală de pe garduri. Purceii mici, ca nişte şobolani, guiţau prin curţi, alergând după mamele lor, care nu i-au lăsat să sugă de ajuns, grăbindu-se să râme în ţelina dezgheţată din grădini. Pe drumuri, după dezgheţ, tina se strânse, şi se vedeau cărări bătucite.

O săptămână de primăvară învie lumea. Dar iarna înveninată rău se hotărî să se întoarcă, părându-i că prea curând a plecat.

Şi într-o seară dădu drumul vânturilor de la miazănoapte şi dimineaţa era alb cât bătea ochiul. Nu mai ningea, dar văzduhul era sur şi greu, coborât pe umerii dealurilor din jurul satului, şi vântul, deşi se mai potolise, tăia ca briciul.

Cotcorozitul găinilor încetă, purceluşii cei vărgaţi cu dungi negre se grămădiră iarăşi în paiele din coteţe, mămăruţele — vacile Domnului — care începuseră să se ivească în ţărâna de sub streaşina gardului, unde bătea soarele, se făcură nevăzute.

Numai oamenii nu se înspăimântară de toanele iernii. Ei începură să iasă cu plugurile pe cobile, cu sarcinile de fân legate deasupra.

Pământul nu îngheţase, iar stratul de zăpadă era subţire de tot. Dacă nu mai ninge până la amiază se poate şi topi, mai cu seamă în locurile de feţie, cum erau cele ce trebuiau semănate anul acesta cu orz şi cu ovăz.

La început mai puţine, apoi, după ce se ascunse zăpada, tot mai multe pluguri brăzdau pământul în locurile de arătură. Vremea mirosea încă mereu a iarnă, văzduhul părea îmbâcsit cu praf fin de cenuşă. Oamenii purtau căciuli şi clicine peste pieptare, pogănicii — băieţii care mânau vitele pe brazdă — aveau buzele crăpate şi mâinile îngroşate, roşii ca racul, dar tot aveau inimă să pocnească din bici şi să strige vitelor pe nume.

Vântul părea că nu mai bate, nu mai mişca nici o buruiană uscată, dar era încă viu şi ardea obrajii tineri, ca o flacără nevăzut de subţire.

Câteva zile soarele nu se arătă din bolta sură şi neclintită. În lumea aceea mohorâtă, nu-i venea nici unui fecior de la coarnele plugului să cânte; întinderile — lanurile, luncile, dealurile — păreau, nu ştiu cum, ca de fier. Parcă toate răsuflau încă a iarnă.

Seara, când se întorceau plugarii în sat, vorbeau pe drum:

— Blestemată vreme!

— O mai fi asta primăvară!

— Ne-a zăpăcit săptămâna cea caldă. Poate am ieşit şi noi prea devreme cu plugul.

— Da' de unde! Ca în toţi anii, nu mai în grabă.

— N-am apucat să ar de primăveri fără să aud ciocârlia.

— Vom auzi-o, n-avea grijă! Să se ivească numai soarele. Ea ce aşteaptă?

Pogănicii, când intră în căldura din casă, cu degetele cârlig, cu buzele crăpate, cu obrajii arşi de foc, au lacrimi în gene, de care ei nu ştiu nimic, ci încep să spună cu glas tare, aproape zbierând, cât de mult au arat azi.

O vreme a stat încordată lupta între iarnă şi primăvară — câteva zile. Poate deasupra văzduhului de cenuşă s-au tăiat în săbii, pentru că într-o bună dimineaţă sabia primăverii a despicat plumbul de sus, şi vânt cald de la miazăzi, cu mireasmă de verdeaţă a umplut lumea, fugărind norii cei încremeniţi parcă într-unul singur.

Soarele s-a ivit strălucitor de prospeţime, de tinereţe şi se înălţa biruitor în seninătatea cerului.

Un băieţaş, care se grăbi să iasă cu oile la păscut, ciuli deodată urechile, se rezemă în bâtă, îşi răsturnă pe spate capul înfundat în căciulă, desluşi mai întâi cântecul mărunt ciripitor, apoi văzu şi rotirea ce se înălţa în văzduh, drept în sus, şi care părea că ea cântă, şi un zâmbet larg îi inundă întreaga faţă.

— Ciocârlia! strigă el nemaiputând de bucurie.

— Ciocârlia! Ia' ascultaţi şi uitaţi-vă în soare! Cântă ciocârlia!

Privi împrejur; nu era nimeni în apropiere care să-l audă. Cunoştea zborul şi cântecul ciocârliei încă din primăvara trecută.

Când înţelese că nu-i nimeni în apropiere să-i spună vestea cea mare, lăsă oile în luncă şi alergă la cel mai apropiat plug:

— Bădiţă, auzita-i ciocârlia? Eu am auzit-o şi am văzut-o!

Omul cunoştea băieţaşul.

— Unde, măi Ionaş?

— Acolo unde-s oile mele.

— Nu mai spune!

Plugarul ara cu boii, fără pogănici. Opri boii.

— N-am văzut-o când s-a ridicat în aer, ci am auzit numai cum ciripeşte ceva mărunt deasupra mea.

— Tu cunoşti cântecul ciocârliei?

— Cum să nu-l cunosc! Şi m-am uitat la cercurile pe care se înălţa spre soare, până s-a pierdut în cer.

— Dacă-i aşa, a sosit de-acum şi primăvara, măi băiete. Era chiar vremea.

Până să-şi răsucească omul o ţigară, din împrejurimi se mai înălţară câteva ciocârlii în văzduh.

— Auzi? Auzitu-le-ai? Uite-o pe una! Uite încă una! Ba-s trei! Ba-s patru! Vezi-le, bădiţă?

Ionaş nu mai ştia după care să privească. Îşi întorcea capul mereu de la una la alta.

— Ţine-te numai după una, băiete, dacă vrei să o vezi până o înghite văzduhul. Altfel le pierzi pe toate şi rămâi numai cu cântecul.

Se mai opriră şi alţi plugari, şi capete răsturnate pe spate, de oameni mari şi de pogănici, scrutau înălţimile. Câţiva băieţaşi de pe lângă pluguri îşi smulseră căciulile şi le zvârliră în văzduh.

— A venit ciocârlia!

— Cântă ciocârlia!

— De acum primăvara rămâne!

Liniştea a stăpânit şi până acum peste hotar, dar după ce au început să cânte ciocârliile, părea şi mai adâncă. Din înălţimi pătrundea clar şi mărunt ciripitul, tot mai imaterial, cu cât se înălţau în cer păsăruicile cele sure.

De la o vreme cele fulgerate de lumină şi de înălţimi cădeau ca gloanţe unde şi unde, pe pajiştea rar înverzită sau pe arături.

Plugurile începură să umble iar.

Ionaş se întoarse la oile lui, care aveau miei mărişori, pe care soarele totuşi încă nu răzbea să-i încălzească, şi umblau strâmb şi zgribuliţi după mamele lor, încercând să sugă.

Îşi adună turmuliţa şi o mână într-o parte a luncii, unde mai erau şi alţi copii cu oile cu miei. Unii erau copii de şcoală, mai mari ca Ionaş.

— Aţi auzit? Aţi văzut?

— Ciocârliile?

— D-apoi ce!

— Şi acum sunt vreo cinci în văzduh. Nu se mai aud şi nu se mai văd. Poate să le mai vedem când pică.

— De unde să pice?

— Din cer, vezi bine!

— Zboară până-n cer?

— Tu nu ai văzut?

— Uite, una a căzut!

— Unde?

— Colo! Da' nu se vede!

— Cum să se vadă, că-i o pasăre mică!

— Nu-i aşa de mică, zise Ionaş. Eu le-am văzut de-aproape astă-iarnă la noi în şură, în jurul girezii de paie. Şi ciocârlie şi ciocârlan! Cel cu moţ!

Un băiat din clasa a III-a, vecin cu Ionaş, zise:

— Le-am văzut şi eu astă-iarnă. Dar nu acelea-s ciocârliile care cântă.

— Cum nu? Nu-s ciocârlii?

— Aşa le zicem şi lor, dar ele nu cântă în aer. Acestea care se înalţă în văzduh şi cântă sunt mai mici şi-s păsări călătoare. Nu rămân iarna la noi, ci se duc în ţările calde.

Nici Ionaş, nici alţi copii de seama lui nu voiau să creadă. Ciocârlia e munai una: cea care vine iarna prin ogrăzi şi pe drumuri, şi cea care cântă primăvara.

— Nu, sunt două feluri de ciocârlii, întări şcolarul. Aşa ne-a învăţat domnul învăţător, aşa e scris şi în carte. Ba ne-a arătat şi chipurile lor pe nişte tabele. Cântăreţele sunt mai mici şi nu-s moţate. Sunt păsări călătoare şi numai primăvara se întorc iar la noi.

Ciobănaşii rămaseră nedumeriţi. Nici unul nu ştiuse că sunt două feluri de ciocârlii.

În vremea cât ei vorbeau se mai înălţară încă multe ciocârlii,

oprindu-le vorbele şi poruncindu-le să le urmărească şi să le asculte.

Pe nesimţite se amestecă între ei şi un fecioraş de vreo paisprezece ani care păzea oile primarului. Era un fel de sluguliţă la primar, şi-l chema Vasilică. Îl cunoşteau toţi copiii care erau aici cu oile.

Vasilică era orfan şi nu umblase la şcoală, nu ştia carte, îl crescură nişte rudenii îndepărtate până la vârsta de şapte ani, apoi îl dădură la stăpân. Erau în sat încă mulţi copii săraci, care gustară din vreme pâinea amară a străinului şi care nu putură învăţa carte.

După ce-i ascultă ciorovăindu-se asupra celor două soiuri de ciocârlii, Vasilică zise:

— Nu ştiu dacă-s mai multe feluri de ciocârlii, dar asta nici nu are însemnătate. Cântă una ori cântă alta, e tot atât. Dar care ştie dintre voi pentru ce ciocârlia e singura pasăre cântătoare care nu se aşează pe o ramură să cânte, sau de pe pământ, din grâne ca pitpalaca, ci cântă numai în văzduh, înălţându-se spre soare? Asta v-a spus-o dascălu' la şcoală? Aşa-i că nu v-a spus? Să vă spun eu, văd că nici unul nu ştie.

Erau de toţi vreo opt copii, trei care umblau la şcoală, ceilalţi nu ajunseseră încă la vârsta cerută.

Vasilică ştia multe poveşti şi le mai spuse şi altă dată. După ce îşi aruncară ochii după oiţele lor, se adunară în jurul lui Vasilică, iar el, dregându-şi glasul şi săltându-si gluga în spate, începu:

"A fost odată un împărat şi o împărătească, puternici şi bogaţi, şi aveau un palat de aur pe care-l aprindea în fiecare zi senină soarele, încât de departe părea că a mai răsărit un soare şi pe pământ. Nu aveau la sufletul lor decât o fată, dar ce mai fată, ruptă din soare, nu alta!

Pe vremea aceea erau zmei pe pământ care vrăjeau fetele frumoase de împăraţi şi le duceau pe caii lor înaripaţi prin văzduh, pe tărâmul celălalt.

După ce crescu fata, împăratul o încuie în rândul de sus al palatului, unde erau uşi de fier, şi la fiecare uşă paznici cu arma la picior. Tot rândul de sus era al ei, unde trăia şi se juca cu prietene şi servitoare şi avea toate bunătăţile la masă. Avea şi jucării frumoase. Nu-i fu urât în anii cei dintâi ai zăvorârii ei.

Spre răsărit şi miazăzi, palatul, la rândul de sus, avea un singur geam de aur subţire, prin care se vedea soarele de dimineaţă până seara, dar nu te orbea cu lumina lui, aşa că fata de împărat putea să-l privească mereu.

Dar la început Lia — căci Lia o chema pe fata împăratului — nu-i prea avea grija soarelui, ci se juca cu prietenele sale.

După trecerea anilor însă fata se juca tot mai puţin şi rămânea adeseori pe gânduri. Era acum fată mare.

— Nu-ţi mai place jocul? o întrebară prietenele.

— Ba-mi place.

— Nu-ţi mai place de noi?

— Şi de voi îmi place.

— Să iscodim jocuri noi, poate ţi s-a urât de cele vechi.

— Nu mi s-a urât!

— Păi, dacă-i aşa, cum poţi tăcea cu ceasurile şi nu te uiţi la noi?

— Nu tac!

— Dar ce faci?

— Vorbesc!

— Nu auzim nimic!

— Vorbesc fără cuvinte.

— Cu cine?

— Ştiu eu? Poate cu inima mea.

Când auzi doica fetei — căci şi ea era cu Lia — vorba din urmă, aţă la împărăteasa s-a dus.

— A venit vremea, stăpână!

— De bună seamă?

— A venit. Domniţa nu se mai joacă şi-i mereu tăcută şi gânditoare.

— Îi voi spune împăratului să dea sfoară-n ţară şi să vină peţitorii.

Împăratul se bucură lucru mare; de când aştepta el vestea asta. Cobora spre bătrâneţe şi-i trebuia un ginere care să-l ajute la împărăţie. Apoi, dacă se mărita fata, scăpa şi el de grija şi teama lui de zi şi noapte: zmeii nu mai aveau putere să i-o răpească!

Se porniră crainicii să strige vestea cea mare şi în ţară şi în împărăţiile vecine.

În vremea asta, prietenele Liei auziră că fata începe să cânte, ea singură, abia şoptit, un cântec care le făcea să tremure şi inimile lor, şi se mirau că fata de împărat nu se mai depărtează de geamul prin care soarele privea în palat.

Se uita la soare şi cânta. Uneori glasul i se ridica şi prietenele simţeau o dulceaţă nemaigustată, care le îmbolnăvea şi le făcea visătoare.

Trecură săptămâni şi luni, peţitori din lumea întreagă începură să curgă la palat: fii de împăraţi, în scumpeturi îmbrăcaţi, pe cai negri încălecaţi, de război înarmaţi; crai voinici şi tinerei, toţi înalţi şi subţirei, se lipesc ochii de ei, şi mulţi feciori de plugari şi de gazde păcurari, parcă-s nişte ghinerari de cei mai mari. Toţi prin curte caii-şi poartă şi-n vârtej se-nvârt în roată, străluceşte curtea toată de lucirea armelor, de sclipirea hainelor, mirarea boierilor, topirea cucoanelor.

Toţi boierii mari şi mici se adunară la palat să vadă pe cine-şi va alege fata împăratului; ei de soţ şi lor de crai.

Împăratul hotărâse ca Lia să se uite din fereastră în curte, cu un măr de aur în mână, şi de care-i va plăcea, să-l lovească cu mărul.

Dar fata privea cu ochii împăienjeniţi în curte, nu izbi pe

nici unul cu mărul, ci fugi în grabă la rândul de sus şi rămase stană înaintea geamului de aur subţire, prin care privea soarele. Nu peste mult timp se auzi iar cântecul ei abia înfiripat, dar aşa de dulce şi de duios, încât prietenele ei începură să suspine, iar doica ei a plânge.

Împăratul mai făcu proba zile în şir. Veniseră atâţia peţitori, încât curtea se umplu de zece ori, tot voinici care mai de care.

Dar fata nu alese pe nici unul de soţ şi se grăbea mereu la geamul de aur prin care privea soarele.

Împăratul şi împărăteasa se îmbolnăviră de întristare. Ce să fie cu fata lor? A pătruns cineva în locuinţa ei?

Paznicii răspunseră:

— Unde ne stau picioarele să ne stea capetele, dacă om pământean va fi intrat în iatacurile ei.

Prietenele şi servitoarele se jurară:

— Să-mpletim cosiţe albe, dacă a pătruns aici şi numai umbră de om!

Doica plângea cutremurându-se toată:

— Nimeni n-a intrat aici decât soarele prin geamul cel de aur subţire.

Chemară un vraci bătrân, care, ridicându-şi sprâncenele cu cârja şi privind-o pe Lia, oftă şi zise:

— Aş bănui că s-a îndrăgostit de soare.

— De soare! suspinară împăratul şi împărăteasa. Ai îmbătrânit şi dumneata degeaba, moşule!

Vraciul îşi trase cârja, sprâncenele-i căzură iar pe ochi şi porni la drumul pe care venise. Când veni din peştera lui de munte tot mai văzu puţină lumină şi pipăind cu cârja ţinu drumul singur. Acum însă se împiedica la tot pasul, se izbea de lucrurile din palat şi nu mai ştia încotro să apuce.

— Daţi-mi o călăuză să mă ducă acasă, zise el împăratului.

— Încoace ai venit singur.

— Da, mai vedeam ceva. Acum nu mai văd nimic. M-a orbit fata voastră.

— Spui prăpăstii!

— Nu, spun adevărul. Fata voastră e acum ca ruptă din soare. Voi n-aţi văzut?

— Totdeauna a fost frumoasă!

— Frumoasă ca acum? Să ia vederile omului? Să orbească de tot pe un moşneag?

Împăratul înălţă din umeri, ca şi când ar zice că nu-şi prinde mintea cu un bătrân, şi-i dădu călăuza cerută.

...Trecu primăvara şi vara, şi începu toamna. Începu, dar ziua în loc să scadă, creştea mereu, şi căldura verii se înteţea. Soarele răsărea la vremea lui, dar apunea tot mai târziu.

După o vreme lumea rămase încremenită. Ce să fie asta? Cum s-a schimbat rânduiala firii? Nu mai vine toamna? Nu va mai fi iarnă? Şi căldura care creştea mereu, odată cu ziua! Muncitorii lucrau să se spetească; nu puteau lăsa lucrul până nu apunea soarele! Dar soarele apunea tot mai târziu.

Oamenilor le venea nebunia, se usca tot ce mai era verde pe hotar. Muncitorii cădeau de osteneală prea multă, iar stăpânii nu-i scoteau din brazdă până nu apunea soarele. Nici pe ei, nici vitele de jug. Ajunseseră numai oasele şi pielea. Vai de zilele lor!

Popii se apucaseră de slujbe, clopotele nu mai încetau. Cu ziua de cap, cititorii în stele nu se mai mişcau din palatele împăraţilor, să cerceteze şi să spună ce minune va mai fi şi asta.

Numai fata împăratului, Lia, se făcea din zi în zi mai frumoasă şi cânta mai minunat privind, prin geamul subţire de aur, soarele.

Zarva din lume crescu mereu şi ajunse până la palatul soarelui, unde muma lui de mult se minuna şi-l întreba în toată seara de ce întârzie să vină la culcare, din zi în zi mai mult.

Dar soarele nu-i răspunse nimic, şi bătrâna vedea că el adoarme mai greu, cu fiecare seară.

Când văzu că de la el nu poate afla nimic, iar zbuciumul muritorilor se înălţă până la ea, se hotărî să pornească pe urmele lui să vadă ce-i cu minunea asta.

Îmbrăcată în neguri dese, într-o dimineaţă porni tiptil în urma soarelui, merse tot după el şi nu descoperi nici o piedică în drumul lui până ce ajunse la palatul de aur al împăratului. Acolo soarele se opri privind prin geamul cel subţire de aur. Se opri şi bătrâna şi văzu prin geam pe fata împăratului, pe Lia, cum se schimbă la faţă, cum se luminează, şi o auzi cum începe să cânte.

Când o văzu şi o auzi, muma soarelui tresări şi se cutremură, ca şi când ar fi intrat în ea toată tinereţea şi frumuseţea fetei de împărat. Aşa frumoasă numai ea, muma soarelui, mai fusese la vremea ei: nu-i mirare că se oprise fiul ei să vadă minunea! Dar soarele nu se grăbi să plece mai departe, părea că-şi uitase de drumul lui. Îşi uită şi bătrâna o vreme pentru ce era aici, tot privind la Lia şi sorbindu-i cântecul.

Când îşi veni în fire, soarele era tot nemişcat, dar zarva şi plângerea lumii se înălţa până la ea şi-şi aduse aminte de ce pornise pe urmele soarelui.

— Adică asta este! suspină bătrâna. Aici întârzie! Dacă n-ar fi lumea şi gemetele ei, n-aş zice nimic! Frumoasă fată, ca ruptă din soare. Sărmana fată! N-am ce-ţi face, rânduiala firii nu se poate surpa, că se prăpădeşte lumea!

Şi, ciuruindu-i lacrimile din ochi, muma soarelui şopti o vrajă şi schimbă pe fata împăratului în păsăruica asta ce-i zice ciocârlie, şi o meni să se înalţe în văzduh în toată primăvara, drept spre soare, jucând în cercuri tot mai mici şi cântându-şi cântecul, dar să nu poată ajunge niciodată până la el, să strice crugul lumii şi să se răstoarne rânduiala firii.

Un colţ din geamul subţire de aur se topi şi prin deschiză-

tură ţâşni păsăruica cenuşie, iar soarele porni grăbit pe drumul lui către asfinţit.

Şi pe dată se puse pe lume toamnă târzie cu ploi dese şi vânturi reci, şi lumea scăpă de prăpăd...”

Vasilică trebui să-şi curme mai de multe ori firul povestirii, ciobănaşii dădeau buzna să-şi adune oile care se răzleţiseră şi se întorceau cu sufletul la gură să audă mai departe.

După ce isprăvi, Vasilică întrebă pe şcolari:

— Povestea asta v-a spus-o dascălul?

Copiii clătinară cu tristeţe din cap că nu.

— Dacă-i aşa, nu v-a spus nici cântecul ciocârliei.

— Nu ni l-a spus.

— Să vi-l spun tot eu, şi dacă puteţi să-l învăţaţi şi voi. Vi-l spun de mai multe ori. Vine aşa:

Lie, Lie,
Ciocârlie,
Primăverii
Eşti solie,
Cerurilor bucurie,
Plugarilor veselie,
Lumii-ntregi
Minunăţie!
Tot rotind,
Mărunt cântând,
De pe lunci,
De pe ogoare,
Urci în soare;

Ameţeşti de înălţare,
De lumina
Cea prea tare,
Fulgerată,
Săgetată,
Cazi prin vânt

Vâjâind,
Iar pe pământ:
Bulgăraş
Cât pumnul meu
Aldui-te-ar Dumnezeu!

— Nu-i greu cântecul ciocârliei, nu-i aşa, măi copii? Vi l-oi spune eu de mai multe ori să-l învăţaţi şi voi, şi când veţi vedea ciocârlii înălţându-se în senin să li-l spuneţi lor, că le place!

Vasilică tăcu, îşi săltă gluga între umeri şi porni îngrijorat după oile pe care le păştea şi care ajunseră departe, risipite. Doamne fereşte să nu se piardă vreuna! N-ar mai putea să dea ochii cu stăpânul cel rău! Ar trebui să ia lumea în cap!

Se apropia amiaza şi ciocârliile se înălţau acum mai rar în văzduh. Era un senin înalt şi soarele încălzea binişor.

Mieii mai mari se înviorară şi căutau margini la pâraie, începând să joace. Dar cei mai mici erau tot zgribuliţi şi se purtau strâmb printre ei, încercând mereu să sugă.

Mieii mărişori îşi scuturau în joc clopoţeii de acioaie, iar oile behăiau din când în când după ei.

Ciobănaşii îmbucară câte ceva din trăistuţele lor vărgate cu roşu. Abia într-un târziu începură să prindă limbă şi să încerce a spune cântecul ciocârliei. Până îl vor învăţa bine, mai trebuia.

Unul dintre şcolari zise:

— Mâine îmi aduc caiet şi creion şi-l rog pe Vasilică să mi-l spună rar, să-l pot scrie. Pe urmă îl învăţăm cu toţii mai uşor.

— Da' dacă-l învăţăm şi-l vom spune, oare ne va auzi ciocârlia? întreabă cel mai mic dintre ei, abia cât genunchele.

— Vezi bine că ne-aude, răspunse altul mai mărişor. N-ai auzit ce-a zis Vasilică? Apoi el toate le ştie!

LA COASĂ

Dis-de-dimineaţă pe uliţa care duce către luncile satului trec bărbaţi, feciori şi, mai rar, copilandri, cu coasele în spate. În traista de pânză de pe umăr îşi duc merinde pe-o zi, teocul, cutea, nicovala, ciocanul, uneltele de lipsă pentru a bate coasele, când li se îngroaşe limba şi cutea nu mai ascute. Cosaşii le bat de trei ori pe zi, dimineaţa, la amiază şi la ojină, dar când cosesc în iarba cotoroasă ori prea bătrână, tăişul coaselor se toceşte mai repede şi trăbă să le bată mai de multe ori.

Au plecat aproape cu noaptea-n cap pentru a avea vreme să bată acolo în lunci şi coasele, şi să se apuce de lucru pe răcoare, până-i iarba încă plină de rouă.

Roua cade din belşug; până înainte cu vreo trei zile a fost vreme ploioasă, acum s-a înseninat, peste zi sunt călduri mari, dar nopţile sunt răcoroase.

Merg cosaşi singuratici, ori câte doi, câte patru, sau în pâlcuri, şi uliţa răsună de vorbele lor pline de sănătate, limpezi şi tari, care trec uşor prin aerul proaspăt. Uneori dintr-un pâlc izvorăsc râsete, şi câte unul se izbeşte cu palma peste iţarii de pânză albă.

Cei care merg în grupuri au să cosească împreună şi fac, de pe drum, prinsori de întrecere, glumind asupra hărniciei unuia sau altuia, sau lăudându-se cât e de meşter cutare la coasă.

— La coasă nu-i destul să fii în putere, e nevoie şi de meşteşug. Să ştii cum să aduci toporiştea din braţele amândouă, să nu iei brazda prea lată, nici să te pleci prea tare, nici să rămâi aproape în picioare. Şi, mai cu seamă, să nu te grăbeşti, ci să ţii acelaşi pas, — vorbeşte un ţăran ştirb de un dinte din faţă, lat în spate, vânjos în picioare şi în braţe.

— Îi spui popii căzanie, zise altul, toate le ştim şi noi ca şi tine, Ştirbule. Dar lucrul de căpetenie l-ai uitat.

— Ce-am uitat? Să ascuţi coasa?

— Asta nu mai trăbă spus.

— S-o baţi?

— Nici asta. Da' ai uitat legea de temelie a cosaşului: o gură bună de rachiu dimineaţa, la amiază, la ojină şi seara. Da' să fie rachiu, nu apă chioară, cum am băut la Istrate!

— La mine, mă prăpăditule? Păi rachiu ca la mine nu s-a pomenit!

Mai mulţi din grup începură să râdă.

— Ţi-a ieşit un sfânt din gură, zice cel numit Ştirbul. Tot satul îi spunea aşa, deşi îl chema Nicula Ivan, şi nu-i lipsea decât un dinte, de sus, dinainte. Dar acesta îi lipsea încă dintre dinţii de lapte şi niciodată nu i-a crescut acolo unul. Era o strungăreaţă mare, şi încă de copil toată lumea îi zicea Ştirbul.

— Da, adause el, drept ai vorbit! Rachiu ca la tine, la nime! Îl ţii în butea cu varză.

Toţi ştiam cum lungeşte omul spirtul cu apă.

Înaintând pe calea pieloasă spre lunci aşa, şi-ntr-alte chipuri, se ciorovăiau cei din grupuri. Se cunoşteau cu toţii, şi nu de azi! De câte ori au mai cosit ei împreună!

Drumul începu să urce uşor după ce ieşiră din sat. Încă nu răsărise soarele şi văzduhul senin era curat ca lacrima. Rar era fulgerat la zborul rândunicilor.

De pe culmea domoală pe care au ajuns se vedeau luncile. Unele delniţe erau cosite şi le vărgau brazde verzi, groase. Dar cele mai multe erau grele de iarbă mare şi deasă.

Adia dinspre ele o boare subţire şi aducea mireasmă de verdeaţă crudă ca un aer răcoritor.

Cosaşii se împrăştiară fiecare pe la delniţele lor, şi nu peste mult deasupra luncilor începu o ploaie măruntă de sunete, care se ridica din iarbă, nu cădea din văzduh. Zeci de ciocănele băteau pe nicovale limbile de oţel ale coaselor. Din

bătăile ritmice se înfiripa un cântec rece, răsunător, care pătrundea până departe.

Unii cosaşi isprăviră şi, ridicându-se din iarbă, îşi umplură teocurile cu apă, le încinseră cu sfoară în jurul mijlocului şi, luând cutea udată în teoc, începură să ascută coasele.

În clipa asta se ivi şi soarele de după măgura de la răsărit şi străluci în toate limbile de oţel pe care le ascuţeau cosaşii. Ca săbii şi suliţe de lumină fulgerau în toate părţile deasupra luncilor, şi cântecul nou al ascuţitului cu cutea copleşea pe cel ce se înfiripa din bătutul ciocănelelor pe nicovale.

În lumina soarelui se aprinseră deodată roiul picurilor de rouă din iarbă şi culorile florilor sălbatice care împestriţau luncile. Ochiul boului — romaniţa mare — cu nasturele de aur în mijloc, cu petalele albe împrejur; garoafa sălbatică, cu tulpina înaltă, cu floarea roşie puţin învoaltă; sânziene galbene şi albe cu ciorchinele lor de floricele gingaşe; iarbă înspicată, mirositoare, toate îşi arătară podoaba în lumina cea tânără.

Cât bătea ochiul se întindea marea de verdeaţă a luncilor. Mireasma tare, sălbatică a zecilor de ierburi şi flori felurite, ameţea uşor, ca o băutură nevăzută, pe cosaşii care se înşiruiră în lunci, şi începură să se legene, aplecaţi, în urma coaselor. Ele fâşiau şi şuierau în peretele înalt de iarbă, clădind la stânga brazde groase de verdeaţă. Iarba se culca împăcată cu soarta, ştiind că i-a venit vremea să lase locul otăvii.

În urma cosaşilor, prin tunsătura până aproape de pământ, se cunoşteau urmele dese, una după alta, ca nişte cărărui, lăsate de opincile oamenilor. Pământul, după ploile multe, era încă reavăn, numai bun să odrăslească otava.

Cosaşii erau numai în cămăşile albe şi lungi, încinşi cu sfoara teocurilor, în iţari strâmţi de pânză, unii cu capul gol, alţii cu mici pălării ca nişte cuiburi de ciori.

Din brazdele de iarbă, din miriştea verde rămasă în urmă,

pătrundea în văzduh, se împânzea deasupra luncilor un aer nou amărâu, cu un miros abia nuanţat de sânge.

Tot mai multe brazde la distanţe egale se înlineau de-a lungul delniţelor, şi cosaşii, intraţi cu temei în muncă, când se întorceau din capătul brazdei, cu coasele în spate, la capătul celălalt, să înceapă o brazdă nouă, intrau mai mulţi în aceeaşi luncă.

În lunca unde cosea şi Ştirbu îşi aduseră aminte de unu' Precupaş, care era şchiop rău şi se fărâma tot în urma coasei. Vreo doi-trei se opriră şi începură să arate cum cosea Precupaş.

— Noroc că-şi alegea totdeauna câte-o şiringă şi cosea singur. Altfel ori ne-ar fi tăiat el, ori l-am fi tăiat noi.

— Da' v-aduceţi aminte cum cosea a Morăresii? Să-l fi tăiat şi nu putea cosi decât în graba cea mai mare, aşa că la jumătatea brazdei scotea limba.

— Parcă Ionuţ al nostru nu-i seamănă?

— Eu, mă?

— D-apoi cine. Nu vezi că te pui mereu în fruntea şirului, ca să poţi alerga?

— Eu, mă?

— D-apoi ştiu că nu eu! De câte ori te opreşti tu până ajungem noi? Nu poţi cosi şi tu ca oamenii?

— Să cosesc ca tine? Să-i fie tot frică celui ce vine după tine că-ţi atinge călcâiele?

În delniţele în care lucrau mai mulţi, cum se înşirau la întâia brazdă, aşa rămâneau până seara. Se obişnuiau unul cu felul de-a cosi al celuilalt, şi avântau coasa fără frică.

Totuşi vorbă şi poveste era puţină până la odihna de amiezi şi de ojină.

Cu cât se înălţa soarele şi creştea căldura, sudorile curgeau tot mai din belşug pe feţele oamenilor. Şi nu numai pe feţe: cămăşile se pătau în spate. Munca era grea. Iarba mare şi grea nu se lăsa uşor culcată în brazde. Cosaşii se opreau tot

mai des să-şi ascută oţelul ucigaş, şi pentru că tăişul se tocea mai repede, şi pentru osteneala muncitorilor. Peste lunci ploua tot mai des, din toate părţile, cântecul prelung răsunător al ascuţitului.

În mai multe delniţe lucrau şi fecioraşi care au ieşit întâia oară la coasă. De cele mai multe ori nu erau singuri, ci cu tatăl lor, ori cu alt bărbat. Singuri au făcut destule încercări prin grădina lor, şi se credeau destoinici să intre în rândul cosaşilor. Dar greutatea cea mare a cositului abia acum o simţeau, când trebuiau să ţină rând cu alţii. Ei se osteneau mai în grabă, ei nu mai răzbeau să-şi şteargă sudoarea cu mânecile largi ale cămăşii, ei se opreau mai des să-şi ascută coasele. De aceea, când lucra cu oameni mari, începătorul era aşezat mereu la sfârşitul şirului, şi adeseori răsturna numai o brazdă până ce ceilalţi coseau două.

Cosaşii bătrâni îl îmbărbătau mereu:

— Numai încet şi cu socoteală! Nu te grăbi.

— Nu-ţi fie ruşine că nu ţii în rând cu noi. Şi noi am păţit aşa la vremea noastră. Tot începutul e greu.

— Vezi, tu, că la coasă nu-i vorba numai de putere, ci şi de măiestrie. Şi orice măiestrie se învaţă pe rând.

Adeseori vreun cosaş lua coasa din mâna fecioraşului şi începea să-i arate cum s-o ţină, cum să se plece, cum să croiască brazda, ce lărgime să-i dea.

Şi în vreme ce coasele şuierau prin iarbă, altele răsunau şi cântau sub ascuţitul cuţilor, umplând de străluciri luncile, iar altele, din oţel mai slab, trebuiau să fie bătute încă înainte de amiază, aşa că ploua în văzduh şi ţiuitul ciocănelelor pe nicovale.

Mulţi însă nu îndrăzneau să-şi bată coasele decât odată cu ceilalţi — deşi ar fi avut lipsă — de groaza gurilor rele ale tovarăşilor.

— Uite-l, mă, că şi hodineşte de prânz.

— Lasă-l, săracul, că-i bolnav. Îl doare pântecile. Tot pe el s-a rezemat.

— Da, îi "beteag de-o pită-ntreagă şi mai vrea încă o dărabă".

— Leneş, frate, nu-l ştiu eu?

Cine intră bucuros pe gura oamenilor? Dar unii tot erau nevoiţi să-şi bată mai des coasele...

Cu cât se suia mai sus soarele, căldura creştea tot mai tare şi aerul deasupra luncilor se îngroşa de mireasma verdeţii crude, răsturnată în brazde. De buze se lipea un fel de gust sărat, ca de buruieni sălbatice.

Din brazdele cosite ieri sau alaltăieri, din unele delniţe, se ridica, în căldura ce sporea, aroma ierbii călite, ori, şi mai îmbătătoare, a celei uscate pe jumătate, mai cu seamă după ce cositurile mai vechi erau întoarse cu furcile de lemn, pe partea cealaltă, de femei şi fete iuţi şi zvelte, răsărite parcă din pământ în iile lor albe cu catrinţe şi şorţuri negre.

Căldura, în valuri subţiri, începea să joace deasupra brazdelor, deasupra pieptului nesfârşit de iarbă, iar cosaşii tot aruncau un ochi spre cer, când se opreau să-şi ascută coasele.

Nu peste mult se puse liniştea peste lunci. Ceasornicul viu din cer le făcu semn tuturor că-i vremea amiezii. Numai un cosaş harnic şi sănătos poate să spună ce gustoasă e mâncarea la amiază şi somnul ce-i urmează ca la poruncă, după o străveche lege a acestei munci grele.

Peste un ceas încep să răsune ciocanele pe nicovală, şi îndată oamenii se înşiruie iar la treabă, fără nici o poruncă de nicăieri.

Se mai opresc puţin, la ojină, să tragă un gât de rachiu tare, să îmbuce o crestătură de slănină cu pâine, şi încep din nou.

Cu cât se apropie seara, sunt tot mai veseli: răcoarea creşte, de la o vreme începe să cadă şi rouă, iar pe răcoare munca nu-i nici jumătate aşa de grea ca pe căldură.

Până mai şuieră încă prin iarbă limbile de oţel, în răstimpuri când se ascut coasele, începe să se audă cristeiul, nu se ştie niciodată de unde. Uneori pare că-i în gura coasei, dar nu-i, căci omul se opreşte şi caută, şi acum îl aude într-alt loc. Dar nici nu-l vede nimeni, nici nu poate spune cineva de unde cântă, să-l poţi zburătări cu o piatră.

E o pasăre a înşelăciunii, ca atâtea visuri de demult ale omului: când credea că a pus mâna pe unul — ia-l de unde nu-i!...

Acum se înserează mai tare. Cosaşii îşi adună în traistă uneltele, iau coasele în spate şi, plini de vorbe spuse în gura mare, pornesc spre sat.

În urma lor rămân luncile rănite cu delniţe pline de brazde lungi, paralele, cu ierburi necosite şi cu întâile căpiţe mărunţele de iarbă, nici pe jumătate uscată, care vor fi împrăştiate mâine iar.

Mireasma ierbii călite se ţine de cosaşi până departe. Ai zice că le-a pătruns în straie, în păr, cum aroma vieţii din sânul naturii le-a pătruns sufletele.

BUNICA SAFTA

Se împrăştiase de mult, topindu-se în văzduhul limpede, fără nici o urmă, fumul ce se înălţase dis-de-dimineaţă peste sat, când femeile pregătiseră mâncarea pentru prânz, înainte de a pleca la lucru pe câmp. Se mistui şi mirosul fierturilor înăcrite cu oţet, ce pătrunsese din tinzi, din întruchipările de scânduri înnegrite, unde erau improvizate bucătăriile de vară prin curţi şi pe uliţe.

Aerul era iarăşi pur, răcoros şi subţire, aşa cum rămăsese peste noapte. Soarele încă nu răsărise.

Oamenii îşi isprăviră treburile de dimineaţă din gospodării:

îşi dădură în stavă caii, scoaseră sub biciul lung al ciurdarilor vitele, fugăriră porcii flămânzi în uliţă când răsună cornul porcarului. Dar caprele? Cine avea, şi nu prea mulţi aveau, trebuiau să se scoale cu noaptea în cap: căprarul tutuia mai întâi din corn, scurt şi subţire, numai în falseturi, cât se trezeau câinii din somn şi lătrau ca la alte alea.

Femeile se grăbiră să pună masa pentru prânz, să prindă oamenii o mâncare caldă, căci, la hotar, la lucru, nu putea fiecare gospodină să se îngrijească de fierturi. Şi care putea nu lăsa dimineaţa să plece oamenii nemâncaţi. Era lege: dimineaţa, la prânz, mămăligă caldă cu o ciorbă, cu o zeamă.

Acum începură să iasă pe portiţe, în uliţă, bărbaţi, femei, fete, copilandri, veseli toţi şi lărmuitori, cu uneltele în spate, unii purtând şi traiste pline sau desagi.

Se grămădiseră multe munci, care ţinură până în a doua jumătate a lunii iunie: sapa a doua la porumb, la vii; cositul fâneţelor, seceratul orzului şi al alacului.

Uliţa principală din partea asta a satului, care ducea şi la porumbişti, şi la fânaţe, şi la holde vărsa mereu lume peste lume, grăbită nevoie mare.

Cu toată graba însă, vorbele zburau de la om la om, de la un grup la altul; răsunau râsete limpezi de femei şi fete, şi uneori luau cuvântul şi sugacii aduşi în braţe, orăcăind repede ca broaştele.

A patra casă din capul uliţii era clădită în fundul unei ogrăzi largi. Era o clădire mare şi grea din piatră şi cărămidă, care părea intrată puţin în pământ, cu acoperişul din ţiglă, înnegrit de vechime şi bătucit cu negi mari de muşchi suri. Către uliţă avea trei ferestre, către curte două, cu ramele nevopsite de brad, bătute de ploi şi căldură, cu geamuri mici şi somnoroase, ca şi când s-ar fi ostenit să privească de atât amar de ani aceeaşi uliţă şi aceeaşi ogradă.

Uşa de lemn vechi, cu zăvor lustruit şi mâncat de atâta

slujbă, se deschidea în tindă, unde coborai un pas. În tindă era cuptorul de pâine, cu o vatră mare, unde se făcea mâncarea iarna-vara, de unde fumul era sorbit de un horn larg la poale şi subţiat mai sus, luminat tot de un lustru negru.

Departe, la spatele casei, era grajdul şi şura, sub acelaşi acoperiş vechi de paie, cârpit pe alocuri. Era o clădire largă, cu streaşina până jos, cât se putea ajunge cu mâna. Între casă şi grajd mai era un şopron pentru car şi plug şi alte unelte de-ale gospodăriei şi o grămadă de lemne, vârfuri rămase din iarnă.

La spatele şurii era grădina, cu mulţi pomi bătrâni şi tineri, cu delniţe întregi de legume, de porumb, de cartofi, de sfeclă pentru vite, de lucernă şi trifoi. Se părea că strămoşul care a împlântat mai întâi aici parul, a putut să îngrădească pământ după plac.

Din gospodăria asta mare plecaseră de mult bărbatul şi nevasta, cu un cumnat şi o cumnată, cu sapele în spate; mai aveau mult porumb nesăpat a doua oară şi trebuiau să înceapă peste câteva zile şi la secerişul orzului.

Trei copii — doi băieţi de şapte şi de cinci ani şi o fetiţă de trei — rămăseseră încă dormind, în grija bunicii Safta, mama bărbatului.

Bunica Safta era văduvă de zece ani şi împlinea în vara asta, la Sfântă-Maria-mare, şaptezeci şi cinci. Toată viaţa ei a fost o femeie înaltă, uscăţivă, iute în mişcări, neodihnită la lucru, pornită spre mânie repede, învolburată, dar îi trecea degrabă, se liniştea şi izbucnea în râs.

Se mira toată lumea cum a putut rămâne aşa de subţire şi frumoasă, şi acum, la bătrâneţe, aducând în lume cinci copii: patru băieţi şi o fată. Altele, cu atâta prăsilă, se îngraşe, se lăbărţează, se urâţesc, se încreţesc la obraji, de nu le mai cunoşti, când le-ai ştiut de fete.

Ei, iată, Safta a rămas tot mlădioasă şi subţire, atâta doar că nu mai este aşa de înaltă ca odinioară.

Dar dacă la arătare era tot Safta de mai demult, scobâlţise totuşi şi ea în puteri, în cele care nu se văd pe dinafară. Începea să fie mai uitucă, greşea adeseori la numărat când trecea de zece, amesteca numele nepoţilor, îi lua pe unul drept altul, uita căruia i-a dat de mâncare şi căruia nu.

Dar poate şi alta mai tânără în locul ei nu s-ar fi descurcat mai uşor între atâta puzderie de copii!

Pentru că bunica Safta nu avea în grija ei în zilele de vară, când oamenilor le crăpa măseaua de graba muncilor de pe câmp, numai pe cei trei copii din casă, ai feciorului său cel mai tânăr, ci şi pe nepoţii după ceilalţi trei feciori şi după fată, când copiii nu erau nici sugaci, nici destul de mari să iasă şi ei la câmp, dacă nu să sape, cel puţin să ajute la fân, ori să aducă apă. Se nimerise ca ceilalţi feciori şi fete să nu aibă nici un bătrân la casă în grija căruia să lase copiii.

Şi cum bunica Safta rămăsese la casa ei, cu feciorul cel mic, cu Ion, şi cum gospodăria lor era aici aproape de capul uliţii, le venea la îndemână celorlalţi să-i lase ei copiii când mergeau la lucru şi să-i ia când se întorceau seara.

Aşa că în vremea cât se scurgea lumea pe uliţă în sus, se deschidea mereu portiţa, şi când unul când altul dintre copiii bătrânei îşi lăsau odraslele în curtea cea largă, strigând-o:

— I-am adus şi eu, mamă!

— Văd că i-ai adus! Da' le-ai pus în traistă?

— Pus, cum să nu!

— Să le fi pus destul, că pe ăştia cu greu îi saturi. O să-mi mănânce şi urechile.

Omul pleca grăbit, iar bunica Safta scotea traista de după grumazul copilului şi cerceta ce merinde le-au pus părinţii. Apoi lega iar trăistuţa, o ducea în casă, în camera largă care dădea spre uliţă, şi o punea pe masă.

În vreme de-o jumătate de ceas cinci trăistuţe se înşirau pe masă. Bătrâna le punea în rând, una după alta, cum veneau

copiii, să ştie care a cui este, pentru că trăistuţele tare semănau una cu alta.

În unele erau merinde mai multe, în altele mai puţine, după numărul nepoţilor.

Dar câţi erau?

Aici era greutatea cea mare a bătrânei, şi să-i cunoască al cui era fiecare şi cum îl cheamă. Cu cei din casă erau de toţi optsprezece copii şi copile, dar bunica Safta, de câte ori îi număra, afla tot alt număr, când zece, când treisprezece, când cincisprezece.

Poate nu-i slăbise numai mintea, ci nici nepoţii nu rămâneau într-un loc până-i număra, ci se amestecau şi se învălmăşeau mereu. Din camera dinainte unde-i aduna, să le arate la fiecare unde le-au pus trăistuţele, până să apuce să-i numere, unii fugeau în tindă, alţii în curte. Cum să-i mai numeri? Iar dacă încerca să facă adunarea în cap, ştiind câţi nepoţi i-a lepădat în curte fiecare fecior şi fată, se încurca şi mai rău: socoteala în cap nu mai mergea deloc.

Numărătoarea se mai îngreuia şi altfel. De pe uliţa asta, din vecini, mai erau trei-patru femei necăjite care nu aveau cu cine-şi lăsa copiii acasă şi, la rugămintea lor, bunica Safta îi lua sub ocrotirea ei şi pe aceştia. După ce îi dădeau de câteva ori copiii în seamă, alte dăţi, când erau grăbiţi, îşi băgau copiii în curte şi îşi vedeau de drum, aşa că bătrâna se mai trezea cu un rând de copii în ogradă. Nu mai ştia dacă sunt dintre nepoţii ei ori sunt copiii vecinilor, şi se dumerea numai când le vedea şi le lua trăistuţele cu merinde de după grumaz şi le punea într-alt rând pe masa cea mare din camera dinainte.

De la vecine mai veneau cinci-şase copii, aşa că acum erau în ograda cea largă vreo douăzeci şi trei. Era o grădiniţă de copii cum ar fi în zilele de azi şi bunica Safta se învârtea între ei ca o cloşcă între pui. Striga la ei, îi certa, avea şi o

nuieluşă în mână şi pe cei mai neastâmpăraţi, gata de ceartă şi de tăvăleală, îi plesnea din când în când.

Cel mai mare necaz al mătuşii era că le tot greşea numele.

— Mă Ionuţ, ce tot sari într-un picior?

— Nu-i Ionuţ, bunică!

— Ha?

— Nu-i Ionuţ, e Vasilică.

Bătrâna nici nu mai auzea bine, mai ales când se schimba vremea.

— Măi Ilie, nu te mai scobi în nas că o să-l spargi.

— Nu-i Ilie, bunico!

— Da' cine-i?

— E Pătruţu lui Dumitru.

— Dacă-i el, să-şi scoată degetul din nas, că-l plesnesc.

Era şi Pătruţ al lui Năstase şi unul a Măriuţei, iar Ionei erau vreo şapte. Prin sat rămâneau însă mulţi copii de capul lor, în grija vreunui bătrân, care aţipea toată ziua. Îşi înfulecau bucatele la o mâncare şi-apoi flămânzeau toată ziua.

Bunica cunoştea după obraz pe fiecare nepot al cărui fecior era, sau al fetei, ce folos însă, că rar le nimerea numele.

De la o vreme, fiindu-i lehamite să tot fie corectată, nu-i mai striga pe nume, ci zicea "Tu, ăla de colo!" şi întindea jordiţa către el.

Copiii săreau cu gura:

— Mă Toma, nu auzi că te strigă bunica?

— Tu, aia de colo, nu mai sta cu gura căscată, că intră muştele.

— Auzi, Sâio, închide gura, strigau copiii veselindu-se.

— Să nu vă butruşiţi, să nu văd că vă daţi pumni, că mă pun pe voi cu nuiaua.

Bătrâna ieşea dintre ei, şi copiii, alegându-se în grupuleţe după mărime, începeau să se joace în ograda cea largă, care se umplea în grabă de gălăgie, cât gândeai că arde. Bunica mai intra în tindă, mai punea câte-un lucru la loc, dar nu

avea multă vreme pace: în câte trei-patru locuri deodată se aprindea cearta şi bătăi şi izbucneau strigăte şi plânset.

Bătrâna trecea sprintenă de la un foc la altul şi-l stingea îndată cu nuiaua, plesnind în dreapta şi în stânga, fără să mai cerceteze care-s vinovaţii.

— Ha! ofta mătuşa ostenită după ce-i potolea. Voi nu vă puteţi juca frumos şi în linişte, uite, ca Măriuţa şi Sora, cărora nici gura nu le-o auzi.

— Că nu-s Măriuţa şi Sora, bunico, se repezea vrun nepot.

— Cine-or fi, sunt copile bune. Din ele vor creşte fete frumoase şi cuminţi.

Peste tot cu fetiţele nu avea atâta de lucru. Erau mai sfioase, mai fricoase — simţeau că tot nu erau acasă, oricât de bine era aici. Băieţii erau mai îndrăzneţi şi chiar obraznici când vedeau că bunica Safta nu le ştie numele, sau că nu aude ce-i strigă ei.

— Ha? Ţi-e foame, măi ăla? Ceri mămăligă cu brânză?

— Nu mi-e foame încă!

— Ce strigi dar?

— Nu strig eu, bunico!

Copiii vecinilor se simţeau mai străini între atâţia nepoţi şi nepoate, dar numai până intrau în jocul celorlalţi. Unul dintre ei era mai mărişor şi mai tare ca toţi, şi adeseori mai culca la pământ în trântă repede, pe câte unul, fie şi dintre nepoţi.

Cei biruiţi trâmbiţau cu gura strâmbă, şi bunica alerga din tindă.

— Ce-i aici? Ce blestemăţie?

— L-a trântit Ionuţ a Anicăi.

— Cine?

Nepotul zbiera şi mai tare acelaşi nume.

— Iar el? Iar ticala de Ionuţ? Stai tu numai să pun mâna pe tine!

Dar copilul era în fundul curţii, după grămada de lemne.

Bunica se lăuda în faţa copiilor că n-o să-l mai primească în gazdă pe bătăuş, îi spunea seara şi Anicăi, mama lui:

— Pe Ionuţ să nu-l mai aduci, că-i rău şi arţăgos şi bate toţi copiii.

Dar în dimineaţa următoare Anica îi dădea drumul în curte, cu trăistuţa după grumaz.

Dacă se întâmpla să fie în curte, pe aproape, mătuşa Safta, femeia se tânguia, gata să miorlăie:

— Ce să-i fac, bunică, nu am cu cine şi unde-l lăsa! Dar dumneata bate-l, nu-l cruţa pe tâlhar.

Bătrâna se muia:

— Lasă-l acum odată, dacă l-ai adus.

Când nu vedea că i-l slobozea în curte, ci se trezea aşa cu el, se făcea că nu-l vede, până se aprindea cearta şi bătaia într-un punct.

După ce-l flişcăia cu nuiaua, până nu vedea copilul, zicea:

— N-o să mai pui tu picior în curtea mea!

Nu-l mai punea până în ziua următoare.

Ograda largă era plină de soare şi de căpşoare goale, cele mai multe cu păr auriu, puţine, câteva copiliţe, cu cosiţe negre. Una avea păr stufos, roşu, neîmpletit în cosiţe. Pe unde trecea printre copii îşi purta prin soare flacăra din cap cu primejdie să se aprindă.

Curtea răsuna de nechezul cailor, de mugetul vacilor şi al viţeilor, de boncănitul tăurencilor, de cotcodăcitul găinilor, de cântatul cocoşilor. Unii alergau în hamuri de sfoară, dădeau năravaşi din picioare, se opreau şi nu mai voiau să meargă. Cei care îi mânau, în mână cu o biciuşcă sau o nuia, strigau, smânceau din hăţuri, asudau, până ce caii o rupeau din nou la fugă, stând să calce totul în picioare, cât se fereau toţi din calea lor.

Noroc că ograda era largă, şi, în aceeaşi vreme, într-altă parte, o vacă ieşea mugind din poiata mărginită de o scândură, o viţeluşă rămânea înăuntru şi mugea uşor, scurt şi fraged.

Un copil făcea pe taurul împungaciu, îngrămădind pe vreo câţiva în gard, boncăluind furios, iar o copiliţă cotcodăcea în grămada de lemne, între vârfurile căreia se ascunsese, până când un băiat cucuriga, urcat pe grămada de gunoi uscat dinaintea grajdului.

Dar iată că de la o vreme se face linişte. Copii şi copile se adună în grup, se prind de mână şi fac un singur şir, afară de doi mai mari. Aceştia se prind numai ei, ridică braţele astfel prinse în sus, ca pe o poartă, prin care trăbă să treacă şirul întreg şi să prindă pe cel din urmă din şir, băiat sau fetiţă, cum se va nimeri. În vremea asta cei care fac poarta spun:

— Floare — mirioare,
Mie mi se pare
Că-s mai mulţi la voi,
Mai puţini la noi.

Şi răspunde şirul întreg:

— Dacă vi se-mpare,
Nu-i cu supărare;
Haideţi şi culegeţi,
Din coadă alegeţi,
Voinicul bărbat
Cel mai închelmat;
Zâna cea aleasă,
Că-i cu geana trasă
Ca o preoteasă!
Alegeţi ce-o fi,
Cum s-o nimeri!

Şirul înflorit de obraji rumeni, de ochi aprinşi, negri şi albaştri, de cămeşuţe şi ii albe, cu chindişitură rară pe mâneci — câte-un pui roşu — trece liniştit pe sub poartă. Numai când se apropie coada, cel din fruntea şirului, şi după el toţi cei până la poartă, se reped într-un iureş, să nu poată prinde

portarii pe cei din coadă. Uneori reuşesc, când e avântul mare şi portarii mai slabi, alteori nu, şi cel din coadă, băiat sau fetiţă, rămâne câştigat de portari.

În cadenţa versurilor, jocul se repetă mereu, şirul se tot scurtează şi creşte cel legat de mâna unui portar, până când nu mai rămân decât doi. Acum ei se fac portari, iar cei care şi-au făcut slujba conduc şirul pe sub poarta cea nouă.

Uneori iureşul pentru a scăpa pe cel din coadă e aşa de aspru, încât şirul se rupe, sau unii se împiedică şi cad. Jocul nu se socoteşte atunci, şi rândul trece din nou pe sub poartă.

Jocul ăsta i-a învăţat şi-i învaţă în toată vara bunica Safta. Ea-l supraveghează de fiecare dată. Până învaţă versurile trece o vreme, şi până la vara viitoare mai uită pe unele.

Mai are mătuşa şi alte griji: cei care se joacă de-a caii se înverşunează uneori şi izbucnesc pe portiţă în uliţă şi până prinde ea de seamă abia-i mai vede, învăluiţi în nori de praf.

Strigă tare după ei, nu ştie care sunt, nu cunoaşte nume. Căluţii nu aud, zburdă şi nechează, dar de la o vreme se ostenesc şi se întorc. Vin în pas, pe o aruncătură de băţ, apoi iar încep goana, şi trec vijelios prin portiţa deschisă.

— Arză-vă focul! zice bunica speriată. Cum sta înaintea porţii în uliţă, erau gata să o răstoarne.

*

Până la amiază copiii mănâncă de două-trei ori. Unii mai ales sunt veşnic flămânzi. E lucrul cel mai greu pentru mătuşa, căci ea trăbă să dezlege fiecare trăistuţă şi să le împartă copiilor a căror e merindea. Şi de multe ori nu mai cunoaşte a cui e, şi trăbă să-i vină în ajutor înşişi copiii. E nevoie să le împartă cu bună măsură, să le rămână destulă mâncare pentru amiază, şi pentru două-trei gustări după amiază, că ziua de vară e lungă, şi părinţii se întorc odată cu înnoptatul.

Cu cei trei nepoţi din casă n-are nici o grijă. De câte ori li-e foame se duc în cămară, unde le-a pus bunica mâncarea. Şi

dacă o isprăvesc mai devreme, nu-i nici o supărare, le dă alta.

Dar cu ceilalţi are griji şi supărări destule până îi mulţumeşte pe toţi.

Mai are supărare cu vreo şase mai mărunţei, patru copile şi doi băieţi, care trăbă să doarmă de amiază. Îi culcă pe toţi de-a curmezişul în patul cel din camera dinainte. Nici nu mai ştie care a cui sunt, poate sunt dintr-ai vecinilor. Ea nu alege. Pe care-l vede moţăind, îl duce la culcare, şi-i mai şi flişcăne pe care nu vor să adoarmă, ci după ce se văd în pat au poftă de joacă.

În vremea cât vede de cei somnoroşi se teme să nu-i scape pe uliţă cei din ogradă. Ei au umbră sub doi meri din curte, şi ar putea să se astâmpere până-i bunica prin casă.

Vorbă să fie! Câte unul mai adoarme la umbră după ce a mâncat de amiază, dar celor mai mulţi le arde mereu de joacă...

Apoi, când soarele începe a scăpăta şi umbra casei bătrâne umple întreaga ogradă, când unul, când altul iese la portiţă şi se uită pe uliţă în sus, să vadă: nu vine mamă-sa?

Acum bunica Safta nu-i mai opreşte să iasă la portiţă: ştie că de-acolo nu-i nici o primejdie să se mai mişte până sosesc părinţii să-i ducă acasă.

Le împarte trăistuţele goale, cu ajutorul copiilor care le cunoşteau şi dintr-o sută, fiecare pe a lui, şi nu le mai are grijă.

Se isprăvea şi pentru ea o zi de muncă.

ROITUL STUPILOR

De-o săptămână, mătuşa Stana intră de mai multe ori — într-o înainte de amiază, pe portiţa grădinii cu flori, unde e aşezată stupina. Portiţa e îngustă, scundă, şi bătrâna se apleacă tare, şi totuşi abia se strecoară din curte.

Stupina a ieşit din iarnă în primăvara asta cu cincisprezece stupi, câţi au lăsat din toamnă. Au avut hrană destulă, că anul trecut a fost bogat în flori şi nici iarna nu a fost prea grea.

Era către sfârşitul lui mai, cu senin înalt şi liniştit, într-amiezi cu dogoare mare. Azi-mâine trebuia să înceapă roitul.

Mătuşa Stana venea la stupină şi, în fiecare seară după ce se întorceau albinele de pe hotar, se uita cu băgare de seamă la urdinişul căror coşniţe rămâneau grămezi mai mari de albine. Din ele trebuiau să pornească cele dintâi roiuri.

De câte ori intra la stupină într-o înainte de amiază vedea că din ele ies grăbite şi înfrigurate cele mai multe albine, ţâşnind în aer ca nişte alice, zburând într-o ţesătură deasă şi încurcată în faţa stupinei, într-un zumzet necurmat, până îşi luau drumul în depărtări.

Mătuşa Stana se trezise cu stupi la casă, şi cunoştea şi după neliniştea zborului, şi după melodia deasă ce se desprindea din zborul lor că mai ales doi stupi vor roi cât de curând. Pregătise de mult coşniţele pentru roiuri, le frecase bine pe dinăuntru cu mătăcină — buruiană a cărei mireasmă le plăcea albinelor — avea pusă la îndemână şi o scară pe care să se suie, să aşeze coşniţa în pomul în jurul şi deasupra căruia va vedea că s-a oprit roiul.

Dar semnele o înşelau mereu şi iată, era gata să treacă o săptămână tot pândind zadarnic, până ce trecea bine de amiază. Apoi nu mai intra la stupină până seara; ştia că după-amiază nu mai roieşte nici stupul cel mai încărcat de albine.

De câte ori ieşea din grădiniţa cu stupina, un nepot şi o nepoţică, ce pândeau mereu la uşa cea mică până era bătrâna înăuntru, întrebau la repezeală:

— Roieşte azi vreunul, bunică?

— Doi sunt gata să roiască.

— Păi, şi ieri ai spus aşa.

— Am spus ce văd cu ochii, dar gândul şi hotărârea lor cine o cunoaşte? Poate nici ele nu ştiu încă, de bună seamă, când vor roi. De unde să ştiu eu?

— Dacă le fluieri, nu roiesc mai degrabă?

— Fluieratul nu ajută decât numai după ce a ieşit roiul. Da' voi să staţi pe-aici, pe lângă portiţă, şi când veţi auzi zumzet greu şi veţi vedea că se ridică multe de tot în aer, înaintea stupinei, să mă strigaţi.

Copiii rămâneau bucuroşi lângă portiţă, la umbra cireşului. Bătrâna la început îi punea să păzească chiar în grădiniţa unde era stupina, dar ei o zbugheau îndată în curte; prea se învălmăşeau albinele înaintea stupinei, prea fierbeau în văzduh şi treceau multe ca nişte alice rătăcite pe la urechile lor.

Alta era până nu dăduseră căldurile. Atunci intrau de voie bună la stupină, şedeau lângă un strat de calapăr şi priveau pierduţi cum ieşea mereu câte una din urdinişuri şi îşi lua zborul, de-acuma, în linie dreaptă, către hotar. Nu era nici o primejdie să se izbească de ei.

Se uitau minunaţi, pătrunşi de cântecul zborului lor, şi îşi uitau şi de foame. Asemenea şi serile când se întorceau la coşniţe, cu picioruşele lor de aţă încărcate de ceară — credeau ei — nu le era frică să se apropie de stupi, ba pe la spate, îşi lipeau şi urechea de coşniţe să audă freamătul înăbuşit, cântecul cald dinlăuntru.

Dar peste zi, cât ce se ridica soarele şi începea căldura mare, le era frică să rămână aproape de stupină în grădiniţă. Nu se ştie, lumina mare ori căldura vărsa în muştele de aur un fel de nebunie, şi ele zburau orbeşte. Şi dacă te muşca vreuna, când erau aşa de înverşunate, durea tare şi îndată se umfla locul înţepat.

Nu! Acum nici bunica nu-i mai pune să păzească roitul în grădină. A văzut ea că nepoţii ei sunt fricoşi încă.

Aici, la umbra cireşului, la spatele stupinei, nu se rătăcea

nici o albină, se auzea numai, ca o cădere continuă de apă, cântecul lor.

Doamne! Cum le mai plăcea lor zumzetul ăsta, şi cât era de liniştitor şi adormitor.

Deasupra curţii, soarele se înălţa mereu şi ei îşi mai schimbau locul sub cireş, unde venea umbra mai deasă. Cerul era senin mereu şi prin nucii grădinii fluiera, din când în când, mierla galbenă. Uneori o ţarcă, o coţofană se lăsa în vârful unui par din gard şi, înclinându-se şi bătând rar din coada lungă şi neagră, sporovăia repede, întrebând pe cei doi copii unde este un cuib cu ouă? Ori le spunea că a aflat ea cuibul şi vrea să li-l arate şi lor?

Ba nu, că ţarca-i hoaţă şi, dacă află un cuib, nu mai spune nimănui, ci lasă numai coaja oului mărturie că a trecut şi ea pe acolo.

...Poate o să le vină neamuri dintr-alt sat? Bunica le-a spus că ţarca-i ştie şi le vesteşte sosirea.

Oricum, până troscote şi se închină ţarca în vârful parului, copiii nu-şi mai iau ochii de la ea. Frumoasă pasăre, cine o fi îmbrăcat-o aşa de minunat? Surioara lor mai mare, nici când îşi pune catrinţa nu-i aşa de împodobită!...

Căldura creşte şi copiilor parcă le-ar veni somnul. Se uită mereu prin cireş, dar nu văd nici o cireaşă baremi roşie. Sunt abia alburii. Las' că se coc ele nu peste mult!

Nu se ştie: a crescut zumzetul înaintea stupinii, ori au aţipit copiii şi când se trezesc le pare zumzetul mai tare că, mai de multe ori într-o înainte de amiază, se trezesc strigând:

— Roieşte, bunico!

— Haide că roieşte!

Bătrâna, dacă le-a cunoscut felul, nu se prea grăbeşte. Iar li s-a părut, de bună seamă.

Dar tot vine şi intră în grădiniţă şi cercetează cu grijă zborul albinelor şi zumzetul din faţa stupinei.

— Încă nu roieşte, măi copii!

Şi buna intră iar în casă. Are treburi destule şi îşi mai şi uită de stupi.

— Roieşte, bunico!

— Haide repede că roieşte!

De câte ori a venit bunica în zadar!

Dar odată trebuia s-o nimerească şi copiii.

Bătrâna nici nu mai are vreme să-şi tocmească năframa ce-i căzuse pe-o ureche şi intră ca o furtună în grădiniţă, şi numaidecât copiii o aud cum fluieră şi bate din palme.

Băiatul, mai curajos, crapă încet portiţa şi o vede pe bunica într-un nor de albine. Abia îi mai vede capul din roi.

Închide repede portiţa şi ascultă iar cum fluieră şi bate din palme. Copila nu cutează să se uite prin crăpătura portiţei. Dar frate-său nu rabdă mult şi iar o crapă încă şi mai tare.

Bunica a înălţat acum într-o mână coşniţa pregătită, tot fluieră şi se retrage încet de la stupină, învăluită de roiul ce fierbea în jurul ei, deasupra capului, în jurul coşniţei, şi până sus, în văzduh.

Tot retrăgându-se odată cu sumedenia albinelor înverşunate care se ţes dese, încât nu mai vezi cerul printre ele, bătrâna se opreşte sub un prun în care se aşezau cele mai multe roiuri.

Nu e înalt şi, rezemând scara, urcând, bunica reazemă coşniţa între ramurile dese, înţepenind-o bine.

Apoi coboară, îşi umple poala cu ţărână şi trece dincolo de prun, fluierând mereu.

Se va aşeza aici roiul, ori nu se va aşeza?

Albinele bătucesc coşniţa pe dinafară, se pun pe ramuri, iar se ridică şi zboară printre crengi, cu zumzet mare.

Oare a intrat matca în coşniţă? Încă nu va fi intrat, căci, iată, unele se ridică încă drept în sus, iar altele au ajuns până la mărul din apropiere.

Bătrâna începe să zburătăcească în văzduh cu ţărână din poală, să întoarcă pe cele ce vor să se depărteze de prun.

— Haideţi şi voi, măi copii! Aruncaţi şi voi cu ţărână în calea celor ce vor să ia tălpăşiţa!

Copiii nu îndrăznesc îndată. Numai când bunica le strigă a treia oară, a patra oară, cu glas mânios, se strecoară cu frică pe portiţă.

— Luaţi ţărână şi aruncaţi. Veniţi lângă mine.

— Dar nu ne muşcă, bunică? zise copila.

— Acum au ele altă treabă mai mare, nu să vă muşte pe voi. Nici nu ne văd. Haideţi aici!

Copiii ascultă, se apropie şi văd că albinele zboară destul de sus, şi-s tare grăbite.

Încep să arunce şi ei cu ţărână în calea celor ce parcă ar vrea să se depărteze de la prun. Şi când mai prind inimă, încep să fluiere şi ei ca şi bunica şi să bată din palme când nu aruncă cu ţărână.

Norul de albine e tot mai gros în jurul prunului, coşniţa nu se mai vede, e bătucită pe dinafară de ele şi bătrânei i se pare, de la o vreme, cum se uită la coşniţă mai de-aproape, că o şuviţă întunecoasă, mişcătoare, se scurge de pe pereţii coşniţei înăuntrul ei.

Când se încredinţează că a văzut bine, nu mai aruncă cu ţărână, nu mai fluieră, şi le face semn copiilor să-i urmeze pilda.

— S-a aşezat matca în coşniţă, copii! De-acum nu mai fuge roiul. Vor veni ele şi cele care se mai învârt prin alţi pomi.

Copiii nu cutează să vină prea aproape; bunica le arată pârâiaşul acela mişcător ce se scurge în coşniţă.

— E mare roiul, bunică?

— E roi bun. Când vor intra toate în coşniţă, vom vedea şi cât e de mare.

— Le-a mirosit bine coşniţa! zice copila de departe.

— Păi dacă a frecat-o bunica cu mătăcină! Asta-i buruiana albinelor, aşa-i, bunico?

— Am rupt şi eu mătăcină şi am frecat-o, aşa-i, bunică?

— Aşa-i, mi-ai ajutat şi tu!

Încă nu e amiază, dar nu-i mai trăbă mult. Cei doi copii aproape nu mai au umbră.

Înaintea stupinei albinele ţes mereu aceeaşi pânză piezişă ce se înalţă către grădină. Stupii care n-au roit se cunosc: pe urdinişul lor albinele ies şi intră buluc. Urdinişul celui din care a plecat roiul nu e bătucit de albine; aproape că le poţi număra pe cele care ies şi care intră.

Copiii au rămas în apropierea prunului în care s-a pus roiul. Aici zboară tot mai puţine albine şi-s toate sus, nu-i primejdie să-i muşte.

De la o vreme bătrâna îşi tocmeşte năframa care i-a căzut pe ceafă, îşi face o cruce şi zice:

— Haideţi să mâncaţi de-amiază.

Copiii se urnesc cu greu din loc.

— Nu fuge roiul, bunico? întreabă fetiţa, tocmindu-şi şi ea năframa cu puncte albe, care-i lunecase tare pe-o ureche.

— De-acum nu mai fuge!

— Cum să mai fugă dacă a intrat în coşniţă? o înfruntă fratele său. Bunico! E mare roiul?

Bătrâna chiar cobora scara. Se uitase să vadă cât e de plină coşniţa.

— Mare! Ăsta poate roi la anul de două ori.

Pe departe de stupină, unde albinele se ţeseau fulgerător — oleacă înnebunite parcă de lumină şi căldură, ori de neastâmpărul roitului apropiat — copiii se strecoară pe portiţă în curte. Bunica vine în urmă, după ce s-a mai uitat o dată cercetător la stupi.

— Mâine poate mai roieşte unul sau doi. Le-a fost greu până s-au pornit!

Intră şi ea, după copii, în tindă...

Acum e linişte grea peste sat, peste grădini. Soarele parcă

nu vrea să înceapă a coborî, ci-şi joacă încă multă vreme undele pâlpâitoare, de argint, în mijlocul tăriei.

Copiii dorm de amiază, bunica îşi vede de o sută de treburi mărunte şi în răstimpuri intră în grădiniţă să vadă ce mai face roiul.

Bine face! Puţine albine se mai învârt în jurul coşniţei. Iar când îl cercetează în asfinţitul soarelui, numai două nu se aşezaseră încă pe ciorchinele greu de albine, care umplea mai mult de jumătate coşniţa mare.

De-acum să vină fată-sa şi ginerele de la câmp, să ridice primul roi din anul acesta şi să-l pună în stupină, în rând cu stupii, în locurile unde au stat cei pe care i-au tăiat în toamna trecută.

Pe înserate, odată cu părinţii, intră şi cei doi copii în grădină să vadă cum vor coborî coşniţa cu roiul.

Acum nu mai zboară nici o albină, nici în jurul roiului, nici înaintea stupinei. Nu se aude decât un vâjâit surd, înfundat, care pătrunde în stupină, şi un miros aromat de ceară.

Înaintea a trei coşniţe albinele stau ciucuri, nu se mai vede urdinişul.

— Astea poate roiesc mâine! zise copilul, privind cu aer de cunoscător la mamă-sa.

— Poate! Li-e şi vremea, răspunse femeia cu gândul aiurea.

Când ieşiră tuspatru din stupină în curte, din înălţimi îi privi o stea, singura care şi răsărise, scăpărând de bucurie.

LA SECERIŞ

Văzduhul înalt — fumuriu la poalele boltiturii — a încremenit deasupra lumii albastru, inundat de lumină tare, ce izvorăşte de pretutindeni din înălţimi, nu numai din argintul jucăuş al soarelui. Pleoapele coboară instinctiv şi ochiul

mijeşte, ca de somn, privind parcă ostenit prin tăietura îngustă.

Se apropie miezul zilei şi căldura creşte mereu. Din marginea lanurilor de grâu, satul se vede în vale ca într-o ceaţă rară, subţire, cu casele ascunse în pomet, ca pete de var unde şi unde. Numai clopotniţa, cu acoperişul de tinichea albă, arde în valuri tremurătoare de lumină, care se desprind mereu ca dintr-un izvor nesecat şi se pierd în aer.

E în toiul secerii şi din lanurile de grâu, din crucile şi clăile de snopi, s-a împânzit în aer mireasma boabelor coapte, a spicelor pline şi grele, ca o aromă a vieţii celei nouă, cu o adiere de pâine proaspătă. Hotarul satului e împărţit afară de păşune, în trei table pentru grâu, porumb şi ogoare, aşa cum a rămas din vechime. Acum tot satul era în lanul nesfârşit de grâu, cu bărbaţi, cu femei, cu copilandri, şi în multe părţi cu sugaci care dormeau înfăşaţi la umbra clăilor de snopi, gângureau ori scânceau, iar cei mai treji strigau flămânzi, repede şi tare, ca nişte broaşte ciudate la marginea bălţii.

Cu secera albă la zimţi, fulgerând în lumina soarelui, pe umbră, femei tinere se grăbeau, şi de ici şi de colo, către orăcăitul cu care văzduhul nu era obişnuit. Dintr-o mişcare îşi tocmeau năframa pe cap şi se grăbeau, cu umbletul mlădios, alintat parcă. Unele erau tinere de tot, ca nişte mlădiţe. Obrajii le ardeau, răcoriţi totuşi după ce se ridicaseră din şirul secerătorilor, unde căldura dogorea, şi din holda înaltă.

Secerătorii erau împrăştiaţi fiecare pe tabla lor de grâu. Prin lanul nesfârşit erau delniţe secerate, cu snopii clădiţi în cruci, cu alţii ridicaţi numai în picioare, în urma secerătorilor, cele mai multe cu secerătorii înşiruiţi în faţa peretelui de holdă.

Se făcuse grâu bun, cu paiul înalt, cu spicul greu, încârligat spre pământ.

Dogoreala văzduhului grăbise coacerea şi oamenii, mulţi,

secerau nu numai ziua, ci şi noaptea, după ce se arăta luna plină, enormă, sângerie la început, când se ivea de după Măgura mare, apoi tot mai albă şi mai subţire, să poţi vedea prin discul ei.

Se apropia amiaza şi tot mai multe femei răsăreau prin lanuri cu desagi sau traiste în spate, cu coşuri în mână, acoperite cu merindeţe albe. La umbra unor snopi — umbră săracă — aşterneau masa şi chemau pe secerători.

Fierturi acrişoare, de salată, de fasole verde, cu mămăligă caldă încă, îi răcoreau pe muncitori, care, după ce le sorbeau tăcuţi din blide, căpătau glas şi, cu larmă destulă, veseli, se înfruptau mai departe cu mămăligă cu brânză sau pâine cu slănină.

Dar până ţinea încă prânzul, copilandri şi copii mai răsăriţi porneau cu ulcioarele după apă la fântânile din păşunele vecine, unde se adăpau vitele.

Erau fântâni adânci, cu apă bună şi rece, cu cumpănă. Pe drum ei îmbucau încă din bulzul cu brânză.

În curând se împânzea păşunea de ei, unii mergeau, alţii veneau cu vasele pline — căni, ulcioare sau "fedeleşe" — vase cilindrice de lemn de brad — care păstrau mai multă vreme apa rece.

*

Într-o tablă mare, de vreo zece hectare, secerau trei familii de ţigani. Întovărăşite, ele au luat cu "ruptul" secerişul holdei unui ţăran mai înstărit şi care nu avea copii. Plata nu era în bani, ci în clăi de grâu, pe care omul trebuia să le ducă şi la îmblătit cu carul lui.

Cele trei familii erau înrudite, bărbaţi şi femei abia trecuţi de treizeci de ani şi care ieşiseră la secere cu toată casa. Erau vreo şapte-opt băieţi şi fetiţe, tuciurii, cu capul gol, numai în cămăşuţe, cu ochii negri, arzători şi neastâmpăraţi, unii mai mărişori, alţii se târau încă de-a buşilea.

Una dintre femei, la apropierea amiezii, aţâţă focul, atârnă de parul cu cârlig ceaunul şi puse apă de mămăligă. Din pari, câteva scânduri şi ţoale rupte înjghebaseră un fel de colibă, în care dormeau noaptea copiii şi stăteau la umbră peste zi când îi potopea arşiţa soarelui.

Stăpânul delniţei de grâu nu venise decât la început când făcuse târgul cu secerătorii, după multă ciorovăială şi într-o larmă mare, şi nu mai veni decât la isprăvitul secerişului, să numere clăile de grâu şi să socotească împreună plata lor în clăi. Lucrul era dat cu "ruptul", nu avea să se teamă că oamenii se vor lenevi la secerat, să se pârjolească grâul şi să se scuture: secerătorii se vor grăbi şi singuri să isprăvească, şi ştia cât sunt de harnici.

Uscăturile pentru foc le aduceau în toată dimineaţa bărbaţii dintr-un crâng de salcii, ce creştea în apropiere, în păşunea vecină, unde a fost o baltă, din care, pe seceta şi dogoreala asta, nu mai rămăsese nici un strop de apă.

Cât ce începu să se ridice fumul, copiii făcură roată în jurul focului — cei mai mici pe vine — şi priveau încântaţi la fum şi la flăcări.

Secerătorii ceilalţi erau departe de colibă, dar văzură şi ei fumul şi se bucurară.

— Uite, mă, că iese fum!

— Harnică femeie Saveta!

— Păi dacă-i femeia mea!

— Şi ce-i dacă-i a ta? A mea nu e tot atât de harnică?

— Harnice sunt toate trei, ce vă sfădiţi?

Secerile începură să vâjâie şi mai repede prin peretele holdei, să câştige cât va pierde cu amiaza. Erau lihozi de foame, dar despre asta nu pomenea nici unul nimic. Erau oameni mândri şi nu se tânguiau, ba se întreceau care să secere mănunchiuri mai mari.

Femeia care se învârtea în jurul focului trimise în grabă

pe copiii mai mărişori după apă. Porniră vro patru cu ulcioarele de lut în mână. Doi dintre ei erau încinşi peste cămăşuţe cu o sfoară şi ei mergeau în frunte. În urma celor patru mai venea al cincilea cu mâinile goale. Abia se ţinea de ceilalţi, dar nu voia să rămână la colibă.

În curând ajunseră în păşunea comunală şi luară drumul către cele trei cumpene ce-şi înălţau grumajii uriaşi în văzduh.

Încă erau rari copilandrii şi copiii care mergeau cu ulcioarele după apă. Era încă devreme.

Dacă nu era nimeni la fântână, ţigănuşii scoteau cu greu apa: şi să coboare cumpăna şi să o ridice cu găleata plină. Câte doi sau câte trei se încleştau cu mânuţele cănite de ruda cumpenei. Dar aproape totdeauna se afla sau venea îndată la fântână un fecior sau un copilandru şi le scotea găleata cu apă. Pe căldura înăbuşitoare setea ardea, usca gâtlejul — mai ales femeilor şi copiilor — şi nu era altă apă în apropiere.

Uneori câte-un fecior, înainte de a scoate vadra plină, ridica în braţe pe câte-un puradel şi se făcea că-l aruncă în fântână. Nu numai cel înşfăcat, dar toţi strigau ca din gură de şarpe, deşi după o întâmplare ca asta ştiau toţi că feciorașul glumeşte. Se înspăimântau, dar ochii le râdeau.

De data asta fu ridicat deasupra fântânii copilaşul care se ţinea cu greu în urma celor patru, dar el nu zbieră, nici nu-şi deschise gura, deşi ceilalţi ţipau din răsputeri. Strângea tare din dinţi şi se zvârcolea în braţele copilandrului, dar era mut ca muţii.

— Cum îl cheamă pe ăsta, măi? întrebă tânărul, punând copilul pe pajişte.

— Dinu-l cheamă, răsuflară uşuraţi ceilalţi.

— Dinu să-l cheme, dar să ştiţi că ăsta e un pui de zmeu, nu-i fricos ca voi! Aşa-i, Dinule?

Copilul lumină vesel din ochi, dar nu deschise gura.

— Ce taci, mă? îl întrebă un puradel mai mare.

— Vorbeşte, că doară nu eşti mut, îi spuse altul.

Dar Dinu parcă nu-i aude. Se părea că-şi plimbă limba prin gură, cu dinţii strânşi.

Îşi umplură ulcioarele din găleată şi porniră spre locul în care secerau părinţii lor şi de unde se ridica un sul de fum alburiu în văzduh — călăuza lor.

Cât ce ajunseră copiii, puseră vasele cu apă în coliba improvizată şi ei se adunară în jurul focului. Muma unuia dintre ei înăcrise zeama de salată şi în jur se răspândea mireasma de oţet, care deştepta şi mai tare pofta de mâncare a copiilor, ca şi aroma caldă a mămăligii ce fierbea în ceaun.

Numai Dinu — băieţaşul ca de vreo patru ani, cel ce nu-şi deschise gura ca un mut — zăbovea în colibă, tot cotrobăind prin cele trei şerpare de piele, vechi şi roase — se vedea bine că-s moştenire de la bătrânii care se călătoriseră de mult pe tărâmul celălalt.

Îşi ţinea gura tot strânsă şi din când în când părea că limba îi umflă un obraz.

După o căutare zadarnică prin cele trei şerpare ieşi la foc şi el şi se trânti mai la o parte.

Nu peste mult mâncarea fu gata, femeia dădu un chiot şi îndată porniră încoace, cu secerile pe umăr, trei bărbaţi şi două femei, cu capetele goale, numai în cămaşe bărbaţii, iar femeile încinse cu câte o şurţă pestriţă, zdrenţuită.

Toţi cinci intrară întâi în colibă să bea apă — şi părea că nu se mai satură, aşa de îndelungat ţineau ulciorul la gură.

Apoi se cuibăriră roată în jurul mănâncării şi muncitorii şi copiii.

Numai tatăl lui Dinu, un om voinic, zvelt, tuns până la piele, cu nişte sprâncene negre, arcuite, groase, nu mai ieşea din coliba improvizată.

— Haide, mă, că-i târziu şi ne grăbim, îi strigă nevastă-sa.

Dar omul cotrobăia mereu prin şerparul lui, prin colibă,

scutura haine, ţoale, şi era tot mai cătrenit, cu cât nu găsea, se vede, ce căuta.

Văzură şi ceilalţi că-i tot mai furios.

— Haide, mă; ce dracu' cauţi? Hai, că se răceşte zeama, îi strigă nevasta.

— Mi-a furat cineva băncuţa din şerpar, strigă omul mânios.

— Ce băncuţă, mă?

— Am avut o băncuţă de argint, de douăzeci de bani, şi mi-a furat-o cineva.

— Ţi-o fi furat-o diavolul! cine să ţi-o fure?

Când auziră de ce-i vorba, toţi îşi uitară de mâncare, şi copiii. Dinu, încalte, nici nu luase încă lingura în mână.

— Măi, oameni buni, care mi-aţi furat-o daţi-mi-o. Nu mai am nici un ban altul, şi nu mai am pe ce-mi cumpăra tabac!

— Vezi c-o fi căzut pe jos, zise un ţigan. Va fi căzut din şerpar.

— Cum să cadă? Poate ştii tu? Ai văzut-o tu?

— De unde s-o văd? Da' mă gândesc că copiii ăştia se tot joacă prin colibă şi vor fi întors şerparul cu gura în jos.

— Copiii! Nu copiii ăştia ştiu ce-i banul, ci oamenii mari.

— Haidem, mă! Vei crede că ţi-am furat eu băncuţa?

— Tu ori Pătru, ori vreuna din muierile astea! Dracul n-a venit să mi-o ieie.

La vorbele astea toţi se învolburară, săriră în picioare, începură să strige şi să gesticuleze, se părea că toţi sunt gata să sară la păgubaş, făcând în jurul lui un cerc, din care se aruncau mereu braţe furioase.

De multă larmă, cei doi bărbaţi se rupseră din cerc, intrară în colibă, îşi luară şerparele şi, venind, ţinându-le cu deschizătura în jos, le băteau cu palma şi le scuturau.

— Eu am furat băncuţa, mă?

— Eu am furat-o?

Şi amândoi îşi scuturau şerparele în faţa păgubaşului.

Cele trei femei năvăliră şi ele în colibă, îşi înfăşurară zdrenţele şi le scuturară şi ele în faţa omului.

— Eu am furat băncuţa?

— Ori eu?

— Sau eu că ţi-s nevastă? Cum te-ai putut prosti aşa? Ai pierdut băncuţa cine ştie pe unde şi acum ţi s-a răscolit veninul. Haideţi să mănâncăm, că se răceşte zeama!

Dar, înverşunaţi cum erau cu toţii şi de învinuirea mincinoasă şi de foamea care le chiorăia în măruntaie, nici unul nu se puse să mănânce, ci strigau şi lărmuiau, şi începu fiecare din cei trei bărbaţi să-şi pălmuiască băieţii mai mărişori, să-i întrebe unde au ascuns băncuţa. Copiii urlau şi se jurau urât că n-au văzut nici o băncuţă.

Acum intrară în colibă şi bărbaţii şi femeile şi începură să scuture şi să caute peste tot. Mai căutară o dată şi femeile prin cele trei şerpare. Nu era nici o băncuţă, nici un ban de aramă, nici un fel de ban, ci numai rămăşiţe de tutun de pipă.

Cu încetul larma începu a se potoli, şi oamenii, tăcuţi şi încruntaţi, se aşezară la mâncare. Copiii se grăbiră mai întâi cu lingurile — cei mai mărişori, cei mici scânceau până ajungeau femeile să le dea şi lor de mâncare.

Numai Dinu şedea cu lingura în mână şi nu mânca. De la o vreme mamă-sa băgă de seamă.

— Mănâncă, Dinule, ce mai aştepţi? îl îndemnă ea.

— Mănâncă, mă, îi strigă şi tatăl său, păgubaşul.

Dar copilul rămânea cu gura strânsă, cu lingura goală în mână.

— Mănâncă, mă, nu vezi că se isprăveşte din blid? îi spuse cu ciudă mamă-sa, după ce blidul fu umplut din nou cu ciorbă acrişoară de salată, şi-i dădu şi un pumn în spate.

Dar Dinu nu se mişcă.

— Se vede că nu-i place zeama, tu, vecină, nu-l mai şi bate, zise una dintre femei.

— Ba-i place, arză-l focul, dar azi nu ştiu ce are, zise mama lui Dinu furioasă.

Şi, fără să mai zică o vorbă, îşi umplu lingura de lemn cu ciorbă şi i-o turnă cu putere în gura lui Dinu, abia descleştându-i dinţii.

Copilul începu să tuşească tare, să se înece şi, deodată cu tusea, îi sări din gură băncuţa de argint şi căzu drept în blidul cu zeamă.

— Uite băncuţa! strigară vreo trei glasuri.

— Unde-i? întrebară alţii.

— A căzut în blid!

Toţi se plecară asupra blidului plin de ciorbă şi femeile începură să caute cu lingura. O simţeau, dar nu o puteau prinde şi scoate. Goliră ciorba în oală şi pe fundul blidului văzură cu toţii banul alb de argint subţire, lustruit de mult umblat prin mâinile şi pungile oamenilor.

— Iote, mă, băncuţa! strigă vesel păgubaşul.

Dinu însă plângea cu gura strâmbă, cu ochii ţintă la băncuţă, în vreme ce feţele tuturor înfloriră de zâmbete.

— Văzut-ai hoţul? Iată cine ţi-a furat băncuţa şi ne-ai făcut să ne jurăm pe cele sfinte! zise un bărbat.

— Acum apucă-te şi-l bate, să nu fure mai mult! zise zâmbind celălalt.

Păgubaşul îşi luă banul de argint şi se uită la el pe toate feţele.

În curând secerătorii se trântiră pe-o latură şi se culcară de amiază, iar copiii intrară în umbra colibei, unde aţipiră şi ei pe rând. Dinu în urma tuturor. Şi în somn îl mai cutremurau suspine la răstimpuri depărtate.

*

După odihna amiezii secerătorii intrară iar în toate lanurile şi secerile vâjâiau în peretele des de holdă. Pe la mijlocul

după-amiezii, când începu să se răcorească, în unele lanuri muncitorii se opriră câteva minute să îmbuce de ojină, apoi pretutindenea bărbaţii şi flăcăuandrii începură să lege snopii, să-i adune şi să-i clădească în cruci.

Tot mai multe şire drepte se înălţau în miriştile proaspete, dând o înfăţişare nouă lanurilor, ca nişte paznici înlănţuiţi, ridicaţi din pământ. Şi copiii cărau, târau după ei snopii, la şirurile ce se înălţau.

Cu cât creştea răcoarea, se porneau cântecele fetelor din tot mai multe lanuri. Femei cu desagii ori traista pe umăr, cu coşurile pline cu oale goale în mână, porneau acum spre sat, să pregătească cina. Bine de cele care aveau vro bătrână acasă şi puteau secera şi ele pe răcoare până se însera, când se întorceau cu ceilalţi la cina gata.

Din când în când se înălţa din lanuri cântecul cununii, a celor ce au isprăvit de secerat şi ieşeau în drum cu cununa de spice în trei braţe, grăbindu-se veseli şi plini de glume spre sat.

Văzduhul, după apusul soarelui, se cobora mereu, iar deasupra lui începeau să licărească stele mici, ca nişte ţinte de argint.

Deasupra satului se înălţau tot mai des suluri de fum şi de pe uliţe se simţea aroma fierturilor de pe vetrele din tindă. Satul răsuna de cântecele cununii şi ţipete speriate şi vesele se ridicau în văzduh când cei care purtau cununa erau întâmpinaţi cu vedre de apă din care erau botezaţi.

Cei rămaşi în lanuri să secere şi noaptea se culcau după cină până răsărea luna. Unii adormeau îndată frânţi de osteneală. Dar fetele şi feciorii stăteau de poveste şi se ţineau de hârjoane, până se trezeau cântând.

Cum sorbea văzduhul cântecele tinere! Şi cum scăpărau în înălţimi stelele — o puzderie până se arăta luna. Atunci cele din jurul ei, şi până departe, nu se mai vedeau.

Mireasma grâului copt, a grăuntelui şi a paiului, creştea tot mai pătrunzătoare, mai grea, mai plină ca peste zi în zăpuşeala soarelui.

Ca un nou roi de stele nevăzute se înălţa în văzduh de pretutindeni cântecul greierilor. Din fâneţe pătrundea uneori până aici glasul aspru al cristeilor.

*

Cele trei familii de ţigani care secerau cu "ruptul" îşi făcură şi cina în mirişte, şi acum, după ce nu mai rămăsese în pipele de lut ars, roşu, ale bărbaţilor, decât numai scrumul, se culcară şi ei. În coliba improvizată se culcară, ca de obicei, numai copiii. Dormea acum şi hoţul, fără să mai suspine. Bărbaţii şi femeile, rupţi de oboseală, dormeau cu gura căscată, sforăind cu înecăciuni.

Noaptea e călduţă. Nici o boare nu adie din vro parte, ci răcoarea coboară mângâietoare din văzduh, din înălţime.

În curând începe a se înălţa la răsărit şi nu peste mult se iveşte luna curioasă să vadă ce mai face lumea asta.

Dar curiozitatea îi trece repede: vremea cât a privit înceţoşată. Acum pluteşte rece şi nepăsătoare şi se tot înalţă pe bolta cerului, tot mai străvezie. Muncitorii se deşteptau cu greu, căscând, să se vadă fălcile, trosnindu-şi braţele înţepenite. Cum ar mai fi dormit! Lanurile în care se seceră şi noaptea au început apoi să răsune. Acum se auzea vâjâitul fiecărei seceri. Oamenii lucrau tăcuţi, plini încă de somn şi oboseală. În locul lor vorbea şuierul secerilor. Secerau şi noaptea oamenii cei mai necăjiţi şi nu holdele lor de grâu, căci nu aveau, ci lucrau cu "ruptul" de la cei mai avuţi, şi voiau să isprăvească repede, să mai poată lua şi de la alţii, pentru ca la sfârşitul secerişului să poată îmblăti şi ei câţiva snopi, să aibă pâine pentru sărbători.

MOŞ IONIŢĂ

Satul se prelungeşte cu uliţa lungă până la poalele dealurilor împădurite, în fundul cărora se ridică în cer culmile munţilor. Uliţa lungă urcă uşor pe marginea râuleţului de munte ce-şi frământă necurmat, în bolovanii lucii de pe fund, apa rece, cristalină, tare. Când se frânge în bolovanii ascuţiţi se sfarmă, ca de sticlă.

De pe Cetăţuie — un deal înalt, rotund, îmbrăcat în tufişuri de mesteacăn, cu urme de ziduri dărâmate — uliţa asta se vede pornind din vatra satului, ca un braţ prea lung din trup, nepotrivit cu celelalte uliţi şi hudiţe. E o stradă întărită, pietruită cu bolovănaşi din râu, cu case tot de piatră, acoperite cu ţiglă; de pe Cetăţuie poţi număra fiecare clădire, aşa e de înalt dealul acela, întărit odată, deasupra unei strâmtori uşor de apărat.

Şuviţa de apă, ce coboară din izvoarele din munţi, nu seacă niciodată şi, îndată ce scapă primăvara de învelişul de gheaţă, nu mai ştie alta decât să cânte ziua-noaptea. N-are nici un nume decât "Râul" şi nu e decât un braţ mai slab al unei ape mai mari, care apucă din munţi pe alt povârniş şi duce trunchi de brazi în spate.

Râul de pe uliţa lungă, cât e de mic, nu seacă niciodată şi din el se adapă vieţuitoarele satului şi mulţi dintre locuitori, deşi în sat sunt şi fântâni.

În albia râului sunt pietre mari şi chiar pietroaie. Când coboară în vatra satului, de unde începe uliţa lungă, este un teren larg, semănat cu pietre mari, unele rotunde, altele ca nişte bucăţi de stânci, prinse, înţepenite în pietriş şi nisip, unele de mult au prins muşchiul pe ele — altele mai de curând.

Când ajunge râul aici, apele se pierd, sunt supte în turiştea asta de pietriş şi nu mai iese la iveală până departe, când se adună iarăşi în albia râului.

Ce apă mică! Cum a putut să care aşa pietroaie?

Mic de obicei, dar când se topesc zăpezile din munţi la repezeală, sau când se descarcă vara ploi mari, îndelungate, ori când se rupe cerul, râul vine cu ape mari, învolburate, aleargă ca un balaur cu valuri tari, cu creastă de spumă aspră în spinare, iar întunericul lui clocote şi bubuie, de pare că fierb cazanele iadului. Atunci aduce pietroaiele cele mari, pe care le poartă şi le izbeşte ca pe nişte jucării, fierbe şi sare peste piedici şi împroaşcă cu stropi până departe.

Pe terenul plin de pietriş şi de pietroaie, de unde începe uliţa lungă, creşte troscoţel gras şi e plin de gâşte albe ca neaua şi de paznicii lor, copii între cinci şi şapte ani. Gâştele rup lacome cu ciocurile aspre firele de troscoţel, tot smâcind din capul mic, cu ochi de mărgea, şi se împrăştie până unde se înfiripă iarăşi râul, sau în sus, până nu s-a pierdut încă în pietriş. Beau mai mult din trecere de vreme, înălţându-şi grumajii lungi, încordaţi, intră în apă, se ciupăie de două-trei ori, dându-şi grumajii pe spate, ies apoi şi pasc din nou, după ce au vorbit puţin una cu alta, tot lungindu-şi gâturile, gâgâind potolit.

Când pornesc pe râu în sus, copiii nu le au grija, dar când se duc la râu unde se iveşte din nou din pietriş, pleacă doi-trei să le întoarcă, să nu se piardă prin sat.

Peste drum de terenul cu bolovani, la începutul uliţei lungi, este o casă veche de piatră, cu doi vişini mari în curte şi cu doi bolovani mari rotunzi la portiţă, care ţin loc de laviţă.

Pe portiţa aceea, cât ce dau căldurile verii, iese în fiecare zi un moşuleţ adus puţin de spate, cu părul alb, lung până pe umeri, cu o pălărie veche, fără culoare anumită, cu boruri largi, pleoştite, încins peste cămaşa aspră de pânză cu un şerpar lat, încălţat cu opinci, bine strânse cu nojiţe pe picior, cu fluierele înfăşurate cu curele negre, de două palme, în mână cu o biciuşcă.

El iese din curte, ţine deschisă portiţa şi începe a chema:

— Ţuguli-ţuguli; ţugu-ţugu!

Şi îndată năvălesc din curte vreo opt purceluşi — să tot fie de două luni, li se cunoaşte încă pe păr învârstatul de la naştere — şi aleargă, adulmecând din năsucurile fragede la troscoţel şi încep să rupă pe întrecute.

Bătrânul închide portiţa şi, cu o cârje lucie în mână, merge agale la pietroiul cel mai mare şi şade. Piatra e fierbinte, dar omului îi place, şi priveşte împrejur cu ochii lui albaştri împăienjeniţi.

Obrajii lui sunt roşii, fără zbârcituri, şi mustaţa albă-colie e lăsată pe oală. El cască straşnic şi nu mai are ce arăta în gură: e pustiu.

După o vreme îşi scoate pipa mică, afumată, din şerpar, ca şi băşica cu tutun, o umple, scapără din amnar şi cremene, aprinde iasca şi-i dă foc tutunului. Apoi îşi pune pe-ndelete toate sculele iar în şerpar şi, rezemat de cârja lucie, începe să colbăiască.

Nouraşi, pâlcuri mici de fum vineţiu, i se înalţă deasupra capului, să se mistuie grabnic în văzduh.

Nu s-a aşezat bine pe pietroiul lui şi copiii încep să-i sară înainte.

— Moş Ioniţă!

— Ai venit şi dumneata, moş Ioniţă?

— Da' ţi-s flămânzi purceii, moş Ioniţă, uite-i cum înfulecă.

— Flămânzi, vezi bine! Gâştele voastre nu-s flămânde dimineaţa?

— Da' acum nu-i mai dimineaţă, moş Ioniţă!

— Nu va fi! Pentru că-i soarele sus? Vara răsare soarele devreme.

— Ai scos azi târziu purceii, moş Ioniţă!

— Bine că v-aţi scos voi gâştele devreme. Vom vedea care se vor sătura mai curând!

— Păi gâştele rup numai câte-un fir.

— Da' nici guşa nu li-e mare.

— Purceii n-au guşe, moş Ioniţă?

— Măi, că prost te-a mai făcut maică-ta! Cum să aibă, că doar nu-s păsări!

— Bunica zicea că nu-i pasăre ca porcu' şi buruiană ca curechiul.

— Asta-i zicală să arate cât îs de bune verzele cu carne de porc.

Copiii mai sgăură ce sgăură în jurul moşneagului, apoi îşi văd de gâşte şi de jocurile lor. Caută pietricele mici, albe, rotunde, şi se joacă "de-a bencile". Iau în palmă douăsprezece pietricele, le aruncă sus, le prind pe care pot pe dosul mâinii, pe acestea le saltă din nou cu dosul şi le prind în palmă. Care reuşeşte să prindă mai repede toate pietricelele, câştigă jocul şi nu mai are grijă de gâşte: trăbă să le grijească cel care a pierdut.

Moş Ioniţă rămâne singur şi când nu mai vede purceluşii în apropiere începe să-i cheme:

— Ţuguli-ţuguli! ţugu-ţugu!

Şobolanii îi cunosc glasul şi vin repede în jurul lui. Bătrânul le aruncă bucăţele de mămăligă, pe care le poartă în sânul cămăşii de pânză aspră, şi purceii se reped şi macină repede din fălcile crude. Când nu le mai aruncă şi se încredinţează că nu le mai dă, încep iar să reteze troscoţelul.

Dar şi dacă n-ar avea ce să le dea şi nu i-ar chema când se împrăştie, n-ar fi nici un rău; copiii sunt cu ochii în patru şi după purcei, nu numai după gâştele lor. Moş Ioniţă ştie şi, după ce-şi isprăveşte bucăţelele de mămăligă rece, nici nu-i mai cheamă.

Stă pe pietroiul rotund, prăjindu-se la soare, rezemat cu amândouă mâinile în cârja lui de corn, şi prin minte îi trec multe. Icoane, frânturi, amintiri spălăcite din viaţa lui.

...Iată, cum priveşte la pietrele din jurul lui, îşi aduce aminte că pe când era el de vreo zece ani a venit într-o vară râul aşa de mare şi de furios, bătând din valuri şi din bolovani, încât a luat o poiată din vecini, cu un viţel, a descheiat-o într-o clipă, împrăştiindu-i şi alungându-i bârnele, iar viţeluşul abia a apucat să zbiere o dată şi a fost înghiţit de valuri. Atunci a intrat potopul şi la ei în curte şi le-a dus gardul, poarta şi portiţa, cât au rămas ca în câmp. Ce se mai tânguia mamă-sa, dar tată-său i-a dat o palmă: "Ce te mai boceşti, tu? Nu-i moarte de om! Vom face alt gard şi altă poartă".

Aşa era tată-său: om tare! Nu-i păsa de oameni, nu-i păsa de lume şi nu îngenunchea în faţa nenorocirilor. Copil, fecioraş-fecior şi om mare apoi se uita la el ca la un sfânt. Chiar când el, Ioniţă — luându-se după datina satului — după ce se eliberase din armată, furase o fată şi o adusese în casa asta de zid. Ce bătaie i-a mai tras tată-său, soră cu moartea, ruşinând fata şi trimiţând-o la părinţii ei. Îşi aduce şi acum aminte de înfruntarea tatălui său, după ce i-a trecut mânia: "Măi, Ioniţă, să ţii minte că între oameni de omenie nu sentâmplă furturi nici de dobitoace, dar încă de fete! Dacă-ţi place fata, i-om trimite peţitori după lege!"

Şi aşa a făcut şi a ieşit lucru bun. Câţi ani să fie de când a murit? El, Ioniţă, era de patruzeci. Vor fi vro treizeci! Cum mai trec anii ăştia, Doamne sfinte!

Bună femeie a fost şi maică-sa, săraca! Parcă o vede şi acum în postul Crăciunului şi al Paştilor cum le dădea copiilor pe ascuns, să nu vadă bunica, o crestătură de slănină sau un bruş de brânză şi cum îi învăluia în poalele ei când răcnea uneori tatăl lor la dânşii, poruncindu-le să nu mai facă larmă.

Da, da! Milostivă femeie, nu ca bunica, aspră şi neîndurată, care ar fi voit să postească şi să ajuneze toată viaţa...

...Hei! Bună a fost şi nevasta lui, fata pe care o furase.

Din ea, din fiinţa ei, se strecurase şi în el o dulceaţă care, iată, nu l-a mai părăsit nici acum la bătrâneţe. E de-ajuns să-şi aducă aminte de ea, pentru a simţi picurul acela de miere! Drept e şi aceea că pe Ana lui nu o vedea cu amintirea ca pe o umbră, ca pe tatăl său, pe mamă-sa sau pe bunica, ci vie şi caldă, numai cât nu-i vorbea. Şi totdeauna după dulceaţa amintirii, urma o strângere de inimă şi un oftat uşor scăpa din pieptul lui moş Ioniţă.

Luat de amintiri i se stingea şi pipa, i se împrăştiau şi purceii şi, uneori, potopit de căldură, nici nu mai ştia pe ce lume se află.

— Moş Ioniţă, io ţi-am întors purceii!

— Ha!

— Io i-am întors că au fugit prin sat la vale.

— Şi io i-am ajutat, sărea cu gura alt copil.

— El numai când veneam cu ei pe uliţă în sus, stăruia cel dintâi.

Bătrânul se dumerea târziu de ce este vorba.

— Brav copil! Da' v-aţi scăldat voi azi?

— Scăldat de două ori, moş Ioniţă.

— Şi-i caldă apa?

— Nu, e cam rece. Nu poţi sta mult.

— Aşa-i apa de munte, proaspătă mereu.

— Da' a Boarului m-a corlit, moş Ioniţă.

— Să-l fi corlit şi tu!

— Da' el e mai mare şi mai tare.

— Când vei creşte să te răzbuni, să-l ţii sub apă până zvâcneşte ca peştele strâns în mână. A Boarului e un copil prăpădit, ştiu eu.

Pe râu în sus, nu departe de prundişul în care se pierdeau şi pe care păşteau gâştele şi purceii, era o bulboană adâncă până la genunchi şi destul de largă să încapă trei-patru copii deodată. Cum era la umbra unei sălcii, apa nu se încălzea

niciodată prea tare şi copiii ieşeau în grabă vineţi şi zgribuliţi din ea.

Se apropia amiaza şi căldura era tot mai mare.

— Dumitale nu ţi-i cald, moş Ioniţă?

— Ba mi-i cald.

— De ce nu te scalzi şi dumneata? Îţi grijim noi purceii.

— Nu mă scald, că-s prea bătrân şi mi-e frică să nu întineresc.

Copiii îl privesc miraţi.

— M-am scăldat şi eu la vremea mea, măi copii. Când eram ca voi. Bulboana asta era şi atunci. Ehei! Era, cum să nu fie!

Da, îşi aduce aminte multe întâmplări cu bulboana. Pe Florica o vede ca-ntr-o negură, pe nevasta lui ca într-o oglindă. Oare unde va fi ea acum şi ce va face? Poate va întâlni-o în curând...

— Moş Ioniţă, mai rămâi cu purceii, că io plec cu gâştele.

— Da' ţi-s sătule?

— Sătule, că nu mai mănâncă şi se tot duc pe rând la vale.

— Toţi mergeţi?

— Mergem că-i amiază şi ni-e foame.

Moşneagul răstoarnă capul şi se uită la soare.

— Încă nu-i chiar amiază, mai puteţi sta.

— Am mai rămâne să-ţi grijim purceii, numai să ne spui şi azi o poveste, zice altul. Copiii s-au adunat cu toţii în jurul lui.

Moş Ioniţă se uită în jur şi vede că purceii ronţăie încă veseli la troscoţel.

— Ce pustie de poveste să vă mai spun? Parcă eu le ştiu pe toate?

— Mai ştii dumneata destule, se amestecă al treilea în vorbă.

— Haida să vă spun, dar asta nu-i poveste. Ştiţi voi Cetăţuia?

— Cum să nu o ştim, moş Ioniţă, sar toţi cu gura, că doar în toată ziua o vedem. Şi de-aici se vede.

— Voi vedeţi dealul rotund şi împădurit. Dar Cetăţuia?

Copiii se uită unul la altul.

— N-aţi văzut-o?

Copiii clatină muţi din cap.

— Nici nu se vede, numai dacă te urci în vârful dealului. Şi nici atunci nu mai vezi decât nişte ziduri dărâmate şi pietroaie rostogolite. Cetăţuia acum nu mai este, dar a fost pe vremuri, şi măgurii aceleia i-a rămas numele de Cetăţuia. Dar ştiţi voi ce e o cetate?

Copiii se uită iar unii la alţii şi câţiva clatină din cap că nu.

— Cetăţuia îi zice la o cetate mai mică. Iar cetate este un loc pe înălţimi, întărit jur-împrejur cu ziduri groase şi înalte. Acolo se adunau locuitorii unui sat când veneau să-i robească păgânii şi se apărau până-i biruiau pe sălbatici, rostogolind peste ei pietre mari din cetăţuie. Ei, care-mi întoarce o dată purceii?

Moşul văzuse că i se răzleţiseră godinile. Alergară cu toţii şi se întoarseră în grabă.

— Da', măi copii, cetăţuia de la noi nu a fost făcută de oameni, ci de uriaşii care au trăit odată pe lume. Aţi auzit voi de uriaşi?

Unii auziseră, alţii nu.

— Cetăţuia de la noi, spun bătrânii, cum au auzit şi ei, a fost zidită de o pereche de uriaşi care aveau o singură fată. Într-o zi a ieşit la plimbare fata, pe-aici pe la poalele Cetăţuiei, pe unde e satul nostru acum. A aflat un plugar care ara cu patru boi, cu un pogănici alături. Fata s-a minunat, s-a tot uitat la ei, apoi a luat în poală plugul, boii, pe plugar şi pe pogănici, s-a dus cu ei în cetăţuie şi i-a vărsat din şorţ înaintea tatălui său.

— Uite, tată, ce furnici am găsit eu!

Uriaşul a clătit din cap.

— Nu-s furnici, fată, ci sunt oameni. Ia-i în poală şi du-i de unde i-ai adus. Cât îi vezi de mici vor trăi mai mult decât noi şi vor stăpâni pământul.

Fata i-a ridicat în poală şi i-a dus la arătură. Şi numaidecât omul a pus plugul în brazda de unde a lăsat-o, iar pogăniciul a început să mâie boii: "Hăis, Rujan! Cea, Păun!"

— Şi nu le-a fost frică, moş Ioniţă?

— Nu, că românii nu erau fricoşi, nici copiii!

În vreme ce copiii se întoarseră cu capul spre Cetăţuie, moş Ioniţă se ridică în silă de pe piatra lui şi începu să cheme:

— Ţuguli-ţuguli! ţâgă, ţâgă!

Purceluşii se adunară şi porniră după bătrân. Ştiau că le dă acum lătură.

— Puteţi merge acum şi voi cu gâştele. E crucea amiezii, zise el.

LA FÂN

Într-o săptămână iarba din toate luncile a fost răsturnată în brazde groase. Oamenii se grăbiseră să usuce fânul pe secetă, să-i rămână întreaga mireasmă si să-l clădească în căpiţe fără să-l picure decât roua nopţilor, — chiar dacă nu-l vor putea căra acasă să-l clădească în clăi mari, până ţinea seninul. Să-i rămână nu numai aroma îmbătătoare, ci şi culoarea de-un verde palid, care se trecea cu totul, se spăla, când brazdele erau bătute zile întregi de ploi, sau când căpiţele trebuiau mereu împrăştiate şi uscate din nou. Atunci când fânul căpăta o culoare roşcată, şi de multul întins şi scuturat, florile se scuturau şi rămâneau mai mult cotoare, ogrinji, decât fân, şi vitele îl mâncau în silă.

Iar anul ăsta era nădejde să usuce şi să adune fânul pe

vreme bună. Nu-i vorbă că şi oamenii se hărniciseră foc şi satul întreg ieşise în lunci. Numai babele şi moşnegii hodorogiţi rău, care nu mai prea ştiau cum îi cheamă, rămaseră să păzească acasă, să dea buruieni purceilor şi viţeilor şi flămânzilor de copii mai mărunţei care se tăvăleau în jocuri până începea să le cânte broaştele în pântece.

Sugacii erau toţi în lunci. O furcă de fân într-o ţepuşe le ţinea destul umbră. Unii erau înfăşaţi până la grumaji, numai capul rotund, în căiţă, li se vedea, cu pleoapele închise, cu obrajii albi, fragezi, să-i tai cu un fir de păr. Alţii aveau crinişorii mânuţelor slobode, şi tot umblau cu ele să prindă parcă fire nevăzute din aer.

De la o vreme se pornea, când ici când colo, orăcăitul repezit al celor ce se deşteptau flămânzi, sau care flămânzeau ori se osteneau tot prinzând cu pălmuţele aerul.

Femei tinere aruncau greblele şi se grăbeau să-i împace pe cei răzvrătiţi.

Lucrul la fân, pe întinsul luncilor, era de multe feluri. Într-o delniţă întorceau brazdele groase pe partea cealaltă, punând în bătaia soarelui iarba încă verde, care mirosea a suc sălbatic. Furcile uşoare de lemn lunecau cu îndemânare pe sub brazde şi unii copilandri şi copii se opinteau uneori, unde erau brazdele mai groase. Bărbaţii, chiar femeile, numai se jucau cu întorsul lor.

Într-altă delniţă răscoleau cu furcile sau cu greblele brazdele întoarse înainte cu o zi, şi fânul se scămoşa, să-l poată pătrunde cât mai tare căldura, şi rămânea aşa răscolit până după-amiază când se aduna şi se clădea în căpiţe.

În alte părţi răscoleau fânul împrăştiat din căpiţele mici, făcute de cu seară, să nu-l atingă nici roua. Încă nu era de tot uscat.

În alte delniţe începură să clădească căpiţe mari, încă înainte de amiază fiind fânul deplin uscat.

Nu era copil, ieşit cu satul în luncă, să poată ţinea o furcă

în mână şi să nu-şi arate hărnicia. Părinţii s-au îngrijit să aibă fiecare câte o furcă de lemn pe măsura lor: nouă şi uşoară. Lucrau cu toată hotărârea, cu ochii mereu la cei mari, să vadă dacă le iau în seamă râvna, şi unde nu puteau răsturna brazda, o lăsau şi înaintau în rând cu ceilalţi lucrători, iar vrunul care venea după ei răsturna fânul sau îl răscolea, să dreagă greşul, icul rămas nelucrat, părând că nu bagă de seamă nimic.

În vreme ce oamenii mari, femeile şi chiar fecioraşii treceau cu furcile prin fân cu nepăsare, copiii suflau şi asudau, dar nu ieşeau din rând.

— Ţi-e cald, mă Ionică?

— Cald.

— Vezi şi ieşi din rând şi mai hodineşte.

— Mi-e cald, dar nu-s ostenit!

— N-ai flămânzit?

— Nu! Da' ce? E amiază?

— La fân nu este amiază, ci când i foame omului şi când se isprăveşte un rând de lucru. Acum, după ce isprăvim cu răscolitul, vom aştepta să se usuce bine. Poţi mânca dacă ţi-e foame.

— Nu mi-e foame! Las' să isprăvim întâi cu răscolitul.

Vro câţiva mai mici, care n-au furci ca furcile, ci nişte lăstăraşe cu două braţe, uşoare ca pentru ei, se tot amestecă printre lucrători şi se silesc şi ei să răscolească unde lucrează alţii.

— Ce mai furcă frumoasă ai, măi Pătruţ!

— Mi-a făcut-o tata dintr-o salcie.

— Bună furcă! Şi coarnele i-s ascuţite.

Copilul se uită la furcă, parcă acum o vede întâia oară.

— Ascuţită, da, şi uite cum intră în fân, răspunde copilul şi se repede cu mica lui unealtă neputincioasă. Unele au coarnele prea subţiri, se mai rupe câte unul, şi atunci voinicul strâmbă gura şi începe să trâmbiţeze.

Dar prin mijlocul luncilor curge un pârâu care nu seacă decât în secetă mare şi, repede, unul dintre muncitori îi taie o nouă furcă din sălciile ce cresc de-a lungul pârâului, şi-l împacă pe cel deznădăjduit, care se avântă din nou la treabă, şi mai înverşunat.

Prin delniţele unde încep să se clădească căpiţele încă înainte de amiază, fânul îl cară numai bărbaţii, iar femeile greblează. Greblează şi copiii, cu unelte mai mici, cele mai multe nouă, şi se bucură cât de uşor lunecă colţii de lemn prin tunsura regulată, rasă până la pământ, semn că s-a cosit bine anul acesta şi au fost meşteri buni cosaşii. Alţii se reped uneori la furcă, aruncând grebla şi duc şi ei fân în căpiţă. Prind în coarne câte o pală de fân, o ridică deasupra capului şi le pare că duc o căpiţă întreagă.

După-amiază munca asta se înfiripă de-a rândul prin lunci. În multe delniţe e fânul uscat de tot şi oamenii croiesc căpiţele, tot cărând în furci de lemn cu coarne lungi mătăhale mari de fân, pe care uneori abia le ridică de la pământ deasupra capului, şi din care radiază valuri de căldură, înfierbântate cum au fost de văpaia soarelui.

Nu se desprinde numai căldura din fânul purtat în furci, ci şi mireasma florilor uscate, şi muncitorii când ajung la căpiţe se simt oleacă ameţiţi şi li se pare că au intrat cu capul în răcoare, după ce au aruncat uriaşa căciulă pe căpiţă.

Femeile greblează cu repeziciune şi tot adună noi valuri de fân, ca nişte troiene, în care îşi implântă furcile cărătorii la căpiţe.

Ele-s în straie curate ca de sărbătoare, vorbesc tare, strigă una de la alta, şi de la o vreme, când începe a se răcori, câte una porneşte un cântec, şi uneori i se alătură şi altele.

Bărbaţii, feciorii, copilandrii parcă lucrează şi mai crâncen în aroma cântecelor şi multora li s-a umezit cămaşa în spate, pe care s-au lipit flori de fân.

— Asta-i Anica Surdului, zice vrun bărbat de la cine ştie a câta delniţă de la cântăreaţă.

— Are un glas să te scoale din morţi.

— Şi e şi frimoasă şi harnică.

— Mama Anicăi a fost şi ea o cântăreaţă vestită.

— Cântă ea şi Anica Surdului, dar s-o auziţi, când va începe, pe Sora Dinului!

— E la fân şi ea?

— Ei au isprăvit ieri, dar azi ajută mătuşă-si. Poate fi a şasea delniţă de la noi.

— Păi da, Sora n-are pereche în nouă sate. În vara trecută au trecut prin sat vro trei domni, care umblau după poveşti şi cântece, şi abia a scăpat fata de ei, nici una nici două s-o ducă cu ei la oraş, s-o audă şi domnii cei mari.

— Am auzit şi eu. Dar ce domni vor mai fi şi ăia care umblă vara prin sate după poveşti?

— Păi vor fi oameni care n-au nici o treabă, nişte îmbuibaţi care nu mai ştiu cum să-şi treacă vremea.

— Ba ăştia mâncau din traistă pită cu slănină şi cu ceapă, ca orice drumeţ.

Oamenii vorbeau ducând mereu în furci mari încărcături de fân, de sub care nu li se mai vedeau decât picioarele. Vorbeau după ce aruncau fânul pe căpiţe.

Pe multe căpiţe se vedea câte un copil care se urca aici să "îndese" fânul, dar mai cu seamă pentru plăcerea lui de a se vedea sus şi de a se urca tot mai sus o dată cu creşterea căpiţei. Pe căpiţele din luncile mai depărtate, copiilor cufundaţi în fân nu li se vedeau decât pălăriuţele rotunde, negre ca nişte ciori.

Când muncitorii începeau să facă vârful căpiţei, îi coborau întinzându-le furca de lemn de care să se prindă.

Jos, li se părea celor care au făcut mai întâi slujba asta că s-au coborât din cer şi o vreme rămâneau ameţiţi.

Erau în lunci, veniţi cu satul, şi copii prea curajoşi, care vroiau să-i suie şi pe ei pe căpiţe, deşi erau prea mici pentru treaba asta.

Câte unul cât ce ajungea sus şi se cufunda în fân, începea să urle, cât trebuia coborât în grabă; alţii însă, deşi ameţeau la aşa înălţimi, strângeau încruntaţi din dinţi şi nu se făceau de ruşine.

Hei! ce mai umbră aruncau căpiţele gata greblate şi netezite ca de sărbătoare, ca fetele când merg la joc — colo, după ojină, când soarele începea să coboare spre asfinţit! Acum era lumea sugacilor, care, sătui, dormeau buştean în umbra plină de mireasma fânului nou!

Erau unii ţărani meşteri mari în clăditul căpiţelor. Le croiau cu temei, le aşezau cu grijă palele de fân şi le băteau bine cu furcile, le înălţau pe-o fărmă în toată circumferinţa, le subţiau cu meşteşug, nemailăsând pe alţii să pună fân, ci numai ei. De sub mâna lor vârfurile ieşeau îndulcite cu măsură, tot mai subţiri, până nu mai încăpea deasupra decât fân cât să-şi facă cioara cuibul.

Tot atât de zveltă era şi umbra lor pe cositura ţepoasă.

Altele erau croite rău, groase, prea pieptoase, cu vârful pus prea repede, unde se nimereau mâini mai neîndemânatice sau cu mai puţină experienţă. Peste cele clădite cu meşteşug putea să plouă cât de bine, nu răzbătea apa, fugea pe fire în jos; în cele făcute rău sau de mântuială, apa intra şi fânul trebuia uscat din nou. Dar cele mai multe erau bine clădite.

Umbrele lor creşteau mereu cu cât cobora soarele.

Lucrătorii se grăbeau să strângă fânul până nu se umezea de roua ce cădea din belşug, îndată ce începea să se răcorească.

Pe cel ce nu era uscat de tot îl grămădeau la repezeală în căpiţe mici, abia înfiripate, şi aici se îmbulzeau copiii care — dacă li se rupeau furcile firave — duceau fânul cu braţele, înverşunaţi de-o hărnicie mare.

Glumele zburau de la o delniţă la alta.

— Uite, mă, căpiţă făcută de Nicodim! Ce borţoasă şi negreblată.

— Borţoasă, că e gata să nască una! Nu vezi cum s-a lăsat într-o parte?

— Caută nişte proptele, Nicodime, şi o reazemă!

— Da' căpiţele făcute de Ionu' Mărgineanului? Îs mai strâmbe ca el.

— Te poţi ascunde în gropile ce le-au rămas în coaste.

— Bine că-s mai frumoase ale tale! Ia te uită că una ţi s-a şi răsturnat!

Bărbaţii lucrează până târziu. Femeile au plecat de mult acasă. Nu numai cele cu copii sugaci, ci toate, să pregătească cina pe când vor sosi muncitorii. Copiii s-au luat şi ei după mame. Îi dor picioarele şi abia apucă să ajungă acasă...

Acum pleacă şi bărbaţii cu furcile în spate, veseli şi uşori, ca după o muncă ce a fost pentru ei numai floare la ureche.

În lunci rămân căpiţele tăcute, tainice, care nu mai au umbră. Căci înserarea întinde vălul ei uşor, uniform, peste lunci şi peste lumea întreagă.

Numai mireasma fânului mai stăruie în aer deasupra luncilor şi, dusă de boare, până departe peste câmp.

În liniştea ce creşte mereu nu se mai aude nici o larmă, nici un strigăt, nici un răget de vită; toate au coborât către sat.

Deasupra luncilor se împânzeşte numai cri-criul necurmat al greierilor şi aroma fânului nou.

TÂLHARUL

E pe la mijlocul lui iunie. De-o săptămână s-a întemeiat seninătate adâncă şi cerul s-a înălţat sus de tot, şi-a ridicat parcă marginile şi de pe umerii dealurilor mari dimprejurul satului, pe care se reazemă de obicei.

Văzduhul e limpede ca lacrima. În înălţimi ameţitoare plutesc, în cercuri mari, trei cruciuliţe negre. Uneori abia se mai zăresc. Se alungă? Se joacă? Sorbite de seninătate, ca de-o apă subţire, nu pot coborî mai jos?

În sat, în curtea lui Ilie Rău, cloncăne trei cloşti cu pui de deosebite mărimi. Cei mai tineri sunt nimai nişte boţuri de pufuşor auriu şi fug mărunţel pe nişte beţişoare de chibrit. Rândul al doilea de pui e în creşterea penelor, cum sunt mai urâţei, cu aripioarele şi cozile pline de cotoare. Cei mai mari pot zbura la un pas, când îi cheamă cloşca pe negândite şi cu grabă mare.

Cei îmbrăcaţi numai în pufuşor piuie mereu şi cloşca păşeşte cu grijă să nu-i calce. Sunt tot în preajma ei şi când îi cheamă ridică miraţi capul şi se uită în ciocul ei. Dar cei care au fost mai aproape i-au şi luat din cioc bunătatea.

Rândul al doilea, cărora le cresc acum penele, nu au astâmpăr nici o clipă şi cloşca e silită să alerge după ei, să nu-i lase să se împrăştie prea departe.

Cei în pene nu mai prea iau în seamă ce face cloşca, din zi în zi sunt tot mai neatârnători şi parcă abia aşteaptă să scape din robia părintească. Uneori în apropierea cloştei rămâne numai unul, alteori e singură şi cloncăne rar, rămânând plictisită oarecum.

Dar e destul să cârâie cloştele odată cu cocoşul, şi toţi puii se adună în fugă fiecare la matca lui. Când s-a auzit cârâitul au şi izbucnit din tindă în curte un băieţaş şi o fetiţă şi, curând după ei, un moşneag.

Cocoşul îşi răstoarnă mereu capul într-o parte, se uită în cer şi cârâie; cloştile cu puii s-au ascuns prin grămada de vârfuri uscate din fundul curţii.

— Uite-i, tâlharii! Sunt trei, bată-i Precista! zice moşul răsturnându-şi capul pe spate şi punându-şi pălăria streaşină ochilor.

— Unde-s, bunicule?

— Colo sus! Nu vedeţi?

— Nu!

— Nu se vede nimic, întări şi copila.

— Ba se vede, numai nu vă ştiţi voi uita.

Cocoşul încetă să mai cârâie. Cloştile cu puii ieşiră din ascunzişuri. Bătrânul şi cei doi copii se uitau mereu în cer, cu mâinile streaşină la ochi.

— Uite-i! Uite-i! strigă deodată fetiţa. Sunt trei, bunicule.

— Trei dară!

Copilul nu-i descoperi până târziu. Făceau şi acum cercuri unul după altul, cu aripile întinse.

— Nu-s nici cât nişte porumbi, zise el, oarecum dezamăgit.

— Nu se văd câtu-s de mari, că sunt încă prea sus.

În curte era acum linişte, găinile, cloştile, puii îşi vedeau de treaba lor.

— De ce nu mai cârâie cocoşul şi cloştile, moşule? întrebă fetiţa.

— Nu mai li-e frică dacă suntem noi aici.

— Văd ele că-s prea sus!

— Ba au văzut altceva: că sunt trei, şi găinile ştiu că uliul nu coboară, numai când e unul singur.

— Păi, de ce au venit trei?

Dar, până ce vorbiră ei, găinile se neliniştiră iar, şi cocoşul dădu alarma.

Când priviră în cer bunicul şi nepoţii, nu mai plutea în văzduh decât unul singur, cu mult mai jos.

— Ăsta-i uliu de cel mare, bunicule, se minună fetiţa.

— Da! e hârău, e tâlharul! Uite-l cum face cercuri tot mai mici!

Uliul se rotea şi cobora tot mai jos. Uneori cădea ca o săgeată, apoi iar făcea cercuri cu aripile întinse. Crucea neagră era tot mai mare pe cer.

De la o vreme, găinile iar se liniştiră.

Când priviră în sus, moşul şi nepoţii nu mai văzură pasărea de pradă. O descoperiră mai târziu, plutind deasupra altei gospodării, pe uliţă la vale.

— A văzut că la noi azi nu are ce face. Mai încearcă într-alte părţi. Tâlharul! N-am o puşcă să-l prăbuşesc din cer.

— Da' ajunge glonţul până la el, bunicule?

— Cum să ajungă, tu, proasto? Nu! Până la înălţimea de-acum nu bate nici un glonţ. Aş aştepta eu până mai coboară. M-aş ascunde în uşa tinzii şi l-aş lăsa până s-ar coborî deasupra curţii, şi atunci, deodată, baff! Cum l-aş mai trăsni!

— Şi de ce nu ai puşcă, bunicule? întrebă fetiţa.

— Nu ne lasă stăpânirea. Numai jandarmii şi pădurarii au arme.

Tot vorbind se retraseră la umbră pe podmol, şi nu peste mult timp moşul intră în tindă, după ce mai cercetă o dată prin văzduh.

Uliul pierise.

Căldura creştea mereu şi albăstrimea de dimineaţă a cerului trecu într-un fel de ceaţă subţire, alburie.

Copiii dădură de mâncare cloştilor făină de porumb muiată şi frământată în apă. Grijiră să le dea în trei părţi ale curţii, să nu se bată cloştile ca orbeţele, să calce în labe puişorii cei tineri. Le puseseră şi nişte blidişele cu apă. Se uitară cum ciugulesc puişorii cei mici cu ciocuri ca acele, cum înfulecă de repede cei mari, până li se opreşte mâncarea în grumaz, câtu-s de lacome cloştile care nu se mai gândesc la pui, până nu se satură ele mai întâi. Cloşca cu pui mici mai sfărâmă în cioc câte-un bruş de făină, chemând puişorii, dar repede îi lăsă şi îşi vede de foamea ei.

Pe cloşca cu puii cei mai mari n-o puteau suferi copiii: după ce se sătura, începea să râcâie cu labele în mâncare, împrăştiind-o până departe.

— Îi ciudă că puii n-o mai ascultă! zise fetiţa.

— Ar trebui să-i lase, că de-acum sunt mari.

— Da, însă cine îi mai dă ei mâncare de asta?

Copiii rămaseră lângă cloşcă, până isprăviră, şi puii începură să se împrăştie. Priviră apoi cerul: nimic! Gol!

— De acum nu mai vine!

— Nu!

— Se va fi dus în pădure, la umbră.

— Tâlharul! Ştii când a prins puicuţa?

— Da' când a prins puiul de raţă?

— Măi, Nicule! S-a învăţat la noi şi nu ştii niciodată când vine!

— Hai să mâncăm de-amiază. Azi nu mai vine.

— Da' nu-i încă amiază.

— Mie mi-e foame. Să-l întrebăm pe bunicul.

— Hai!

Se luară de mână şi se strecurară în tindă.

— Aşa-i că-i amiaza, bunicule?

— Încă nu-i! Ţi-e foame?

— Ni-e foame la amândoi.

— Dar dacă vine tâlharul până mâncaţi? Haida să vă dau pe rând cum v-am mai dat. Unul să păzească afară. Care-i mai flămând?

Fetiţa arătă cu degetul la băiat.

— El!

Şi ea ieşi în curte să vegheze.

În cer nu era nimic nici acum, nici deasupra casei lor, nici cât putea vedea deasupra satului.

Cloştile cu pui mai mici se puseră la umbra gardului şi începură să se scalde în ţărână. A treia umbla singură prin curte, cloncănind din când în când. Puii ei se împrăştiaseră. Unii trecuseră, prin gard, în grădină.

După ce-i dădu copilului de mâncare, bunicul ieşi în curte, cercetă şi el cerul.

— Vino de mănâncă şi tu, se vede că s-a dus tâlharul.

Dar abia începu să mănânce şi fetiţa, şi în curte izbucniră cârâiturile cocoşului şi ale cloştilor. Ba trecură grabnic din cârâit în cotcodăcit, încât se părea că arde, atâta larmă şi atâta învălmăşeală şi fugă de găini.

Când ieşiră grabnic în curte bunicul şi nepoţii, din grădină se ridică tâlharul cu un pui din cei mărişori în cioc.

Alergară, strigară, hâşâiră, aruncară cu bucăţi de lemne şi bătrânul şi copiii, pătrunzând în grădină, dar uliul cel mare, hârăul, tâlhar de ziua mare, bătea regulat din aripile largi şi se ducea în drumul lui.

Fetiţa începu să plângă. Băiatul aflase nişte pietre şi arunca şi acum în văzduh după tâlhar.

— Ce mai arunci cu pietre? Acuma nici glonţul n-ar mai avea ce-i face! De când s-a ridicat din grădină, cu o puşcă bună îl puteam trăsni.

Copiii voiră să afle numaidecât pe care pui l-a dus hârăul. Începură să-i cheme. Fetiţa aduse un pumn de grâu, dar fu aşa învălmăşeală de pui şi de găini, încât nu putură afla nimic.

Până azi din puişorii cei mai mari mai rămăseseră zece. De acum vor mai fi numai nouă.

— Mi se pare că lipseşte cocoşelul cel pestriţ, zise băiatul.

— Nu! Pe cocoşel l-am văzut. Dar n-am văzut puicuţa cea neagră. Asta trecea mereu în grădină.

— Ce să facem, zise necăjit bunicul. Dacă n-am grijit nici azi, apoi n-am mai grijit niciodată! Bată-l Precista de tâlhar! Se vede că a stat ascuns prin vreun pom din grădină! Acum chiar puteţi mânca de-amiază liniştiţi! Azi nu mai vine a doua oară!

Copiii se mai împăcară cu soarta şi începură să mănânce. Amieza şi bunicul.

— Oare să fi fost tot uliul care a luat şi puii ceilalţi? întrebă fetiţa.

— D-apoi cum? Tot el! Tot tâlharul! Că aşa-i legea lui: unde se înfruptă o dată, vine mereu.

— Trăbă puşcă, bunicule! se viteji copilul.

— Trăbă, dar de unde?

— Să ceri una de la jandarmi.

— Zadarnic aş cere, că nu dau.

— Spuneai că au şi pădurarii.

— Au, dar nici ei nu le împrumută.

Un răstimp copilul se gândi.

— Să meargă tata şi să le ia una!

— Păi cum! Să se bată cu pădurarii?

— Să vină unul cu puşca lui aici, să-l împuşte pe tâlhar, zise fetiţa.

— Vezi, tu ai spus un lucru cuminte. Numai cât oamenii n-au vreme să păzească cu ceasurile după o pasăre.

Se făcu o vreme linişte.

— Acum iar ne ceartă mama, zise într-un târziu copila. Da' noi nu suntem de vină; nu-i aşa, bunicule?

— Nu sunteţi şi o să vă apăr eu, nu aveţi nici o teamă. Păi, ce să-i faci! Orice vieţuitoare trăbă să se hrănească cu ceva pentru a trăi. I-ar fi şi uliului mai uşor să mănânce iarbă, ori frunză din codru, nu să sgăure cu ceasurile în înălţimi, pentru a se arunca asupra unei păsări. Da' ce să-i faci! Fiecare vieţuitoare cu legea ei! Noi trăbă să ne apărăm avutul, nu-i vorbă! Cine-şi dă oaia lupului de bună voie? Da' uneori, iată, nu putem! Las' că vorbesc eu cu mamă-ta!

TURTURELELE

Păşunea comunală se întinde, cât vezi cu ochii, urcând uşor către măgurile de la răsărit, cinci la număr, care se înalţă, toate rotunde, într-un singur şir, la marginea orizontului. Par ridicate anume, nu prea departe una de alta. Sunt

pline de tufe de spini, care se mai rătăcesc şi prin păşunea comunală, de unde le-au stârpit de mult ţăranii. Pe măguri le-au lăsat pentru capre, că lor le place să roadă mereu. Ele pasc mai mult pe cele cinci măguri. Nu-s prea multe, vreo treizeci. Înainte vreme erau peste sută. Dar de când sătenii au ajuns la mai multe oi şi vaci, caprele s-au mai împuţinat.

Dacă ele n-ar trece până la măguri, prin toată păşunea, s-ar prăsi şi aici mai multe tufe de spini, din rădăcinile celor răzleţe. Dar caprele, în trecerea lor grăbită, au totuşi vreme să reteze şi să ronţăie orice lujer.

Spre miazănoapte păşunea e tivită de păduri mari, bătrâne, iar spre apus şi miazăzi de lanurile şi ogoarele satului.

Întreg hotarul ce suie la o înălţime destul de mare e cam sărac şi aşteaptă multă gunoire, aşa că o parte din pământ îl lasă la fiecare an de ogor, pe care pasc oile şi se pun stânile.

Mai ridicată şi mai săracă este însă păşunea comunală. Sătenii, care au copii numai buni pentru păşunatul vitelor, nu le dau în ciurdă, ci, dis-de-dimineaţă, cu trăistuţa cu merinde după grumazi, cu bâta în mână, duc vitele la mâncare mai bună; pe marginea lanurilor şi a luncilor, dar tot mai mult prin pâraiele mari, pline de rupturi cu iarbă grasă, care trec din păşune în păduri. Cirezile sunt prea mari pentru a paşte aici, ciurdarilor li-e frică să nu se rătăcească vreo vită prin păduri, aşa că păşunea cea bună rămâne pentru vitele copiilor.

Pâraiele sunt largi, pline de surpături, şi prin adâncul celui mai mare se prelinge şi un firicel de apă, oprit de copii în bulboane din care se pot adăpa vitele.

Nu sunt mulţi de care părinţii se pot lipsi pentru a-i trimite cu vitele la păşune. Trei-patru grupuri de ortaci de aceeaşi vârstă, între doisprezece—paisprezece ani, care se înfierbântă la jocuri cu mingea şi cu "poarca" — un joc cu o bilă de lemn, de obicei o trupină mică şi rotundă ca măciuca unei bâte pe

care unul o opreşte să intre într-o gaură făcută anume, iar ceilalţi se silesc să o ducă acolo, lucrând toţi numai cu bâtele.

În pâraiele acelea e şi mai răcoare ca în păşunea comunală, unde, afară de cele patru cumpene de la fântânile din care se adapă cirezile, nu mai face nimic umbră pământului.

În pâraie sunt câţiva stejari bătrâni cu coroanele largi, la umbra cărora se adună vitele când e căldura prea mare. În crengile lor vin adeseori din pădure turturele şi guruie întristate, aşezate uneori pe câte-o ramură uscată, aşa că băieţii cu vitele le pot vedea bine.

Dacă nu le-ar auzi tânguirea aşa de pătrunzătoare, deşi se repetă mereu aceleaşi patru-cinci note, mulţi le-ar lua drept porumbi sălbatici, dar după cântec le cunosc cu toţii:

— Gru-gru-gru! Gru-gru-gru! Gru-gru-gru!

De câte ori încep să guruie în stejarii din pârău — uneori şi trei-patru deodată — copiii tac şi ascultă.

În cântecul turturelelor este tristeţe adâncă, grăitoare, aproape omenească, ori numai oamenilor li se pare aşa şi ele, spunându-şi cântecul, se veselesc ca oricare pasăre. Copiii rămân mişcaţi la guruitul lor, care-i învăluie ca o negură de melancolie.

O întristare le umple sufletul. E ceva şi discret şi foarte fin în cântecul turturelelor.

Copiilor le place cu toată monotonia lui. Guruitul lor e mai cald şi mai adânc decât al celorlalţi porumbi sălbatici.

În pădurile ce se ridică vecine cu pâraiele sunt tare multe turturele. Când încep să cânte şi în stejarii apropiaţi din pădure, să te răstorni pe spate şi să tot asculţi.

Ele se întrec în cântec în luna mai, ca toate păsările pădurii, de dimineaţă până nu dau călduri prea mari şi după-amiază când începe a se răcori. Cântă de dragul cuiburilor, ouălor, al puişorilor din ele. Cântă de dragul primăverii şi vieţii celei noui, oricât ar părea de supărate, nu numai după glas, ci şi după îmbrăcămintea lor sură.

Copiii cu vitele au trecut prin şcoala satului patru ani, unii mai regulat, alţii cu lipsuri mai mari, care cum au putut şi cum i-au lăsat necazurile. Câţiva ştiu din şcoală versuri despre turturică şi le tot trec prin gând, în vreme ce ascultă cântecul, până când vreunul se trezeşte că le spune tare:

Amărâtă turturică,
Of, sărmana, vai de ea —
Când rămâne singurică
Zboară tristă prin pustie
Mai mult moartă decât vie.
Unde vede-o apă rece
Ea o tulbură şi trece,
Şi când stă câteodată,
Stă pe-o ramură uscată.
Unde vede vânătorul
Acolo o duce dorul.

Versurile le plac la toţi şi se silesc să le înveţe şi cei care nu le ştiu, sau care le-au uitat. Şi le învaţă uşor. Nu peste mult se aud repetate şi de unul şi de altul. Copiilor li se pare mai trist cântecul turturelelor în zilele ploioase, cu cerul sur, cu pădurile întunecate, cu pâlcuri de neguri prin văgăuni. Nu se mai aude nici un cântec de pasăre, numai al supăratelor porumbiţe cenuşii.

— Gru-gru-gu! Gru-gru-gu! Gru-gru!

Un duh de melancolie îi pătrunde, dar le place să asculte cât de mult. Tot trăbă să fie ceva omenesc în cântecul lor!

Când soarele începe a dogorî şi turturelele tac, ei îşi văd de jocuri până târziu dup-amiază, când încep iar, pe răcoarea înserării.

*

După câteva zile de vreme rea se înstăpâni iar bolta senină deasupra lumii. Copiii cu vitele se împărţiră: unii care

să le păzească, alţii să culeagă bureţi din pădure, schimbându-se. După ploi îşi ridicară din frunzişul umed încă pălărioarele albe, galbene, potop de bureţi, uitându-se miraţi în jurul lor, parcă neştiind cum s-au trezit acolo. Erau potop, încât copiii îşi umplură în grabă traistele.

După ce le puseră la umbra stejarilor începură jocurile, când deodată se treziră înaintea lor cu moş Mitruţ, ciurdarul.

— Merge "poarca", merge, măi feciori?

Bâtele nu se mai loviră o clipă.

Ciurdarul era c-o traistă mare după grumaz.

— Sunt bureţi, măi băieţi, nu ştiţi voi?

— Sunt potop, moş Mitruţ.

— Păi aşa gândeam şi eu, după atâtea ploi au trebuit să iasă din frunzişul uscat. Voi aţi cules?

Copiii arătară traistele din umbra stejarilor.

— Aţi intrat departe în pădure?

— Nu, moş Mitruţ, cât ce intri îţi umpli traista.

— Ei, dacă ar fi traista mea mică cum e a voastră! Da' uitaţi-vă aici! Eu am un sac!

— Chiar un sac să ai, şi-l umpli în grabă. Că nu poţi păşi de ei!

— Voi vedea eu îndată, măi copii!

Şi ciurdarul se afundă în pădure.

Copiii îşi continuară jocul şi nici nu-şi mai dădură seama cum trece timpul când se propti în faţa lor, pe picioarele-i scurte şi groase, ciurdarul cu străiţoiul umplut de bureţi. Abia acum văzură copiii bine cât de mare era traista ciurdarului: era ca a cerşetorilor străini care trec uneori prin sat.

Moş Mitruţ îşi puse traista pe pajişte şi şezu lângă ea. Îşi scoase pălăria, o puse lângă traistă. Capul lui, cu plete sure, aburea.

— Bureţi sunt mulţi, măi copii, dar sunt şi locuri grele. Cei mai frumoşi pe-acolo au răsărit. Da' voi cunoaşteţi bureţii buni?

— Cunoaştem, cum să nu!

— Ia aduceţi traistele să vedem!

Copiii le aduseră în grabă, şi ciurdarul răscoli prin toate.

— Numai bureţi albi şi urechiuşi! Bine, măi copii.

— Păi, îi cunoaştem şi noi, moş Mitruţ.

— E bine să se priceapă omul la toate în lumea asta.

Până vorbiră, o pereche de turturele zburară din pădure într-un stejar din pârâu, şi în curând mai veni o pereche.

— Drăguţele de ele, tot pereche le place să zboare, zise ciurdarul.

În curând se auzi dulcele lor guruit.

O vreme se făcu linişte. Toţi ascultau. Apoi un băiat mai îndrăzneţ întrebă:

— Oare de ce-s aşa de supărate turturelele, moş Mitruţ?

Omul nu răspunse în grabă. Asculta întins.

— Cum n-or fi, măi băiete, când îşi aduc aminte de suferinţele lor de altădată. Trăbă să ştii că odată au fost şi ele oameni. Nu le ştiţi povestea?

— Nu le-o ştim, se repeziră cu gura toţi copiii.

Omul îşi puse mâna streaşină şi se uită după soare.

— Mai este vreme! zise el, gândindu-se la ciurda de vaci unde lăsase paznici pe doi nepoţi mai mari. Dacă mai este vreme, haida să v-o spun eu.

Copiii se adunară grabnic roată în jurul lui. Şi moş Mitruţ începu povestea:

"A fost odată, în vremile cele bătrâne, doi oameni săraci, dar săraci lipiţi pământului. În loc de casă aveau un bordei în pământ; în loc de mămăligă coceau câteva boabe de porumb, că n-aveau niciodată destul să ducă la moară, să facă făină.

De muncit munceau din crăpatul zorilor până nu se mai vedea. Dar pe vremea aceea era iobăgie amară, iar stăpânii lor se nimeriseră mai pestriţi la maţe ca alţii. Munceau fără nici un folos pentru ei. Erau robi în toată legea. Şi nu era

nici un judecător drept la care să se plângă cei doi oameni năpăstuiţi.

Erau tineri amândoi şi frumoşi lucru mare, iar dacă-l durea pe unul ceva, numaidecât îl durea şi pe celălalt, aşa se aveau de dragi. Numai din dragoste trăiau şi din ea se săturau, că de pe partea mănâncării — sănătate bună!

Stăpânii îi pismuiau chiar pentru că erau frumoşi amândoi şi se iubeau, şi-i puneau la lucrurile cele mai grele, doar se vor prăpădi de la faţa lor. Dar perechea cea tânără nu se prăpădea, ci tot creştea în frumuseţe, fiindcă iubirea lor tot sporea.

Lucrau, răbdau, plângeau, dar la urmă iar se bucurau că trăiesc. Nu le păsa că-s flămânzi. La o clipă de odihnă se uita unul în ochii altuia şi se giugiuleau, se dezmierdau ca nişte odrasle de împăraţi.

Stăpânii crăpau de necaz: ei aveau toate bunătăţile pământului şi totuşi se certau şi se băteau în fiecare zi, spre ruşinea slugilor. Nu se înţelegeau în nici un lucru şi îmbătrâneau văzând cu ochii de atâta răutate ce se încuibase în ei.

Nu peste mult timp veninul din ei îi îmbolnăvi greu şi se temeau de moarte.

Atunci se înţeleseră pentru întâia oară în viaţa lor. Stăpânul zise:

— Noi ne prăpădim, şi cei doi mişei rămân să se iubească mai departe.

— Nu pot muri până-i ştiu în viaţă, răspunse femeia. Dacă eşti stăpân pe averea ta, pune slugile să-i bage în temniţa cea mai adâncă.

Bărbatu-său o ascultă îndată.

— Nici pâine, nici apă! porunci el slugilor.

Perechea de tineri fu aruncată în întunericul cel mai adânc fără pâine, fără apă.

Dar ei cântau ziua-noaptea, gângureau mai mult, mângâindu-se unul pe altul.

Trecură zile în chinurile foamei, dar ei parcă nu le simţiră.

Stăpânii aşteptau în toată ziua vestea că au murit. Dar nimeni nu le aduse vestea. În schimb, ei intraseră cu un picior în groapă.

— Porunceşte-le să nu mai cânte aşa tare, că se aude până la noi şi nu putem dormi de răul lor.

— Abia suspină, stăpâne, nu mai au putere să cânte cu glas, răspundea temnicerul.

Dar stăpânii auzeau mereu gânguritul lor. Când începură amândoi să horcăie de moarte, stăpânul mai avu putere să poruncească gâdelui să-i scoată din temniţă şi să le taie capul.

Porunca s-a ţinut, dar când a ridicat gâdele paloşul, n-a mai avut în cine da: două păsărele sure se înălţau în văzduh. Aşa s-au născut în lume turturelele, măi copii!"

Ciurdarul, întristat şi el de poveste, îşi luă traista şi grăbi la turma de vaci. În curând trebuia să o pornească spre sat. Soarele se apropia de asfinţit.

În pădure guruiau pe întrecute turturelele.

Copiii rămaseră o vreme pe gânduri, apoi, adunându-şi vitele, porniră cu ele spre sat.

LA PĂDURE

N-a mai putut răzbi cu el: de două zile se ţinea după tatăl său prin curte, prin grădină, la tăietorul de lemne, pe la şira de paie din grădina şurii.

— Mă iei cu dumneata, tată? Zău, ia-mă şi pe mine!

Auzise vorbindu-se în casă că omul va trebui să meargă la pădure, să aducă un car de vârfuri, din cele rămase din iarnă în delniţa ieşită lui la sorţi. Fănică văzuse că în curte nu mai erau decât câteva braţe de crengi uscate în locul unde fusese o grămadă mare şi pricepu că tatăl său va trebui să aducă altele.

Tatăl său nu-i prea răspundea, se făcea că nu-l aude şi nu-l vede. Dar Fănică se ţinea scai de el şi nu ostenea să se roage.

Nu mai ieşise din sat până acum. Nici în car n-a fost, decât din curte până-n drum. Şi, Doamne, ce bine era în car! Să nu te mai cobori! Dar când ajungea carul lor în calea ce ducea la câmp, tatăl său, fără să mai oprească boii, îl lua pe sus şi-l punea în drum. De multe ori Fănică se zvârcolea şi răcnea în braţele românului, până atingea pământul cu picioarele.

— Aha! De ăştia îmi eşti? Bine că ştiu! Altă dată nu te mai aduc nici până aici!

Când îl auzea pe tatăl său vorbind aşa şi părând mânios, Fănică tăcea îndată şi numai lacrimile de pe obraz arătau că a plâns.

Anii cât a fost mic atâta era drumul său în car. Dar acum nu mai era mic şi tatăl său l-ar putea duce cu carul până la pădure, unde-o fi pădurea aia, dar de bună seamă era drum lung până acolo, că din sat nu se vedea nici o pădure. Şi să meargă în car atâta vreme! I se lumina faţa la gândul ăsta. Apoi, îndată ce-i veni în minte că poate tatăl său nu-l va lua cu el, buzele i se încreţeau spre plâns, şi uneori se miorlăia:

— Mă duci şi pe mine, tată?

— De! Voi duce un plângoce ca tine!

Atunci îndată i se descreţeau buzele.

— Da' nu plâng! Mă iei cu dumneata?

În ziua când începu să gătească pentru pădure carul şi Fănică era tot în picioarele lui şi tot cu lacrimi în ochii măriţi de aşteptare, tatăl său zise:

— Vom vedea ce va zice şi mamă-ta.

— Mama mă lasă, se înveseli copilul.

— Te lasă că vrea să mai scape de tine. Dar bunică-ta ce zice?

— Mă lasă şi ea. Numai zice să am grijă să nu cad din car când vom veni cu lemnele.

— Apăi vezi! Este o primejdie!

— Nu mă voi sui în vârful carului pe lemne, ci voi veni pe jos cu dumneata!

— Măi, măi! Ţi s-a şi urât cu carul?

— Nu mi s-a urât, dar dacă zice bunica să nu cad.

— Numai copiii mici cad şi dacă ţi-e frică nu te mai duc nicăieri.

Fănică puse buza şi începu să trâmbiţeze în toată legea. La vorbele de mai înainte ale tatălui său şi din glasul lui domol înţelesese că nu se mai împotriveşte şi-i păruse că a prins pe Dumnezeu de picior. Şi acum, deodată, i-a turnat o cofă de apă rece în cap.

Ieşi şi mamă-sa şi bunica din casă să vadă pentru ce plânge aşa de tare.

— Ce-i cu el? Ce are? întreabă mamă-sa. Nu mai plânge, măi Fănică!

— Ce să aibă? E prea mic şi fricos să-l duc în pădure. Se teme să vină îndărăt în carul încărcat cu lemne, zice că va veni pe jos. Dar cum să vină pe jos atâta drum un copil ca el? Ar trebui să-l aduc în braţe.

— Mai taci şi tu şi ia copilul cu tine, zise bunica. Încă n-a ieşit din sat şi-i trecut de cinci anişori.

— Dacă zici dumneata, îl duc. Dar dacă va vedea un lup în pădure?

— Nu va mai vedea nici un lup, şi mai ţine-ţi şi tu gura odată. Îl fierbi pe bietul copil în toate apele, zise mama.

— Dacă l-ai făcut fricos, eu ce să-i fac? Acu, de-o probă, îl iau la pădure, să nu vi se pară că-l necăjesc anume.

Fănică tăcuse de mult din plâns. Îşi ştersese şi lacrimile cu mâneca largă a cămăşuţei. Ascultase cu încordare toate vorbele şi acum era încredinţat că-l duce la pădure.

Începu să zburde prin curte, să se învârtă în jurul carului, să alerge în poiată să vadă boii, să fugă în casă şi să iasă iar.

Cum i-ar fi plăcut acum lui să fie fecior mare, să dezlege boii de la iesle, să-i prindă el la jug, să fie mai repede gata de drum! Ori el să înjuge numai pe Bodor, iar pe Joian să-l lase pe mâna tatălui său, că era cam împungaciu!...

Erau acum toate gata la car, funia cea lungă şi groasă era strânsă şi pusă cu belciugul în capătul loitrei, securea era la locul ei în inelul de fier, boii erau înjugaţi, numai traista cu merinde mai trebuia.

Când veni bunica cu ea, omul o luă în mână, o cântări, se uită la ea şi zise:

— Mi se pare că v-aţi uitat că suntem două guri.

— Am pus mâncare destulă, n-avea grijă.

— Până la pădure va flămânzi copilul. Apoi în pădure şi la întoarcere? Va trebui să fie tot cu traista după el!

— Nu mi-e foame, tată!

— Numai asta ar mai trebui să-ţi fie foame până ce nici n-am ieşit din curte. Sui în car!

Fănică se cuibări repede într-un ungher, înainte, pe scândura tare.

Ieşiră în drum şi nu peste mult timp ajunseră deasupra satului. Calea era încă plină de bruşi şi carul hurduca tare. Până la un loc drumul urca mereu şi Fănică vedea acum mai întâi satul întreg. Îl luă cu ameţeală; atâtea case! Câte vor fi? Şi toate sunt în satul lor. Mare sat! Şi uite ce multe grădini, toate pline de pomi! La spatele caselor şi a şurilor era o mare de verdeaţă. Poate aşa va fi şi pădurea!

Şi boii înaintau încet, rumegând, şi tatăl său îi mai îndemna cu câte-o vorbă.

— Cea, Bodor! Hăis, Joian!

Of! Doamne! Ce n-ar da el să şadă pe ceaglău, cu biciul pe spate, în locul tatălui său, şi să mâne boii! El ar pocni din când în când şi din bici.

Ajunseră deasupra urcuşului şi acum se deschidea, jur-împrejur, zarea până departe.

Uneori carul hurduca aşa de tare prin bruşi, încât Fănică se prindea cu mâna de loitre; începură să-l doară toate mădularele şi să-i amorţească piciorul care era sub el. Se mai răsucea luându-şi altă poziţie, dar de la o vreme, oricum se aşeza în car, îl dureau toate cele. Şi pădurea încă nu se vedea nicăieri.

— Parcă ai înţepenit, măi Fănică!

— Ba nu, dar mi-a amorţit oleacă un picior.

— Mai întinde-ţi-l şi tu!

— Mai este mult?

— Ce să fie?

— Până la pădure.

— Ce? Te-ai săturat de car?

— Nu, dar nu văd pădurea.

— Vei vedea-o în curând. Acuşi începem să coborâm, şi în groapă se întinde pădurea. Dar nu ţi-e foame?

— Nu!

— Spune dacă ţi-e foame, că hurducatul ăsta flămânzeşte pe om.

Copilul simţea parcă deşertul din el. Era lihod pe dinăuntru. Dar îi era ruşine să spună că-i foame.

Treceau printre holdele de toamnă, mărişoare pentru luna mai, şi mireasma verdeţii umplea văzduhul şi ameţea puţin pe copil, ca o băutură.

Când se ostenea de privit în depărtări, se uita prin leasa carului cum fuge pământul dedesubt. Era şi asta o mare minune ca şi nemărginirea în care parcă plutea cu boii, cu car cu tot.

Ehei! Dar acum chiar îl dor toate mădularele! De când tot vin, tot vin şi nu mai ajung la pădure.

Începură a coborî şi numaidecât în vale, înaintea lor, se văzu pădurea tălăzuindu-se până-ntr-ale zări.

— Dac-ai înţepenit, poţi veni şi pe jos la vale, e uşor, nu te osteneşti, zise omul când opri boii să mai răsufle.

Dar Fănică rămase în car. De-acolo vedea mai bine pădurea.

Asta era pădurea!

Nu! Nu era asta! Fănică nu văzu decât tot orizontul depărtat. O întunecime neclintită.

Copilul nu simţi pădurea decât când intrară cu carul în ea pe-o cale îngustă, mai mult pajişte decât cale, peste care se bolteau coroanele puternice ale stejarilor şi fagilor.

Îl săgetă deodată prin inimă şi pofti să se coboare din car. Simţi că a intrat într-o altă împărăţie, în care era şi străin şi tare acasă. Parcă-l îmbrăţişa o fiinţă de neguri, ceva cald şi bun şi ocrotitor şi nu-i mai trebui car.

— Acum oprim puţin, Fănică, şi îmbucăm ceva, că mi s-a făcut şi mie foame. După ce-om mânca, te poţi coborî dacă vrei.

— Vreau!

Dar ce bucate mai erau cele din traistă? Era numai pită cu slănină şi mămăligă rece cu brânză şi cu ceapă, dar parcă erau dintr-altă lume. Aşa gustoase n-a mai mâncat el! Şi aşa flămând încă n-a mai fost!

— Aici este şi un izvor. Nu ţi-e sete, măi Fănică?

— Ba mi-e tare sete!

Băură şi porniră cu carul mai departe. În curând ajunseră la delniţa lor, în tăietură, şi omul dejugă boii şi-i lăsă la păscut.

În tăietură era păşune mare şi grasă şi boii nu se prea mişcau dintr-un loc. Omul începu să încarce carul, iar Fănică intră în tufărişul tăieturii, până la piept. Nu înotă multă vreme în desimea aceea mirositoare de lujeri tineri, de iarbă, de flori sălbatice cu mireasmă tare, nu cuteză să se depărteze prea tare de boi.

Ei erau lumea lui de-acasă, iar aici era altă lume: îmbătătoare, ameţitoare, străină şi sălbatică.

Şi totuşi, ce mângâiere îi pătrundea întreaga fiinţă cum se lăsase jos în iarba înaltă, din care nu i se mai vedea decât pălăriuţa.

Deosebea aroma unei ierbi pe care o aducea uneori tatăl său acasă şi o punea la grindă, iar mamă-sa în lada cu haine. Aşadar aici creştea *paranginea,* îşi zise el. Şi o altă mireasmă aţâţătoare venea până la el uneori. Vezi bine, o cunoaşte el şi pe asta. E a *dumbravnicului,* pe care îl aduceau copiii mari, care păşteau vitele pe lângă pădure.

Să meargă şi el să caute? Dar dacă va rătăci şi se va pierde prin tufele astea? De la o vreme nu se mai putu împotrivi; va căuta doar numai până de unde se văd boii!

Când să se ridice din iarba parfumatăâ văzu plutind în cer, deasupra tăieturii, o pasăre mare. Zbura în cercuri, cu aripile întinse, fără să fâlfâie vreodată, şi se învârtea în acelaşi loc. Nu era nici uliul cel mare, *hârăul,* care se învârtea uneori şi deasupra curţii lor — era cu mult mai mare. Şi din când în când pătrundea de-acolo, din înălţimi, un strigăt scurt, ascuţit. Un fel de cheunat.

Oare pasărea trimitea ţipătul acela? Dar altul cine?

Privi multă vreme rotirea de sus, ce desena un cerc negru pe cer, apoi, durându-l grumajii, îşi plecă capul. Printre lujerii tineri şi fragezi din faţa lui se făcea ca o cărare prin care putea vedea mai departe. Îşi uită de iarba mirositoare pe care voia să o culeagă şi privirile îi fură atrase de-o pată sură, drept pe cărare înainte, care se tot mişca.

Ce putea fi?

Se uită peste umăr şi văzu boii aproape păscând liniştiţi iarba grasă.

— Ce să fie? se miră el.

De mişcat se mişca, de bună seamă, parcă era cu cap şi păştea la iarbă. Va fi vreo oaie, vreun miel? Dar de unde să fi venit în tăietură aşa departe?

Deodată Fănică scoase un ţipăt: pasărea din văzduh, lă-

sându-se în cap, căzu ca fulgerul drept deasupra vietăţii care se mişca în cărăruia aceea. Dar în aceeaşi clipă se învăluiră tufişurile din apropiere şi copilul nu mai văzu în cărare nimic. Şi îndată pasărea îşi luă zborul, fâlfâind din aripile grozav de mari. Aşa aripi Fănică n-a mai văzut.

— Bine că a scăpat! auzi din spate, din dreptul boilor, pe tatăl său.

Copilul îl privi neînţelegând nimic.

— N-ai văzut?

— Am văzut!

— Şi nu ştii ce s-a întâmplat?

Fănică clătină din cap că nu.

— A fost un fel de vultur, un uliu mare de tot, care a vrut să prindă un pui de iepure. Dar se vede că iepuraşul a fost un şoldan şi s-a ascuns în tufă. Acolo tâlharul n-are ce-i face, se încurcă cu aripile şi nu mai poate zbura. Bine că a scăpat săracul!

Fănică nu înţelese în grabă ce-i spunea tatăl său. Era încă înfricoşat de săgetarea păsării negre prin văzduh.

— Bine că a scăpat iepurele, zise el într-un târziu, scârbit parcă de toată întâmplarea.

— Uneori scapă, alteori nu; asta merge după isteţime şi iuţime.

Copilul simţi o amărăciune în suflet, care îi risipi pe-o vreme bucuria ce-l copleşise aici, în tăietură.

Să vrea să omoare un iepuraş? Ce pasăre blestemată?

— Am isprăvit de încărcat, Fănică. Haida să mănâncăm, că-i ojina, şi să plecăm, să nu ne apuce noaptea pe drum.

Către casă nu-i fu frică copilului în carul încărcat cu lemne. Era şi tatăl său în car, lângă el.

Fănică tăcea mereu. Omul începu să fredoneze o doină. Copilul asculta, dar nu-l auzea. Gândul lui se înfunda mereu în lucruri neînţelese parcă, în aerul acela străin din pădure, într-o lume nouă.

CULESUL PORUMBULUI

Primăvara fusese secetoasă până după Sângeorgiu, arăturile grele, cu bruşi mari şi tari, aşa că plugarii nici nu cutezară să arunce grăunţele de porumb sub brazdă. De ce ar fi semănat? Să hrănească norii de ciori care se lăsau când ici, când colo, peste arături? De unde se vor fi adunat atâtea ciori de cele mari, cu aripile sure, tivite cu negru?

Încercaseră o vreme cu grăpile de fier să spargă bruşii, dar colţii săreau de pe un bruş pe altul şi nu-i puteau zdrobi.

Plugarii erau tăcuţi, încruntaţi: îşi schilăviseră vitele cu aratul în cremene şi cu zadarnice încercări de grăpat. Priveau zadarnic cerul senin şi se scârbiră de vânturile mari şi reci care băteau necurmat de la miazănoapte de vreo trei săptămâni. Multe locuri rămăseseră nearate.

— Anul ăsta am pus-o de mămăligă! ofta câte unul.

— De! Au mai fost primăveri secetoase.

— Ca asta n-am mai apucat, şi-s om bătrân.

— De-acum pentru porumb e târziu. La Sângeorgiu trebiue să se afle sămânţa în pământ, şi nu într-unul uscat cum sunt arăturile noastre de azi. Eu mă gândesc ce să seamăn în locul porumbului.

— Ce să semeni? Eu tot porumb voi semăna, altfel ce mănâncăm la iarnă?

— Tot nu vei mânca la iarnă mămăligă, chiar dacă ar ploua mâine!

— Să fie numai ploaie destulă, să-i umble vreme potrivită şi să fie o toamnă lungă! Să vezi ce cucuruze se vor face. Când se vor muia de ploaie arăturile din *i e s t a n* şi se vor fărâmiţa bruşii de atâtea vânturi, să vezi ce ţărână se va face! De-a dragul să sameni!

Aşa şi într-alte chipuri vorbeau plugarii din sat şi chiar cei cărora le pierise nădejdea să mai samene porumb aşteptau ca pe ace să plouă. Ce ar putea face un an fără mămăligă?

La Sângeorgiu se împliniseră cu străşnicie toate riturile străvechi pentru ploaie: nu rămăsese fată mare, dar nici fetişcană, pe care feciorii să nu toarne găleţi de apă din fântânile satului şi nu rămaseră copile şi băieţi neurzicaţi, ei între ei. Toţi aveau mâinile pline de băşici.

Totuşi nu plouă până la trei săptămâni după Sângeorgiu. Atunci, într-o noapte, se descuie cerul. O săptămână a plouat mereu: când a mâzguit, când a ciuruit, când s-a descărcat în picuri mari şi tari ca grindina.

Oamenii umblau cu capul gol: las' să-i plouă, să le fie şi lor şi arăturilor şi păşunilor! Căci şi păşunile abia de-acum se vor înfiripa, să pască vitele mari. Se muiară şi se risipiră bruşii de colţii greblelor de fier peste grăunţele semănate acum. După ploaie urmară călduri de mai, şi iarăşi ploi, a umblat tot vreme potrivită, aşa că în secere oamenii se treziră că isprăviseră cu prăşitul de-al doilea ca şi într-alţi ani. Porumbul era înalt până la piept, cu fire puternice, cu frunze negre şi grase.

— Iată, ne arată să nu mai cârtim, ziceau cei care deznădăjduiseră în primăvară.

— V-aţi făcut păcate degeaba, răspundeau cei care rămăseseră tari în credinţă. Niciodată omul nu ştie ce-l aşteaptă.

— De-acum numai de-ar fi o toamnă lungă! Oricât de frumos, porumbul e în întârziere cu patru-cinci săptămâni. Să aibă vreme să se coacă!

La mijlocul lui septembrie a brumat uşor, iar pe munţi s-a pus un strat subţire de zăpadă. Dar atâta a fost toată primejdia. După o săptămână, vremea s-a încălzit şi s-a pus o toamnă cu seninătăţi statornice, care a ţinut până la sfârşitul lui octombrie, ba a mai trecut cu un picior şi în noiembrie, până pe la jumătatea lunii.

Ce porumb s-a făcut? Pădure! Câte doi şi trei tulei pe-un fir, cât le râdea oamenilor inima.

În aceeaşi zi a intrat satul întreg la cules, la începutul lui noiembrie. Dimineţile erau răcoroase, dar îndată ce se ridica soarele, o căldură bună începea să joace în valuri fine deasupra lanurilor de porumb. Frunzele uscate foşneau încet la adierea boarei şi o mireasmă îmbătătoare se risipea în aer. Era coaptă şi cânepa de sămânţă, semănată printre porumb, iar pe miezuini crescuse deasă şi înaltă, cât nu-i ajungeai cu mâna la măciuliile grele, pline de sămânţă. Mireasma ei tăia pe a porumbului, o aromă tare şi ameţitoare.

Plugarii îşi lungeau carele cu inima cea lungă şi le înălţau laturile cu scânduri, să încapă cât mai mult porumb.

Se culegea cu foi cu tot şi îl dezghiocau numai acasă, în şuri, să nu piardă bunătatea de nutreţ.

În toate lanurile se auzea cum rup tuleii şi-i aruncă în grămezi. Se ridica în văzduh larma vorbelor, a glasurilor, părând o neîntreruptă fierbere. Din când în când se iţea în larma asta câte-un chicotit de fată pe care câte-un fecior o atingea, ca din nebăgare de seamă, cu un ştiulete.

Cântece nu se auzeau, ci numai foşnetul mereu al frunzelor uscate printre care treceau culegătorii.

Carele cu vitele desjugate erau la marginea delniţelor şi vitele mestecau, cu grumajii vineţii, întinşi, jipii de pe care se culeseseră tuleii, tot mişcându-şi coarnele albe. Uneori aflau şi câte-un ştiulete, uitat ca din întâmplare pe fire, şi rumegătoarele îl mâncau cu plăcere, căzându-le, din când în când, câte-un bob din marginea gurilor late.

*

Nu era car care să nu fi adus copii şi copiliţe din sat. Cei mai mărişori ajutau o vreme la cules, dar tuleii se rupeau greu şi curând îi dureau mâinile. Cei mai mici îşi încercau în zadar puterile. Aşa că cei mai mulţi se pierdeau prin delniţele lor, tot scobind frunzele de mătase ale ştiuleţilor, să afle

vreunul roşu sau pestriţ. Şi când aflau, chiuiau de bucurie şi se adunau doi-trei să-l rupă cu puteri unite şi-apoi îl dezghiocau cu înfrigurare, mirându-se mereu de frumuseţea lui.

Alţii căutau beţe uscate de cânepă de sămânţă şi le rupeau, adunându-le în mănunchi, apoi alergau cu ele la un luminiş să desfacă cânepa, să-şi împletească biciul. După culesul cânepii de vară, acum era cel din urmă prilej din an să-şi facă biciul, căci pe cele făcute atunci le prăpădise de mult. Beţe de codârşte îşi luaseră de acasă, încrustate gata la capătul unde să prindă biciul.

Cei cuprinşi cu munca asta îşi uitau în grabă de culesul porumbului. Împleteau cu hărnicie; mergea unul de la altul să vadă cum împleteşte, cum îşi face biciul, să nu rămână unul în urma celuilalt, cu biciul mai scurt, mai subţire, sau cu mai puţine sfori.

Şi nu peste mult începeau să pocnească răsunător, şi de ici şi de colo, mândri de ceea ce au făcut.

Unii mai mărişori trebuiau să facă bice şi pentru fraţii mai mici. Copilele erau mulţumite dacă puteau strânge în braţe un ştiulete roş sau pestriţ.

Uneori copiii mai mari se făceau nevăzuţi prin porumbişti şi se întorceau târziu de tot cu câţiva ştiuleţi cu frunze verzi în braţe. Ei se jurau că-s încă în lapte, dar unghia abia le intra în boabe.

Puteau căuta porumb de fiert nu numai în delniţele lor, ci şi la străini, nu se supăra nimeni. Într-alţi ani aflau încă mulţi ştiuleţi, în lapte, dar anul ăsta erau tare greu de aflat, aşa că era mare biruinţă pentru cei ce găseau.

Friptul, acum îndată, era tot aşa de greu, căci nu era urmă de lemn sau de găteje, şi focul îl făceau numai cu jipi care nu ţin jarul, iar porumbul mai mult se afuma decât se frigea.

Dar ce bun şi aromat era, Doamne! Trebuiau să le dea

numaidecât şi celor mici, care izvorau din toate părţile de prin delniţe, chemaţi de aromă, şi făceau roată în jurul tuturor focurilor unde se frigea porumb. Puţin era, dar cum să nu le dea, când cei mici nu-şi mai luau ochii de la ştiuleţii din foc, tot mutându-se de pe un picior pe altul?

*

Carele se încărcau mereu după cât de mulţi şi harnici erau culegătorii. Unele porneau spre sat, scârţâind de povară, altele veneau goale din sat. Nu lăsau porumb cules în delniţă peste noapte. Jitarii mai păzeau încă, dar oamenii ştiau că acum paza cea mai bună era la ei în şură.

În toate carele se încărcau deasupra pănuşi de cânepă de sămânţă, şi cuibărit între ele era câte un copil căruia i se vedea numai fruntea şi pălărioara. Până acasă, mireasma tare a cânepii îl ameţea, dar copiilor le plăcea mirosul ăsta sălbatic, care aducea cu cel al urzicilor. Sămânţa măciuliilor nu o foloseau numai la semănatul de primăvară a cânepii de lucru, ci şi pentru ulei, iar cu cotoarele înalte şi groase ardeau cuptoarele de pâine.

*

E bine când se fac bucate din belşug şi când este sănătate. Dar dacă nu-i sănătate, toată lumea asta nu mai plăteşte o ceapă degerată.

Aşa se gândea Dumitru Marcului care culegea în delniţa lui alăturea de nevastă şi de doi copilandri. Culegea tăcut şi cu un fel de scârbă. Îl tăia mereu prin măruntaie şi uneori se oprea din lucru, se făcea cârlig şi abia mai răsufla. Când se apuca iar de cules, fruntea-i era îmbrobonată de sudoare.

De câte ori se-ncârliga, şi nevasta şi băieţii se opreau pe-o clipă din lucru, cu răsuflarea oprită. Cunoşteau după semne când îi venea rău de tot şi când scăpa mai uşor. Acum, la

cules, nu stătea mult ghemuit la pământ, dar îi venea prea des.

— Te-am rugat să rămâi acasă, Dumitre, şi eu şi copiii. Rău ai făcut că nu ne-ai ascultat, îi zise într-un rând nevasta.

— Singuri nu aţi fi isprăvit delniţa asta, răspunse el în silă, simţindu-şi gura amară ca fierea.

— Dacă nu isprăveam azi, am fi isprăvit mâine. Ce-i într-asta? Nu-i nici o grabă aşa de mare. Vremea e bună.

— Dar poate să se strice, şi mai avem de cules în două delniţe. Ar fi păcat să ducem acasă, udat de ploi, un porumb frumos cum e în iest an.

— Nu se mai strică ea vremea în săptămâna asta. Să ştii că mâine nu te mai lăsăm cu nici un preţ să vii. Vei rămâne în pat să ţi se aşeze durerea.

Dumitru făcu o mişcare cu mâna, ca şi când ar fi zis: "Cât despre asta, pace bună!"

Lucrau tuspatru în tăcere grea. Crâşnea fiecare ştiulete rupt de pe fir, şi larma asta lui Dumitru îi făcea rău.

Era bolnav de mulţi ani, din an în an tot mai greu. Azi îi venea neputinţa neobişnuit de des.

— Nu mai culege, Dumitre. Uite, ţi-am adus ţundra. Întinde-te pe ea şi las' că isprăvim noi.

— De întins mă voi întinde eu pentru totdeauna, nu peste mult, n-avea frică.

— Nu mai culege, tată, ziseră băieţii cu inima rece. Isprăvim noi şi fără dumneata.

— Măi copii, vedeţi-vă de lucru şi daţi-mi mie pace. Las'să mai culeg şi eu încă o dată, pe urmă tot voi veţi culege.

Dup-o vreme se încârligă iar şi se lăsă la pământ. Nu-l ţinu mult nici acum, dar până pe la ojină îi veni răul încă de vreo cinci ori. Şi iar se apucă de cules, transpirat acum nu numai pe frunte, ci pe întreg trupul.

Când se zgârci şi se lăsă a şasea oară la pământ, nu mai

stătu ghem, ci se întinse căzând pe spate, izbi de câteva ori din picioare, din braţe, apoi se cutremură scurt şi se linişti, până nu apucă nevasta şi copiii să ajungă lângă el.

Safta, nevasta, se lăsă în genunchi, îi ascultă răsuflarea, cum făcuse adeseori în anii din urmă, dar acum nu mai simţi nimic.

— Doamne sfinte şi n-avem o lumânare! Petre, Ioane, daţi fuga în vecini, poate are cineva o lumânare!

Băieţii, buimaci de spaimă, începură să alerge prin porumbişti, unul la dreapta, altul la stânga.

Dar cine să vină cu lumânarea la culesul porumbului? N-avea nici un culegător de gând să înnopteze aici.

Ci nici nu mai era nevoie de lumânare! trupul lui Dumitru începuse să se răcească şi să se întepenească. Safta-şi aduse aminte că dacă nu-i închizi din vreme pleoapele mortului, rămâne cu ochii deschişi.

I le închise, apoi îşi puse frânte mâinile în poală şi rămase mută. Se aştepta ea de mult la moartea bărbatului, dar nu aşa, nu într-un lan de porumb şi fără lumânare.

Durerea şi nenorocirea ei că nu-l aflase moartea în pat, era mai mare ca pierderea lui. Dacă n-a vrut s-o asculte, să fi rămas acasă! Ea ce să facă? Ce-ar mai putea face?

Şi deodată izbucni într-un plâns cu hohote, care se topi într-un bocet amar, ce se înălţa în văzduh ca o alarmă a nenorocirii.

Cei doi băieţi nu aflară lumânare în vecini şi alergară şi mai departe, dar când se întoarseră cu mâna goală, erau însoţiţi de vreo zece bărbaţi şi femei.

Bărbaţii cu capul gol îşi dădură iertăciunile, privind ţintă la mort, femeile se alăturară la bocetul Saftei, iar cei doi băieţi erau încă tot buimaci de spaimă.

Dup-o vreme un om zise:

— Mai aveţi de cules?

— Puţin de tot, poate o jumătat' de ceas, răspunse un băiat.

— Pentru mort e mult şi atât. Veniţi cu toţii să isprăvim repede culesul şi să încărcăm carul. Unde vi-s vacile?

— Acol' lângă car.

— Prinde-le la jug şi adu carul aici.

Şi bărbaţii şi femeile care au venit s-au apucat de cules, în vreme ce Safta se bocea nemaiauzind nimic, iar unul din băieţi stătea lângă mort cu capul gol, cu mâinile fără putere de-a lungul trupului.

Până isprăviră de cules şi încărcară carul, înţepeni bine şi trupul lui Dumitru şi-l urcară deasupra porumbului, între pănuşile de cânepă mirositoare.

Se urcă lângă mort şi unul din băieţi, iar celălalt cu mama-sa mergea alături de vaci cu capul în piept.

Safta se mai boci până ieşiră din delniţă în drum, apoi amuţi de tot.

Între culegători vestea se lăţi repede, de la vecin la vecin, aşa că până seara toţi ştiau că a murit, în mălăiştea lui, Dumitru Marcului, culegând la porumb.

Oamenii nu se prea mirară, îl ştiau bolnav greu de tot, dar peste bucuria şi lumina culesului li se aşternu tuturor un nor pe suflet.

Şi larma omenească încetă să se mai ridice deasupra lanurilor, numai fâşâitul frunzelor uscate creştea mereu, cu cât se apropia înserarea.

Şi din când în când se mai auzeau pocnete din bici. Copiii le încercau să nu-i dea de ruşine deseară, din carele încărcate cu porumb, în drum spre casă.

Şi numai semnalele acestea scurte şi seci păreau că mai răspândesc viaţă şi veselie deasupra lanurilor de porumb, prin care fâşâia vântul în frunzele uscate.

PRESURA

Pădurea stăpâneşte cât vezi cu ochii pe coastele de către răsărit. Se revarsă până jos în lunci; când bat vânturi mari se tălăzuieşte ca o mare cu valuri sure, până în zări departe, până în pădurile satelor vecine. Şi de vânturi are parte cum a crescut pe înălţimi mari şi nici o măgură, nici un piept înalt de deal nu se ridică să-i ţină de adăpost din nici o parte.

Aşa că pădurea rareori e liniştită pe toată întinderea ei. Când e aşa, are de departe o culoare întunecată, metalică, ca de fier, rar se află în ea alt copac afară de stejari bătrâni, cu frunza pieloasă şi aspră. În apropierea ei te ameţeşte o mireasmă tare, ca o respirare rece de verdeaţă.

Îl ameţeşte pe cine nu-i obişnuit, dar Petrică nici n-o mai simte. Din primăvară e tot cu nasul în respirarea aceea de verdeaţă, de suc, de mâzgă, de sevă tânără, pentru că e tot la marginea pădurii pe o costişă plină de spini, cu oiţele lui: patru sterpe, zece noateni şi un berbec. Aici e păşunea până la toamnă. Costişa cu spini e mare, păşunea e mereu bună. Când se mai pune secetă, spinii tot au lujeri; totuşi mai grasă e iarba chiar pe marginea pădurii, pe unde pasc mai rar, numai spre seară, când vrea Petrică să le sature bine.

Printre spini creşte iarbă măruntă şi deasă ca peria, retezată mereu de boturile lunguieţe ale oiţelor care nu ostenesc în veac. Numai când se pune căldură mare turmuliţe se adună grămadă, oile cu capetele vârâte una într-alta suflă des şi nu şi-ar ridica capul din înghesuiala în care şi l-au plecat, nici să dea lupul între ele. Când vrea să le urnească din loc, Petrică le împinge proptindu-se de lâna lor, dă cu bâta şi de obicei nu reuşeşte să fugă decât una după alta, puţin mai înainte, şi iar se fac ghem.

Dar acum încă n-au coborât din cer căldurile. E numai luna lui mai şi Petrică trebuia să aibă grijă. Noatenii sunt

neastâmpăraţi şi mereu ar vrea să scape în pădure la lujeri tineri. Copilul e mereu cu ochii în patru să nu treacă vreunul în pădure, de când l-a speriat odată rău de tot pădurarul. L-a aflat trântit pe spate la marginea pădurii, cu ochii în albastrul cerului şi turma întreagă în tufişuri.

A vrut să ia berbecele să-l ducă în sat, să-l închidă în curtea primăriei, până vor plăti părinţii gloaba pentru paguba din pădure. A şi prins berbecele şi cu o sfoară ce avea la el l-a legat de coarne. Dar berbecele nu voia să meargă nici înaintea lui, nici după el, ci se trăgea mereu înapoi. Se smuci până rupse sfoara aceea şi fugi între oi.

Petrică încremeni când văzu ce vrea să facă pădurarul. Nu putu plânge, numai când îl văzu pe berbece slobod.

— Haida, măi Petrică, şi ajută-mi să-l mai prind o dată, îi porunci pădurarul apropiindu-se.

Dar copilul nu se mişca din loc şi începu să plângă şi mai tare.

— Nu vrei să-mi ajuţi?

Nici o vorbă, nici un semn.

— Nu-i nimic! Vii tu deseară cu oile acasă, şi ţi-l iau eu din curte. Trăbă să plătiţi gloaba.

În ziua aceea Petrică n-a mai fost bun de nimica, iar seara îl pătrunse o spaimă rece, care în răstimpuri făcea să-i dârdâie dinţii.

Dar nu a venit nici un pădurar după berbece. Nici seara, nici dimineaţa, nici seara următoare. Abia după o săptămână se linişti, încredinţat că n-o să-i mai ducă berbecele.

Bine că n-a spus acasă nimic.

Încă în ziua nenorocirii dezlegă sfoara din coarnele berbecelui; la câteva zile găsi prin spini şi capătul celalt. Acum se încredinţase: nu era o sfoară nici groasă, nici tare, şi pădurarul de bună seamă a glumit numai, n-a voit să-i ia zălog berbecele. O aţă ca asta, cum să nu o rupă berbecele lor,

care trăgea şi pe un om mare după el! Şi apoi i l-ar fi putut lua mai uşor din curte, dacă chiar ar fi voit... Dar ce mai ştii? Poate a uitat. Mai bine să grijească să nu-i mai intre oile în pădure. Că badea Nicodim, pădurarul pe care-l cunoştea din sat, se ivea la marginea pădurii când nici nu visai.

Oile lui aveau ce paşte pe costişă, nu aveau nici o lipsă de pădure; acum primăvara şi spinii erau plini de lujeri fragezi, parcă mai cruzi ca cei din pădure, şi oiţele lui puteau paşte ce le plăcea: când iarbă, când lujeri.

Paza o făcea tot de către pădure, nu numai să oprească oile să intre, ci şi pentru o presură care-şi avea cuibul peaici.

Nu-i vorbă, cântau ele multe presuri în spinii costişei, dar cea care avea cuibul aici, într-un spin mărişor şi des, le întrecea pe toate.

Şi nu era nici sperioasă ca altele: la câţiva paşi de el cânta să se prăpădească. Petrică se lăsa încet pe iarbă între spini şi o asculta. Nu se putea mira destul cum poate cânta aşa de frumos, aşa de mărunt, cum poate fi un ciripit aşa de curgător şi melodios, proaspăt şi tânăr mereu. Uneori îi părea că undeva în văzduh picură un izvoraş, nu stropi mici de apă, ci mărgeluţe mărunte de tot, abia să le poţi vedea.

De jos, de pe ţelina dintre spini, vedea uneori păsărica întreagă deasupra cuibului, alteori nu-i zărea decât capul şi ciocul. Cum risipea în aer mărgeluţele cântecului ei? Părea încremenită acolo pe spine, mică, pestriţă, cu un cioc numai cât o jucărie.

Mai ales după-amiezile, când începea să se răcorească şi să crească umbrele spinilor, presura lui cânta cu foc. Cântau şi alte presuri în spinii costişei, dar ca asta nici una.

De la o vreme găsi în cuib un ouşor pestriţ, cât un bob, apoi altul şi altul până la patru. Nu le atingea, nu se apropia prea tare de cuib şi niciodată când presura era prin apropiere.

Se mulţumea să le vadă şi să se însufleţească. I se aprindeau obrăjorii de plăcere.

Ce minunăţii gingaşe mai sunt în lumea asta! Oare presura ştie cât îi sunt de frumoase ouăle? De bună seamă ştie, că-i tot în preajma lor şi le păzeşte.

Într-o zi, apropiindu-se de cuib, văzu în el patru pui, urâţi foc, în piele roşie ca opărită, cu capetele prea mari, cu ciocurile tivite cu zăbale galbene.

Se depărtă repede, scârbit. Din ouă aşa de frumoase să iasă aşa urâţenii! Păi puii de găină ies din găoace îmbrăcaţi gata în pufuşorul lor auriu. Pentru ce nu-s aşa şi puii presurii?

Valeu! Şi cum se îmbulzesc toţi cu ciocurile urâte deschise pe marginea cuibului, de câte ori vine presura aducând în cioc ceva de mâncare!

Pace bună! Nu-i mai trăbă să-i vadă până nu se vor îmbrăca cu pene, până când nu vor creşte mărişori. Mici sunt prea urâţi şi Petrică, să-l tai, şi nu poate suferi ce-i urât.

Apoi nici presura nu mai cântă acum decât rareori. Cântă altele, va asculta pe la alţi spini.

Nu se poate stăpâni să nu treacă, totuşi, în fiecare zi pe la cuibul presurii, să arunce o privire în cuib, când nu e pasărea acasă. Uite-uite că încep să li se arate pe vârful capului şi pe pielea care nu mai este acum aşa de roşie nişte tulee, urâte, nu-i vorbă, dar Petrică ştie că astea sunt cotoarele penelor. Se depărtează repede de cuib, sunt urâţi şi acum. Doamne, cât sunt de urâţi!

Într-o zi auzi larmă mare de ţarcă, de coţofană, dinspre cuib, şi se grăbi într-acolo. Ştia că ţărcile pustiesc pe puii cei neajutoraţi de pasăre, dacă pot pătrunde la cuibul lor.

Văzu două coţofene zburând jos de tot, în jurul cuibului. Le străluceau în soare cozile negre-verzui şi aripile tivite cu negru. Făceau tărăboi mare, se tot coborau peste spine şi iar se ridicau. Nu puteau pătrunde printre crengile spinoase şi

dese până la cuib. Puii nu se mai vedeau, se trăseseră zguliţi în fundul cuibului.

Obraznicele nu fugiră nici când se apropie Petrică de spine. Poate nici nu-l văzură, aşa erau de aprinse de încercarea lor şi strigau în gura mare. Nu le păsă nici că pasărea sosi şi începu să zboare pe deasupra spinului.

Copilul căută un bruş şi, după ce zvârli în ele, sări şi cu bâta şi abia le alungă.

Presura coborî numaidecât pe marginea cuibului şi cele patru ciocuri se iviră, încă tot tivite cu galben. Nu mai erau aşa de golaşi. Totuşi erau urâţi. Petrică se grăbi de la cuib. Părea că i-i ciudă de ce nu a lăsat să-i mănânce ţărcile, căci până la urmă tot ar fi pătruns ele până la cuib, altfel nu s-ar fi învârtit aşa de mult în jurul spinului.

Dar nu se grăbi la oile care păşteau liniştite pe costişe, ci către pădure, unde se puseseră ţărcile într-un stejar şi se certau încă. Se vede, îşi zicea copilul, că una pune vina pe cealaltă, pentru că n-au putut ajunge până la cuib. Se uită întins la ele, cum tot dădeau din cozile lungi şi făceau larmă mare, cârâind în cascade repezi şi răsunătoare.

Frumoase păsări şi ele, îşi zise în sinea lui Petrică, dar pentru ce mănâncă puii păsărilor, ori le sparg şi le sorb ouăle? N-au ce mânca?

În vreme ce căzu pe gânduri pentru ce sunt şi păsări răpitoare în lume, când e prea destul cu lupii şi cu vulpile, răsări ca din pământ lângă el pădurarul.

— Iar nu eşti lângă oi, măi Petrică?

Copilul tresări, privi repede împrejur, văzu turmuliţa lui la loc bun şi se linişti.

— Oile-s acolo! şi el arătă cu mâna. Da' vezi dumneata, bădiţă Nicodime, ţărcile astea?

— Cum să nu le văd? Se şi aud că se sfădesc urât.

— Erau gata să mănânce nişte pui de presură.

— Şi nu i-au mâncat?

— Nu, că le-am alungat eu cu bâta.

— Dacă-i aşa, cu tine se sfădesc, nu între ele. Cine ştie ce blestemăţii spun. Şi nu vor să plece de aici până nu te vor spăla bine. Adică de ce te amesteci tu în treaba lor? zic ele.

— Puii sunt încă în cuib şi-s golaşi, vai de capul lor. Le era uşor să-i mănânce până am sosit eu, dacă ar fi putut pătrunde la cuib. Dar cuibul e bine apărat de crengi spinoase.

— Apoi, da, fiecare vietate ştie câte ceva să se apere. Păsările acestea mărunţele îşi ştiu aşeza la adăpost cuiburile. Unele se grăbesc, e adevărat, şi nu-l pun la loc bine apărat, da' presurile sunt păsări înţelepte. Da' ascultă aici, băiete: de câte ori ţi-au mai intrat oile în pădure?

— De-atunci niciodată, bădiţă Nicodime.

— Minciuna încă-i vorbă!

— Nu mințesc. Mi-a fost frică atunci că-mi iei berbecele.

— Dacă a rupt sfoara!

— Că n-a fost sfoară, numai o aţă.

— Apoi vezi, aşa păţeşti dacă n-ai la tine tot ce-ţi trebuieşte.

Ţărcile zburară din stejar prin pădure, aruncând mereu vorbe de ocară.

— Acum cred că mă sfădesc pe mine, zise pădurarul. Mi-au mirosit puşca.

— Da ce nu le-ai împuşcat, bădiţă Nicodime?

— Nu-mi stric eu alicele pe-o pasăre.

— Vrei să împuşti iepure?

— Păi cum!

— Da' eu n-am văzut nici unul de când sunt cu oile pe costişă.

— Unde să vezi? Doar n-or veni iepurii să pască printre oile tale, să-i împungă berbecele? Iepurii sunt acum la holdele cele mărişoare şi în pădure, prin tăieturi.

— Mi-a spus un copil că mamă-sa a prins unul când a fost la plevilă.

— Apoi vezi! Pe-acolo se ţin; da' încă-i oprit vânatul, până colo, la toamnă.

— Dacă-i oprit, de ce umbli cu puşca?

— Păi nu mai sunt alte gadine prin pădure? Da' lupul? Da' vulpea?

— Nici lup, nici vulpe n-am văzut!

— Păi astea nu-s gadine să iasă la luminiş. Mai ales aici pe costişă, unde eşti tu cu o bâtă zdravănă de corn şi unde e berbecele cel împungaciu. Aşa-i că împunge?

— Pe mine nu!

— Ba pe mine când l-am legat de coarne m-a izbit de câteva ori cu capul. Da' acum vezi că ţi-ai şi uitat de oi. Eu nu le mai văd.

Nu le vedea nici Petrică.

— Vezi cum le grijeşti tu? Vor fi intrat în holda Bologoaei! Aşa le scapi şi prin pădure. Dar de te mai prind o dată, te-ai curăţat de berbece, să ştii!

Cuvintele din urmă le auzi Petrică alergând. Acolo trebuiau să fie oile, de bună seamă, unde a zis pădurarul. Le-a mai scos el de câteva ori din holda Bologoaei.

Până s-a înapoiat cu ele pe costişă, pădurarul se mistuise în întunericul de sub boltiturile stejarilor celor bătrâni...

Înspre seară, pe răcoare, presura cânta de mama focului în vârful spinului, deasupra cuibului. Lui Petrică i se păru că niciodată n-au tremurat mai armonios şi mai repede mărgeluşele glasului ei.

Copilul se lăsă într-o rână, cu capul rezemat în palmă, cu bâta lângă el, şi ascultă.

Era, îi părea lui, o căldură nouă, un avânt, un fel de îndrăzneală mai mare în piuitul ei. Se bucura de bună seamă că i-au scăpat toţi puii, care acum nu-şi mai iveau ciocurile tivite cu

galben pe marginea cuibului, căscându-le, ci dormeau claie peste grămadă în cuibul lor, unde era cald şi bine. Şi în curând păsărica-i va acoperi şi cu aripile ei, să nu le fie frig peste noapte.

Presura, cântând, îl vedea pe copil, dar nu se speria de el. Pentru ce s-ar speria? El nu i-a făcut nici un rău, nu a zburătorit-o niciodată.

Şi la gândul că azi i-a fost de folos presurii, simţi o undă trecătoare de căldură la inimă şi se lumină la faţă...

Numai de-ar creşte mai în grabă penele puişorilor, să nu mai fie aşa de urâţi! Nici nu vrea să-i mai vadă până atunci!...

Dar când, după o săptămână, trecu iar pe la cuib, cuibul era gol. Zburaseră puii cu presura. Şi spre seară, când presurile începură să cânte, trei chiar, de pe spinul cu cuibul, nu mai cunoscu care-s puii şi care-i presura.

STRĂJERUL

De vreo trei nopţi Niculiţă doarme tare neliniştit, adică mai mult nu doarme. Se învârte de pe o parte pe alta, stă o vreme întins pe spate, dă ţolica la o parte că-i prea cald, apoi iar se întoarce şi se acoperă: parcă îl ia cu fiori de frig. Febra nici nu-i creşte, nici nu-i scade, nu-l doare nimic şi el nici nu se crede bolnav.

Vede că într-un colţ, sub o icoană, pâlpâie un sâmbure de lumină şi ştie că e candela lor, pe care mamă-sa o lasă aprinsă şi peste noapte, de când el nu prea poate dormi. Ştie că mamă-sa se scoală de multe ori şi vine lângă patul lui, se pleacă peste perină şi aproape totdeauna îi spune, punându-şi mâna rece pe fruntea lui:

— Iar nu dormi, Niculiţă? Închide ochii, cu ei deschişi cum să adormi?

Simte că mamă-sa, şi când e în patul ei, e tot cu gândul la el. Uneori îi zice:

— Dumneata de ce nu dormi? Ţi-e frică să nu fiu bolnav, nu-i aşa? De aceea laşi şi candela aprinsă.

— O las să nu-ţi fie frică în întuneric, că te trezeşti mereu.

Copilul se miră:

— Frică? De ce să-mi fie frică? Doar îs în casă şi cu dumneata!

— Pe întuneric ţi-e urât.

— Mie nu mi-e urât.

Spunea adevărul: nu-i era urât; se gândea la atâtea lucruri la care până acum nu se gândise niciodată...

Şi, mai întâi, iată, liniştea asta nemaipomenită care stăpânea în împărăţia nopţii! Niciodată peste zi nu i-a ţiuit în urechi o astfel de linişte. Se împânzise în cameră, pătrundea de-afară, parcă nu numai prin ferestre, ci şi prin pereţi, cobora şi din pod şi se strecura prin tavanul de scânduri şi grinzi. Izvora şi din masă, din scaune, din laviţe, lăsând toate lucrurile moarte, goale, uscate şi nefolositoare, care păreau cu totul străine, aduse nu se ştie de cine şi de unde şi lăsate încet, abia pipăit, în cameră.

Acum nici nu i-ar veni lui Niculiţă să umble printre ele, să le atingă. Prea erau străine şi de neatins, de nepipăit.

Pâlpâirea candelei mişca umbre ciudate pe pereţi, tot aşa de multe ca toate lucrurile din cameră. Se uita la ele adeseori, mai ales când stătea pe spate în patul lui. Cu ce semănau? Dar până să se înfiripeze o formă, se şi împrăştia şi se ridica altă pâlpâire de umbră. Cum se năşteau? Cine le purtau? Cine le sorbea?

Lui îi părea că le place să fluture aşa, în liniştea nepătrunsă a nopţii. Lor nu le era urât. Se mişcau şi nu cunoşteau urâtul ce intrase parcă în scaune, în masă, în laviţe, chiar şi în icoanele de pe perete, se cuibărise acolo adânc, să nu mai iasă din ele.

Ce ştiuse el de toate aceste înainte când dormea buştean, de cum punea capul pe perină seara, până-l trezea mamă-sa, dimineaţa, iarna să meargă la şcoală, vara cu vitele la păscut. Nu ştia nimic şi acum îi părea că-s lucruri de cea mai mare însemnătate să le ştie.

Cum n-a ştiut nimic până acum, nici în câte părţi fuge gândul într-o linişte aşa de mare! De necrezut! Nici nu te poţi ţine pe urma lui şi nici nu-l poţi opri! Zboară într-o clipă în locurile cele mai depărtate.

Iată, acum s-a oprit la un cuib de presură într-un spin de pe costişe, unde păşteau vitele. Vede şi cuibul, vede şi vitele, deşi nu-s nicăieri! Peste o clipă e la ei în şură şi-l vede pe tatăl său făcând mestecături din paie şi fân; peste alta e în carul care iese scârţâind din curte, şi el şade pe sulul gros cu care se leagă snopii de grâu în carul încărcat; peste-o clipă e în şcoală şi ascultă cum îl ceartă dascălul pe un copil care nu şi-a învăţat lecţia.

Cum poate fugi gândul lui aşa de fulgerător de la un lucru la altul, dintr-un loc într-alt loc?

Cum i-ar putea fi urât, când nu e nici pe-o clipă singur în pat, ci călătoreşte mereu? Oare mamă-sa nu ştie? Şi dacă ar merge numai cu gândul în atâtea părţi! Dar se duce el însuşi, în pat nu mai rămâne nimeni.

— Vezi, Niculiţă mamii, şi dormi, că acuşi se face dimineaţă, şi abia ai închis ochii.

— Nu mi-i somn!

— Trăbă să adormi şi dacă nu ţi-i somn. Numără mereu până la o sută şi vei vedea că-ţi vine somnul.

Pentru ce ar adormi? El nu-nţelege. Dar pentru că i-a spus mamă-sa începe să numere. Ajunge la o sută şi începe din cap. Gândul însă nu-i mai stă aici şi greşeşte. De la patruzeci parcă a trecut la optzeci. Şi, dac-a trecut, nu-i tot atât? Nu-i, că ajunge prea iute la sută. Când începe a treia oară,

nu mai ajunge nici la treizeci. Se trezeşte cu gândul la nişte ghicitori, învăţate din cartea de citire:

Câmpu-i alb, oile-s negre,
Cin'le vede nu le crede,
Cin'le paşte
Le cunoaşte.

Păi da, scrierea şi citirea! Asta a învăţat-o şi pe mamă-sa, nu-i nu ştiu ce! Nici asta:

De la noi la munte
Tot zale mărunte!

Furnicile prin iarbă. Mai mult îi place alta:

Am o casă cu două rânduri:
Sus stau câinii,
Jos stăpânii!

N-a putut-o ghici mamă-sa, în ruptul capului, că-i bordeiul ţigănesc, săpat în pământ, pe acoperişul de paie al căruia dorm câinii: dintr-o săritură-s acolo...

Îşi aduce aminte de îndemnul mamă-si şi iar începe să numere până la o sută. O dată, de două ori. A treia oară i se pare că s-a oprit la jumătate...

Îşi dă seama c-a adormit oleacă. S-a trezit de trâmbiţatul cocoşului. Oare a câta oară a cântat? Mai înainte ştia că cocoşul lor cânta numai când se face ziuă. De când dormea iepureşte nopţile, auzise că mai de multe ori bate din aripi şi cucurigă. Nici nu ştia că bate şi din aripi când vesteşte dimineaţa. Da' în liniştea nopţii, acum aude şi fâlfâitul aripilor. Adevărat că şi ziua când cântă, face aşa! Dar a câta oară va fi cucurigat acum? Ieri noapte l-a auzit de trei ori, întâia oară de cum s-a înstăpânit noaptea, devreme. Mamă-sa — întrebată — i-a spus că vesteşte şi miezul nopţii şi zorile.

...Acum va fi cântat de miezul nopţii. Dar oare de unde ştie el cându-i? Cine-i spune? De bună seamă că e miezul nopţii: aude şi ceasul lor în camera vecină bătând douăsprezece.

Să fie numai miezul nopţii? Aşa de lungi sunt nopţile? Pân-acum nici nu se culca bine şi se şi făcea dimineaţă... Da' ceasul cum e făcut să ştie toată vremea? L-o fi făcut oameni meşteri, ceasornicarii. Mari minunăţii în cutia lui! Odată, când s-a oprit, l-a luat tatăl său din perete şi i-a deschis uşiţa. Şi-a înălţat şi el capul deasupra mesei şi a văzut. Câte rotiţe erau acolo, maică Doamne! Meşteri mari oamenii!

Ciudat îi părea lui Niculiţă că peste noapte numai rar auzea ceasul bătând în camera vecină. Nu bătea şi noaptea? Cum să nu, ceasul nu stă, numai când nu e tras sau e stricat. Cum de nu-l aude totdeauna?

Copilul aţipea uneori şi dormea câte-o postată, dar când se trezea nu-şi dădea seama că a aţipit. Cum să bage de seamă, când gândul lui era şi acum neastâmpărat? Poate urmărea încă un vis, şi o vreme visa treaz? Uneori înţelegea că continuă un vis, alteori nu... Păi, cum ar fi adevărat că el cade de pe acoperişul şurii lor şi pluteşte prin aer ca pe aripi mari, ajunge pe pământ şi nu se loveşte? Ori că vaca lor Mândreana a avut doi viţei, unul bourean şi al doilea un pui de bivol? Ce comedie?

Cum să fie drept? A visat de bună seamă!

...De miezul nopţii a cântat cocoşul, că iată liniştea creşte parcă şi lucrurile din casă sunt şi mai pustii că pân-acum şi le cotropeşte urâtul de tot. Dac-ar putea căsca şi ele, se gândea Niculiţă, ar căsca să le trosnească fălcile! Noaptea e tot mai grea.

A răzbit-o şi pe mamă-sa. O aude cum respiră de regulat şi de adânc. Până acum n-a auzit-o. În camera asta dorm numai ei amândoi. Aşa a poruncit doctorul. Pentru ce? Nu ştie.

Dar lui Niculiţă îi place mai mult aşa. Când dormeau mai mulţi într-o odaie şi nu adormea în grabă, nu-i plăcea sforăitul bunică-sa.

Mamă-sa dormea lin. Poate nici nu aţipise decât acum, după miezul nopţii. Şi, dacă n-ar fi liniştea aşa de mare, nici n-ar auzi-o.

Dar liniştea-i aşa de mare, aşa de grea, atât de adâncă acum, încât îi bate în urechi. Sau îi bate un ciocănel foarte uşor? Poate nu era decât zvâcnirea arterelor. Dar Niculiţă nu simţea, ci auzea.

Noaptea părea că a crescut din cer până-n pământ şi s-a pus pentru veşnicie...

Cum stătea întins, nemişcat pe spate de multă vreme, Niculiţă auzi deodată, spintecând liniştea şi întunericul, un ţipăt mare, ca de om ori ca de fiară? Ca de pasăre ori ca de furtună? Parcă de furtună era. Îl auzi şi-a doua, şi-a treia oară, înspăimântat, cu răsuflarea oprită.

După strigătul acela, liniştea crescu şi mai tare. În vis ori treaz, lui Niculiţă îi păru că numai noaptea putea să ţipe aşa, înnebunită, să nu se cufunde undeva în hău. Strigătul a trebuit să se audă peste tot satul şi chiar în lumea toată.

Şi-a tras ţolica şi s-a acoperit şi pe cap. Dacă va începe iar să strige? Dar n-a mai strigat! Ci, după o vreme simte că cineva-i ridică uşor ţolica de pe cap. El se ghemui tot: poate-i noaptea, cea care a strigat mai înainte! Era treaz? Visa?

— De ce te-ai acoperit şi pe cap, Niculiţă maichii? Iată, eşti tot o apă!

Aduse un ştergar şi începu să-l şteargă.

— Mi-a fost frică! zise copilul cu mare silă.

— Frică! ziceai că nu ţi-e frică.

— Da, a strigat aşa de tare noaptea, şi mi-a fost frică.

— Cine a strigat?

Nedumerit, mai mult cu îndoială, mai treaz acum, zise:

— Noaptea.

— Noaptea! râse mamă-sa, dar dându-şi repede seama de febra copilului, continuă îngrijorată: cum să strige noaptea? Ea nu-i om ca noi. A strigat prăpăditul cela de Nichifor, străjerul satului. L-ai auzit şi tu? Strigă de trei ori pe noapte şi răcneşte de parcă vrea să verse tot ce are în el. El a strigat!

— L-ai auzit şi dumneata?

— Auzit, cum să nu! Înainte cu câteva minute a vestit că-i linişte şi pace în sat. Ar trebui să strige numai când se iscă vreun foc, ori dacă dau tătarii — doamne fereşte — dar n-ai ce-i face! Zice că de-aceea îl plăteşte satul, să vestească linişte şi pace, să poată dormi oamenii fără griji.

Nichifor! Nene Nichifor! D-apoi îl cunoaşte şi el!

— Omuleţul ăla cărunt, mereu cu pipa-n gură?

— Ăla, da! El e străjerul satului. În slujba asta nu intră omul harnic, care trăbă să se odihnească noaptea, ci unul ca el, un taie câinilor frunză.

Niculiţă se gândi: cum poate un om aşa de puţintel ca nenea Nichifor să dea un strigăt aşa de mare?

— Nu l-ai mai auzit pân-acum?

— Nu!

— Se vede că ai dormit. Da' eu îl aud şi din somn.

— El a fost adică?

— Păi cine?

— Nenea Nichifor stă de multe ori de vorbă cu noi, cu copii de şcoală. Ştii dumneata că lângă şcoală este o crâşmă şi dumnealui tot pe-acolo se-nvârteşte.

— Da, că nu-i place să lucreze, da' rachiu ar bea pe toată minuta.

— Nouă ne spune poveşti. Ştie multe, scurte, lungi, şi în versuri şi fără versuri.

— Va şti, că de altceva nu e bun. Acum vezi şi dormi şi nu te mai înfrica de prostii! Cum să zbiere noaptea? Doar nu-i

om! Strigă prăpăditul ăsta de Nichifor: până dimineaţa mai răcneşte o dată peste sat.

Frică? Păi, dacă-i nenea Nichifor, cum să-i mai fie frică? Când îl va întâlni pe la crâşma de lângă şcoală îl va întreba el cum poate striga aşa de tare? Şi nu numai tare, şi cu un fel de huiet care te îngheaţă.

Nenea Nichifor! Mereu se adună grupuri de şcolari în jurul lui şi-l ascultă câte spune. Ştie multe. Oare de ce nu le va fi spus niciodată că el e străjerul satului şi strigă noaptea că-i pace şi linişte? Îl va întreba el!

Mamă-sa s-a dus de la patul lui, dar nu-i mai aude respirarea. Se vede că n-a adormit încă...

Nenea Nichifor! Vai, bată-l pustia de bătrân! adică el a strigat. A învăţat de la el şi versuri frumoase, cu haiduci, dar şi unele de scârbă! Oare de ce-i vin în minte unele din acele urâte?

Saie-ţi ochii tăi, nănaş,
Cu cine mă cununaşi,
Cu propteaua gardului
Cu urâta satului!
Seara când se suie-n pat
Parcă-i ursu'mpiedicat.
Dimineaţa când se scoală
Parcă-i piatra de la moară...

Iată şi de astea le spunea nenea Nichifor, versuri care nu se găsesc în cărţi. Şi altele, încă şi mai urâte! îi veniră în gând şi nu le mai putu opri şi pe-acestea — tot urâte — despre unul Toma, o batjocură mare:

Toma
Roma —
Cap — cumu-i al calului —
Stă la poala dealului,

Cu gura
Cât şura!
Cu dinţi
Sfredeliţi.
Cu buzele
Ca lipitorile
Are — nătărău —
Urechi de căpău.
Cu ochii
Ca blidele!
Cu mâinile
Ca fusele!
Cu picioarele
Ca râşchitoarele!
La poale de deal
Culege podbeal
Să-şi facă
O zeamă acră
De tusă să-i treacă!
Dară Toma ce-şi vedea!
Doi bondari se boncănea
Două muşte se sfădea
Şi Toma le despărţea.

Auzi tu, o prostie ca asta! Şi cum i-a venit chiar ea în minte? I-a venit şi iată că-i place şi-i vine să râdă. Dar nu râde, numai cu faţa şi cu ochii... Apoi pleoapele cad.

Mamă-sa s-a aplecat asupra lui şi i-a văzut zâmbetul. Parcă i s-a luat o piatră de moară de pe inimă. Poate nu va fi ce-a spus doctorul? Poate se face mai iute sănătos! Iată-l că a adormit şi doarme liniştit!

Bată-l pustia să-l bată de străjer! Să-i sperie el copilul în miez de noapte! Şi cine l-a pus să se oprească aşa de-aproape de casa lor! Doar trebuia să strige din capul uliţei! Numai să-l întâlnească, îi va spune ea buchile!

CIORILE

De trei zile văzduhul se întunecase tot mai tare. Întâi se părea că s-a înălţat o ceaţă răsfirată peste bolta senină, apoi negura aceea alburie s-a tot îndesat, s-a tot întunecat, ca un greu şi uniform văl plumburiu.

Sub el lumea întreagă era sură: dealurile, pădurile, luncile, aerul. Pomii din grădini, arborii înălţau braţe negre, neclintite în liniştea apăsătoare, ca într-o aşteptare încordată. Frunzele se scuturaseră de mult.

Pământul era îngheţat tun şi frigul pişca. Fusese şi mai rece înainte de a se înnora, dar acum, de trei zile, se mai muiase: în aer se simţea un fel de umezeală, un fel de aromă mai rece ca cea de ploaie.

De trei zile se învăluiau prin văzduh pâlcuri mari de ciori, izvorând nu se ştie de unde, zburând înghesuite, cât parcă li se atingeau aripile, vâjâind domol în aer şi lăsându-se pe ramurile negre ale pomilor din grădini. Crengile se aplecau şi se legănau sub povara lor: în câte un pâlc erau cu zecile.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra!

Cele care vesteau astfel că au sosit lungeau grumajii şi se închinau din cap.

— Cra-cra! Cra-cra!

Dar numai puţine dădeau glas, pesemne ele erau crainicii. Celelalte se legănau pe crengile care nu şi-au aflat încă echilibrul, când adeseori după una se ridicau în grabă toate în văzduh, rotindu-se, trecând pe deasupra grădinilor, întâlnindu-se în văzduh cu alte pâlcuri, cu care nu se amestecau şi întorcându-se, uneori, să se aşeze pe acelaşi arbore de pe care s-au ridicat, alteori poposind pe alţi pomi sau arbori, în alte grădini.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra!

Sunt ciori de cele mari, sure, cu aripile tivite cu negru ca

şi coada şi capul. Văzduhul nu rămâne multă vreme gol de roiul lor: când un pâlc, când altul se ridică învârtejindu-se, parcă acolo sus o putere străină le rupea rândurile, le învăluia până se adunau şi iar se coborau undeva.

Ciorile n-au cuiburi prin arborii grădinilor, nici chiar în salcâmii uriaşi ce străjuiesc pe marginea pârâului ce trece prin mijlocul satului. Au venit de departe, de la păduri, unde, în câteva poieni cu stejari rari, cuiburile lor fac colonii întregi.

Aici, în sat, nici nu au astâmpăr de trei zile, mereu se rotesc în cete prin aerul sur şi, când se aşează pe crengi, câteva din ele trăbă să-şi spună vestea:

— Cra-cra! Cra-cra!

Ca şi când zborurile lor ar prinde mereu ceva nou, ceva străin, şi vin să vestească şi oamenilor şi, nefiind încă sigure de vestea ce o dau, se ridică înfrigurate iar, să mai prindă o dată semnul, şi îl spun iar şi satului.

Copiii, îmbrăcaţi în veşminte groase, cu căciuli în cap, ies în curţi, îşi dau capul pe spate şi urmăresc vârtejurile ciorilor prin văzduh, până se lasă iar, grele, pe pomii grădinilor. N-au mai văzut atâtea ciori din iarna trecută.

— Cra-cra! Cra-cra!

Cei mai mulţi le cunosc. Răzleţe trec şi vara prin sat, mai ales când sunt pui mici la cloşte, primăvara, şi de multe ori fură câte unul. Copiii strigă, chiuie, zburătăcesc cu bruşi după hoaţe, dar ele se duc nepăsătoare cu bulgăraşul de aur în cioc.

Copiilor nu le plac ciorile şi nu le suferă prin curte. Dar acum nu sunt pui mici, iar ciorile sunt multe, pâlcuri întregi, şi zboară învăluindu-se, să te tot uiţi la roiurile lor ciudate.

De unde vor fi venit atâtea? Şi parcă-s grase şi grele, cum se apleacă crengile sub povara lor.

Copiii urmăresc tăcuţi învăluirile de aripi pe sus, până îi pătrunde frigul.

Bărbaţi, femei, când ies prin curte, îşi aruncă şi ei ochii spre cer, nu pentru a vedea zborul ciorilor. Dar ce caută ei şi aşteaptă nu se zăresc fluturând rar în văzduhul sur, până în seara zilei a treia de când s-au arătat ciorile: întâii fulgi de nea. Rari, mărunţi, nehotărâţi, mai mult se opresc decât coboară şi jos pe pământ par tare firavi, ca nişte scame, ca nişte născuţi fără de vreme.

— Uite că ninge' mamă! strigă un copil cu nasul turtit în geamul dinspre curte.

— Ninge, da, doar ne-au spus ciorile că va ninge.

— Ele au spus?

— Ele! N-ai auzit că de trei zile strigă mereu: cra-cra? Şi nu le-ai văzut învăluindu-se în pâlcuri mari pe sus?

— Da' ele de unde au ştiut?

— Ele miroasă zăpada până e încă sus, în nori. În tot anul ne spun vestea. Da' acum abia începe să ningă. Va ninge însă bine peste noapte. Până dimineaţa va fi tot alb.

— Tot ciorile au spus?

— Nu ele, asta o ştim şi noi, oamenii. S-a muiat afară tare frigul şi ăsta e semnul.

Şi, iată, copilul vede pe geam că mamă-sa spune adevărul: cad fulgi tot mai mari, mai lânoşi, şi tot mai deşi.

Din alte case ies copiii mai mărişori în curte. Cu capul gol, cu pălmuţele întinse să prindă fulgii. Dar nici nu-i pot vedea bine şi se topesc.

După ce a început să ningă, ciorile nu se mai rotesc în văzduh, nu mai croncăie, ci stau grele pe crengile uscate — nemişcate, ca într-o adâncă meditare.

Apoi, când începu să se însereze mai tare, stolurile se ridicară în linişte de prin grădini şi plecară, fără să bage cineva în seamă, către pădurile din care au venit...

Dimineaţa ninge încă, văzduhul e întunecat de fulgii mari şi deşi care se grăbesc acum, roind amestecaţi, până unde se vede în aer.

Copilaşii privesc prin geamuri, cu năsucul turtit de sticlă, cei mai mărişori au început să-şi probeze săniile. Dar zăpada e prea moale încă şi săniile nu lunecă, ci trec prin omăt şi ronţăie pământul îngheţat.

Prin curţi, unde şi unde, s-a coborât din văzduh câte-o cioară, şi fac pete pe imaculatul zăpezii. Nu croncăne nici una, ci caută cu ciocul prin nea, mai ales în apropierea girezilor de gunoi din faţa grajdurilor.

Sunt tot ciori sure, de cele mari, nu se ştie dacă au venit din pâlcurile din zilele trecute, sau sunt ciori răzleţe.

Unii copii le zburătăcesc cu cioturi de lemn, alţii se uită la ele cu băgare de seamă. Nu sunt prea fricoase. Dacă una află un oscior ori altă bunătate, se saltă din aripi îndată şi zboară cu câştigul în plisc.

— Săracele! îşi caută şi ele pâinea cea de toate zilele. Iarna e grea şi pentru ele, spune vreun român în faţa copiilor.

— Să mănânce muguri din pădure, zice un băiat mai mărişor, care ţinea o uscătură în mână, gata să arunce după cioară.

— Mănâncă ele şi muguri, când nu mai au încătrău.

— Mănâncă pe pustia! Nu le-am alungat eu de câte ori, iarna trecută, de la pătulul nostru de cucuruz? Se caţără cu ghearele de laţi şi ciocăne ştiuleţii la care ajung prin deschizături. Mănâncă rânduri întregi de boabe.

— Ei, şi a sărăcit tată-tău dintr-asta? Nu v-a ajuns mămăligă astă iarnă?

Băiatul îl priveşte prostit, cu gura căscată. Nu răspunde.

— Bietele ciori, zise omul, mai culeg şi ele o sămânţă din brazdă, mai dezgolesc câţiva ştiuleţi când e copt cucuruzul, şi oamenii le alungă cu ce le vine la mână. Pun şi sperietori la marginea porumbiştilor şi văruiesc tuleii de pe delături să le sperie. Dar la folosul ce ni-l aduc nu se gândesc.

Băiatul care nimerise în vorbă cu românul era de felul lui cam obraznic.

— Nici ouăle, nici carnea lor nu sunt bune. Ba-s chiar spurcate, se repezi el. Ce folos aduc? Poate să zicem şi noi că-s porumbi, nu sunt ciori, cum spune ţiganul.

— Măi că pestriţ eşti în cerul gurii! Află de la mine, dacă n-ai ştiut până acum, că şi ciorile sunt păsări folositoare. Câţi şoareci de câmp nu stârpesc ele şi câţi viermi stricăcioşi? Nu-i vietate care să nu-şi aibă folosul ei...

De a doua, de a treia zi, au început să umple satul ciorile cele mărunţele, negre ca tăciunele pe tot trupul, "ceucele", cum le zic sătenii. Ele dau năvală oriunde se aruncă gunoi din casă sau din coţete şi fac prăpăd în seminţele ce se împrăştie găinilor, dacă nu-i nimeni afară. Zadarnic cârâie cocoşul şi sare după ele: nu li-e frică şi sar mai repede decât el, dar tot pe boabele aurii de porumb se lasă.

Ciori de cele mari vin rareori să fure de la păsările de curte. Nu-s aşa de îndrăzneţe ca cele mici.

Pentru prinderea acestora sunt în sat feciorași care ştiu împleti, din păr de cal, ghilţuri.

*

După o săptămână ninsoarea a încetat, cerul s-a înseninat şi s-a pus un ger, că trosnesc noaptea acoperişurile de şindrilă, de se părea că praf se va alege din ele.

Acum începură să vină prin sat tot mai des şi mai multe şi ciori de cele mari. Ele se apropiau mai cu seamă de coteţele porcilor, de troacele lor şi ciuguleau tărâţa sau urluiala îngheţată pe margini sau pe fundul lor. Uneori urcau şi pe spinarea grăsunilor ce dormeau şi-i purecau de mărunţeii cei suri şi graşi. Grăsunii, şi dacă se deşteptau, nu mişcau: le plăcea cum îi gâdilă în spate.

Într-o zi, într-o curte se coborî o cioară de cele mari. Se vedea că zboară cu anevoie, iar în curte se văzu că-i şi şchioapă.

Şontâc-şontâc se apropie de gunoi şi începu să caute.

Doi băieţi mai mărişori erau prin curte. Chiar se întorseseră de la săniat.

— E şchioapă, mă, zise unul.

— Hai s-o prindem!

— Cum s-o prinzi, că de zburat poate zbura. Mai bine o lovesc cu o scurtătură. E aproape.

Dar când să arunce cu bucata de lemn, o copiliţă, sora unuia, începu să ţipe la spatele lor. Ei nu simţiră când ieşise din casă.

— Ce-i, tu Aniţă? o întrebă frate-său. De ce zbieri aşa?

— *Vleau să plind cioaua.* Nu da cu bâta!

Copila văzuse de mult cioara pe fereastra dinspre curte; văzuse că-i şchioapă şi-şi pusese în gând să o prindă. Dar îi trebuise mult curaj şi pază până să iasă din casă. Mamă-sa nu o lăsa afară pe gerul ăsta.

— Da' cum s-o prinzi tu, Aniţă? E şchioapă ea, dar poate zbura.

— *O plind.* Nu da!

Şi ea porni spre cioară.

Frate-său, de frică să nu zboare, avântă uscătura şi nimeri pasărea, răsturnând-o într-o dungă.

Aniţa începu să urle. Mamă-sa ieşi din casă.

— Ce-i aici? De ce plângi, Aniţă? Da' cine focu' ţi-a deschis uşa tinzii?

Şi porni după copilă.

Dar până s-o ajungă, Aniţa înşfăcase de coadă pasărea care era vie încă, dar făcea slabe mişcări de apărare.

— Ce-i asta? întrebă mama întorcându-se spre băiat.

Îi povesri tovapăşul de săniat.

— Am văzut şi eu cioara cea şchioapă prin curte. Da' tu ce-ai avut cu ea s-o omori?

— Uite că nu-i moartă, e numai ameţită, răsuflă băiatul, văzând că pasărea se mai zvârcolea încă.

— Să loveşti o pasăre şchioapă! N-a fost de-ajuns nenorocirea ei? Şchioapă acum iarna! De bună seamă a şchiopat-o tot un blestemat ca tine.

Şi femeia-i arse repede două palme răsunătoare.

Aniţa, cu cioara de coadă, încetase de plâns.

Pasărea nu sângera, nici ochii nu-i erau închişi, dar nu mai avea nici o putere. Se vede că o croise bine băiatul.

Mama luă copila de mână.

— Vino, Aniţă, s-o ducem în casă, să o ducem la căldură, să nu îngheţe.

Copila ridică spre mamă-sa ochii înlăcrimaţi:

— Da' nu *moale,* mamă? aşa de *tale* a pălit-o Ionuţ cu bâta!

— Vom griji-o să nu moară!

*

Peste câteva zile cine intra în casa lor putea vedea pe laviţă o lădiţă cu spiţe şi în ea cioara cea şchioapă. Aniţa era mereu lângă ea şi pasărea începea s-o cunoască. Ea-i dădea şi grăunţe şi apă.

Ionuţ, fratele, înconjura cât putea lădiţa. Nu-i plăcea să vadă cioara, care se înviora din zi în zi, şi acuşi îi va trece şi umflătura de la picior.

Când se întâmpla să croncăne pe-afară o cioară, cea din colivie înălţa pe-o clipă capul, apoi nu-i mai păsa.

NINGE

Toamna a fost tare ploioasă. Bine că a fost vreme frumoasă până a ţinut culesul porumbului, să poată aduce românii şi jipii uscaţi şi să-i clădească în căpiţe mari, răscolite parcă mereu de vânt. Pe lângă clăile de fân şi girezile de paie, grămezile foioase erau totuşi mici, şi mireasma cu care ve-

niseră din câmp se împrăştie repede în vreme ce a fânului se va păstra toată iarna.

Oamenii erau veseli că au isprăvit culesul pe vreme bună, şi acum nu le mai păsa că se puseseră ploile de toamnă: se va muia pământul şi vor putea ara mai uşor. Cei mai mulţi nu aveau ogoare pentru grâu şi-l semănau în porumbişti.

Dar şi după ce arară şi semănară tot pe apucate, în zilele când vânturile mai împrăştiau norii, ploile nu mai conteniră. Dimpotivă, se puseră cu mai mult temei. Nu ploi mari, ci cu aţe subţiri şi dese, cu fumegări grele, când pe umerii dealurilor, când pe văi. Uneori cerul se cobora peste sat, să-l ajungi cu mâna din vârful şurilor.

Azi aşa, mâine aşa, săptămâni în şir. Pe drumuri, prin curţi, se prăsise o tină în care roatele carelor intrau până la butuc şi vitele până la genunchi.

Satul era vestit de tinos. Din bătrâni oamenii foloseau "picioroange", nişte păruştei ciopliţi frumos, în care erau icuite nişte cercuri de lemn, să poată intra talpa piciorului, cam la înălţime de un metru. Cei mai mulţi luau şi bâte când umblau cucuiaţi pe picioroange, dar alţii, mai ales tineretul, umbla uşor şi fără reazemul bâtei.

Umblare la hotar, pe uliţele satului, mai era destulă: vitele ieşeau încă la păscut, oamenii duceau cu carele gunoiul ce-l mai aveau prin curţi.

Şi ploile mărunte ţineau mereu. De la o vreme părea că se întunecă lumea toată. Şi frigul creştea din zi în zi.

— De-ar îngheţa odată!

— De-ar îngheţa, da-i prea devreme. Ce ne facem dacă se pune iarna de acum?

— Mai bine să se pună, decât să ne înecăm în glod.

— Păi, tot mai pot paşte oile prin porumbiştile nearate şi vitele. Să le punem de-acum pe fân?

Într-o noapte s-au deşteptat oamenii speriaţi: umfla vifo-

rul streşinile de paie, să smulgă acoperişurile, şuiera şi vuia în hornuri, se spinteca prin crengile negre ale pomilor din grădini, văietându-se pe zeci de glasuri; pătrundea pe unde putea, prin toate crăpăturile, în case, şi răcea tare aerul, încât lumea se învelea mai bine în straie şi pături.

— Ăsta-i crivăţul, tu muiere!

— Va fi, că s-a făcut frig în casă.

— Vine şi prea devreme, şi la vreme.

— Cum aşa?

— Păi, s-a pus iarna prea curând, dar încalte a înlemnit şi pe duşmanul de afară.

— Tina?

— D-apoi cum! Nu mai era de trăit.

Până dimineaţa, tina îngheţase tun. Vântul spulbera mereu de pe cer toate petecele de nori care se mai iveau şi se puse un senin verziu, cu cerul tare, înalt şi larg. Şi frig! Amorţea mâna pe coada securii şi în ochi se iveau lacrimi.

Se oprise toată mişcarea în sat. Nici care pe uliţi, nici vite la păscut. Prin colţii de tină îngheţată, mari, cu gropi rele între ei, sa-r fi putut schilodi vitele şi să se sfarme roţile carelor.

Acum se pusese în sat o sărbătoare care nu se ştie cât va ţinea: până când va umplea zăpada gropile şi va astupa colţii şi bruşii îngheţaţi din curţi şi de pe drum. Acum nu cutezau oamenii să-şi ducă vitele nici până la fântână să le adape, le duceau apa cu ciuberele în poieţi.

După trei zile crivăţul s-a mai potolit. Şi ici, şi colo, se vedeau oameni pe acoperişurile de paie ale şurilor sau caselor, care astupau, cu jipi, spărturile făcute de vânt. A făcut destulă pagubă, deşi paiele erau ude şi grele de atâta ploaie.

De departe, cei care luau snopul din furca celor ce urcau pe scări, şi-l potriveau în spărturile acoperişului, păreau nişte

schilozi care nu se puteau ridica dintr-un loc, şi-şi purtau braţele fără să le poată stăpâni.

Suluri de fum alb se ridicau deasupra tuturor caselor, zdrenţuite la repezeală şi risipite de vântul care bătea încă.

Oamenii trebuiră să facă foc, şi era numai la sfârşitul lui noiembrie.

— Ne vom arde şi gardurile la iarnă!

— Ei, nu va ţine gerul de-acum!

— S-a mai pus şi-ntr-alţi ani iarna devreme şi n-am pierit.

— Nu, da' mai demult ni se dădeau delniţe mai mari de pădure. Din an în an le-au tot micşorat.

Oamenii erau îngrijoraţi. Mai rămăseseră şi porumbişti nearate.

Nu le mai putură lucra nici când încetă vântul şi se muie frigul. Pământul nu se dezgheţă.

În loc de dezgheţ începu să ningă. Îndată ce se muie frigul, vântul începu să bată de la apus şi umplu într-o zi cerul cu nori grei. O vreme trecură în turme tulburi şi în cete pe sus, apoi văzduhul întreg se împânzi de-o culoare cenuşie, coborând până aproape de sat, nemişcat, şi începu să fluture câte-un fulg de nea, care părea că nu ştie unde să cadă, sau mai bine să rămână în văzduh.

Cârduri de ciori se învăluiau pe sus, peste sat, peste grădini, se lăsau pe crengile negre şi iar se înălţau, fâlfâind moale din aripile negre.

Către seară începu să cearnă cu fluturi mari, scămoşi, să ningă des cât nu se mai vedea la trei paşi, şi aşa ţinu trei zile şi trei nopţi.

Acum trebuia să înoţi prin zăpadă şi, până se făcu o pârtie prin curţi şi pe drum, mai trecură câteva zile.

Începură să umble săniile. Sub zăpadă nu se mai simţeau colţii îngheţaţi. Oamenii duceau iar gunoi la câmp, aduceau

lemne din pădure, şi unii cărau jipii de porumb rămaşi pe câmp.

— Devreme ne-a intrat anul ista alba în sat!

— Nu-i nimic, numai de-ar pleca devreme.

— Aşa i-ar fi legea: dacă vine devreme, să se şi care tot aşa.

— Las' că-i bine! Cu tina aceea ne-am fi înglodat de tot.

— Da' era mai bine cu colţii înghеţaţi?

Bine-i aşa! Uite ce mai drum de sanie se înfiripă!...

Ninge, se opreşte, se scutură văzduhul, şi, când ai fi crezut că se luminează, începe iar, închegându-se întuneric sur în înălţimi. Ninge acum parcă numai de mântuială, să fie în treabă...

*

De când aştepta Petrică să nu mai ningă deloc, să poată ieşi cu săniuţa pe care i-a făcut-o tatăl său anul trecut, şi aştepta şi ea într-un colţ din cămară să-i vină vremea.

Nici nu s-a acoperit bine curtea cu zăpadă şi Petrică o şi scoase din adăpostul ei. Dar săniuţa se hurducă pe colţii înghеţaţi şi scrâşni, iar el se împiedică de bruşii tari şi căzu în nas. Căzu rău, îl podidi sângele şi, când văzu zăpada roşie, începu să zbiere ca muşcat de şarpe.

Mumă-sa năvăli în curte, îl ridică, îl duse în casă şi-l spălă cu apă rece, până se opri sângele. Suspinele lui Petrică încetară cu mult mai târziu.

— Te mai doare?

— Doare tare!

— Ţi-ai fi rupt nasul în colţii ăia. Ce copil ai mai fi fost tu fără noi?

— Da' am vrut să merg cu sania.

— Văd eu bine ce-ai vrut, dar iată ce ai păţit! Trebuia să mă întrebi pe mine.

De-atunci copilul o întreba în fiecare zi de zce ori:

— Acum pot să merg cu sania?

— Încă nu! Nu-i încă drum de sanie.

— Nici acum?

— Păi, nu vezi că ninge încă? Vrei să-ţi ningă căciula cea nouă?

Era singura lui căciulă şi i-o făcuseră s-o aibă de Crăciun. Până acum, în iernile trecute, folosise o ruptură a unui frate mai mare, ce-i cădea peste ochi. Nu! Nu voia să i-o ningă. Dar cu pălăria nu putea ieşi să-i degere urechile. În cea folosită iarna trecută pusese mamă-sa un ou de cuibar şi o vârâse sub pat, unde veneau vreo două-trei găini să ouă, de când se pusese frigul, că erau tare ouătoare.

Într-o zi, când slăbise frigul de tot, dar ningea încă, Petrică îşi tot învârtea căciula în mână, minunându-se cât era de frumoasă cu blana ei neagră, strălucitoare. Şi se gândea: şi tatăl său, şi frate-său puseseră căciulile de când s-a lăsat frigul. Umblă cu ele prin zăpadă, uneori sunt albe de tot, şi nu se strică. Le scutură de zăpadă când intră în casă, şi căciulile sunt iar cum au fost.

Îi spuse şi mamei sale ce gândea.

— Păi bine, alea-s rable vechi, nu-s nouă ca a ta. Şi dacă s-ar strica, pagubă-n ciuperci. Asta-i o căciulă scumpă.

Petrică rămase cu ochii la căciula din mână. Drept că era frumoasă! Şi voia să o aibă nouă la Crăciun.

Totuşi, supărarea nu-i mai trecea. Ningea şi iar ningea! Aşa putea ţine până la sfârşitul lumii!

Se urcă pe laviţă, privi prin fereastra ce răspundea în curte: se cerneau fulgi mari, scămoşi. Începu să plângă potolit. Nu se auzea, numai când suspina.

Bunica avu treabă în camera asta şi-l află suspinând.

— Ce-i, măi copile? De ce plângi?

— Ninge, bunico!

— Şi ce-i dacă ninge? Nu-i frumos?

— Da' ninge mereu şi nu se mai opreşte.

— Las' să ningă! De-aceea-i iarnă.

— Da' căciula?

— Ce-i cu căciula?

— O ninge dacă ies cu săniuţa!

— Şi dac-o ninge, ce-i?

— E nouă, bunico!

— Să tot fie.

— Da' se strică şi nu mai e nouă la Crăciun!

— Auzi tu, cuminţenia pământului! Dar căciula de-aceea-i, măi copile, s-o ningă. În ploaie — pălăria, în ninsoare — căciula. Asta-i legea de cându-i lumea.

— Da' mama nu mă lasă cu căciula, să nu se strice.

— Ei, s-o strica! Ia-ţi săniuţa şi pleacă. Nu-i mai frig deloc afară.

Petrică stă în cumpănă. Bătrâna a ieşit în mână cu un ştergar pe care l-a scos din ladă. Copilul se uită pe fereastră.

— Ninge! Ninge mereu!

Nu cuteză să calce porunca mamei sale. Ce ar fi să iasă cu pălăria? Bunica a zis că nu-i mai frig defel.

Căută pălăriuţa veche, turtită, şi o scutură de după cuptor. Îşi aduse săniuţa din cămară şi se strecură încet pe uşa tinzii.

"Nu-i frig, ba-i chiar cald", îşi zise Petrică şi înotă prin zăpadă, trăgând cu greu săniuţa după el.

Mamă-sa îl văzu pe fereastră, şi ieşi cu căciula în mână.

— Vino, măi Petrică, şi-ţi ia căciula. E ruşine să umbli prin zăpadă cu pălăria. Acum nu se mai strică. Ninge rar.

Copilul se întoarse bucuros. Îşi înfundă căciula peste urechi. Toată faţa îi râdea: abia mai zărea cu ochii de sub căciulă. O împinse pe frunte şi ieşi cu săniuţa în uliţă. Era întâiul şi se simţi mândru că-i întrecuse pe ceilalţi copii.

VÂNTURILE

Îi plac toate vânturile. Îşi aduce aminte că în copilărie a vrut odată să prindă vântul. Ieşise cu moşul său în grădină, unde era o baltă plină de trestiiş uscat — era în gură de primăvară. Trestiişul se îndoia, foşnea uscat, uneori făcea valuri care parcă fugeau unul după altul.

— Uite, moşule, vântul! striga el înveselit.

— Da, bate vântul şi-i destul de rece!

— Dumneata-l vezi?

— Ce să văd?

— Vântul!

— Cum să nu văd cum se clatină trestia şi salciile de pe marginea bălţii!

— Da' nu trestia şi salciile!

— Păi, ce alta?

— Vântul!

Bătrânul ridica din umeri.

— Mă laşi, moşule, să mă duc să-l prind?

— Ce să prinzi?

— Vântul!

— Du-te şi prinde-l, zise zâmbind moşul său. Să-l aduci să-l văd şi eu la faţă.

Băieţaşul de-atunci a prins fuga, a ajuns la trestiiş, l-a văzut de-aproape cum se leagănă, a auzit cum foşneşte din frunzele uscate, s-a uitat, a căutat prin trestiiş, dar vântul nu l-a văzut, nu l-a găsit, şi, dezamăgit, s-a întors cu mâinile goale la bunicul său.

— Nu l-ai aflat?

— Nu-i!

— Păi tu credeai că-i cineva viu? Vântul, măi băiete, e o putere a aerului.

Şi-aduce aminte că n-a înţeles nimic şi a rămas tare nemângâiat.

Nu înţelege Nicu multe nici până acum: ce sunt vânturile, de unde vin, cum bat şi unde se duc?

Şi acum e mărişor, peste o jumătate de an va merge la şcoală. De când cu păţania din copilărie n-a mai cutezat să întrebe pe nimeni ce sunt vânturile.

Nu ştia ce sunt, dar îi plăceau toate. Păzea noatenii lor, vreo trei sterpe şi un berbece bulbucat, la cap cu coarnele mari, răsucite de vreo trei ori, pe o costiţă plină de spini, la marginea unei păduri. Cunoştea acum toate vânturile.

Cea mai mică adiere, boarea, abia pleca firele de păiş, nu putea mişca nici frunzele spinilor, nu avea cântec, auzit poate numai de gâzele mărunte şi smălţuite, care se urcau pe firicelele de iarbă, cu picioruşele lor ca o părere şi le clătina boarea odată cu firul de iarbă.

El zicea că nici boarea nu putea să fie mută, când toate celelalte vânturi îşi aveau cântecul lor. Îşi încorda auzul, se pleca cu urechea pe pajişte, dar nu auzea nimic. De bună seamă auzeau însă gângăniile, care la adierea boarei parcă înviau toate de unde erau ascunse prin iarbă şi începeau să se mişte şi să se împrăştie în împărăţia verdeţii.

Unde era iarba mai înaltă se înfiora şi ea la adierea boarei, şi se închina uşor. Nevăzută şi abia simţită de obicei, ce răcoare învietoare îi aducea în obraji când erau călduri mari! În potopul acela din căldurile verii, în cuptorul ce dogorea sub soare, de unde aducea boarea răcoarea aceea, ca de pe alt tărâm?

Nu ştia, dar nici nu se întreba cu stăruinţă, ci numai aşa, de mântuială. Se bucură că se răcoreşte şi el.

Uneori, după-amiezile, când începeau să se lungească umbrele căpiţelor din luncă, pe unde îşi păştea acum, în treacăt, noatenii, boarea trăgea mai tare, purtând mireasma fânului proaspăt din căpiţe. Boarea mai mare părea că înviorează acum şi oiţele lui, care retezau cu hărnicie firicele nouă de

iarbă din cositură. Nu avea să pască mult pe-aici, până vor căra oamenii fânul, apoi luncile vor fi oprite, să crească otova.

Lui Nicu îi plăcea adierea asta mai tare, o inspira cu lăcomie şi-i părea că-l... întinereşte, se gândea el, dacă ar fi putut fi mai tânăr.

Spre seară mai pricepea răcoarea boarei, parcă ar fi adus-o din pădurea vecină; în toiul amiezii însă, şi departe de pădure, nu avea de unde o răscoli.

Din ceea ce văzu cât a păscut oiţele pe costişa plină de spini, înţelese că boarea adie numai pe pământ, nu se ridică departe în aer, nu ajunge până la coroanele arborilor, ba nici tufele de spini nu le clătineşte. Mai înţelese că boarea nu schimbă vremea, nu aduce nori, nu vesteşte ploi.

Ea răcoreşte pe lucrătorii osteniţi şi încălziţi în dogoarea zilelor de vară. Deşi rămăsese ruşinat de păţania din copilărie, când a voit să prindă vântul, îi tot venea şi acum să se gândească la boare ca la o fiinţă vie, pe care nu o putea vedea, dar parcă o simţea uşoară, tinerică şi fragedă.

Vânturile erau de multe feluri. Nicu, pe lângă oiţele lui, toată ziua sub cer, avu vreme să le cunoască şi să se împrietenească cu toate. Cu toate cele ce băteau din primăvară până toamna târziu.

Îi plăcea vântul ce bătea din aripi aspre, care venea de către răsărit, învolbura coama pădurii şi ridica în pale lâna de pe noatenii lui, dar mai cu seamă de pe cele trei sterpe, şi de pe berbece, care aveau lâna mai mare.

Învolburată, coama pădurii părea sură, nu făcea valuri, nu alerga cum alergau pe coastă lanurile de grâu verde înspicat. De câte ori le vedea pornind în valuri Nicu zâmbea, căci îşi aducea aminte de-o poveste cu un om cam ţicnit, pe care i-a spus-o tatăl său. Omul a avut şi el o holdă, într-un loc singuratic pe un deal, unde nu mai erau şi alte semănături, şi într-o zi s-a dus să vadă cât a mai crescut grâul. Dar bătea

vântul de la răsărit. Holda verde unduia în valuri, care păreau că fug peste muchia dealului. Mintosul alergă acasă, îşi luă secerea şi dădu fuga la holdă şi începu a o secera aşa verde, să nu-i fugă toată peste deal.

Doamne, dar ce minune era să priveşti când bătea vântul ăsta semănăturile de pe deal, să le vezi cum grăbesc şi aleargă toate spre culme, şi totuşi nu se clintesc din locul lor. Nicu n-a văzut nici marea, nici un lac mai mare, să poată vedea valurile de apă, ci numai bălţi. În bălţi, şi când bătea vântul tare, apa abia se încreţea.

Privind mereu fuga lanurilor de grâu, uitându-se la coama pădurii frământată şi sură, ascultând cântecul potolit al copacilor de pe marginea pădurii, Nicu îşi uita nu numai de oiţele lui, ci şi să mai mănânce. Turmuliţa lui nu era departe, se răsfira numai pe costişă, oiţelor le plăcea să mănânce pe răcoare. Şi vântul ăsta de la răsărit era totdeauna răcoros.

De la o vreme prindea putere şi începea să mişte şi crengile pădurii, nu numai coama de frunze. Atunci se isca şi alt cântec, în locul freamătului de mai înainte, un fel de vâjâit domol şi adormitor, să-l asculţi cu ceasurile, îşi zicea Nicu.

Vântul ăsta de la răsărit era sec, uscat, şi când pornea, copilul începea să cunoască din câte a văzut, că se pune vreme secetoasă. Bătea o zi-două, fugărea norii înalţi pe cer, apoi se însenina, vântul înceta şi vremea începea să se încălzească. Se punea vreme uscată, bună de fân şi de seceră.

Dar când vântul se pornea de la apus, când aducea mireasmă de umezeală, de ploaie, Nicu începu să ştie că se schimbă vremea, că vor veni ploi. Vină, numai să nu ţină mult, cu zilele, să-i înmoaie straiele în toată ziua, să-i fleşcăiască gurguiul opincuţelor, încât să se tot împiedice de el. Vină şi vânturile aducătoare de ploaie, să mai crească iarba pe costişă. Las' să plouă, că oilor le place să pască în ploaie, să le mai spele lâna!

Ş-apoi vântul ăsta de la apus nu e statornic, nu bate regulat în acelaşi fel, zile în şir. Porneşte de cele mai multe ori năbădăios, frământă pădurea cu duşmănie, apoi deodată piere şi răsună ploaia pe coama neagră şi liniştită a pădurii.

Dacă ar răsuna numai! Dar cântă, şi pe câte glasuri! Cum să le prinzi pe toate? Şi trăbă să le prindă, că-i tremură sufletul la fiecare întorsătură de cântec.

Minunea cea mare e cum răzbeşte vântul până în înălţimi şi mână norii, îi scoate mereu de după măgurile de la apus şi-i mână în turme mari — parcă-s turme grele de bivoli — şi-i duce cine ştie unde, peste păduri? Că norii sunt purtaţi de vânt, Nicu nu se mai îndoieşte: a văzut de atâtea ori că dacă un nor din care ciuruie ploaia a trecut pe deasupra lui, ploaia — până ce vântul aduce altul tot aşa de vânăt-negru — cade mai rar, în picuri mai mici, în aţe subţiri. Cum se suie vântul la aşa înălţimi şi cum are putere să poarte norii?

Dar norii oare ce vor fi? Dacă-s din apă, cum stă apa în văzduh şi nu cade, numai câteodată? Dar el a văzut că sunt vânturi care se suie cu mult mai sus, deasupra norilor celor negri. Prin spărturi care se fac uneori în întunericul de sus, el a văzut nouraşi albi chiar la porţile cerului. Ei sunt duşi de vânturi în altă parte, nu pe un drum cu cei grei de ploaie...

Apoi viforele de vară, care aduc furtunile cele mari, cu fulgere şi trăsnete dese, cu durduituri ce se ţin lanţ, nu mai ştii: în cer sau sub pământ, de unde îşi iau ele puterea cea grozavă, cu care încovoaie copacii pădurii şi urlă cutremurător prin întinderea nesfârşită a codrilor? De unde vin aşa de viforoase, aşa de mânioase, uneori seci, fără ploaie, de cele mai multe ori însă cu descărcări de ploaie, ca şi când s-ar rupe cerul şi curge ca din găleată?

Curg şiroaie groase ca funiile de la car şi răsună cu larmă grea în pădure, de parc-ar fi la capătul lumii.

Vreme grea, purtată de vifor ca un blestem peste lume:

culcă lanurile de grâu, strâmbă şi rupe firele de porumb, răstoarnă copacii, umple pădurea de uscături, încât au ce aduna săracii o jumătate de an.

Lui Nicu îi place viforul cu fulgere şi trăsnete, cu rupere de nori, numai să nu ţină ploaia prea mult, să-l răzbească la piele, deşi se adăposteşte mereu sub vreun stejar bătrân de la marginea pădurii — împotriva poruncii ce i-a dat-o tatăl său să nu alerge sub arbori când e vreme tare.

Da! Lui tatăl său i uşor să zică, dar el nu-i aici în potop ca Nicu, şi apoi de ce-ar trăsni chiar în stejarul sub care se adăposteşte el?

Vorbesc şi oamenii mari câte de toate. De când paşte oile pe costişe el n-a văzut să trăsnească în nici un copac!...

Hei! Dar ce frumos e după ce stă ploaia şi se limpezeşte cerul! Aerul parcă-i mai subţire şi văzduhul mai albastru. Şi după ce a trecut şi viforul în drumul lui, se înstăpâneşte o linişte şi pace în care răsună mai limpede şi mai tare clopoţeii de pe cei trei noateni ai lui...

Odată, tot gândindu-se ce sunt vânturile şi pentru ce bat, îşi zise că trăbă să fie măturătoarele şi aerisitoarele văzduhului, căci după ele aerul era totdeauna mai curat. Şi apoi, acasă la ei, de câte ori mirosea greu pe lângă grămada de gunoi de grajd, iar după vânt nu se mai simţea nimic...

Îi plăceau lui Nicu şi vânturile iernii, dar mai mult să le audă şuierând şi fluierând în straşină decât afară, unde îi tăiau obrajii ca briciul. Îi plăcea să vadă cum învăluie fulgii de nea şi ciorile din văzduh, dar de viscol se temea. Viscolul le scotea totdeauna fum din cuptor şi casa se răcea până aeriseau. Viscolul acoperea câmpul în troiene de zăpadă, aducea lupii până-n sat — cum auzea vorbindu-se în casă în vreme de viscole mari...

...Şi după ce începu să umble la şcoală nu ştiu mai mult despre vânturi, până în clasa a patra, când le vorbi dascălul

despre mişcarea aerului. Nici atunci nu pricepu mare lucru şi tot mai mult îi zăcea la inimă o poveste, ce i-a citit-o dintr-o carte străină un băiat care umbla la şcoală la oraş.

După istoria din cartea aceea vânturile îşi aveau zeul lor, pe unul Eol, care le ţinea închise într-o peşteră şi le dădea drumul numai când voia el... Pe vremea aceea, poate, oamenii vedeau vânturile. Şi lui Nicu parcă i-ar fi plăcut să trăiască pe vremea aceea.

ÎNTÂIUL DRUM

Flutură rar câte un fulg de nea prin văzduhul sur. Se opresc pe-o clipă nehotărâţi, apoi coboară iar şi iar se opresc. Parcă le pare rău după înălţimea din care vin, se simt străini în lume şi se tem de ce vor afla, jos, pe pământ.

Uneori îi prinde o undă de vânt şi-i mătură, de nu se mai văd şi trece o vreme până ce îndrăznesc să coboare alţii. Îi mătură şi din curte, de pe pământul îngheţat pe care s-au aşezat, uşor, ca nişte scame de pene.

Nu e frig. A fost înainte cu câteva zile, până a îngheţat tina. Acum e bine. Se tot încearcă să ningă, şi nu poate. Se pare că iarna şi-a uitat din anul trecut cum să-şi scuture cojocul.

Lelea Anuţa e necăjită tare. Copilul cel mic, sugaciul, orăcăie ca o broască în leagăn. I-a dat să sugă, dar n-a vrut. Îşi încreţeşte şi-şi strâmbă obrăjorii şi strigă tare, parcă speriat.

Îl ridică iar din leagăn şi-i dă sânul plin şi alb, dar broscoiul se fereşte, se învineţeşte la obraz, şi zbeară din răsputeri.

Aşa o fierbe de azi dimineaţă.

— Ce te doare, puiule, ce te doare? Of, Doamne! De ce vor mai avea dureri şi copiii?

Îl pune iar în leagăn şi Ioniţă, frăţiorul cel mare, se şi

repede să-l legene în locul mamei sale, cuprinsă de trebi, cât nu mai ştie unde-i este capul.

— Haia, haia! Haia, haia! mormăie cadenţat copilul.

— Mai încet, mai încet, Ioniţă, că-l răstorni.

Leagănul se balansează uneori, să ajungă cu fundul deasupra.

Ioniţă mormăie tot mai tare şi cât poate el de gros, să acopere plânsul sugaciului, să-şi poată vedea mamă-sa de lucru.

— Haia, haia! Haia, haia!

Rar, aruncă ochii pe fereastră. Parcă ninge mai bine. Vântul ţiuie uneori în streaşina lungă, şi fluieră scurt prin horn, şi atunci flacăra din vatră se tupilează pe-o clipă, se topeşte repede, coborând pe tăciuni, ca şi când ar fi gata să se stingă. Dar în clipa următoare învie iar.

Leagănă cu putere, cu stăruinţă mare. Poate adoarme cel mic. El vede şi simte că mamă-sa e îngrijorată, dar de la o vreme îi vine greu şi lui să mai audă plânsul frăţiorului: parcă i-a intrat prin urechi până în mijlocul capului.

— Grijeşte, mă, că-l dai peste cap! Leagănă mai încet.

Cum să legene mai încet? De la o vreme se uită cu duşmănie la cel ce zbiară mereu.

Mamă-sa iese şi vine şi iar iese. Are treabă în tindă, în cămară, prin curte după lemne. Au făcut foc în camera dinainte şi aici fierbe şi mâncarea pe vatră. Rar priveşte şi ea prin geam: ninge iar şi acum. Rar, dar vântul se înteţeşte.

Într-un târziu sugaciul a adormit.

— Încet, Ioniţă, de tot încet!

Ioniţă ar lăsa bucuros leagănul şi s-ar duce la fereastră să vadă cum ninge. Dar dacă se deşteaptă şi plânge iar? Acum e aşa de bine în cameră, în liniştea mare ce s-a pus. Priveşte cu încântare jocul flăcărilor pe vatră, deasupra lemnelor înnegrite. Par când săbiuţe ascuţite, când săbii late, când fuioare despletite. Şi rar, vântul fluieră prin horn şi parcă scuipă în foc.

Lelea Anuţa începe deodată să caute cu înfrigurare prin solniţa agăţată într-un cui. Nu află ce caută, o ia din cui, o întoarce cu capul în jos şi o scutură pe masă. Dar nu se scutură decât câteva fire de sare. Trece în tindă, caută în oale, intră în cămară, răscoleşte pretutindeni şi iar vine. E neliniştită, îngrijorată.

— Măi Ioniţă, n-ai văzut tu pe undeva sarea?

— În solniţă, mamă.

— Nu mai este în solniţă. S-a isprăvit.

— Poate în tindă, în oala de fier, cea crăpată.

— Nu mai este nici acolo.

Copilul se gândeşte: unde a mai văzut el sare? Dar nu-şi aduce aminte să fi văzut într-alt loc.

— N-am cu ce săra nici mămăliga, nici mâncarea. Ce să fac? Aş da o fugă până la prăvălie, dar mă tem că se va deştepta copilul.

La gândul să rămână singur cu cel din leagăn, Ioniţă se acri tot. Ce să facă dacă se va trezi urlând? Alta era cu mamă-sa acasă: putea să plângă cât de tare, nu se temea de vreo primejdie.

— Să mă duc să cer împrumut de la vecina, mamă!

— Du-te şi vino repede!

Dar vecina nu avea, chiar acum o pusese în fasole şi mămăligă, pe care a avut-o.

Şi nu avea nici cealaltă vecină.

— Va veni tatăl tău de la pădure şi nu pot face mâncarea.

Şi, necăjită, lelea Anuţa începu să caute iar. Nu află nimic.

— Ştii ce, mamă? Niţă doarme acum şi nelegănat, mă duc eu la prăvălie să cumpăr sare.

— Tu?

— Ştii că am mai fost şi cu dumneata.

— Cu mine ai fost, dar singur nu. Singur nu ştii nici unde e prăvălia.

— Ba ştiu. Cunosc casa. Are table verzi la fereşti.

— Are, da' pân-acolo, prin câte hudiţe trăbă să treci? Te vei rătăci şi nu vei mai şti veni nici acasă.

Ioniţă zâmbi.

— Cum să nu ştiu? Las' pe mine. Dă-mi bănuţii şi o traistă şi îndată-s cu sarea acasă.

Ce să facă mamă-sa? Nu se îndură să lase pe cel din leagăn. Era bolnăvior, de bună seamă, şi trebuia să vadă şi de mâncare.

Îşi aruncă ochii pe fereastră. Ningea mai des, cu fulgi mari, lânoşi.Vântul se mai potolise.

— Ia-ţi pieptarul şi îmbracă-ţi clicinul cel bun. Ia-ţi şi căciula.

Copilul se repezi să se îmbrace.

Mamă-sa deschise lada şi adună din lădiţa ei, cu mare silă, douăzeci de bani de aramă. Căută o traistă mică şi i le dădu lui Ioniţă.

— Să-ţi iei şi bâta, să nu-ţi iasă în drum vreun câine.

— Mi-o iau, zise curajos copilul, aruncându-şi traista după cap. Îmbrăcat, cu căciula în cap, părea mai mare de cinci ani trecuţi câţi avea.

Banii de aramă îi legă mamă-sa în colţul năfrămuţei lui cu rândunele şi i-o puse în buzunarul clicinului.

— Aici sunt douăzci de bani, Ioniţă. Tu să dai năfrămuţa lui jupânul şi-i va număra el. Să-i spui numai atâta: m-a trimis mama să-i dai sare de banii legaţi aici.

— Păi, eu nu pot spune: să-mi dai sare de douăzeci de bani?

— Ba poţi, numai să nu uiţi până acolo.

Ioniţă se simţi jignit.

— Da' , mamă, eu ştiu şi număra până dincolo de douăzeci.

— Ştii, cu greşeli.

— Acum nu mai greşesc. Dumneata nu m-ai auzit de mult cum număr.

— Bine, bine! Tu să dai năfrămuţa jupânului, să dezlege banii şi să-i numere el. N-ar fi ruşine să-i numeri tu şi să greşeşti?

Lelea Anuţa ieşi cu el din tindă, să-l ducă până la portiţă.

Dar cum ieşi în curte — altă îngrijorare: ningea tot mai tare.

— Mă Ioniţă, eu zic să nu te mai duci tu nicăieri.

— Ba mă duc!

— Dar nu vezi cum ninge?

— Las' să ningă, doar îs cu căciula!

Bâtă avea zdravănă, cu măciucă, o bâtă de corn, călită la foc de tatăl său. Să poftească să se ia vreun câine de el!

Porni pe uliţă la vale, spre vatra satului, unde era prăvălia, iar mamă-sa se grăbi în casă la cel din leagăn. Nu mai era aşa de îngrijorată. Dacă se va încurca pe hudiţe, îi va arăta vreun om unde e prăvălia. Apoi, de! Copilul era mărişor acum. Frig nu era. Vântul încetase aproape.

Cu bâta în mână, cu trăistuţa după grumaz, Ioniţă mergea vârtos prin zăpada moale, care abia albise uliţa. În urma lui rămâneau urme negre, căci zăpada i se lua pe tălpile opincuţelor.

Uliţa era pustie. Ţipenie de om nici prin curţi. Nici un lătrat de câine. Era o linişte şi o pace, cât lui Ioniţă îi părea că aude fâşâitul fulgilor de nea, care căDeau tot mai deşi şi se roteau uneori ca un potop de fluturi.

Se silea să-şi amintească prin câte hudiţe trebuia să treacă până la prăvălie. Prin vreo patru, ba parcă prin vreo cinci, căci în vatra satului uliţele erau scurte şi se încrucişau mereu. Dar încă nu ajunsese până acolo. Mai avea, uliţa lor era tare lungă.

Înaintea unei portiţe văzu un câine mare, ciobănesc, unul alb, miţos, şi îşi strânse bine bâta în mână. Dar câinele nu-i avu grija, părea că nici nu-l văzuse. Şedea liniştit în coadă şi

se uita şi el cum ninge. Părea că pacea şi liniştea din văzduh intrase şi în el.

După ce trecuse de el, Ioniţă mai întîrnase o dată capul peste umăr: câinele era nemişcat la locul lui.

Dar cum începu să ningă de tare! Şi văzduhul parcă se cobora tot mai jos. Se opri o clipă să scuture căciula. Mai gros de un deget era stratul de zăpadă ce se aşezase pe fundul ei.

Se văzu deodată la o încrucişare de uliţe. Pe care să apuce?

Vezi că uliţele şi casele albite de zăpadă nu mai semănau cu cele pe care le văzuse el când a fost cu mamă-sa la prăvălie: ajunsese parcă pe un tărâm nou. Totuşi nu stătu mult la gânduri şi porni pe una. Nu merse douăzeci de paşi şi nimeri într-alta, care cârnea la stânga. La capătul ei intră într-o uliţă mai largă, apoi în alta strâmtă de tot. Asta se înfunda într-o poartă. Nu! Pe-aici nu fusese cu mamă-sa. Se întoarse şi tot orbecăind pin zăpada ce cădea acum ca o perdea, se trezi iar în uliţa pe care venise.

Începu să asude. Nu-i era cald, dar începu a se teme că nu va afla prăvălia. Porni înapoi şi intră într-altă uliţă, pe care nu fusese încă. Dacă ar fi fost i s-ar fi cunoscut paşii, căci acum lăsa urme adânci în zăpadă.

Nu era ţipenie de om, nu zbura nici o pasăre, nu cucuriga nici un cocoş, nu lătra nici un câine. Numai zăpada cădea în perdele tot mai dese şi lumina se micşora, deşi încă nici amiază nu era.

Ioniţă se opri şi îşi încordă din nou gândurile. Deodată îi veni în minte că de-a stânga prăvăliei, nu prea departe, era biserica. Vezi bine! Cum nu s-a gândit până acum?

Va căuta să vadă turnul, dar cum nu ştia unde se află, nu ştia în ce parte să-l caute. Aşa că se învârti încet în jurul lui şi privi în toate părţile.

Dar nu vedea mai departe de-o aruncătură de băţ. Sus, perdeaua de zăpadă era parcă şi mai deasă.

Începu să asude şi mai are. Va mai afla prăvălia?

Porni cu hotărâre pe altă uliţă şi ajunse într-o nouă înfundătură. El era singura vietate care se mişca pe drum, alb tot în potopul de ninsoare care sporea mereu.

Oamenii erau prin case, prin grajduri, făceau prin şuri mestecături de fân şi paie pentru vite. Toată lumea era mulţumită că ninge, că au scăpat de gerul sec. Pacea tainică ce cobora odată cu ninsoarea intrase în toţi.

Cum trecu de vreo trei ori pe aceleaşi uliţe, atrase atenţia unui bătrân care privea prin fereastra unei case. Cine să fie copilul ăsta care se tot învârte pe aici? Când îl văzu iar, ieşi în drum.

— Ce-i cu tine, măi Prâsleo? Ce cauţi pe-aici?

— Că nu mă cheamă Prâslea, ci Ioniţă, suspină copilul, care era gata de mult să plângă.

— Fie şi Ioniţă! Ce cauţi?

— M-a trimis mama după sare şi nu aflu prăvălia.

— Ai mai fost la prăvălie?

— Am fost cu mama, dar atunci nu era zăpadă şi acum nu mai cunosc uliţele.

— Dacă-i aşa, vino după mine.

Bucuros, Ioniţă zâmbi şi porni după bătrân. Nu-i mai păsa pe ce uliţe trece. Îndată se trezi înaintea prăvăliei.

— Ei, acuma ştii?

Copilul îşi uită să-i mulţumească bătrânului şi intră repede în prăvălie.

În odăiţa ticsită de rafturi şi de miresmele diferite ale mărfurilor, în aerul acela ciudat pe care Ioniţă nu-l mai uitase de când a fost întâia oară la prăvălie cu mamă-sa, copilul se simţi parcă mai în putere.

Jupânul de după tarabă îi zise, ridicându-şi barba lungă şi albă de pe o carte groasă în care citise:

— Mă copile, ieşi şi te scutură afară de zăpadă, nu aici.

Ioniţă ieşi şi se minună ce strat gros de nea se pusese pe fundul rotund al căciulei şi pe mânecele clicinului. Opincile încai erau hăbucite cu zăpadă până la curelele ce-i înfăşurau gleznele.

— Să faci bine să-mi dai sare de douăzeci de bani, vorbi Ioniţă, intrând şi întinzându-i jupânului năfrămuţa pe care o scoase din buzunar.

— Ce vrei cu batista asta?

— Acolo-s banii legaţi într-un colţ.

Jupânul luă năfrămuţa cu rândunici, dezlegă colţul, luă banii de aramă şi-i numără.

— Nu-s, numai optsprezece, zise jupânul cu un zâmbet viclean în colţul gurii.

— Ba-s douăzeci!

— De unde ştii tu?

— Păi, mama i-a legat acolo.

— Şi i-a numărat ea?

— Mi-a spus că a legat douăzeci de bani să nu-i pierd până la prăvălie.

— Aşadar nu i-ai numărat tu?

— Nu!

— Vin şi-i numără aici pe tarabă, şi vei vedea că sunt numai optsprezece.

— Douăzeci trăbă să fie, aşa mi-a spus mama şi ea ştie număra şi nu minte.

Zâmbetul se înteţi pe obrajii jupânului cât se mai vedeau din barbă.

— Vino şi numără-i, să nu zici că te-am înşelat.

Ioniţă nu se apropie de tarabă.

— Vine vreme că tu nu ştii număra până la douăzeci!

— Ba ştiu şi după douăzeci.

— Dacă ştii, vino şi-i numără!

Copilul se apropie de tarabă şi începu a număra banii, tot

luând câte unul din grămadă şi punându-l de-o parte pe scândură.

— Vezi că-s douăzeci? zise el triumfător. Doar mama nu minte!

— Mie mi-au ieşit numai optsprezece, zâmbi jupânul. Hai să-i mai număr o dată.

Şi-i mai numără sub supravegherea lui Ioniţă.

— Stai, că ai zis cincisprezece de două ori.

Jupânul râse.

— Se poate să ai tu dreptate, că omul bătrân mai iute greşeşte.

— Păi am dreptate, jupâne! Doar nici eu nu mint, ca şi mama.

— Şi zici că ştii a număra şi după douăzeci?

— Ştiu până la o sută. Mama nu mă crede, da' eu ştiu. M-a învăţat Mitruţ.

— Cine-i Mitruţ?

— Un copil vecin cu noi care umblă la şcoală.

— Eu nu te cred! Eşti prea mic să ştii număra până la o sută. Hai să auzim.

Ioniţă îşi uită şi de sare şi de ninsoare şi începu a număra. Era vorba de ambiţia lui.

— Bravo, măi copile! Ştii bine. Nu mă mir că aşa de mic te-a trimis mamă-ta după sare pe-o vreme ca asta!

Jupânul îi luă trăistuţa, îi măsură sarea şi i-o puse pe tarabă. Până luă Ioniţă traista după cap, jupânul căută prin câteva rafturi şi-i dădu o fluierice roşie de zahăr. Dar era chiar fluierice, bătrânul o probă: fluiera ascuţit.

Mai văzuse Ioniţă astfel de fluierici pe la copii, dar el nu avusese niciodată. O luă în mână, o privi cu admirare, apoi deziluzionat o întinse peste tarabă jupânului.

— Nu mai am alţi bani, zise el supărat.

— Nu trăbă nici un ban. Ţi-o dau pentru că ai ştiut număra până la o sută.

Copilul stătu pe gânduri.

— Ia-o, mă Ioniţă, dacă ţi-o dă jupânul, ce mai stai pe gânduri, vorbi la spatele lui un om care intrase între timp în prăvălie.

Copilul se întoarse şi-l văzu pe Ionu Linii, un om de pe uliţa lor, care avea în mână o sticlă unsuroasă.

Ioniţă întinse cu neîncredere mâna şi luă fluiericea.

— Ăsta-i un copil deştept, zise jupânul; câtu-i de mic şi mi-a numărat până la o sută.

— Păi seamănă cu mamă-sa, care-i deşteaptă foc, răspunse omul, în vreme ce jupânul îi umplu sticla cu gaz.

Ioniţă mulţumi jupânului şi ieşi din prăvălie cu Ionu Linii.

Ningea şi acum? Potop! În câteva clipe se albiră amândoi.

— N-am mai pomenit aşa ninsoare! se miră românul.

Ce noroc că venise şi el la prăvălie! Acum chiar nu ar mai fi ştiut pe unde să iasă în uliţa lor.

Numai ei doi înaintau pe drum, prin amarnica ninsoare: curgeau, nu alta, fulgii lânoşi, mari şi grei, cât aproape se înnoptase.

— Da' cum de-ai venit tu la prăvălie, măi Ioniţă?

— Păi tata-i la pădure şi copilul cel mic plânge tare, se vede că-i bolnav, zice mama. Şi ea n-a putut veni.

— Da' văd că bâtă ai bună!

— Păi, cum! Dacă mi-ar fi sărit un câine în drum?

— Să n-ai grijă, că acum câinii zac în culcuşurile lor şi miroasă zăpada.

— O miroasă? se miră copilul.

— Păi cum! Să vadă ce fel de iarnă se va pune? Una slabă sau una geroasă. Câinii cunosc după mirosul celei dintâi zăpezi...

Olio! Dar cum se schimbase şi casa, şi şura, şi curtea şi gardul lor, şi acoperişul porţiţei, de când a plecat el la prăvălie! Gata să nu le mai cunoască.

Mamă-sa îl aştepta tare îngrijorată.

— De ce ai stat aşa de mult, măi copile? Mă temeam că te-ai rătăcit şi nu mai afli prăvălia, pe ninsoarea asta.

În loc de răspuns, Ioniţă îşi scoase trăistuţa cu sare de după cap, o puse pe masă, apoi duse la gură, întors către perete, fluiericea cea roşie de zahăr şi o probă.

Un ţiuit ascuţit răsună în cameră.

— Ce-a fost asta? îl întrebă maică-sa.

El îi arătă fluiericea.

— Mi-a dat-o jupânul, fără bani, pentru că i-am numărat până la o sută.

— Ai numărat tu?

— Păi cine altul, că eram singur cu jupânul în prăvălie.

Şi Ioniţă avu o singură părere de rău: că nu putea fluiera şi cel din leagăn cu fluiericea pe care i-o tot punea la gură.

LA SĂNIUŞ

Numai la o săptămână după Crăciun s-a înstăpânit iarna peste lume, până la marginile zării. S-a pus cu temei, să nu se mai clintească până vor începe să bată vânturile primăverii. Cojoc gros ca în anul acesta, spun bătrânii, n-a mai avut dumneaei de ani de zile.

Uliţele satului s-au ridicat, astupând şi pâraie şi şanţuri şi podeţele de la intrarea curţilor: nici nu mai semănau a uliţe, ci a fâşii late de câmpie acoperite de covorul alb şi gros.

Toate casele din sat par mai mici — ca şi când s-ar fi cufundat — şi au căzut într-un somn adânc sub acoperişurile grele de zăpadă, cu streşinile mai aproape de pământ.

Cine a văzut satul în toamnă, ori chiar cu două săptămâni înainte de Crăciun, nu l-ar mai cunoaşte: e un sat străin.

Pare o arătare de pe alt tărâm, străin şi localnicilor, dar mai ales copiilor, care nu se mai satură să privească noua înfăţişare: portiţele, gardurile, şurile, şoproanele — oriunde a fost un acoperiş — se pitulează acum sub învelişul greu de omăt, cufundate într-o pace adâncă.

Copiii mai mici privesc prin fereastră minunea de-afară, cei mai mărişori ies şi în curte să vadă, dar repede li se înroşesc urechile.

Odată cu încetarea ninsorii s-a înseninat şi s-a pus pe un pui de ger să li se lipească degetele de clanţa de fier a uşii. Intrau curând în casă tropotind din cizmuliţele tivite la tureac, sus, cu piele roşie, şi cărora în sat li se spune: călţuni. Numai fetiţele purtau cizmuliţe.

Cerul se înălţase tare deasupra satului, şi din hoarnele ce ieşeau prin acoperişurile albe se înălţau suluri drepte de fum. Nu mişca nimic în văzduh. Vânturile, după ce spulberară câteva zile zăpada, ridicând troiene lungi şi înalte, ca nişte întăriturii ale iernii, se mistuiră undeva după orizont.

Nici o mişcare pe uliţe, câteva zile până a ţinut gerul cel mare. Satul părea pustiu, aruncat şi încremenit în groaza asta de o putere peste fire.

Apoi frigul se slobozi binişor şi oamenii, scoţându-şi săniile de sub adăpostul şoproanelor, începură să le încarce cu gunoi.

Aproape în fiecare curte, înaintea grajdurilor, erau grămezi mai mari sau mai mici de gunoi, după câte vite avea fiecare plugar.

Nu era nici un drum de sanie, dar se făcu în grabă: talpa săniilor nu se cufunda în zăpada îngheţată, ci luneca pe deasupra ei. În schimb vitele trebuiră potcovite. Zile în şir răsunară cele trei făurişti din sat, cântecul ciocanului ţiuia ascuţit în văzduh.

Pe uliţele mai umblate de sănii se iviră dungi albastre, care străluceau în razele piezişe ale soarelui cu dinţi, încât

îţi luau vederea. Era lunecuşul lăsat de tălpile late de lemn, care nu erau ferecate cu rafuri de fier, şi care, la cotituri, se întoroiau, părând că vor să se învârtă în jurul lor.

Copiii se bucurară mai întâi şi de muierea frigului, şi de drumul săniilor făcut pe uliţă. Ieşiră şi ei în grabă cu săniuţele. Unele erau făcute de meşteri buni, cioplite frumos, încheiate temeinic, altele erau mai din topor, dovedind fiecare priceperea părintelui sau a unui frate mai mare.

Întâi se iviră mai puţine, cu băieţi mai mărişori; apoi tot mai multe, cu copii şi copile şi mai mărunţei. Se umplură uliţele cu căciuli de toate formele, cele mai multe, prea mari pentru ei, le cădeau peste ochi şi mereu trebuiau să le ridice cu mâna. Căciula nu se face pentru un an-doi şi trebuia s-o croiască mai mare — credeau părinţii — să-i fie bună copilului şi când va creşte mărişor.

Cei mai mici erau aşa de gros îmbrăcaţi, încât abia-şi mişcau braţele, pe care le ţineau departe de trup ca şi când nu ar fi fost ale lor, ci unele străine.

Rânduri mişcătoare începură să curgă pe uliţe, pe drumul făcut de săniile care duceau gunoi. Unele fugeau mai tare, altele mai încet, după cum erau de tari şi ageri de picior cei ce trăgeau săniuţele. Se schimbau mereu caii şi stăpânii, căci săniile singure nu mergeau fiind uliţele drepte, mai fără povârnişuri chiar, decât erau sub zăpadă.

Din zi în zi săniuţele de pe uliţe începură a se rări. Copiii mai mari şi chiar cei numai mărişori porneau cu săniuţele pe coasta din capul satului din sus, către răsărit. Era o coastă înaltă, largă, de unde puteau pleca, din vârful ei, deodată zeci de săniuţe şi veneau ca trăsnetul până la poalele ei, unde era loc şes, adăpostit — nu ducea pe-aici nici un drum de care. Era, din vremuri vechi, locul de săniat al satului.

Şi nu veneau numai copii, ci şi fecioraşi şi feciori mari în unele după-amiezi, mai ales duminicile şi în sărbători. Ei

veneau cu sănii largi cu care aduceau şi lemne din pădure, cu patru pari înfipţi în capetele tălpilor, cu câteva scânduri drept leasă, şi altele pe de lături.

Într-unele se grămădeau şi zece inşi deodată. Când se urnea din vârful coastei una dintre ele, era adevărat prăpăd: vâjâia ca vijelia. Să nu fi întâlnit în cale nici săniuţe, nici om, că era primejdie mare.

Ştiau şi ei, şi nu intrau pe dâra micilor sănii, ci mai la o parte, căci loc era destul la coborâş. Ştiau şi copiii, şi se trăgeau şi ei mai deoparte de ele, şi multă vreme uitau să se mai sănieze. Şi se uitau la fulgerarea săniilor mari, în care chiuiau feciori şi fecioraşi.

Dar se întâmpla uneori, când sănii de cele mari erau mai multe şi porneau din vârful coastei una după alta prea aproape, să se ajungă, să se izbească, să se răstoarne şi să vezi rostogolidu-se prin zăpadă feciori mari şi fecioraşi, unii râzând, alţii ocărând, ba se iscau mai rar şi certe şi chiar bătăi cu cei vinovaţi pentru răsturnare...

... Aşa că nu-i nici o mirare că doi băieţi vecini, copii de doi ani la şcoală, prinşi veri la Sântoader, trebuiră să se roage zile în şir până îi lăsară părinţii să se ducă la săniuşul de pe coastă.

Se săturară să se sănieze pe uliţă, în rând cu cei mici. Oricât de repede ar fi alergat calul, nu se putea asemăna cu lunecarea pe coastă în jos. Nu! Nici poveste! Au fost şi ei iarna trecută de vreo două ori, cu un frate mai mare al lui Vasilică.

Dar anul ăsta fratele lui Vasilică era în armată, iar Niculiţă, tovarăşul lui, nu avea mai mare decât o soră. Dar o fată mare cum să vină cu ei la săniat pe coastă? Ar fi râs-o toţi feciorii, socotea Niculiţă.

Aşa că anul acesta trebuiau să se ducă singuri.

Să se ducă dacă-i vor lăsa părinţii, dar ei se socotiră mult până să le dea voie.

— Dacă păţiţi ceva, nici să nu mai veniţi acasă. Să plecaţi în lume! Cine a mai văzut aşa copii neascultători!

Plecară supăraţi, până ce ieşiră din curte. Mergeau cu sania lui Vasilică. Era mai tare şi mai frumoasă.

— Măi! Ne-au lăsat!

— Bine că ne-au lăsat!

— Acum hai s-o tulim!

Se făcură amândoi cai şi porniră în fugă către coasta săniuşului.

Când se apropiară, stătură cu răsuflarea oprită; nu de alergare, ci de mirare cum veneau, ca din praştie, săniuţele pe coastă, la vale. Cinci, şase, opt, în zece rânduri, drepte, linie, coborau şi într-o clipă erau la poale. La coborâş nu se prea vedeau bine cei din săniuţe, câte doi, câte trei, chiar câte patru, dar când începură să urce pe alt drum, cunoscură mulţi copii de şcoală. Ce de căciuli, maica mea Doamne, urcau, clătinându-se, coasta!

Era zi de lucru, dar tot veniră şi feciori mari şi copilandri la săniat. Nu mulţi, numai cinci sănii mari. Cu deosebire de acestea trebuiau să se ferească, cum le-au dat în grijă părinţii.

Dar nu era nici o pimejdie! Acestea coborau pe alt drum, văzură ei bine. Şi, Doamne, cum mai zburau! Parcă le-ar plăcea şi lor să fie într-una din ele. Cum vâjâiau spintecând gerul!

Priviră o vreme cum coboară zburând şi săniile mari şi cele mici, apoi începură să urce coasta în rând cu alţi copii care ajunseseră cu săniuţele jos.

Parcă, parcă le-ar fi oleacă frică! Anul trecut în fruntea saniei a stat fratele lui Vasilică, ei doi la spatele lui. Acum, care va sta în frunte şi care la spate? Amândoi nu încăpeau la un loc.

Cât priviră de jos ei văzură că cei doi ce şedeau în fruntea săniuţei dădeau uneori şi din picoare, când cu unul, când cu celălalt.

— Oare de ce fac aşa? întrebă, încă jos, Vasilică.

— Ştiu eu?! Poate să facă să nu lunece sania prea tare.

— Ori poate s-o facă să coboare drept, vorbi Vasilică.

— Se poate şi asta.

Ajunşi în vârful coastei, se mai sfătuiră care să şadă înainte. Vorbeau tare şi cam înfricaţi.

— Să şadă cel care conduce! zise un băiat din apropiere, care-i auzise sfătuindu-se. Care dintre voi se ştie sănia mai bine?

— Vasilică, zise Niculiţă.

— Ba Niculiţă ştie mai bine.

— Aţi mai fost singuri cu sania pe coastă?

Cei doi nu răspunseră, ci clătinară numai din cap, privind înfioraţi cum porniră de lângă ei vreo trei săniuţe încărcate, lunecând cu repeziciune mare.

— Cel care şade în faţă trăbă să ştie conduce, vorbi acelaşi băiat, apropiindu-se de sania lui, unde îl aşteptau doi ortaci.

Să conducă! Ce să conducă? Sania dacă porneşte odată, se duce ea de capul ei. Şi încă cum!

Cei doi nu mai vorbiră nimic, se uitară cum şed în săniuţe, în care erau numai doi ca şi ei şi se urcară la întâmplare. Se trezi în faţă Vasilică, iar la spatele lui Niculiţă.

Lunecuşul era destul de mare de unde porneau săniuţele. Sania lor abia o mişcară, şi lunecă într-o parte.

— Stai, Vasilică, să o oblesc, strigă Niculiţă.

Se coborî, o îndreptă, se urcă din nou, dar când mişcară săniuţa, o luă costiş de cealaltă parte.

Un băiat mai mărişor se apropie de ei şi-i zise celui din faţă, pe care nu-l cunoştea:

— Trăbă să-i dai direcţia cu picioarele ţinute înainte, să n-o laşi să se abată nici la dreapta, nici la stânga, până porneşte odată bine. După ce a pornit odată, se duce ea de capul ei în linie dreaptă.

După multe încercări, cei doi vecini reuşiră să pornească săniuţa în linie dreaptă. Până nici nu s-au gândit bine cum s-a întâmplat, au ajuns la poala coastei.

Obrajii le ardeau de bucurie şi ochii le scânteiau.

Au grăbit spre culme şi după câteva drumuri, Niculiţă zise:

— Acum tu ştii, las' să şed eu înainte.

— Şezi şi învaţă şi tu, nu-i mare lucru.

Se pare că tot era mare, căci pe la mijlocul coastei, cum, cum-nu, săniuţa se întoroi, alta o ajunse din spate şi copiii din amândouă se treziră claie peste grămadă.

— Mă, trăbă să ţii picioarele gata şi, după ce a pornit sania, să n-o laşi când vrea s-o ia într-o parte. E lunecuş mare şi uşor se abate din drum, zise supărat un băiat mai mare care venise cu sania a doua, ridicându-se cam şchiopătând.

Cu toată silinţa şi grija, sub conducerea lui Niculiţă se mai răsturnară de două ori, şi atunci trecu la cârmă din nou Vasilică şi nu mai păţiră nimic.

Către seară erau rupţi de osteneală amândoi, când îi văzu la poala coastei un văr al lui Niculiţă, unul Ilie, fecior june care venise şi el la săniat cu alţi trei cu o sanie de cele mari.

— Sunteţi veniţi de mult? îi întrebă el.

— De mult.

— Isprăviţi acum, nu mai urcaţi şi mergeţi acasă. Dar înainte urcaţi-vă în sania noastră şi vă săniaţi o dată, şi cu ea.

Ei se codiră să urce în sania cea mare pe coastă, în sus, dar ardeau de dorinţa să vină o dată şi cu ea, să vadă cum vine de repede.

— Urcaţi-vă, că sunteţi osteniţi. N-aveţi grijă, nu veţi fi grei.

Cei doi vecini şi tovarăşi ascultară, ajunseră pe culmea coastei, se aşezară în sanie la mijloc, în jurul lor patru feciori în picioare şi vărul lui Niculiţă la cârmă.

Când porniră în chiotele celor mari, le păru că trec ameţitor prin ceva fierbinte, aşa le tăia obrajii curentul ce-l făcea sania, despicând fulgerător aerul.

— V-a plăcut? îi întrebă Ilie.

— Vine mai iute ca a noastră!

— Vezi bine! cu cât e mai grea cu atâta fuge mai repede. Mai vreţi o dată?

— Mai!

Şi mai vrură, de patru ori, până ce Ilie îi duse la săniuţa lor şi-i porni spre casă.

Se însera, când intrară cu săniuţa în curtea lui Vasilică şi puseră sania sub şopron.

— Acum se vine, cu noaptea-n cap? le strigă din uşa tinzii mama lui Vasilică. Aşteptaţi de-acum să vă mai lăsăm! Sunteţi nişte copii care nu aveţi nici o măsură.

Cei doi tovarăşi nu se înfricară, cunoscură de pe glas că mama lui Vasilică nu era mânioasă, ci numai se făcea. Ştiau ei: când era mânioasă ţipa ascuţit şi iute.

— Da' n-aţi păţit nimic?

— N-am păţit.

— De şchiopătat văd că nu şchiopătaţi. Dar haideţi în casă, să vă văd la lumina lămpii: întregi sunteţi, ori ba?

Cei doi tovarăşi zâmbiră. Ştiau că n-are ce vedea. S-au lovit, la a treia răsturnare, unul la frunte, celălalt la un ochi, dar nu-i mai durea de mult.

Intrară hotărâţi în lumina lămpii înaintea femeii, care mai învârti ceva prin tindă, de unde-i întrebă:

— Nu v-aţi răsturnat?

Copiii se priviră cu înţeles: ce să-i mai spună?

— Nu, răspunseră ei.

— Nu v-a ajuns altă sanie din urmă?

— Nu!

Gospodina intră în cameră, cu năframa cam pe-o ureche,

— cernuse o sită de făină şi era năframa neagră ninsă puţin de pulbere fină. Se duse în faţa lor şi îi privi în lumina lămpii.

Dar abia-şi aruncă ochii şi-şi plesni palmele: al ei, Vasilică, avea umărul obrazului drept vânăt, iar celălalt avea un cucui în frunte.

— Vai, blestemaţilor, v-aţi înţeles să mai şi minţiţi! Se apropie de copilul ei şi puse degetul pe pata vânătă:

— Da-aici ce-i? Apoi apăsă cu degetul pe cucuiul din fruntea lui Niculiţă: Şi aici ce-i?

Copiii rămaseră năuciţi: cum nu-i mai durea nimic de mult, nu ştiau că le-a rămas vreo urmă. Îşi şi uitaseră de durere.

— Nu-i nimic! răspunseră ei hotărâţi.

— Aşa? Nimic? Mai minţiţi o dată? Şi ea luă la repezeală oglinjoara agăţată de perete şi le-o ţinu înainte pe rând. Nu-i nimic? Hai! Nu-i nimic nici aici?

Tovarăşii se minunară de semnele rămase.

— Da' nu mă doare deloc, zise Vasilică.

— Nici pe mine, spuse tovarăşul.

— Nu vă doare acum, dar v-a durut. Şi de ce aţi minţit? V-aţi răsturnat, nu-i aşa?

— Ne-am răsturnat, răspunseră ei blegoşaţi.

— Să vă mai cereţi voi la săniat pe coastă! Nu-i aici drumul? Vreţi să vă schilăviţi, să rămâneţi neoameni, cu o mână ori cu un picior rupt! Să vă mai aud numai că-mi vorbiţi să mai mergeţi acolo!

Cei doi tovarăşi iarăşi nu se neliniştiră; mama lui Vasilică se făcea numai şi acum că-i mânioasă, dar nu era. O cunoşteau ei după glas.

— Aşteptaţi numai să vă vadă şi ceilalţi. Pe tine, Vasilică, tatăl tău, iar pe tine, Niculiţă, tatăl tău şi mama ta! Mi se pare că în seara asta plâng şi la noi şi la voi mâţele!

Vorbind, ieşi în tindă şi se întoarse îndtă cu doi bulzi de mămăligă cu brânză, pe care-i pregătise de cu ziuă, iar când sosiră copiii îi puse să se încălzească.

— Luaţi şi mâncaţi, că veţi fi îngheţaţi. Aşa copii mincinoşi cine a mai văzut? Să vă mai cereţi voi să mergeţi la săniat pe coastă! Să vedeţi ce papară veţi mânca!

Copiii mâncară bulzii şi Niculiţă se duse acasă. Mamă-sa nici nu băgă de seamă cucuiul din fruntea lui. Bucuros, copilul se dezbrăcă şi se sui repede în pat şi îşi trase ţolul peste cap. Începu să sforăie îndată. De-acum nu-i mai păsa: până dimineaţă umflătura aceea pe care o pipăia cu degetul sub ţol va trece şi va merge iar la săniat cu Vasilică.

POGĂNICIUL

A rămas orfan de tată la doisprezece ani. Avea trei fraţi mai mici şi mamă-sa, lipită de săracă, trebui să-l dea sluguliţă în sat. La ea nu avea ce păzi: nici cap de oaie, dar încă de vită mare.

Copilul crescuse mărişor pentru vârsta lui şi era deştept foc, n-ar fi crezut nimeni la câte se pricepea. Se învârtea ca o sfârleză prin curtea stăpânului şi numai îngheţai cu ce ispravă intra în casă. Băga de seamă, dintr-o aruncătură de ochi, care lucru nu era la locul lui, sub şopron, în grajd, pe lângă cläile cu fân, la grămada de lemne, la coteţele porcilor, la ciubarul găinilor, şi le punea toate în bună rânduială.

Slujba lui, cât se înverzea câmpul şi dădea frunza tufişurilor, era să pască întâi oile cu miei mici, apoi, după înţărcat, să meargă cu vitele stăpânului la păşune.

Dar până nu se ivea încă colţul ierbii, îndată ce se dezgheţa, se zvânta şi începeau arăturile de primăvară, slujba lui era să fie pogănici, să mâne vitele la plug, să tragă toate şi să ţină brazda.

Stăpânul lui, un ţăran cu stare, învăţa la jug aproape în fiecare primăvară o pereche de junci sau junici. Moştenise

obiceiul ăsta de la înaintaşii lui în gospodărie, care nu vindeau niciodată viţei nici măcelarilor care cutreierau satul în fiecare iarnă şi primăvară, ci îi ţineau să crească, şi, după ce-i învăţau la jug, îi duceau la târg şi-i vindeau cu preţ bun.

Stăpânul copilului, unul Precup, ţinea la obiceiul ăsta, şi aşa, în toată primăvara, avea lipsă de un băieţaş care să mâne vitele la plug, să le facă să tragă toate şi să ţină brazda, sub supravegherea lui care era la coarnele plugului.

Perechea neînvăţată încă o prindea între boii de la rudă şi vacile din frunte, cu tânjala mai subţire, mai uşoară, îmbelciugată de celelalte două, aşa că nu prea puteau sări din brazdă nici să se înţepenească pe picioare, căci le trăgeau vacile mari dinaintea lor, iar din urmă le ajungeau coarnele boilor.

Totuşi era mare zoală şi frământare, zile în şir, şi pogăniciul răguşea cât striga la ele.

Era uşor să răguşească, pentru că aerul era încă rece de tot, iar el, cum se frământa pe lângă vite, se încălzea şi, când îşi scotea căciula, capul îi aburea. Şi trebuia să şi-o ridice adeseori.

De multe ori, pe juncul sau junica de către om trebuia s-o ducă de corn, pentru a ţinea cea dinafară brazda. Vitele tinere se băteau repede la grumaji, jugul le ajungea dureros şi încercau mereu să iasă din rând.

În jug nu le puneau întâia oară, când începeau arăturile de primăvară. Prin curte, pe uliţă, purtau adeseori jugul, prins într-o tânjală, uneori chiar la ruda carului, pentru a obişnui pe juncii neînvăţaţi sau pe junice. Totuşi, numai când ieşeau din munca grea a aratului de primăvară, stăpânul Precup îi putea lăuda că ştiu a trage în jug.

Dar până ajungea la lauda lui, prin câte greutăţi trebuia să treacă bietul pogănici!

Nu-i vorbă, avea şi Precup biciul pe umăr, striga şi croia şi el cu biciul perechea care învăţa, dar greul cădea tot pe Nichifor, pe băiatul pogănici.

Nu era uşor să ducă de corn vita de către om. Precup ţinea un soi de vite mari, care la trei ani nu mai păreau junci şi junice, ci boi şi vaci în toată legea. Copilul ajungea cu greu la cornul lor, mai cu seamă când vita îşi ridica sau îşi smucea capul. Şi, adeseori, îi era destul să-şi încordeze grumajii pentru a se scutura de pogănici.

Era grea şi ostenitoare slujbă şi pe vreme liniştită, dar când băteau vânturile reci, arzătoare, ale începuturilor de primăvară! Şi Precup era cel dintâi plugar în sat care răsturna brazda, abia că se ducea zăpada. Şi de câte ori arătura lui era acoperită de covorul alb al iernii, care se întorcea să mai vadă ce-i prin ţară!

Stăpânul trebuia să vadă, chiar dacă nu era prea bucuros, că pogăniciul era sprinten şi curajos, neobosit şi îndemânatic. Alt copil în locul lui nu ar mai fi cutezat să prindă juncul de corn după ce s-a scuturat o dată de mâna lui. Dar Nichifor nu se dădea bătut. Iarăşi şi iarăşi se sălta în vârful opincilor să ajungă la corn, iar când nu izbutea făcea un salt şi tot îl prindea.

Purta biciul pe spate, dar rareori îl folosea, decât să pocnească cu el. Şi pocnetele erau rare, pentru că din apropierea celor şase vite nu putea pocni, fiind prea aproape de ele. Numai când — pentru un răstimp — cele tinere se mulcomeau şi ţineau brazda, se depărta puţin de plug şi-şi încerca pleasna cea nouă.

Ce pustiu era însă pe câmp, pe ogoare, în văzduh! Pustiu şi sur pretutindenea. Şi frig! Nici ciocârlia nu se ridica încă în văzduh, numai ciori treceau din când în când şi se lăsau pe arătură, iar prin văzduh trecea croncănind spre păduri vreun corb, rar de tot.

Nichifor simţea că toată firea era moartă încă, nici mireasma de iarbă verde, nici de ploaie, nici o strălucire a soarelui. Cerul era mereu cenuşiu, neclintit, şi rareori fluturau câţiva fulgi de nea.

Precup avea vorbă în fiecare primăvară cu nevasta şi cu soacra pentru aratul prea timpuriu.

— Nu-i nici un câştig. Zadarnic sameni de acum orzul şi ovăzul — dai hrană ciorilor. Cine mai iese cu plugul odată cu tine?

Omul le lăsa să vorbească şi-şi vedea de treburile lui.

— Duci şi pe copilul ăsta cu iarna-n cap, încât vine degerat seara, cu buzele şi mâinile crăpate, vine, sărăcuţul, fript de vânturile primăverii. Ce va zice biată mamă-sa? Că l-a dat pe mâna unui nesăturat care...

— Care vrea să facă om din el, să ştiţi voi! le tăia vorba. Ce zici tu, Nichifore?

Copilul, în căldura din casă, simţea durerea din degete, îl pişcau mai tare crăpăturile de pe buze şi de pe mâini, dar nu se arăta.

— Dacă ar fi după Precup aţi pleca cu plugul în toiul iernii, zicea bătrâna.

Când se sătura de gura lor, bărbatul se proptea pe picioare şi întreba:

— Numai anul ăsta am ieşit prea în grabă la plug?

— Păi, chiar asta spuneam şi noi, că în tot anul faci aşa.

— Şi mi-au mâncat ciorile sămânţa? S-a făcut rău orzul şi ovăzul? Nu am avut noi clăile cele mai multe la secere?

— Am avut.

— Păi, ce mai vorbiţi? Tacă-vă pliscul că ştiu eu ce fac! Eu nu mă amestec în treaba voastră: când vă apucaţi de tors fuiorul, când puneţi războiul, când înălbiţi pânza. Nu vă amestecaţi nici voi unde nu vă fierbe oala.

Alteori cele două femei căinau juncii sau junicile pe care le dejugau seara, în curte, Precup şi Nichifor.

— Le pui şi tu la munca cea mai grea să înveţe la jug! Uite cum sunt de zolite şi de ostenite junicile!

— Da' când vreţi să le învăţăm?

— La lucru mai uşor, că-i păcat să chinui vita crudă.

— N-o chinuie nimeni, că trage între boi şi vaci. Mai mult se plimbă decât trag.

— S-or plimba! zicea bătrâna pipăind grumazul bătut de jug al juncului. Uite ce-i aici.

Omul nu le mai răspundea, ci ducea cu Nichifor vitele în grajd şi le dădea de mâncare.

Dimineaţa plecau iar, când abia se lumina. Pământul unde arau era departe de sat, cale de-un ceas şi mai bine.

Era adevărat ce ziceau femeile: încă nu începuse nimeni la arat. Dar, de când se ştie satul, tot din neamul lui Precup ieşeau cei dintâi cu plugul.

Plugul era pus pe cobile, aşa-l duceau şi-l aduceau de la câmp, şi pe cobilă era legată şi sarcina de fân pentru vite. Mare sarcină pentru şase capete.

Precup îl lăsă pe Nichifor să se cuibărească pe fân, dar pogăniciul nu putea rămâne multă vreme nemişcat, îl pătrundea frigul şi sărea în drum, încercându-şi pleasna cea nouă, în toată slobozenia, în urma plugului.

— Bună pleasnă i-ai făcut, Nichifore.

— Bună!

— Pagubă că, pe lângă brazdă, nu prea ai loc să pocneşti.

— Să am, ar trage vitele mai bine, şi juncii.

— Cred şi eu.

Peste sat mai stăruia fumul de cu seară şi ceaţa nopţii. Cerul era jos şi întunecat, un aer rece, un frig uscat. Respirarea celor şase vite ţâşnea pe nări ca nişte fuioare albe.

Nichifor se mai urca uneori pe sarcina de fân, apoi când îl pătrundea frigul iar cobora şi pocnea din bici.

Ajunşi iar în brazdă, lui Nichifor îi părea că juncii au, la început, aceeaşi simţire ca şi el: le era silă să plece iar. Dar după două-trei brazde intrau şi ei în ritmul cunoscut, din zi în zi tot mai bine, tot mai uşor.

De la o vreme, juncul de către om nu-şi mai ferea cornul de mâna lui; lui Nichifor îi părea chiar că îl priveşte cu prietenie, cu ochii lu negri, mari, înlăcrimaţi parcă. Părea că-i spun: "Ce să facem? N-avem ce face!" Adică nici juncul, nici el, Nichifor.

La amiază le punea juncilor fânul cel mai bun, otava, dacă aduceau şi otavă. Şi ce plăcere era pentru pogănici să şadă pe ruda boilor şi să se uite cum mâncau juncii! Dar ce bucurie să şadă, ce plăcere, după atâtea ceasuri de umblet!

Când începea să mănânce i-ar fi plăcut să-şi poată deschide mai bine gura, dar, o vreme, cum buzele-i erau crăpate tare de vânt, nu o putea deschide bine şi trebuia să-şi taie cu briceagul bucăţi mici de pâine, până i se mai desţepeneau buzele.

Vânturile astea, de la crăpatul primăverii, parcă nici nu erau vânturi, ci adieri tăioase de pe zăpadă, de pe gheaţă, care se strecurau prin aer nevăzute, ca nişte şerpi subţiri cu limbi ascuţite.

Vânturile! Dacă n-ar fi vânturile astea secetoase şi înghеţate!

Da, vânturile şi umblatul cel mult alăturea de vite, adeseori prin bruşi tari, încă nedezgheţaţi de tot! Nu-i mirare că înspre seară îi tot veneau în gând versurile auzite nu mai ştia de la cine:

— Sfinte, Doamne, soarele
Că mă dor picioarele.

Poate tot un pogănici a iscodit şi vorbele astea!...

Dar ce bucurie pe Nichifor când junicii sau juncile erau date bine la brazdă, când trăgeau întins cu celelalte, când se învăţaseră cu jugul! În toată seara le mângâia pe bărbie când le desjuga, iar în iesle se strecura, adeseori fără ştirea stăpânului, şi câte un braţ de otavă.

Şi apoi ce supărare pe capul lui, când venea târgul de la

Ispas, când Precup ducea de obicei la vânzare juncii sau junicile!

Cu săptămâni înainte era tot întunecat, încât stăpâna, ori mamă-sa, zicea adeseori:

— Ce să fie cu copilul ăsta de-i tot cu voie rea?

— Poate-l doare ceva. Nici nu mai mănâncă cumsecade.

— I-am spus eu lui Precup, că-l prea zoleşte la plug cu iarna în cap.

Precup însă vedea pe Nichifor că îndată ce nu avea altă treabă, era tot pe lângă perechea de vânzare. Le scărpina pe grumaji, le ţesăla, le hrănea bine.

— Aşa le grijeşte, de parcă-s ale lui! zicea stăpânul.

— Păi, nu le-a învăţat el la jug? răspundeau femeile. Şi acum, când îs învăţate, le vinzi!

Dar câtă vreme a stat Nichifor sluguliţă la Precup, în doi ani, n-au vândut vitele tinere. Într-un an au ţinut juncii şi au vândut boii cei mari, în cel următor au ţinut junicile şi au vândut vacile. Pogăniciului îi trecu supărarea.

Cele două femei se ţineau cu gura de Precup, când mergea la târg cu juncii sau junicile:

— Să nu uiţi să-i cumperi şi băiatului ceva.

— Ce să-i mai cumpăr? Pălărie i-am cumpărat.

— Să-i cumperi o pereche de bocanci, să aibă şi el duminica o încălţăminte în picioare. Să mai iasă şi el din opinci.

Precup se îmbufna:

— Dacă vor ieşi toţi din opinci, n-o să fie bine de noi, tu muiere!

PLOAIE CU ŞIROAIE

De trei zile se pusese zăduf mare. Şi mai înainte s-a aprins cerul senin şi dogorea văzduhul, dar, din când în când, tot se mai isca o aripă de boare şi adia prin cuptorul lui iulie.

Dar de trei zile s-au încuiat porţile văzduhului şi s-a coborât peste lume o cloceală, un năduf greu, care scurta respirarea, care cobora parcă de pe tărâmuri cu bolişti grele, şi mirosea a glod, a putreziciune.

Prin curţi, la umbra gardurilor, câinii scoteau limbi de-un cot, ca nişte panglici fine de catifea roşie, în vreme ce flămânzările li se zbăteau de respirarea deasă. În ţărâna de sub streşini se scăldau găinile, cu penele răşchirate, când lăsându-se pe-o parte, când pe alta, cu sprijinul picioarelor, ridicând mereu nouraşi de praf.

Vrăbiile se pitulau prin cuiburile din acoperişurile de paie ale şurilor, ori se vârau adânc în streşinile de spini şi paie ale gardurilor. Rar se lăsa o ţarcă în vârful unui par, cârâia repezit şi slăbănog de câteva ori şi îşi lua zborul. Şi mai rar se rătăcea o mierlă galbenă în câte-un nuc, dar nu fluiera după obicei, ci se miorlăia urât, ca pisicile, semn că-i era scârbă şi ei de cloceala asta.

Era încă devreme, dar năduful era înăbuşitor. Uliţele erau pustii. Peste sat linişte mare şi un fel de ceaţă alburie, care de trei zile se tot îndesa în înălţimi, cât nu se mai vedea seninul curat, ci unul spălăcit de tot.

Pe podmolul de lut de sub streaşina lungă de paie a casei, moş Vintilă adormise cu pipa în gură, rezemată în piept, cum i se plecase capul. Petrişor, nepotul, în mână cu o crenguţă de nuc, alungă muştele ce încercau să se aşeze pe faţa şi pe ochii bătrânului. Erau şi muşte mari, verzi, care se izbeau ca alicele de perete şi de capul bătrânului. Petrişor era gata să le plesnească cu creanga de nuc. Îl apăra bine pe moşul său. Bătrânul, în vremea din urmă, adormea uşor cât ce şedea şi-i tare scârbă de muşte. Îi asigurase lui Petrişor câte două nuci şi un măr, de fiecare dată când îl păzea de muşte. Nu le-a putut suferi toată viaţa, iar acum era neputincios în faţa lor cât ce aţipea.

Petrişor ştia că, dacă moşul său se trezea la o pişcătură de muscă, nu mai căpăta nimic; aşa că era mereu cu ochii în patru, câtă vreme dormea sau moţăia bătrânul.

Şi acum, pe zăpuşeala asta, muştele parcă obosiseră şi zburau ca turbate.

Petrişor se mira de fiecare dată de unde scociorăşte moşul său nucile şi merele, căci după ştiinţa lui nu mai avea de la Paşti nici de unele, nici de altele. Cât a putut l-a pândit pe bătrân să vadă de unde le scoate, dar n-a putut afla. Când nici nu se gândea, moş Vintilă deschidea palma şi-i întindea bunătăţile.

Azi bătrânul nu aţipise prea mult pe podmol, sub streaşina casei. Aerul era mai greu, mai înecăcios ca ieri şi alaltăieri. Se ridică cu greu de pe podmol, făcu câţiva paşi în curte, puse palma streaşină şi cercetă cu băgare de seamă cerul, mai ales către apus. Şi, după multă căutare, descoperi, în sfârşit, ce căutase zadarnic de două zile: chiar la apus, pe culmea Măgurii mari, se pusese o pată mare, întunecată, care părea că creşte mereu.

— Azi, cât ce trece de amiază, vine potopul, măi Petrişor. Dă fuga în grădină şi adă mohorul pe care l-am cosit, azi dimineaţă, pentru viţei şi du-l în şură, să nu-l ude.

— Da' chiar plouă, moşule?

— Plouă! Şi încă ce ploaie! Potop o să vie. Bine-i că se dezleagă, în sfârşit, încuietorile cerului; numai să nu bată gheaţa.

Când se întoarse nepotul din grădină, bătrânul era în casă, în camera de dinainte, şi-i dădu cele două nuci şi mărul.

— Încă nu plouă, moşule, da' soarele abia se mai vede din ceaţă.

În vreme ce vorbi muşcă din măr şi se gândi că moşul său are de bună seamă o ascunzătoare aici, în ladă, sau în vreo laviţă.

— Încă nu plouă, că mai întâi trăbă să se adune furtuna cu puterile ei în jurul sâmburelui celui negru de la asfinţit, când porneşte să vină în galopul cel mai mare, să-l ajungă pe Sântilie cu trăsnetele lui.

Lui moş Vintilă, când era zăpuşeala mare, îi plăcea să şadă în odaia asta, cu toate ferestrele astupate cu năfrămi negre, ca să nu umble musca şi să rămână răcoarea de-dimineaţă. Aerul era mai subţire, mai uşor de respirat.

Bătrânul fu de părere să mănânce de amiază până nu se dezlănţuie potopul, şi copilul fu bun bucuros, căci de mult îi era foame.

Ospătară, la masa din tindă, mămăligă rece cu brânză şi cu ceapă, băură apă rece din ulciorul de lut, luminând frumos din smalţul verde.

Când gâlgâi moş Vintilă cea din urmă înghiţitură, în plimbarea mărului lui Adam, mare cât o vertebră, se sparse departe întâiul tunet, care hurducă parcă după capătul pământului.

Afară se coborî în grabă o întunecime, cât părea că se face seară şi numaidecât pomii începură să se îndoaie şi într-o clipă din curte, de pe uliţă mai ales, se ridicară nori de praf.

Moş Vintilă luase năframa cea neagră de la fereastra ce răspundea în curte şi se uita cu încordare. Fulgerele sporeau, se încolăceau vinete prin norii ce veneau învăluiţi şi grei, ca nişte turme de bivoli înspăimântaţi, şi cerul se surpa acum în toată clipa, când aici, când acolo, tot mai aproape.

— Vreme tare, măi Petrişor!

Copilul se speriase, ghemuit într-un colţ.

— Nu mai trăsneşte, moşule?

— Mai trăsneşte, cum să nu, că-i mare prăpădul. Numai de n-ar bate gheaţa.

Se miră că nu se surpă odată cerul şi nu porneşte ploaia. Era cu ochii prin geam tot în curte: să vadă, sar de la pământ întâii picuri? Dacă săreau, era gheaţă.

Zadarnic pândi el cu ochii în curte, căci ploaia se descărcă dintr-una peste tot satul, răpăitoare, bubuitoare, vâjâietoare, asurzitoare. Nu erau picuri nici de gheaţă, nici de ploaie, ci sfori groase, întinse, şi ele împânziră în câteva clipe văzduhul, din cer până în pământ, întunecând lumea.

Copilul rămase cu gura căscată; nu mai auzise, nu mai pomenise aşa furtună. O vreme pomii se mai îndoiră, crengile se învăluiau ca şi când ar fi vrut să se smulgă din trunchi, vântul ducea pieziş perdelele sforilor de ploaie. Apoi vântul trecu, pomii se liniştiră, iar ploaia părea că numai acum începe să se descarce cu toată puterea.

Moş Vintilă, făcându-şi o cruce largă, veni de la fereastră.

— Ce te zgâieşti aşa, măi copile? Putea să bată gheaţa după aşa năduf.

Nepotul se apropie cu teamă de fereastră, dar repede se trase înapoi: curtea nu se mai vedea din apă, pâraie ieşeau pe sub poartă în uliţă.

— Ce-i, măi Petrişor, ţi-e frică?

Dup-un răstimp de gândire, răspunse:

— Oare nu ne duce casa, moşule?

— A noastră nu, că uliţa noastră e pe-o costişă. Dar jos, în vatra satului, nu ştiu ce va fi. Asta nu mai e ploaie, măi băiete! Asta-i rupere de nori!

Vorbeau strigând tare, ca surzii. Dar în curând nu se mai auzeau oricât de tare vorbeau. Începu să vuiască şi să clocotească uliţa, tivită pe de margini cu şanţuri adânci.

Dar nu vuiau numai şanţurile, nu numai ele clocoteau de apă groasă, murdară, care sărea în valuri mari şi apucase razna şi pe uliţă, ci uliţa întreagă curgea întunecată, plină de valuri.

Uitându-se în uliţă, pe copil îl prinse ameţeala şi-i venea să se clatine. Era gata să verse. Îşi luă la repezeală ochii din uliţă.

— Acum chiar ne duce, moşule, se miorlăi el înfricat.

— Ne duce pe noi?

— Cu casă cu tot. N-ai văzut cum sălta pe valuri o căpiţă de fân?

— O casă nu-i o căpiţă de fân, măi fricosule! Nici nu ştiam că te-a făcut maică-ta aşa de fricos. O casă nu-i un bordei ţigănesc, are temelii tari de piatră. Da' nu-i vorbă, acolo jos, în vatra satului unde se adună toate pâraiele, n-o să fie uşor. Noroc că acolo nu sunt case de oameni săraci, de nuiele, numai de cărămidă şi piatră.

După ce răpăi şi vui vreo jumătate de ceas, ploaia încetă dintr-o dată, aşa cum se şi pornise. În curând nu mai curgeau nici uliţele, numai şanţurile adânci de pe margini.

Moş Vintilă deschise fereastra dinspre curte şi în odaie năvăli un miros greu de glod. Miroseau pâraiele cele murdare, care continuau să clocotească în şanţurile adânci, zvârlind deasupra spinării sure.

Mirosea a glod, dar era răcoare. Ce răcoare! Ce prospeţime! Şi nici o muscă nu mişca.

În curând cerul se curăţi de nori, şi în cer lumină un soare tânăr, proaspăt.

— Bine c-a venit curată, măi băiete. Acum te poţi duce să dai mohor la viţei. A trecut de mult de-amiază.

Hei! Dar ce plăcere să umbli desculţ prin băltuţele şi tina călduţă de prin curte! A dat mohor la viţeluşi, dar a mai întârziat prin băltuţele calde.

Trase cu urechea. Parcă nu mai vuiau atât de tare pâraiele din şanţurile de pe uliţă. A deschis portiţa; vezi bine că nu! Apa a scăzut şi în şanţuri.

Când ploua mai puţin şi pâraiele astea erau mai mici, de câte ori n-a intrat cu picioarele în apa călduţă. Poate mai scade apa şi acum!...

Până i-a spus lui moşu-său ce fac viţeii, până s-a mai

învârtit prin odaie, când şi-a aruncat ochii în uliţă văzu copii desculţi, numai în cămăşuţe, cu capul gol, bălăcindu-se în pâraiele din şanţuri. Îşi ridicau cămăşuţele până la brâu şi umblau veseli prin apa călduţă.

Ieşi în grabă şi el. Ştia că moşul său îl lăsa, numai să aibă grijă să nu-şi stropească cu apa aceea glodoasă cămaşa. Când ieşi el la portiţă, şi de-o parte şi de alta a uliţei, şanţurile erau înflorite cu copii.

Şi acum râsul lor umplea uliţa.

ADORMIREA MĂRIUŢEI

Sărbătoarea Constantin şi Elena cade către sfârşitul lui mai, când primăvara e pe ducă, dar tot mai are încă destule flori şi prin grădini şi pe câmp. Prin grădini iasminul abia acum înfloreşte, trimiţând până departe mireasma lui dulce şi tare, din delicatele lui mici potire albe. Bujorii, gherghinele şi-au dezvelit în soare florile aprinse, mari şi roşii. Garoafele sângerii miresmează uşor straturile şi adieri subţiri din parfumul lor pătrund până în suflet. Vioalele albe şi roşii, cu rozetele cărnoase, delicate, abia şi-au deschis câte-un ochi; ele vor înflori pe îndelete, dar aerul e plin de pe-acum de mirosul lor. Peste toate se ridică şi pluteşte ca o ceaţă nevăzută mireasma rezedei înflorite de curând, mărunţel şi sfios, peste care au dat năvală sute de albine, zăpăcite de-atâta dulceaţă.

Da, grădinile sunt încă în floare şi către sfârşitul lui mai, iar câmpul nu rămâne în urma lor. În iarba înaltă, ce se apropie de coasă, înfloreşte acum ochiul boului în fire singuratice, sau în tufe, cu petalele desfăcute şi albe, cu miezul rotund şi galben, cât un bănuţ de aur nou — un fel de crizantemă sălbatică ce împodobeşte, de-acum până la coasă, luncile şi fâneţele. Se ridică cutezător ciucurul roşu al tri-

foiului, deşi numai culoarea e de capul lui, încolo n-are nici o aromă. Înfloreşte acum coada şoricelului — o floare în ciorchine albe, cu mireasmă dulce, care aduce aminte de iasmin. Şi se ridică sau se leagănă, în rând cu iarba undulată de vânt, pâlcuri de sânziene galbene şi albe, cu mirosul lor pipărat şi ameţitor.

După un obicei vechi al satului, în ziua praznicului de Constantin şi Elena se ţinea examenul de sfârşit de an. Venea vara şi cei mai mulţi părinţi aveau nevoie de copiii lor să-i trimită cu vitele la păşune, sau cu noatenii.

Ca de obicei, şi în anul ăsta, cu o zi înainte de examen, dascălul ieşi cu şcolarii pe câmp să aducă cele mai mari ramuri verzi din pădure, iar ceilalţi să adune flori, să împodobească şcoala. De câte ori plecau din clasă şi din curtea şcolii, la excursie pe câmp, fiecare şcolar şi şcolăriţă îşi avea tovarăşul, acelaşi de la întâiul drum.

Acum, în preziua praznicului, când porni dascălul cu toţi şcolarii la câmp, Anuţa Surdului se trezi singură, fără tovarăşă. Se zăpăci că nu ştia ce să facă. Se uita în dreapta, se uita în stânga: toate copilele aveau tovarăşe, nici una nu era singură.

Îşi duse pumnişorii la ochi şi începu a suspina.

— Ce-i, tu Anuţă, ce-i cu tine? o întreabă dascălul.

— Păi, n-am tovarăşă, domnule!

— Da' cine ţi-e tovarăşă? N-a venit la şcoală?

— Nu, domnule. Nu poate!

— Cum? De ce nu poate?

— E Măriuţa Bologoaei, domnule!

— Aşa! Ea este! Sărăcuţa de ea!

Dascălului i se muie glasul: Măriuţa Bologoaei era bolnavă de trei săptămâni.

Luă de mână pe Anuţa Surdului şi o duse la două fete, care erau în rândul din curte al şcolarilor şi se ţineau de mână.

— Anuţa n-are soaţă, le zise el, că tovarăşa ei, Măriuţa, e bolnavă, ştiţi şi voi. Luaţi-o cu voi. Veţi fi trei în rând.

Şcolarii ieşiră cuminţi, în rânduri frumoase, în uliţă şi luară drumul spre câmp, să aducă ramuri verzi şi flori să împodobească şcoala pentru examenul de mâine.

În vremea asta, Măriuţa zăcea albă ca o floare vestejită, în pătucul ei de lângă fereastră. Rugase pe mamă-sa să-i pună aşternutul aproape de fereastră, să poată vedea în curte, să poată vedea cerul senin şi, prin văzduh, zborul rândunicilor. Sub streaşina casei lor erau, de mulţi ani, trei cuiburi de rândunici, şi suveicile, cu coada neagră, înforfecată, mereu ţeseau linii nevăzute prin aer, întorcându-se mereu la cuiburile lor.

De câte ori le vedea întorcându-se şi le auzea ciripind mărunt pe marginea cuiburilor, pe Măriuţa o gâdila la inimă, şi un zâmbet i se înfiripa în jurul gurii cu buzele arse de febră.

Cât erau de frumoase, de zvelte şi de dulci! Şi cum ciripeau de mărunt! Oare ce gândesc ele când vorbesc aşa cu puişorii lor de pe marginea cuibului? Le pare bine de ei? Se bucură? Cum să nu se bucure, dacă-i iubesc! Uite, toată ziua aleargă să le aducă de mâncare! Oare ce le dau de mâncare? Mamă-sa i-a spus că musculiţe, pe care le prind din zbor. Nu-i mirare că le pot prinde, dacă zboară aşa de repede!

Cum stă pe spate, cu capul pe pernă, vede prin geam şi în înaltul cerului. Acolo se roteşte uneori un uliu mare, care se mistuie nu se ştie unde în văzduh, şi iar se arată. În parii din gard se lasă uneori — nu ştie, stau într-un picior, ori cum — ţărci sau coţofene cu coada lungă, cu aripile tivite cu negru, şi cârâie repezit, şi se tot închină. Se ceartă aprins o vreme, apoi fâlfâie din aripi şi pleacă într-altă parte.

Măriuţa ştie că ţărcile caută şi cuiburile cu ouă de găini, şi, dacă le află, nu mai rămân în urma lor decât cojile.

Fie! Da' păsările-s frumoase, păcat că nu ştiu cânta frumos! Baremi aşa cum fluieră mierla galbenă ce se opreşte

adeseori în nucul din grădina lor. Adevărat că uneori şi mierla se prosteşte şi miorlăie ca mâţele.

De trei săptămâni, toată primăvara de-afară năvăleşte, prin fereastra asta, în sufletul Măriuţei.

Peste zi mamă-sa îi aduce din grădină flori proaspete. A început cu florile de păpădie, care-şi revarsă mai întâi aurul în iarba verde; au urmat curând ramuri de păducei înfloriţi, apoi potopul de flori de cireş, de vişini, de peri şi de meri. Măriuţa voia să aibă mereu în pat, pe perini, lângă capul ei, o floare, o crenguţă înflorită. Le mirosea cu nesaţ, iar când nu o vedea mamă-sa şi le lipea de obrajii fierbinţi. Cât erau de răcoroase!

— Măriuţa mamei, nu ţi-e foame?

Ea clătina din cap.

— Un strop de lapte!

Acelaşi semn.

— Un păhăruţ de apă!

— Apă!

Îşi muia buzele, înghiţea cât o păsărică.

— Lasă paharul aici, pe fereastră, mamă.

— Ajungi cu mâna la el?

Făcea semn din cap că ajunge.

Pe mamă-sa o mânca supărarea de când se îmbolnăvise copila. Era sură la obraji, ochii îi căzuseră în orbite, slăbise.

— Bagă de seamă că o să te îmbolnăveşti şi tu! zicea bărbat-său.

Ea făcea semn cu mâna că nu-i mai pasă de nimic, chiar să moară, dacă nu i se mai ridică din pat copila. Nu mai aveau alt copil.

Nu se ştia din ce se îmbolnăvise Măriuţa. Într-o zi se întorsese cu durere mare de cap de la şcoală şi ăsta fusese tot semnul. Copila căzuse la pat şi nu-l mai părăsi. În sat nu era doctor, oraşul era departe şi bani să plătească o căruţă şi pe doctor, de unde să ieie?

Măriuţa înghiţea în silă puţin lapte şi bea apă. Apă multă: ar fi stat cu buzele şi cu limba tot în pahar.

Copila părea că-i dusă mereu cu gândul, că se risipeşte în primăvara de afară. În altă parte a camerei, de unde să nu poată vedea afară, nu putea răbda patul. Mamă-sa încercă în zadar, când vremea afară era urâtă şi rece, să o ducă de la fereastră. Dar puţine zile fură friguroase şi întunecoase de trei săptămâni, de când Măriuţa căzu la pat.

Încă a doua săptămână se rătăci un cuc în grădina lor şi ea-l întrebă în gând: "Câţi i-a da, pân s-a mărita?" Şi pasărea îşi spuse numele cadenţat, în răstimpuri egale, de zece ori. Acum era de opt ani. Aşa că se va mărita când va fi de opt-sprezece — socoti ea — şi un zâmbet luminos îi inundă obrajii palizi şi subţiaţi.

Nu vorbi nimănui de taina ce i-o spuse cucul. Se simţea bine şi liniştită în sufletul său cu siguranţa asta. Apoi nu simţea nici o durere, nici nu-şi dădea seama că-i bolnavă. Îi părea, de când stătea în pat, că e o... altă copilă.

Nu-i mai Măriuţa de pân-acum. Şi-i părea că se face tot mai uşoară, ca un abur, şi se risipeşte, se risipeşte în primăvara de afară.

În cele trei săptămâni venea uneori tovarăşa ei de bancă, Anuţa, care nu locuia departe, pe aceeaşi uliţă. O trimitea şi dascălul să vadă ce mai este cu ea, şi dacă-i mai bine să-i arate ce să mai înveţe din carte, să nu rămână în urmă de ceilalţi şcolari din clasa ei, acum când se apropia, ba era chiar aici, examenul.

Anuţa veni de două ori cu carte, în care puse semne, să-i arate Măriuţei ce să mai citească.

Dar Măriuţa nu înţelese nimic din ce-i spuse tovarăşa sa. Se uită ca la un lucru străin, la cartea de citire în care Anuţa punea semnele. Ce să facă ea cu cartea aceea?

— Să citeşti, să ştii şi tu la examen, o îndemnă Anuţa.

La examen? Ce putea fi asta?

A treia oară, tovarăşa de bancă nu mai veni cu cartea. I-a adus nişte flori de liliac învolt, albe ca spuma.

Bolnava zâmbi şi-şi întinse amândouă mâinile după rămurelele înflorite, şi-şi îngropă obrăzuţul, rămas numai cât un pumn de copil mic, în ele. Numai acum băgă de seamă Anuţa cât erau de subţiri, de firave, braţele Măriuţei. Şi-i intră o răceală în tot trupul, şi se grăbi acasă.

Cât stătea la bolnavă nu vorbeau nimic împreună. Măriuţa părea că nu o cunoaşte, ori că nu are să-i spună nimic. Era mereu cufundată în lumea ei cea nouă.

Numai primăvara de afară o trăgea cu putere. Ar fi tot privit, ar fi tot ascultat, pipăindu-şi mereu florile proaspete de pe perină şi răcorindu-şi uneori cu ele obrajii aprinşi.

Cu trei zile înainte de examen, bolnava nu mai bău nici picurul de lapte de până atunci. Nu-i mai trebuia decât apă, cu linguriţa, căci din pahar sau lingură mare nu mai putea sorbi acum.

Părea că nu o mai cunoaşte nici pe mamă-sa. Nu mai vorbea. Dar urmărea şi acum zborul şi asculta întins ciripitul rândunicilor. Iar într-un rând, când cocoşul lor cucurigă din răsputeri, chiar sub fereastră, ultimul zâmbet trecu pe faţa ei...

Când se înapoiară şcolarii de la câmp cu ramuri verzi şi cu flori sălbatice, Anuţa se repezi să-i aducă un mănunchi cu ochiul boului, garoafe, sânziene şi coada şoricelului. I-l pregătise afară de florile pe care le adunase pentru şcoală.

Curtea era pustie, tinda era goală, pretutindenea linişte, nici o mişcare. Copila se înfioră toată şi se strecură cu mare teamă în odaia bolnavei.

Mama Măriuţei stătea la căpătâiul ei cu o luminiţă de ceară aprinsă în mână. Dar, oare, era mamă-sa? Nu mai semăna! Asta era o femeie uscată şi bătrână.

Îi veni să iasă repede pe uşă, dar ochii îi rămaseră pironiţi pe fruntea Măriuţei. Ce albă era! Şi cum juca deasupra flacăra

luminiţei peste ochii închişi... Copila adormise pe veci, şi mamă-sa nu credea.

*

A treia zi, pe-o vreme senină şi caldă, o duseră la groapă. Dascălul, deşi se ţinuse examenul, adună pe toţi şcolarii s-o însoţească. Pe copile le învăţase un "vers", care se cântă la fete tinere.

Mama Măriuţei o împodobi cu cununiţă de mireasă pe cap.

În curte, după ce se isprăvi prohodul, dascălul porni corul şcolăriţelor:

Frunză verde busuioc
N-avui în lume noroc!
Busuioace, nu-nflori,
Că n-are cin'te plivi.
Busuioc, floare frumoasă,
N-are cin-să te-amiroasă,
Nici la brâu de-aci-n colea
Nu te-a purta cineva,
Nici la grindă nu-i mai sta,
La icoane nici aşa!
Că pe cine ai avut
A pus capul pe pământ!
Te-ai bucurat, ţintirime,
Că frumoasă floare-ţi vine:
Da' nu vine să-nflorească,
Ci vine să putrezească,
Pe părinţi să-i amărască,
Lumea-ntreagă s-o cernească,
Florile să ofilească...

Mai departe corul unison al copilelor nu mai putu continua cu toate stăruinţele dascălului: izbucniră toate în plâns şi după ele începură şi femeile din curte.

Patru fecioraşi luară sicriul pe sub care trecuseră două năfrămi lungi, şi porniră cu Măriuţa la cimitir.

NIŢĂ DE LA COASTA MORII

Hotarul satului e tare deluros, carele urcă şi coboară mereu — de departe părând că le poartă nişte valuri largi şi potolite. Nu sunt înălţimi mari şi coborâşuri iuţi, se ară destul de uşor, şi pământul e negru, roditor destul, dacă-i gunoit tot al treilea an. Coaste mari, cu fruntea-n cer, abia sunt două: Măgura mare şi Coasta Morii.

Cea dintâi e păşunea satului, mai potrivită pentru oi şi capre, decât pentru vite mari. Iarba e rară, săracă, şi la secetă arde toată, încât păşunea se schimbă într-o întindere roşcată, pe care numai tufele rare de spini mai poartă sămânţa de verdeaţă.

Oamenii au noroc cu Coasta Morii în vreme de secetă: aici sunt păduri mari şi tăieturi tinere, pe care la strâmtoare mare vitele sătenilor nu le cruţă, deşi îi globeşte de-i arde. Ce să faci? Să lase vitele să le moară de foame?

Sub Coasta Morii nu e nici o moară, nu curge nici un râu. Râul şi moara sunt la vreo cinci kilometri de-aici. Dar îi spune aşa, pentru că pe sub ea duce drumul la moară şi aici e şi miezuina cu satul vecin, e cel din urmă loc cu nume de pe hotarul lor.

Până sus, la culmea împădurită, ce pare o sprânceană nesfârşită a cerului, coasta e goală, pustie, cu surpături de nisip, cu măsele uriaşe de piatră gălbuie, ce iese din pământ şi se prăjesc la soare, cu fire rare de ierburi seci şi de păiş. Pe-aici urcuşul e greu. Dar, din partea dimpotrivă, pădurile coboară lin pe întinderi nesfârşite şi ajung până la şes, la râul cu moara, înghiţind şi drumul ce duce la moară.

La poalele urcuşului greu, între pruni şi meri, se pitulează casa pădurarului, şi câteva acareturi zgulite şi sperioase acoperite cu paie vechi, înnegrite de vreme.

Nu trece car la moară — vara, sanie — iarna, să nu se oprească la poarta pădurarului.

— Uhu! Măi nene Visarioane, acasă sunteţi?

Dacă nu-i acasă pădurarul, e acasă nevasta, ori feciorașul Culiţă, ori băiatul Niţă. Cineva e totdeauna acasă, n-o putem lăsa pustie, lângă un drum umblat.

— Acasă! Acasă! răspunde cineva din curte. Apoi portiţa scârţâie.

— Bună dimineaţa!

— Să dea Dumnezeu!

— Ce-i mai nou pe la moară, nene Visarioane? Au trecut mulţi înaintea mea?

— Nu prea mulţi. Trei care.

Altă dată mai multe. Altă dată nici un car.

— Dar nu ştii, umblă amândouă roţile?

— Umblă.

Alteori, când era apa mică, nu măcina decât o piatră.

— Da' pe-aici ce mai faceţi?

— O ducem şi noi!

— Este ghindă în pădurile de pe Coasta Morii?

— Este destulă.

— Se vor prăsi iar turme de porci sălbatici şi va fi vai de cucuruzele noastre.

— Poate nu va fi vai! Mai sunt puşcaşi pe lumea asta. Da' prin sat ce-i mai nou?

— Mai nimic!

Ori vorbea pădurarul, ori nevastă-sa, ori feciorul, băiatul Niţă se strecura de pe unde era, se oprea la spatele vorbitorului şi asculta cu încordare.

Cunoştea pe cei mai mulţi săteni, care treceau pe sub Coasta Morii cu carele. Asculta şi se amesteca mereu în vorbă, mai ales când răspunsurile la întrebările drumeţului le dădea mamă-sa, ori frate-său. Dar, uneori, şi când vorbea tatăl său cu omul de lângă car:

— De ieri nu mai umblă o roată. Apa pe irugă a scăzut.

Sau:

— Acum umblă amândouă, de când a dat ploaia.

— Mai sunt la moară oameni şi dintr-alte sate.

Aşa, şi cu alte ştiri, se amesteca mereu în vorba celor mari.

De la o vreme, ziceau drumeţului:

— Întreabă-l mai bine pe Niţă, că el ştie mai bine ca noi.

— De unde să ştie mai bine un copil ca el? întreba vreun drumeţ, care încă nu cunoştea taina băiatului.

— Ştie, dă-l în foc, că aproape nu-i zi să nu meargă cu un car până la moară şi să se întoarcă spre seară cu altul.

— Auzi comedie! Şi dumneavoastră îl lăsaţi să se ţină mânz după cară?

— Nu-l lăsăm, dar nu-l putem ţinea legat de piciorul patului.

— Şi nu vă e frică să nu păţească ceva? Apa-i primejdioasă, nu te poţi juca cu ea.

— Înoată ca o raţă, arză-l focul, să tot vrea cineva să-l înece, şi nu ar putea.

Niţă aude şi i se lărgeşte gura mare într-un surâs. Peste neplăcerile ce le avea cu părinţii pentru moară, trecuse el de mult. Începuse să scape la moară de când a fost de opt ani, şi acum era de doisprezece.

Supărarea cea mare a părinţilor era că nu-şi puteau pune nădejdea în el, când îl trimiteau cu vitele. Se făcea nevăzut, când îl credeai mai cuminte şi mai liniştit cu slujba sa. Noroc că vitele nu intrau în loc oprit, căci nu era decât pădurea. Iar din pădure pădurarul nu-şi putea globi vitele sale.

Atâta lucru ştia şi Niţă, şi aşa avea curaj să scape de acasă cu vreun car care mergea la moară. Nu-i păsa că n-are traistă cu demâncare după grumaji, morarul îi dădea totdeauna să mănânce. Îngrijorat era numai să poată veni mai devreme, până nu se înnoptează, să-şi caute vitele prin pădure.

De câteva ori s-a înapoiat fără ele şi a mâncat nişte bătăi, să-i plângă şi mâţele de milă. De-atunci nu se mai întorcea seara fără vite şi, dacă nu era car de la ei din sat să se întoarcă după-amiază, Niţă pleca pe jos, şi ajungea mai iute ca şi cu carul cu boi.

Pusese el pe Joiana, vaca cea mai neastâmpărată dintre vitele lor, un clopot cu limba ascuţită, care se auzea din mari depărtări, şi totdeauna afla vitele duse departe prin pădure. Le afla totdeauna în tăieturile cele mai tinere, unde creştea iarba mare şi grasă, trifoi şi lucernă sălbatică şi lujerii cei mai fragezi.

Când intra în curte cu vitele sătule tobă, ai casei ştiau unde s-au săturat, dar li s-a urât să-l mai tot înfrunte pe Niţă: ştiau că şi aşa era în zadar.

De trei-patru ani îl trăgea aţa la moară. Ar fi putut merge şi pe jos, căci ştia prin zăvoiul din lunca morii poteci pe care ajungea mai curând decât cu carul. Dar era una din marile plăceri ale vieţii lui să meargă cocoţat pe sacii plini — încolo cu grăunţe, încoace cu făină călduţă încă.

Drumeţul se trezea numai cu Niţă că iese dintr-un tufiş de răchite. Cunoştea pe nume pe cei mai mulţi.

— Bade Dumitre, mă laşi în car?

— Te las, da' unde te duci?

— La moară.

— Aveţi şi voi măciniş?

— Nu avem.

— Păi, cum? Ce să faci la moară?

— Nu fac nimic, numai mă uit.

— La ce te uiţi?

— N-am la ce? Cum se-nvârt roţile, cum se-nvârt pietrele, cum curge făina.

— Hm! D-apoi cei de-acasă te lasă?

— Mă lasă.

— N-ai nici o treabă?
— N-am. Sunt cu vitele.
— Păi, ele nu trăbăsc păzite?
— N-au unde merge, numai în pădure.

Aşa se întâmpla de câte ori era un cărăuş nou, care nu-i cunoştea felul. Cei care îl luaseră o dată cu carul, nu-l mai întrebau nimic, ci-l lăsau să se urce pe saci.

Ce drum neted şi moale era prin zăvoiul din lunca morii! Niciodată nu se făcea tină. Dedesubt era un strat de nisip de pe vremea când a curs odată aici râul morii. Nu se auzeau roţile, nici paşii vitelor, chiar când carul era tras de cai potcoviţi.

Lui Niţă i se părea că pluteşte, iar dacă închidea ochii îi părea că stă pe loc. Mireasma grăunţelor uscate pătrundea prin saci, iar la întoarcere mirosul făinii proaspete de grâu şi de porumb îl ameţea.

Îi plăcea să se întindă cât era de lung pe un sac plin, cu faţa în sus, cu braţele încrucişate căpătâi. Dar nu rămânea mult aşa. Şezând în carul încărcat cu saci, vedea pe deasupra zăvoiului, îmbâcsit de tufe de răchită şi de sălcii. Aici se simţea mai stăpân decât în pădurea cea mare de pe Coasta Morii.

Dinspre râu veneau adieri răcoroase, tot mai umede, cu cât se apropiau. Deodată urechea lui prindea o larmă uşoară, depărtată, mai mult un zvon, şi Niţă tresărea de bucurie şi de plăcere: cunoştea căderea depărtată a râului prin iazul care-l tăia, de la un ţărm la altul, ca o spinare neagră de balaur.

Asculta cu încordare, şi de multe ori nu auzea ce-l întreabă omul de pe lângă vite.

— Ce-i cu tine, măi Niţă? Parcă ai amuţit.
— La ce te gândeşti, măi băiete, de nu mai spui o vorbă?
— Ai voştri când au mai dus pe urmă la moară?

— Mai prins-a tatăl-tău vite în tăieturi, în vremea din urmă?

— Sunt în anul ăsta alune pe Coasta Morii?

Unii, când vedeau că nu răspunde, înălţau din umeri şi se mirau de ciudăţenia băiatului. Îl vedeau cu faţa cam schimbată, cu linii de seriozitate grea, ce nu se potrivea pe obrajii unui copil, şi se mirau în sinea lor.

Alţii nu-l lăsau până nu răspundea.

— Pare că asculţi ceva, măi Niţă. Ce tot asculţi?

— Dumneata nu-l auzi?

— Nu! Ce să aud?

— Cum sună iazul.

— Ce spui? Iazul? D-apoi e încă departe. Tu-l auzi de-aici?

Băiatul înclina din cap.

Omul îşi încorda auzul, dar nu prindea nici un zgomot.

Era de fiecare dată o mare încântare pentru Niţă să prindă de departe murmurul iazului, să-l urmărească, cocoţat pe saci, cum creşte în mersul nezdruncinat, lin, al carului pe drumul pielos. Când mergea sau venea pe jos, nu se putea încânta aşa de tare de cântecul iazului, nu-l putea urmări aşa de bine.

Şi cum se întărea cântecul acela pe măsura apropierii de iaz, până când se pierdea deodată în larma răsunătoare, seacă, totuşi, şi ţipătoare, ca la despicarea cu securea a blanelor uscate de stejar, a căderii râului spintecat de împletitura iazului!

Atunci, într-o clipă, Niţă sărea din car şi alerga la iaz, la marginea râului, deasupra morii.

Omul care-l vedea mai întâi rupând-o la fugă se speria, nu ştia ce l-a apucat, oprea carul în drum şi se lua fuga după el.

— Ce-i, măi Niţă, ce te-a apucat? întreba omul cu sufletul la gură de atâta alergare.

În larma iazului trebuia să-i strige mai de multe ori vorbele, până-i răspundea băiatul.

— Ascult cum vâjâie şi răsună!

— Apa?

Niţă făcea semn din cap.

— Mi-era frică să nu faci vreo prostie.

În al doilea rând, când îl aducea pe băiatul pădurarului de sub Coasta Morii, nu mai alerga după el, cum nu-i mai aveau grijă nici ceilalţi români care îl aduceau la moară şi-i cunoşteau năravul.

De câte ori venea la moară, Niţă se oprea mai întâi lângă iaz. Vuietul şuvoaielor de apă ce năvăleau printre coastele negre ale iazului, ca nişte şerpi groşi, sclipitori de gheaţă, se prăbuşeau de la o înălţime de peste doi metri şi se sfărâmau în valuri ce fierbeau cu furie în spuma albă, clocotitoare, împrăştiind puzderii de stropi în aer. Vuietul acesta neîntrerupt parcă îl ridica pe Niţă de la pământ şi-l ţinea atârnat în văzduh. Atârnat de ce? De nimic!

Nu avea ochi să vadă tot, nu avea urechi să audă tot. Ar fi rămas cu ceasurile să vadă şi să asculte mereu, dar ştia că-l mai aşteaptă şi altele. Şi când venea într-o altă zi, minunile de la iaz începeau din nou, ca şi celelalte.

Al doilea popas al lui era la irugă, unde erau stavilele ce opreau şi dădeau drumul apei bătute de iaz, la roţile morii. Îi plăcea apa oţelită parcă de alunecuşul căderii şi de strânsoarea între pereţii de blane groase. Părea un balaur încordat, o vietate sură şi grea, pornită la atac. Puterea apei, a curentului din irugă, sporea pe fiecare metru de apropiere de roţi. Înainte de a se repezi în ele, muşcă într-altă stavilă şi se aruncă sub roţi sfâşiat în două, cu două capete cu coama spumoasă, să şi le spargă în lopeţile ce le aşteptau ascunse în apă, în valuri de spumă, în nouraşi de negură şi în stropi grei care împroşcau până departe.

Niţă, de când a venit întâia oară la moară cu tatăl său, înlemni la privelişte a asta, şi de-atunci o vede mereu, o urmăreşte pe-ndelete, şi mereu rămâne înfipt pe podeţul din faţa celor două roţi mari şi negre, de pe care, când ajung deasupra şi cad razele soarelui acolo, ciuruie şiraguri nesfârşite de pietre scumpe.

Oamenii vin şi trec peste podeţ, umblând după treburile măcinişului, şi care nu-l cunosc, care îl văd acolo întâia oară se uită la el întrebător, şi unii chiar îngrijoraţi.

— Oare de ce sgăură atâta vreme aici copilul ăsta?

— Ştiu eu? Pare cam ameţit.

— Numai să nu ameţească de tot, Doamne fereşte, să cadă în apă.

Trece altul, care-i cunoaşte năravul:

— N-aveţi nici o grijă! Ăsta-i copilul pădurarului de la Coasta Morii. Aşa e felul lui.

— E cu tatăl său aici?

— Nu. Vine cu câte un car, cum nimereşte.

— Şi de ce vine?

— Iată, se uită şi el, vrea să cunoască, parese, ce-i pe la o moară.

— Poate o fi cam luat de pe drojdii.

— Nu pare. E un băiat cuminte.

Oamenii vorbesc, trec pe lângă el, dar Niţă nu-i vede, nu-i aude. Cum să-i vadă şi să-i audă când înaintea lui cele două capete spumoase ale irugii se sfarmă mereu în valuri de spumă, în lopeţile negre ale roţilor, şi stropii se ridică mereu în nouraşi subţiri, şi pietrele scumpe ciuruie mereu din înălţimea roţilor? Şi unde mai pui larma, fierberea aceea nesfârşită ce se aude din curentul sfărâmat, pulverizat, care a ţâşnit din irugă cu două capete pletoase?

Să tot vezi şi să tot asculţi!

Uneori, când rămâne prea mult aici, pe podeţul dinaintea

roţilor, parcă i-ar veni o slăbiciune la inimă, se prinde de margine, de peretele podeţului. Îi trece însă în grabă.

De altfel rar rămâne prea mult acolo. De cele mai multe ori se trezeşte cu o mână prietenoasă pe umăr.

— Ai mai venit pe la noi, Niţă?

Vocea asta moale o cunoaşte bine şi o aude uşor. E bădiţa Nichifor, morarul.

— Mai, bade Nichifor! Azi ai apă mai multă, nu-i aşa?

— Aşa este!

— Se vede că a plouat la munte. E şi cam tulbure apa.

— A plouat, vezi bine. Acum vino în moară, stai de mult aici?

Din vorbele oamenilor din moară despre copilul care a înţepenit înaintea roţilor, badea Nichifor află devreme de sosirea lui Niţă. Dar îl lasă în voia lui, ştia că până nu vede ce-i pe-afară nu-l poate ţinea în moară. Când întârzia însă prea mult, ieşea să-l caute. Ştia că Niţă mai are încă destulă treabă în moară.

Copilului pădurarului de la Coasta Morii îi plăcea, cât ce intra în clădirea morii, două lucruri: mireasma făinii proaspete şi colbul alb ce era aşezat pe toate lucrurile din moară. Îl trăgea înlăuntru şi-l gâdila oarecum la inimă huruitul acela potolit, ce se auzea încă de afară, iar în moară îi umplea auzul.

Era ca pe alt tărâm, de unde n-ar mai fi voit să se întoarcă acasă.

De când tot venea la moară a observat mereu şi a urmărit toată rânduiala măcinatului. Morarul Nichifor, când a văzut că Niţă vrea să ştie tot, l-a luat de mână şi l-a dus pretutindenea prin moară, arătându-i toate tainele morii, ca unui om mare, minunându-se de priceperea copilului.

— Măi Niţă, tu morar ai să te faci, îi zicea de multe ori. Să-i spui lui tat-tău să mi te dea ucenic.

Copilul zâmbea parcă şi cu urechile.

— Nu mă lasă! zicea supărat.

— De ce să nu te lase?

— Zice că trăbă să păzesc vitele.

— D-apoi, nu-i vorbă, că le şi păzeşti tu, zâmbea morarul, ştiind cum scapă el de-acasă.

În scurtă vreme cunoştea, după ce-i arătă morarul de câteva ori, când era făina prea mare sau prea măruntă, pipăind-o, când luneca pe urdinişul luciu, caldă şi mirositoare.

— Bădiţă Nichifore, la roata asta vine făina prea mare!

— Bădiţă Nichifore, cea de grâu vine prea măruntă.

Morarul se ridica de pe un sac, unde şedea colbăind din pipă, cerceta şi vedea că Niţă are dreptate.

— Îţi spun eu că tu morar o să te faci.

Copilul zâmbea iar. Ce lucru minunat ar fi să ajungă morar, să poată vedea în toată ziua iazul, iruga, roţile cele mari şi negre, vâjâitul hurducat al pietrelor de moară ce se învârteau ameţitor sus, în podul morii, sub coşurile pline de grăunţe, să audă mereu larma asta dintr-o lume nouă!

În anul al doilea, de când venea pe la moară, într-o vreme secetoasă când nu umbla decât o roată, Niţă îi zise morarului:

— Bade Nichifore, în râu este încă apă destulă, dar curge prea multă prin iaz, fără nici un folos.

— Curge, dar ce să-i faci?

— Să astupi mai bine iazul, să se abată mai multă apă la irugă.

— Să-l astup, ca după ce va veni un potop să se proptească râul cu putere în iaz şi să mi-l ducă cu totul.

— Da' să nu-l astupi, numai cât e secetă.

— Adică ce fac azi să stric mâine. Dar cine poate dovedi atâta şi atâta cheltuială?

— Să nu strici. Să pui înaintea iazului nişte stăvilare ca la irugă. Când e apa mică, laşi stăvilarele de dinaintea iazului

până pe fundul râului; când creşte apa le ridici şi nu-ţi mai duce râul nici un iaz. Stăvilarele trăbăsc numai o dată făcute şi rămân acolo ca şi la irugă.

Morarul îl privi mirat, trase un fum adânc din pipă şi zise:

— Măi-măi! Se vede că tu eşti cuminţenia pământului. Aşa ceva, cum spui tu, mai că s-ar putea face.

— Se poate, vorbi vesel copilul, de ce să nu se poată? La irugă de ce se poate?

Altă dată, după ce rămase mult prin podul morii şi se tot uita la vârtejul pietrelor, după ce ieşi afară şi, uitându-se la roţi, văzu că nici jumătatea apei din irugă nu fugea sub roţi, şi cealaltă năvălea pe jilipul gol, se apropie de morar şi zise:

— Bade Nichifore, nu crezi dumneata că s-ar mai putea pune două pietre la moară? Mai mult de jumătate din apă curge fără folos, pe jilipul gol. Ce zici dumneata? Să macini cu patru pietre?

— Da' la patru pietre le trăbă patru roţi, măi Niţă. Unde să le pui?

— S-ar putea şi cu două roţi. Să mai fie un pod şi deasupra celor două roţi, să se mai pună două în podul de deasupra, sub coşurile lor, iar pietrele de sus să fie legate oarecum de cele de jos, să le învârtă acestea.

Morarul râse.

— Măi Niţă, mi se pare că tu tot n-o să te faci morar, ci poate un inginer. Ştii carte?

Copilul clătină din cap. Se născuse şi crescuse în casa de sub Coasta Morii, şi satul era la opt kilometri. Cum să umble la şcoală?

— Dacă nu ştii carte e rău, că fără şcoală nu te poţi face inginer.

Niţă nici nu ştia ce-i un inginer şi nu-i păru rău, el voia doar să se facă morar.

Bădicul Nichifor îl îndrăgise pe băiat şi-i arătă toate şuruburile morii. Îi dădea să mănânce de amiază şi-i spunea pe ce vreme să pornească spre casă, când nu pleca nici un car de la ei, iar când era vreunul îi spunea din vreme.

De înotat l-a învăţat un fecioraş al morarului, care umbla prin apă ca peştele. Niţă a învăţat repede toate felurile de înotare, pe care le ştia acesta, şi se lua la întrecere cu el. Nu se temea să se scalde nici sub iaz unde fierbe apa, nici la gura jilipurilor, când apa năvălea în spume de sub roţi şi făcea la coada morii valuri mari.

*

Odată, când pădurarul Visarion veni la moară cu Niţă, morarul îl luă pe pădurar la o parte şi-i zise:

— Păcat că nu dai copilul ăsta la şcoală!

— Cum să-l mai dau, că a trecut peste anii şcolii? Cum să mai înveţe cal bătrân? Apoi satul e prea departe de noi.

— Nici nu zic să-l dai în sat la şcoală.

— Dar unde?

— La oraş!

— Fugi de-aici, bade Nichifor! Acolo nu l-ar mai primi în nici o şcoală. Apoi cine are bani pentru asta? Îmi pare şi mie rău că n-a învăţat carte, dar ce să-i fac? Unde să fi învăţat?

— Ascultă-mă pe mine, Visarioane, şi dă copilul la şcoală la oraş. Într-un an face toate clasele primare, adică ce se învaţă patru ani în şcoala satului. E deştept — lucru mare.

— N-am bani, bade Nichifore!

— Vorba ta din urmă?

— D-apoi cum?...

Dar până la urmă pădurarul, cu chiu, cu vai, vânzând ce-a putut, l-a dus pe Niţă la şcoală, la oraş.

După ani grei de luptă cu sărăcia, dar plin mereu de curaj şi de voie bună, Niţă, fiul pădurarului de la Coasta Morii,

ajunse un inginer vestit. Norocul lui a fost că şi pe lângă oraşul în care a învăţat trecea un râu, încă mai mare decât cel de la ei, şi aici, la marginea oraşului, era o moară şi încă cu patru pietre, şi peste râul de aici încăleca un iaz ca o spinare de balaur uriaş, netedă, lucind în soare, căci era de beton. Şi de câte ori se simţea ostenit, sau prea necăjit, venea să se risipească, şi, cu el deodată, se risipeau necazurile lui, în frumuseţile sorbite încă din copilărie cu atâta patimă.

Şi nu ajunsese numai inginer vestit, nu-i lucra numai mintea, ci şi inima, rămânând îndrăgostit de tot ce era frumos, rămânând tânăr până la bătrâneţe.

ÎNTRE STEJARI

La marginea pădurii era o poiană rotundă, care se rezema cu spatele pe întunericul stejarilor bătrâni, cu ramuri groase, strâmbe şi încâlcite, iar cu laturea de către lunci cu un brâu de stejăriş mai tânăr, ca un semicerc de verdeaţă luminoasă. În mijlocul poienii străjuia singuratic un stejar scorburos, cu trunchiul gros, cu scoarţa aspră şi crăpată ca nişte solzi de peşte străvechi cu multe ramuri uscate, negre, dar cu coroana încă verde, largă şi puternică.

În poiană nu creşteau buruieni şi iarbă aspră de pădure, ci iarba fragedă a luncilor din apropiere, semn că semicercul de stejăriş tânăr, ce strângea poiana ca-ntr-un braţ, nu se prăşise de mult şi că lunca se înfunda mai înainte adânc în pădure.

Numele "Între stejari" nu privea poiana, ci pâlcul întins de la marginea pădurii, în care nu creştea nici un alt neam de copac, ci numai stejari bătrâni, dar viguroşi încă, şi care erau la distanţe mari unul de altul, încât vedeai printre ei până departe. La umbra lor nu creşteau tufişuri, ci numai ierburi înalte şi aspre în marginea cărora te puteai tăia uşor

la degete. Aveau nişte ferăstraie fine, cu dinţii mărunţi, ce nu se puteau vedea decât tare de aproape.

Nici într-un alt loc din pădure nu mai creşteau, pe o întindere mai mare, un singur fel de arbori, ci amestecaţi: fagi, stejari, arţari, jugaştri, mai rar chiar şi tei şi mesteceni.

Aşa că, la partea asta de pădure, îi zicea "Între stejari" şi chiar poiana purta acest nume.

Aici era împărăţia graurilor. Stejarii cei bătrâni erau plini de scorburi, de găuri scobite de ciocănitori, şi aici îşi făceau graurii cuibul. An de an ouau, cloceau şi scoteau pui sute şi poate mii de grauri.

Până nu începea ouatul, stolurile lor întunecau pe câteva clipe soarele, aşa zburau de deşi şi de învăluiţi peste lunci, peste dealurile învecinate, ca apoi, vâjâind să se lase ca un nor pe crengile stufoase ale stejarilor celor bătrâni. Mai târziu, zburau tot mai rar în pâlcuri. Apoi se mai arătau în văzduh doar grauri singuratici.

Când ieşeau puii golaşi şi îşi înşirau ciocurile tivite cu zăbale galbene, pe marginea cuiburilor, în poiană, între stejari începea o forfoteală mare. Se ţeseau mereu prin aer părinţii grijulii şi harnici şi le aduceau în cioc hrana aşteptată.

Băiatul pădurarului, Vasilică, pe vremea asta venea mereu cu vitele în poiană şi urmărea, cu încordare, la care găuri din stejari, şi la câte, zburau graurii cei mari cu demâncare. Vitele aveau păşune bună aici, aşa că el putea să nu le mai aibă grijă, şi să numere cuiburile graurilor. Dar număratul nu era uşor. Cuiburile erau multe în acelaşi stejar şi câte trei-patru, şi până trecea de la un copac la altul şi aştepta să vină păsările sure cu mâncare în cioc, uita adeseori până la ce număr a ajuns. Aşa că trebuia să înceapă din nou, căci voia să nu greşească nici cu unul, când îl va întreba fratele lui cel mare, Dumitru, câte cuiburi cu pui sunt.

Avea treabă Vasilică, nu glumă! Uneori se uita pierdut la

ciocurile tivite cu galben ce se înşiruiau pe marginea găurii din stejar, se uita întins până ce veneau părinţii de câteva ori cu mâncarea, şi zâmbea cu toată faţa când îi vedea cum cască cu toţii ciocurile. Când se trezea, nu mai ştia unde a rămas cu numărătoarea.

Din când în când, trebuia să iasă dintre stejari să vadă dacă mai sunt vitele în poiană, ori au ieşit în lunci. Şi iar uita numărătoarea şi iar începea de la cap, cu stejarul din mijlocul poienii în care erau cinci cuiburi cu pui golaşi.

I-ar fi plăcut să vadă şi pui mai mărişori! Şi se mira cum sunt toţi de aceeaşi vârstă, toţi golaşi încă.

De la o vreme, când văzu că greşeşte mereu, îşi rupse din caietul lui o foaie, îşi puse în buzunar un capăt de creion rămas din iarnă, de la şcoală, şi, de câte ori trecea de la un stejar la altul, făcea însemnare pe foaia de hârtie. Dar acum se ivi altă greutate: numerele erau aşa de multe unul sub altul, coloane lungi cât foaia de caiet, încât la adunare îi ieşea tot alt rezultat. Când a adunat el la şcoală coloane aşa de lungi de numere? Niciodată! Şi nu numai el, dar nici şcolarii mai mari n-au adunat. Învăţătorul nu le dădea aşa adunări mari.

Vasilică văzu că nu iese bine nici cu însemnările. Şi, dacă ar fi fost la adunările de azi, diferenţa de numai câteva cifre faţă de cele de ieri, încă treacă-meargă. Dar erau deosebiri de zeci de cuiburi. Chiar în adunarea coloanelor de fiecare zi îi ieşeau sume deosebite.

Frate-său Dumitru încă nu l-a întrebat câte cuiburi de graur a aflat. Încă nici nu ştia că au ieşit puii. Dar îl va întreba nu peste mult. Şi de ce-i va răspunde, şi cum îi va răspunde atârna un lucru de mare însemnătate.

De mult tot voia Vasilică să-l ducă într-o seară şi pe el, frate-său Dumitru, când mergea cu puşca la marginea pădurii, să pândească la iepuri, să vadă şi el cum împuşcă un iepure.

Dumitru l-a tot amânat şi, pe urmă, când a văzut că nu poate scăpa de el, i-a zis:

— Te duc dacă-mi spui câte cuiburi de graur sunt între stejari. Dar să ştii că pe urmă le număr şi eu... Dacă nu vei fi greşit, te duc.

Şi acum asta era neliniştea şi zdroaba lui Vasilică: să afle toate cuiburile cu pui şi să nu greşească la numărătoare. De ce ţinea Dumitru aşa de mult să ştie câte cuiburi sunt şi în care stejari? Vasilică nu ştia. Poate ca să-l pună pe el la probă, poate că ştia înainte că vă greşi, şi anume-i cerea, ca să nu-l ducă cu el la pândă la iepuri.

Aşa trecură zilele şi puişorii creşteau. Vasilică umpluse şi rupsese multe foi rămase nescrise în caietul lui; de câte ori făcea o adunare pe o foaie, ce nu se potrivea cu cea de ieri, cum aceea nu se potrivea cu cea de alaltăieri.

Le rupea, nu cumva să-i cadă însemnările în mâna lui Dumitru, să vadă ce adunări ştie face! Ce ar mai râde de el şi l-ar mai batjocori! Las', că-i ştie el felul lui frate-său!

De ceea ce se temea Vasilică, se întâmplă într-o zi. Dumitru îl întrebă:

— Măi Vasilică, n-au ieşit încă puii de graur?

— Au ieşit!

— De ce nu mi-ai spus?

— Sunt încă mici, golaşi şi cu zăbale.

— Ai numărat tu cuiburile?

Copilul stătu o clipă la îndoială.

— Încă nu, bădiţă.

— Vezi şi le numără. Ştii ce înţeles avem. Să nu greşeşti. Şi încă ceva: să bagi de seamă să nu ne trezim fără pui în cuiburi. Cât ce le cresc penele, zboară. De când ai văzut în cuiburi pui?

— Va fi o săptămână.

— Atunci grăbeşte-te cu număratul, că peste o săptămână vin şi eu să număr cuiburile.

Vasilică începu iarăşi să numere în cap, fără însemnări. Parcă tot nu greşea aşa de tare ca şi cu adunările din caiet. Vreme de-o săptămână le mai numără în fiecare zi. Vezi bine, tot alte sume îi ieşeau, căci stejarii cu cuiburi erau mulţi, iar cuiburile şi mai multe.

În ziua când se trezi cu Dumitru în poiană, le mai numărase de două ori şi-i ieşi tot alt număr. Pe care din două să i-l spună fratelui său?

Dumitru păru că şi-a uitat de înţelesul lor. Porni singur printre stejari, se oprea lângă unul, se oprea lângă altul, se uita la găurile negre, vedea capetele puilor, iar mergea, iar se oprea. "Le numără!" îşi zise Vasilică şi îngheţă de frică. El rămase în poiană şi de acolo îl urmărea pe fratele său. De frică îşi uită şi cele două sume ce-i ieşiră la numărătoarea de azi. Ce-i va spune?

Dumitru se întoarse.

— Mâine, cel mult poimâine, vor zbura puii, măi Vasilică. Trebuia să-mi spui mai devreme când au ieşit. Acum să vedem cât sunt de mari. Văd că în stejarul de aici, din mijlocul poienii, sunt cinci cuiburi, şi nu-s prea sus. Haida să te ridic să-ţi bagi mâna în gaură să scoţi unul, să vedem cum stă cu penele.

Vasilică rămase lemn.

— Ce? Ţi-e frică? Doar te ridic eu, şi pe urmă pui piciorul pe umerii mei, cu o mână te ţii de creanga ceea care-i chiar lângă un cuib, cu cealaltă scoţi un pui. Tu ai mână mică şi încape uşor.

Dar copilul nu se mişcă.

— Nu vrei? Nu credeam că eşti aşa de fricos.

— Nu mi-e frică, bădiţă.

— D-apoi ce?

— Mi-e frică să nu-l sugrum când îl voi prinde cu mâna şi-l voi trage din gaură.

— Ş-apoi ce?

Vasilică nu mai zise nimic. El văzuse de câte ori ce tărăboi fac graurii când se apropia vreo ţarcă sau vreo cioară de un cuib. Şi el le-a zburătăcit de câteva ori. Cum să se atingă de un pui?

Dumitru îl privi ciudat. Ce era cu Vasilică?

— Spune-mi dar câte cuiburi ai numărat, şi mă voi urca eu în stejar.

Copilul se zăpăci şi spuse, pe răpuşie, vreo trei numere, cum i-au venit în minte.

— Nu ştii?

— Nu ştiu, de bună seamă. La numărătoare mi-au ieşit tot alte numere.

— Sunt şaizeci şi şapte de cuiburi, aruncă Dumitru vorba. Nu le numărase, dar înţelegea că Vasilică va lua de bună socoteala lui.

Copilul puse capul în piept şi nu mai zise nimic.

— Aşa că înţelegerea noastră nu mai rămâne în picioare. Şi eu chiar în seara asta ies cu puşca.

— Şi nu mă duci?

— Cum să te duc, dacă n-ai numărat cuiburile?

— Du-mă, zău, bădiţă!

Dumitru tăcu o vreme, părând că se gândeşte.

— Ştii ce, măi Vasilică? Te iau deseară cu mine, dacă îmi scoţi un pui din cuibul ce ţi-am arătat. Iată, facem o nouă învoială!

Dar copilul nu voi. Vor veni graurii când va striga puiul şi-l vor vedea cu mâna în cuib! Nu! Nu se poate! Mai bine nu se duce cu Dumitru deseară, să-l vadă cum împuşcă iepurele. Ş-apoi nu putea să-l prindă rău, de grumaji, când să-l scoată din cuib şi să-l sugrume? Nu! Mănânce-şi Dumitru iepurele!

Feciorul, când văzu că n-are ce face cu el, se căţără în stejarul bătrân, se prinse cu o mână de creanga ce-i arătase

lui Vasilică, îşi vârî destul de greu mâna în scorbură şi scoase un pui. I-l arătă şi lui Vasilică: avea pene mari, era gata de zburat.

Dumitru slobozi puiul în scorbură şi se pregătea de coborât, când sosiră graurii alarmaţi de ţipetele puişorului.

Vasilică, cu sufletul la gură până atunci, scoase un suspin de uşurare. Puiul nu păţise nimic.

— Poate te-ai temut să nu te mănânce graurii cei mari, măi copile?

Seara aceea Dumitru nu avu vreme să iasă cu puşca. Avu ceva de lucru. Dar în dimineaţa următoare, dis-de-dimineaţă, se repezi între stejari, în mână cu un mic toporaş şi cu o traistă după cap, şi începu să se caţere în stejarii cu cuiburi, cioplea intrarea găurii unde nu-i intra mâna, nu ştiu ce făcea cu puii, ce-i băga mereu în traistă, şi în vreme de un ceas avu traista pe jumătate; şi se opri din lucrul lui.

Graurii făceau mare tărăboi, zburau în jurul cuiburilor ca ameţiţi şi erau tot mai mulţi.

Când veni mai târziu cu vitele, Vasilică văzu zborul neogoit pe la multe cuiburi, auzi ciripituri în scorburi, puii ieşeau pe marginea găurilor şi se lăsau în jos în zbor nehotărât. Văzu şi urme de tăieturi pe la marginea scorburilor.

Ceva se-ntâmplase pe le cuiburi, de bună seamă! Dar ce? Nu putea şti. Dar ceva cu primejdie pentru graur. Uite-i cât sunt de neliniştiţi! Toată ziua a fost supărat. Ce să fie? Ţărci ori cioare nu se vedeau. O vulpe nu se putea urca aşa de sus. Dar chiar dacă s-ar fi urcat, nu i-ar fi intrat capul pe gaură. Poate să fi tras puii cu laba? La multe cuiburi ştiute de el cu pui, acum nu se mai arăta nici unul...

Seara, mamă-sa puse pe masă o cratiţă mare, plină cu tocăniţă de pui şi o mămăligă cât o rotilă de plug. Avură şi doi cosaşi în ziua aceea. Dumitru se uita cu coada ochiului la

Vasilică. Mirosul tocăniţei umplu odaia. Copilului îi plăcea lucru mare tocăniţa de pui cu mămăliguţă caldă.

Începură să mănânce.

— Măi, oameni buni, am tot auzit că tocana de grauri e minunată, dar până acum n-am mâncat, zise unul dintre cosaşi.

— Ba eu am mai mâncat, vorbi celălalt.

— Noi, de când a crescut Dumitru, mâncăm în tot anul o dată pe vremea asta.

Vasilică mânca, asculta, dar nu înţelese până nu vorbi tatăl său de Dumitru. Atunci mâna în care ţinea furculiţa, cu un gogoloş de mămăligă cu care înmuiase în cratiţă, îi înţepeni între masă şi gură, îngălbeni şi-i veni să verse. Mamă-sa îl luă repede de la masă şi-l scoase în tindă.

— Vezi ce păţeşti dacă mănânci prea lacom? Hai şi bea un pahar de apă!

Dar copilul se lăsă pe vine şi nu voi să mai scoată nici o vorbă. Cât ce-l părăsi mamă-sa, ieşi în curte, din curte în grădină, şezu pe-o piatră sub nucul cel mare şi izbucni într-un plâns cu sughiţuri.

Târziu îl află Dumitru, care-l căuta peste tot locul.

— Las', Vasilică! Tot o să te duc eu să vezi cum împuşc iepurele.

Copilul se smuci mânios din mâna lui.

— Nu! Nu mai viu cu dumneata. Adică de-aceea voiai dumneata să vezi cât sunt de mari puii!

Şi începu să plângă cu hohote.

— Taci, măi prostule! Tu nu ştiai că graurii sunt buni de mâncare? Ce te miorlăi? Parcă tocană de pui de găină nu mănânci?

— Da' nu-s pui de graur! Of! Săracii de ei! Şi iar se puse pe plâns.

Nici mamă-sa nu l-a putut împăca! Şi toată noaptea a suspinat prin somn.

NEPOATA LUI MOŞ MITRUŢ

E în toiul secerişului. Satul ţiuie a pustiu, uliţele goale aşteaptă zadarnic: nici copiii nu mai ies să se joace în praful lor, răscolindu-l şi pierzându-se în nouraşii ce se ridică deşi, grei, înecăcioşi, luminaţi de soare. Afară e un zăduf arzător, şi toată suflarea câtă a mai rămas în sat, s-a tras la umbră. E către amiază şi soarele e ca o bobotaie de argint. Câinii şi-au căutat umbră de dimineaţă şi nu s-ar mişca de acolo, chiar dacă ar trece o laie de corturari pe uliţe. Găinile plouate, ca vai de capul lor, s-au scăldat o vreme în ţărâna de pe lângă gardurile cu streaşină, iar acum, cu penele burzuluite, stau pe-o dungă, cu un picior şi o aripă întinsă.

Deşi se apropie amiaza, purceii lui moş Mitruţ — flămânzii lumii — nu mişcă în coteciorul lor. Sunt cinci, şi stau întinşi pe-o latură, arătându-şi pielea roză de pe pântece cu fire rare de păr bălan, şi suflă des, cât parcă i-a fugărit cineva.

De pe partea lui moş Mitruţ ar putea să zacă aşa până seara: el nu se mai gândeşte să le dea de mâncare. De vreo câteva săptămâni, părea că nu se mai gândeşte la nimic. Nici să mănânce.

El dormitează mereu într-un scaun cu spetează, scaun larg, de stejar, pe care îl făcuse încă moşul său, meşter bun pe vremea lui. Acum scaunul pare poleit, aşa-i sclipesc braţele. E bine încheiat şi acum nu i se mişcă picioarele, nu scârţâie.

Moş Mitruţ îşi aduce uneori aminte că în scaunul acela au şezut la bătrâneţe mari şi moşul său, şi tatăl său, şi că de acolo au fost ridicaţi şi întinşi pe laviţă, cu mâinile cruce pe piept.

Acum i-a sosit rândul lui să dormiteze în scaunul acela. Şi dacă i-a sosit, ce este? Nimic. El nu putea vedea moartea decât ca un nimic, sau ca o adormire. Dar mai mult nu vedea nimic, nu se gândea la nimic din viitor. Se zbăteau prin mintea

lui numai frânturi din viaţa trăită, ca nişte adieri uşoare care nu-l tulburau.

Putea rămânea nemişcat ziua întreagă, dacă nu ar avea pază pe nepoată-sa, Linuţa, o copilă blondă ca o păpădie, iute şi pricepută la multe, deşi nu avea încă doisprezece ani.

Mai bucuros s-ar fi dus şi ea să înveţe a secera, să adune mănunchiurile de spice secerate de către cei mari şi să le pună legăturile făcute de ea. Legături ştia face din anul trecut.

În anul trecut, moş Mitruţ putea rămânea încă singur acasă, în toiul lucrului la hotar. Nu era nici o primejdie să închidă ochii fără lumânare. Iarna trecută însă l-a dat gata, a ieşit în primăvară slăbănog şi nu s-a mai întremat, dimpotrivă, a tot scobâlţit în puteri.

Cine să rămână cu el acasă? Numai Linuţa putea rămâne, căci ea era cea mai mică între surori.

În întâiele zile copila a fost tot supărată, şi uneori parcă-i era greu să aibă grijă de bătrân, ceea ce mai înainte nu se întâmplase; îi plăcea de bunicul şi se străduia să-i afle din ochi orice dorinţă. Dar acum, rămasă singură cu el, parcă-i era aşa de pustiu, cum pustii îi păreau casa, curtea, grădina. Şi parcă tot pustiul acesta se desprindea din moş Mitruţ, care moţăia mereu în scaunul cu spetează. Pustiul izvora şi din gândul că toate copilele de anii ei erau acum la câmp, numai ea trebuia să păzească pe bătrân.

Dar, cu vremea, sufletul ei se linişti şi se însenină, când băgă de seamă cât de neputincios ajunsese bunicul său. Oare cum era cu putinţă să se ridice cu atâta greutate din scaun şi ea să trebuiască să-i stea la îndemână nu cu o cârjă, ci cu două, să i le pună în mână până nu pornea din scaun? De ce i-or fi tremurând aşa de tare mâinile, încât vărsa jumătate lingura de zeamă când mânca? De ce nu mai putea înghiţi, numai mămăligă caldă, sau bucăţele de pâine muiate în zeamă? Doamne sfinte, oare aşa ajung toţi oamenii când sunt tare bătrâni?

Mamă-sa îi lăsa dimineaţa ciorba gata în oală, Linuţa trebuia numai s-o încălzească la amiază. Şi, văzând cum varsă lingura, se gândi să-i dea ea de mâncare, ca la copiii cei mici, dar o vreme nu îndrăzni: parcă şi-ar bate oarecum joc de el. Dar într-o zi, văzând că varsă mai tare din lingură, îşi luă inima în dinţi şi zise:

— Bunicule, las' să-ţi dau eu cu lingura.

Moş Mitruţ nu înţelese şi nu zise nimic, iar copila îi luă lingura din mână şi, umplând-o în blid, i-o apropie de gură.

Bătrânul înţelese atunci şi o plesni peste lingură.

— Încă nu-s neputincios ca un copil mic. Pot să mănânc încă cu mâna mea! zise el supărat, cu un glas tremurător.

Putea! Vedea Linuţa cum putea! Acum, supărat cum era, îi tremura mâna şi mai tare şi, când ajungea cu lingura la gură, sorbea numai aer.

Linuţei îi păru rău că îndrăznise şi supărase pe bătrân. Nu ştia cum să-l mai împace!

— Bunicule, vrei să-ţi fac papară-jumări, din două ouă? Am două proaspete de azi.

— Ce spui?

Nepoata repetă propunerea.

— Ai două ouă. Şi ce-i cu ele? Pune-le bine în cămară.

— Vreau să-ţi fac o papară, bunicule.

— Păi, da, că tu ştii face papară!

— Ştiu!

Linuţa ştia că bunicului îi place papara cu mămăliguţă caldă. Ştia face; într-o oală mică, ştia face şi mămăliguţă.

N-a încercat să facă singură, numai când a rămas de pază lui moş Mitruţ, văzând că bunicul său nu poate înghiţi mămăliga rece. Dar acum, încercând de câteva ori, învăţase şi-i făcea la fiecare amiază.

Nu mai zise nimic, îl lăsă pe bătrân la masă, ieşi în tindă şi în curând se întoarse cu o crăticioară. Moş Mitruţ simţi îndată mirosul nou şi ridică capul.

— Ai ştiut tu să faci?

— Ştiut, moşule. Uite şi furculiţa şi mămăliga caldă.

Cu furculiţa era mai uşor decât cu lingura. Bătrânul mâncă jumătate din papară.

— Mănânc-o toată, bunicule.

— Mie mi-e destul. Asta-i a ta.

Din ziua aceea Linuţa-i făcea la amiază şi papară, când avea ouă, dar numai din câte unul. Ea nu voia să strice ouăle şi pentru ea. Avea ce mânca.

După ce mânca moş Mitruţ, Linuţa îi dădea cele două cârje şi-i ajuta să meargă iar la scaunul lui.

— Acum mă duc să dau la purcei, bunicule.

— Ce purcei?

— La purceii noştri.

Bătrânul o întreba de fiecare dată, aşa că Linuţa înţelese şi nu se supăra că-i pune aceeaşi întrebare, în toată ziua.

În odaie era răcoare bună. Linuţa astupa în fiecare dimineaţă ferestrele cu năframe negre, să nu bată soarele, să nu zboare musca.

Într-un colţ al laviţei, îi lăsase mamă-sa de la început o luminiţă de ceară şi o cutie cu chibrituri.

— Să grijeşti, Linuţă dragă, să aprinzi luminiţa şi să i-o ţii la cap când vei vedea că suflă greu şi-i cade capul în piept. Să nu-şi iasă sufletul fără lumânare!

Copila ce să ştie când va muri? Dar nici nu voia să se gândească la asta. De când se obişnuise să fie singură cu bunicul său, de când văzu că-i poate fi de folos, că-i poate face o mâncare ce-i place, nu mai trăia într-un pustiu şi-i trecea ziua iute.

Uneori, se trezea că bunicul său îi pune întrebări ciudate, la care, de altfel, nici nu aştepta răspunsul, ci punea altele.

— Oare a venit Joiana din ciurdă? Să vezi să nu iasă viţelul din coteciorul lui până mă duc cu şusterul.

Linuţa ştia că Joiana avusese viţel mic înainte cu doi ani, şi că acum nici nu mai era la ei, o vânduse tatăl-său.

— Am tot zis să-i puneţi zgardă la grumaji lui Bălan. N-aţi ascultat, şi acum l-a sfâşiat lupul.

Nepoata îşi aducea aminte că întâmplarea cu Bălan a fost înainte cu vreo patru ani.

— Om de nimica Pavel ăla, v-am spus eu să nu vă faceţi de lucru cu el.

Linuţa nu mai ştia de acel Pavel.

— Păi şi popa ăsta ar putea să nu mai bată târgurile în zile de duminică, ci să-şi vadă de biserică.

Copila nu mai înţelegea ce vorbeşte bunicul său...

De vreo câteva zile, moş Mitruţ nu mai vorbea singur, nici nu mai mânca, făcea numai semne către cana cu apă, din când în când.

— Linuţă dragă, să grijeşti de lumânare, îi zicea acum mamă-sa în toată dimineaţa când pleca la lucru.

Nepoata lui moş Mitruţ era tot mai întristată. Stătea pe laviţă, aproape de bătrân, lângă lumânare şi o aprindea mai de multe ori peste zi şi când bunicul său răsufla greu şi horcăia.

Acum iar ar fi dorit să fie la secere cu ceilalţi. Nu mai avea nimic de lucru, numai să dea de mâncare la purcei. Bătrânul nu mai voia decât apă. Linuţa îi turna într-o ulcică şi i-o ducea la gură. Bunicul său nu mai putea ţine nimic în mână. Pleoapele-i erau mereu închise. Dar nu bea nici apă, ci mai mult îşi muia buzele.

Linuţa era cu gândul împrăştiat, departe de aici. Îşi aducea aminte de când era mică şi bunicul său o lua pe genunchi şi o huiţa. O lua şi în cârcă şi umbla cu ea prin odaie. O arunca mai până-n grindă şi o prindea uşor.

— Uiu! Ţuc-o moşul!

Când crescuse, îi lua apărarea de câte ori o sfădea mamă-sa.

— Dă-i pace, tu femeie! Ce aştepţi mai mult de la un copil ca ea!

Dacă era în casă, n-o lăsa niciodată s-o bată, că mamă-sa era o femeie iute din fire şi zgândărâtă mereu de cei cinci copii.

"Săracul bunicul! Şi acum nici apă nu mai poate bea!" îşi zicea Linuţa.

Uneori îi părea că odaia s-a umplut cu un aer străin, cu o răceală care-ţi prinde inima. Da! Era iarăşi pustiul acela de la început, care se desprindea din bătrânul ce şedea în scaunul cu spetează, dar acum pustiul era mai mult, mai greu, şi pe copilă o furnicau uneori fiori de spaimă.

Nu-i era frică de moartea bunicului, nu ştia ce-i moartea, dar pustiul acela rece intra în ea ca într-un adăpost, şi parcă nu mai putea ieşi.

Se simţea străină în casa lor, care parcă nu mai era a lor, şi uneori se întreba pentru ce stă ea aici lângă bătrân...

La un suspin mai adânc al lui moş Mitruţ, Linuţa se trezi şi aprinse repede lumânărica de ceară. Dar şi de data asta în zadar. Pieptul bătrânului continua să se ridice şi să coboare.

Uitându-se la faţa pierită a bunicului, Linuţa simţi deodată cum dă năvală din ea plânsul. Încă nu plânsese până acum lângă bătrân.

Seara, părinţii o aflară tot plângând pe laviţă, cu lumânarea de ceară în mână. Era pierită la faţă şi nu răspundea decât cu câte-o vorbă la întrebările părinţilor.

Seara, când ei credeau că ea doarme, îl auzi pe tatăl său:

— Mâine să rămâi şi tu acasă. E cam urâtă treabă să lăsăm o copilă ca ea lângă cineva care trage de moarte. Poate să intre în ea o spaimă pentru toată viaţa.

— Da' bătrânul nu moare încă, măi bărbate. Tatăl tău a stat pe scaun nemâncat şi nebăut două săptămâni. Avem de lucru. Las' că nu moare!

— Cât va mai trăi, cât nu, mâine să rămâi acasă. Şi să

vină Linuţa cu noi, să-i mai iasă din cap ce vede de-atâtea zile. Rău am făcut că am ascultat de tine. Să fi rămas cu bătrânul Anuţa, că-i fată mare.

— Şi să fi secerat Linuţa în locul ei?

Omul făcu un semn cu mâna că nu mai are gust de vorbă şi ieşi din odaie. Mamă-sa se culcă în odaie cu bătrânul, unde dormea şi Linuţa. Ruptă de oboseală, căzu îndată într-un somn greu. Deşi se simţi vinovată că lasă pe copilă cu bătrânul. Dar nu putea rupe de la lucru pe fata cea mare. Cine să secere?

Linuţa nu putea adormi. Se bucura că va rămânea mâine şi mamă-sa acasă, nu va mai fi singură cu bătrânul, căci nu avea de gând să se ducă la secere. Simţea că nu se mai putea depărta de bunicul său. Nu avu nici o bucurie când îl auzi pe tatăl său vorbind de mersul ei la câmp.

De când îl îngrijea pe bătrânul se ţesu între el şi ea o legătură deosebită de aceea ce-a fost mai înainte şi nu o mai putea rupe. Îi era prea milă de el. Mai ştia că mamă-sa, cuprinsă mereu de treburi şi acasă, îşi va uita de bunicul şi când va face semn către vasele cu apă nu va fi cine să-i ducă apă în ulcică. De pe partea mamei sale el putea muri chiar fără lumânare.

Şi nepoata lui moş Mitruţ nu se va duce la secere. Ştiind-o pe mamă-sa acasă, nu va mai umplea-o pustiul şi spaima. Bunicul va pleca dintre ei şi era bine să nu-l părăsească, îşi zicea copila liniştită acum.

Şi se cufundă în somn adânc.

NICU

Casa lui Nistor e ascunsă între pomi bătrâni în fundul unei hudiţe. De la ea încolo nu mai este nici o casă, încep fâneţele satului. Cu poarta ei de nuiele vechi, măcinată de

vremuri, cu spărturi prin care sar câinii — se închide uliţa asta strâmtă.

Bine face că se ascunde între pomi casa lui Ion Nistor; nu ar avea ce arăta decât pereţii scofâlciţi înlăuntru, două ferestre cât palma, uşa de la tindă roasă parcă de câini pe dedesubt, cât pot intra nu numai găinile ouătoare, ci şi purceii, gata să răscolească cu râturile lor bălane peste tot.

Casa e moştenire din moşi-strămoşi, bulgărită şi lipită din nou în răstimpuri şi în rate, după cum se desprindea vechea tencuială de lut. Văruitul proaspăt o lumina oleacă, dar umflăturile şi gropile din pereţi nu se puteau astupa, peretele de grădele însuşi se cojise.

În curte era şi o poiată lăsată pe-o latură, cu acoperişul strâmb, mai prăpădită încă decât casa. De multă vreme nu mai intrară boii în ea, ci numai câte două văcuţe şi vreo patru capre.

Nistoreştii ăştia sărăciseră din neam în neam, pentru că avuseră cu toţii mulţi copii. Au tot împărţit moşia rămasă de la bătrâni, până n-au mai avut ce împărţi.

Ion Nistor care stăpânea acum casa nu mai avea pământ decât o şirincuţă de pe care scotea două care de porumb în foi. Nu-i ajungea nici până în postul Paştilor. Se împrumuta apoi pentru zile de lucru la vară.

Şi aici era tare Ion Nistor; tot la doi ani ducea cu el un lucrător nou, îi mai ajungea un copil bun de muncă.

Acum lucra cu cinci feciorași alăturea, iar acasă sub zece ani mai avea patru: tot băieţi şi ăştia. Nici o fată nu se ivi între atâţia. Şi, Doamne, ce lipsă ar mai fi avut nevasta lui Nistor, Măriuţa, de-o fată, să-i ajute în casă, la fiert, la spălat rufe, la grija de copiii mai mici. Dar nu se arăta nici o fată, parcă soarta ţinuse tot cu bărbatul său, nu cu ea, şi tot lui îi aducea ajutoare.

O căinau pe Măriuţa şi vecinele, clătinând din cap:

— Doamne, tu vecină, să nu mai vină şi o fată! Atâta gloată de feciori şi nici un ajutor în casă pentru tine.

O tot căinară fără nici un folos, până crescu mărişor Nicu, cel de-al şaselea fecioraş al lui Nistor — până trecuse de opt ani.

De-atunci Măriuţa nu se mai lăsă văicărită de vecine.

— De-acum, nu-mi mai pasă. Am şi eu un ajutor în casă.

— Ce ajutor, vecină?

— Îl am pe Nicu.

— Păi tot un băiat şi el.

— Nu l-aş schimba cu nici o fată din lume. Mă ajut cu el lucru mare. Da! Şi nu numai de-acum, de când e mărişor.

Măriuţa spunea adevărul. Nicu abia împlini cinci ani şi începu să-i sară în ajutor mamei sale la multe treburi. A văzut cât era de necăjită, veşnic cu câte un copil mic în braţe sau în leagăn, plângaci mari pe care nici el nu-i mai putea auzi, dar încă mamă-sa! Cu cel mic în braţe mergea după apă la fântâna din uliţă, cu el în braţe făcea de mâncare, cu el în leagăn cosea sau torcea, legănându-l tare cu piciorul, să adoarmă mai iute, sau cel puţin să nu mai plângă.

Nicu vedea necazul şi zdroaba mamei sale, şi de cum trecu de cinci ani, începu să-i sară în ajutor.

— Las' că-l legăn eu, mamă!

— Leagănă-l, dar nu prea tare, să nu dai leagănul peste cap.

Şi femeia se ridica ameţită de pe scăunelul cu trei picioare, şi-i lăsa leagănul lui Nicu.

— Las' că merg eu după apă, mamă!

— Nu poţi scoate din fântână.

— Ba pot!

— Să nu încerci să slobozi cu cumpăna găleata în fântână, să te tragă şi pe tine. Aşteaptă până vine vreo femeie după apă.

Vreun an Nicu n-a coborât singur cumpăna în fântână, dar mai târziu a încercat şi a văzut că nu-i aşa greu.

— Ce să mă ştiu face? Nu mai avem nici gaz, nici sare şi plângacea ăsta nu mai tace, să pot merge cu el să cumpăr.

— Mă duc eu, mamă!

— Te duci tu! Cum să te duci, că nici nu ştii singur unde-i prăvălia.

— Am fost o dată cu dumneata şi ştiu.

— Dar nu ştii nici cumpăra.

— Ba ştiu. Iacă aşa zic: să faci bine să-mi dai sare de trei creiţari şi gaz de cinci.

Mamă-sa zâmbi luminată: aşa ceruse ea când îl luase mai întâi pe Nicu la prăvălie cu ea. Uite că nu uitase? Bun cap are!

Nicu s-a dus întâia oară singur, a cumpărat bine, n-a pierdut nici un ban, şi de-atunci numai el mergea la prăvălie.

— Nu mai avem lemne tăiate, se plângea mamă-sa. Nicule, ţine tu copilul în braţe, să mă duc să tai câteva. În leagăn plânge prea tare.

Lui Nucu-i era frică să ţină pe cel mic în braţe; se temea să nu-l scape.

— Las' mamă, că mă duc şi tai eu nişte lemne.

— Da, să-ţi tai mâna ori piciorul.

— Am mai tăiat şi când era tata la lemne.

Lemnele lor, ca ale celor mai mulţi săteni, erau crengi, vârfuri, ce le rămâneau lor când făceau metri în pădure. Se tăiau uşor, şi Nicu veni în grabă cu braţul plin.

Copilul, după ce mai crescu, era tot cu ochii după mamă-sa: cum i-ar putea ajuta? O vedea slăbită, ostenită de multe ori, trudită rău, o auzea suspinând, oftând, şi atunci i se strângea inima de supărare.

El făcea asemănare între ea şi tatăl său cu fraţii mai mari care veneau de la lucru seara şi aşteptau nepăsători cina.

Erau trudiţi şi ei, dar nu ca mamă-sa care, de vreun ceas, cu cel mic în braţe se învârtea în tindă, în jurul focului.

Cu cât creştea îi era tot mai milă de mamă-sa. Totdeauna avea unul mic în braţe sau în leagăn, el aşa a pomenit-o, şi când rămânea el să legene şi mamă-sa era pe-afară, se uita cu duşmănie la cel ce zbiera des şi repede ca un broscoi. L-ar fi dat bucuros peste cap, încai să aibă de ce plânge, dar gândul la mamă-sa îl oprea.

Nicu începu de cu vreme să-i ajute mamei sale, era gata să sară oriunde putea face şi el ceva, aşa că mărişor acum, trecut de opt ani, mamă-sa se putea lăuda la toate vecinele.

— Păi da! Aş fi voit să am şi o fată, dar dacă n-am ce să fac? Mi l-a dat în schimb Dumnezeu pe Nicu.

— Te-ajuţi cu el, nu zic, dar tot nu ca şi cu o fată.

— E mai bun decât o fată. Ştii tu, vecină, ce-i băiatul ăsta pentru mine? E mâna mea dreaptă!

— E săritor, nu zic, îl văd şi eu. Dar tot nu-i ca o fată. La mâncare, la spălat haine, la tors, la cusut tot singură rămâi.

Nicu parcă i-ar fi ghicit gândurile rele ale vecinei şi, după ce trecu de opt ani, mamă-sa se trezi într-o seară cu el cu furca în cingătoare şi torcând.

Izbucni în râs.

— Numai asta ar mai trebui, Nicule! Dă-o focului de furcă, nu-i pentru băieţi.

Vorbind se apropie de copil, se uită la tortul de pe fus, — ajunsese rotofei fusul — şi zise mirată:

— Păi, nici nu torci rău, Nicule!

— De ce să nu torc bine? Că nu-i cine ştie ce lucru mare. Dumneata nu prea ai vreme de tors, dar eu am destulă.

Măriuţa lui Nistor n-a mai zis nimic, copilul a tors tot mai bine, până când ghemele lui nu se mai cunoşteau dintr-ale mamei sale.

— Am spus eu că tu eşti mâna mea dreaptă, Nicule, şi n-am

greşit, zicea Măriuţa bucuroasă, numărând ghemele. Dar la vecine nu s-a lăudat niciodată cu isprava asta a lui Nicu.

Era mâna ei dreaptă în multe lucruri şi sărea bucuros oriunde putea să-i fie de ajutor mamei sale. Era mereu atent, cu ochii după ea, şi ajunsese să-i cunoască toate dorinţele, numai din privirea ochilor ori dintr-un semn.

Tatăl său şi fraţii mai mari se mirau văzându-l că se pricepe la atâtea lucruri, dar nu-i spuseră o dată o vorbă de laudă: ce făcea el era lucru pentru fete, nu pentru feciori.

Dar mamă-sa le zicea adeseori:

— După voi eu n-am nici un folos. Cine mi-e de folos e numai Nicu. El e mâna mea cea dreaptă, aşa să ştiţi!

Lui Nicu îi părea bine când o auzea pe mamă-sa vorbind aşa şi se străduia să-i fie şi mai mult de ajutor.

Mila şi dragostea asta faţă de ea, Măriuţa nu o simţi, nici nu o văzu la nici unul din copiii săi, nici la cei peste zece ani, nici la cei sub zece ani. Însuşi tatăl lor era de credinţă că asta-i rânduiala femeii în lume, să aibă mereu copii mici şi să facă treburile casei. Nu s-a gândit o singură dată ce mare greutate şi chin era pentru nevastă-sa spălatul atâtor rufe, după atâta liotă de om. Nici el, nici feciorașii lui, cu care lucra la câmp, nu se gândeau ce viaţă întunecată duce femeia acasă.

Numai în Nicu se trezise simţul milei şi al dragostei în măsura în care se arăta şi greul vieţii ei şi datoria lui de-a-i veni în ajutor...

Şi într-o bună zi se apropie în tindă de ciubărul în care fură opărite hainele şi începu să le zolească. Mamă-sa era la o vecină, cu cel mic şi cu furca. Ieşise să mai afle şi ea ce mai este în lumea asta.

Nicu privise de multe ori cum spăla mamă-sa rufele. Întâi le zolea în leşia din ciubăr, apoi le ducea la fântână şi le bătea cu maiul, şi pe urmă iar le spăla cu săpun în apă curată.

El era la întâia lucrare, la zolitul în leşie. Dar începură să-l usture în grabă mâinile, tăiate de leşia tare. Totuşi nu se dădu bătut şi lucră mai departe. Greu lucru! Numai acum vedea el cât e de greu. "Săraca mama", îşi zicea el, simţind o mare înduioşare.

Când veni lelea Măriuţa, dădu peste el la ciubăr.

— Nu! Asta nu, odată cu capul, Nicule! Nu, dragă, nu! Lasă-le la păcate de haine. Ăsta-i lucru greu!

Ea-l trase de lângă ciubăr, îl îmbrăţişă, îl sărută, şi deodată izbucni în plâns.

— Săracul meu copil! suspină ea. Vrea să mă ajute şi la spălat. Săracul meu copil!

Şi plângea să nu mai isprăvească. Nicu o privea mirat. Pentru ce se întristase aşa de tare? Ce o doare, că parcă o durea ceva.

— Ce te doare, mamă? o întrebă el într-un târziu, punându-şi mâna arsă de leşie pe mâneca mamei sale. — Ce te doare?

— Inima! Inima mă doare, Nicule.

Încetă din plâns şi începu să-l sărute pe Nicu cu patimă.

— Dragul meu! Mâna mea cea dreaptă!

SERI SENINE

Pe la începutul lui iulie se mistuiră către miazănoapte şi cei din urmă nouraşi albi, zdrenţuiţi, ce se mai zăreau în înaltul cerului, şi încremeni peste lume o seninătate s-o tai cu toporul. O vreme nopţile mai scuturară rouă, apoi secară şi ele. Un răstimp serile mai adiară boare adusă cine ştie de unde, pe urmă se puseră şi ele fierbinţi, ca de pe pustiuri de nisip.

Începuse secerişul şi oamenii soseau seara tot mai zdrobiţi acasă. Mulţi începură să se culce afară pe prispă, sau chiar în

grădini, căutând pretutindeni răcoarea unde s-ar putea odihni mai bine. De altfel, în toate verile, în toiul căldurilor, dormeau mulţi afară. În vara asta însă poate satul jumătate căuta oleacă de răcoare prin grădini.

De vreo doi ani, băiatul cel mic al lui Dumitru Linii, Ioniţă, se tot ruga de tatăl său să-l lase şi pe el să doarmă afară, cu ceilalţi fraţi mai mari, când începeau căldurile dogoritoare. Tatăl său avea acelaşi răspuns:

— Eşti încă prea mic. Las' că vei avea tu vreme să dormi şi afară!

Ioniţă nu dorea să doarmă afară pentru că l-ar fi omorât năduful de peste noapte din casă. El nu ştia dacă-i cald noaptea ori nu, pentru că de cum punea capul pe perină, până-l trezea mamă-sa, dimineaţa, dormea tun. Pentru altceva îl ruga mereu pe tatăl său, dar nu-i spunea nici lui. Ioniţă înseta să vadă o dată cerul întreg înstelat, şi nu aşa, câteva stele, cum vedea pe fereastra de lângă patul lui, până nu-l copleşea somnul. El auzise pe tatăl său vorbind de "puzderia de stele"; ştia ce e puzderia, îşi închipuia oleacă cum ar fi "cerul puzderie de stele", dar el voia să vadă cu ochii lui.

Anul acesta fu mai norocos. Nu mai era nici o primejdie să răcească, chiar dacă ar dormi descoperit, după ce încetase să mai pice roua şi să adie oleacă de boare.

Ioniţă nu se sătură nici de jumătate la cină, în seara aceea, atât era de luat de gândul că va dormi la noapte afară.

Fraţii mai mari nu fură prea bucuroşi că-l vor avea tovarăş, pentru că părinţii li-l deteră pe Ioniţă în grija lor.

Cum să-l îngrijească? Ei, dacă adormeau odată, cum erau rupţi de oboseala zilei, ce mai puteau şti de copil? Cum să aibă grija să tragă ţolica pe el, când se va descoperi?

Ioniţă nici nu se culcă afară cu gândul să doarmă, el voia să vadă cerul înstelat-puzderie, altceva nimic.

Până la cină era tot prin curte, pe la portiţă, cu alţi copii,

nemaisăturându-se de joc, şi în vremea asta văzu el câteva stele pe cer, ici şi colo, rare de tot, aruncate parcă din prăpastie. Era una mică, numai cât o scânteie, care se ţinea tot după lună tare aproape de ea. Într-alte seri văzu mai multe şi mai dese, până ieşea luna, când se ascundeau toate din jurul ei. Luna o văzuse sub mai toate formele şi mai tare-i plăcea când era numai cât o secere de argint, şi când era plină şi străvezie, subţire s-o tai c-un fir de păr.

Strigase şi el destul cu alţi copii pe la portiţe:

— Lună, lună nouă,
Taie pita-n două
Şi ne dă şi nouă.
Şi-un pahar de vin
Să ne veselim.

Dar stelele abia de-acum le va putea vedea bine.

Îşi întinse şi el ca şi fraţii lui, peste iarba rară, o pătură, se acoperi cu o ţolică uşoară. La cap avea o perină plină cu otavă proaspătă, căci mumă-sa nu-l lăsa să aducă perina din casă. Se întinse pe spate, în vreme ce fraţii săi se puseră pe-o latură.

— Vezi şi adormi în grabă, măi Ioniţă. Să nu-ţi fie frică dacă vom adormi noi mai întâi. Tot lângă tine suntem.

— Nu mi-e frică, bădiţă Vasile! Doar suntem în grădina noastră. Da' eu vreau să văd stelele.

— Poate vrei să le numeri?

— Dumneata le-ai numărat?

— N-am putut, c-am adormit. Vezi, poate le poţi număra tu, să ne spui şi nouă.

Ioniţă zâmbi în sinea lui: le va număra, dar nu-i va spune nimănui câte sunt. El ştia a număra până la o mie, şi chiar mai departe. Era în clasa a doua a şcolii din sat. Dar de ce să le spună şi lor câte sunt? Las' să le numere şi ei, să nu adoarmă aşa în grabă!

Ioniţă se miră de la început de-un lucru: cât îşi înfipse privirile într-un rotocol al cerului, pe lângă stelele văzute la început, se iveau mereu altele, nevăzute mai înainte. Clipeau tot mai dese, tot mai mărunţele, izvorând parcă dintr-un fund neguros. Păreau la o vreme aşa de multe, încât nu mai încăpeau una lângă alta. Unele se stingeau mereu şi iar se aprindeau, şi unde se vedeau ele cerul părea că cerul se înfundă tot mai departe.

Şi până încremenea privind într-un rotocol al cerului, în alt cerc, când îşi muta ochii acolo, vedea mirat că sunt cu mult mai dese stelele şi steluţele cele numai cât nişte ţinte, decât fuseseră înainte când se uită în partea aceea de cer, iar când privi în toată libertatea bolta întreagă — la vreun ceas de când stătea întins pe spate — îşi zise înfiorat:

— Da! e cerul puzderie de stele, cum zice tata!

Nici poveste să-i vină somnul! Abia de acum va vedea el bine ce-i în cer!

Liniştea grea căzuse peste toate şi îmbrăcase lumea ca un zăbranic nevăzut. Părea a coborî din văzduh, poate dintre stele, şi uneori îi ţiuia lui Ioniţă în urechi. De la o vreme îi păru că o mână nevăzută a semănat în aer, până sus, o altă puzderie, care nu se vedea, ci se auzea. Trebuia să fie o ploaie de cântece mărunte de greieri venită de departe.

Lângă el fraţii lui respirau adânc. Se auzea şi răsuflarea vitelor ce zăceau în curte.

Ioniţă privea întins cerul. Văzu iar că stelele nu-s pe-o formă de mari, nici de strălucitoare. Unele erau ca cioplite în dungi din care împroşcau raze ascuţite, clipind mereu; altele erau mici, cât nişte degetare de argint, care nu trimiteau raze; altele parcă erau numai puncte de negură, care se vedeau pe-o clipă şi iar se ascundeau. Ioniţă urmări mai multă vreme o stea mai mărişoară, ce bătea în roşu, apoi pe alta care lumina verde, pe altele care parcă s-au adunat la sfat, în

câte-un mic şi frumos pâlc, iar altele se înşiraseră în linii şi figuri...

Da! Ce vede el acum cu uimire trăbă să fie Carul mare, pe care i l-a arătat de câteva ori tatăl său pe cer, dar pe care el atunci nu l-a putut descoperi între celelalte stele. Da! El trăbă să fie. Uite cele patru roţi, uite ruda strâmbă cu cele trei stele! Stele mari şi luminoase, roţile mai ales trei, şi destul de departe una de alta.

Seamănă cu un car cu ruda strâmbă, dar cu un car gol, nu cu unul la care sunt înjugaţi boi.

Dar acolo, sus de tot, în adâncul cel mai depărtat, pâlcuşorul acela de ţinte de argint să fie Cloşca cu puii? Şi pe aceea i-a arătat-o într-o seară tatăl său, dar el atunci nu a putut-o descoperi. Ea trăbă să fie, numaicât şi Cloşca nu-i mai mare decât puişorii ei.

Multă vreme s-a uitat Ioniţă, întins în fundul bolţii, la brâul lat de negură chindisit cu steluţe şi cu ţinte, şi care de la un loc se desface în două ramuri; un drum care taie bolta în două, şi despre care ştia de la tatăl său că e Calea laptelui. Lui Ioniţă i-a plăcut de mic cerul înstelat, şi tatăl său, când a văzut că-i place, i-a spus unele lucruri despre stele. De ceea ce s-a mirat mai mult atunci Ioniţă, a fost de unde ştia tatăl său cum le cheamă. Dar acum nu se mai mira. El se lămuri de mult: d'apoi de unde ştim noi cum cheamă soarele, luna, luceafărul? Ştim şi gata!

Ceea ce văzuse când privise mai îndelungat în acelaşi cerc de stele — cum răsăreau tot altele şi se îndeseau — descoperi acum pretutindenea, în Calea laptelui, oriunde-şi arunca şi-şi ţinea mai mult ochii într-un loc: adevărate roiuri de albine de argint, fumurii unele, ca şi când nici nu ar avea fiinţă.

Somnul nu se apropia de el. Fusese aşa de însetat să vadă cerul noaptea, cerul întreg, cerul puzderie de stele, cum zicea tatăl său, încât nu se mai sătura să-l privească.

De la o vreme simţi că s-a răcorit puţin aerul, părea că s-a subţiat. Acoperit cu ţolica, nu-i era răcoare: se descoperi până la brâu şi respiră adânc! Uşor se simţea! Abia acum îşi dădu seama ce năduf a fost în aer mai înainte. Oare în toate nopţile a fost aşa? Şi în casă, unde a dormit până acum, tot aşa cloceală a fost? De aceea ieşeau cu toţii să doarmă afară? El n-a ştiut, n-a simţit nimic. Cum să ştie dacă adormea butuc, cât ce punea capul pe perină!

Ioniţă cerceta mereu bolta cerului suflată de puzderie de stele. De câte ori privea într-o parte, îi părea că n-a mai văzut-o până acum. Era mereu nouă, parcă tot cu alte stele.

Să le numere?

Un zâmbet larg i se risipi pe faţă! Ce prostie să creadă că poate număra stelele! Asta a înţeles-o îndată ce s-a întins pe spate şi a văzut cerul înstelat deasupra lui. Să ştii număra nu până la o mie, ci fără sfârşit, şi tot nu ai putea să afli câte stele-s pe cer. Şi cum să le numeri, când pe fiecare clipă unele răsar, altele se ascund? Dreptate avea bunică-sa când zicea: "Cine poate spune câtă-i frunză în codru, cât nisip în mare şi câte stele-s pe cer? Numai prostul se poate lăuda că ştie!"

Prostul, da!

Dar frate-său încă nu-i prost, dacă i-a cerut să-i spună şi lui dacă le numără?

— Nu-i prost bădiţa, a glumit, de bună seamă! îşi zise tot el.

De atâta vreme întins pe spate, parcă înţepenise, deşi-i părea că el nu mai este în trupul acesta mic şi ţeapăn, de sub ţolică, ci se împrăştiase în văzduh.

Deodată tresări speriat: cocoşul lor cucurigă de undeva, tare aproape. Apoi, după el, altul şi altul, din toate părţile satului, împânzindu-se în văzduh, un glas mai subţire, altul

mai gros, altele cu răsunet în guşe: şi, ţinându-se după cei mari, cocoşei din primăvara asta trâmbiţau şi ei subţire şi scurt, ca şi cu nişte jucării, încât lui Ioniţă îi veni să râdă.

Ştia el că la miezul nopţii şi în zori cântă cocoşii, dar nu ştia ce vesteau acum: dimineaţa sau miezul nopţii?

El nu-şi mai putea da seama, se simţea oleacă zăpăcit, apoi în scurtă vreme începu să caşte şi adormi buştean.

Când se trezi dimineaţa târziu, fraţii lui nu mai erau de mult aici.

Se duse în casă, flămând ca un lup.

— Vezi şi te spală întâi, îi spuse mamă-sa când îl văzu că dă năvală la blidul cu lapte şi cu mămăligă de pe masă.

— Ei, acum te-ai săturat de stele?

Ioniţă nu răspunse, dădu repede cu oleacă de apă pe la ochi şi se apucă de treabă la masă. Toţi ceilalţi mâncaseră de mult.

— Nu ţi-a fost frig afară?

— Nu. Ce frig?

— Da' către ziuă s-a răcorit puţin.

— Nu ştiu, dar am fost acoperit cu ţolica. La noapte iar mă culc afară.

— Nu ţi-a fost destul? Te vei culca în casă, unde ţi-e locul.

După cină, Ioniţă se puse pe plâns şi nu se linişti până ce nu-i vorbi tatălui său.

— Lasă-l să se culce afară, tu muiere, nu-ţi mai bate capul cu el. Din Ioniţă ăsta şi aşa păcurar vom face şi păcurarii dorm tot sub cer. Lasă-l să se obişnuiască de pe acum.

Şi cât a ţinut secetea, Ioniţă s-a culcat tot afară, minunându-se mereu de cerul bătucit cu puzderie de stele. Dar acum nu mai auzea cântatul cocoşilor, nici de miezul nopţii, nici de dimineaţă, adormea curând, alături de fraţii săi.

BOURELUL

De nici o vietate nu se miră Sandu ca de bourel, cum îi spuneau în satul lui la melc. Minunate erau toate gângăniile de prin iarbă, din grădina lor, de la puzderia furnicilor din muşuroaiele răscolite cu un băţ, până la cosaşii verzi, care zboară zbârnâind de la picioarele lui, fac un arc în cer şi iar se lasă în iarbă. Frumuşică era şi gâza lunguiaţă, cu aripi tari, tivite cu alb, cu două fire de corniţe subţiri ca aţa, care, dacă o luai în mână, făcea: "Seceriş-seceriş". Oamenii spuneau că vesteşte apropierea secerişului. Îi plăcea cum o târâia gros pe nas, ca popa lor în altar, bondarul rotund şi greu, îmbrăcat în catifea neagră, cu nişte puncte galbene pe la urechi. Fluturii ca fluturii, nu pune mare preţ pe ei. Parcă se împiedică mereu în aer cu aripile mari şi moi, şi zboară fără nici o rânduială. Dar gâzele cele mărunte de prin iarbă, cu aripi vârtoase, poleite în atâtea culori, unele care se luptă să treacă un fir de iarbă, îi iau mereu ochii lui Sandu.

Vorbă să fie! Îi plac lui şi gândacii verzi de pe floarea albă a bozilor, şi cei blonzi din april, şi cei mai cafenii şi mai mari din mai, care umplu serile aerul, cu zborul lor ce se încurcă şi se descurcă mereu, şi chiar rădaşca, gândacul cel mai mare, aproape cât o păsărică, cu coarne lungi, dinţate, în care poate rupe un gătej uscat, dar care se rătăceşte rar prin sat, ci se ţine prin stejarii pădurilor.

Tot ce se mişcă şi-i viu îi place lui Sandu. Adică nu chiar toate vietăţile. Râmele ce se târâie pe pământul moale, după ploaie, nu-i plac, şi trece pe lângă ele ca şi când nu le-ar vedea, dar le vede şi-i scârbă; de şerpi i-i frică, dar nu prea are unde-i vedea, iar pe broaştele cele holbate nu le poate suferi, prea seamănă la cap cu femeile bătrâne.

El se uită, priveşte cu băgare de seamă tot ce vede viu, şi,

de la o vreme, nu se mai miră aşa de tare, ca atunci când le-a văzut întâia oară. Începe să le cunoască.

De bourel însă nu se mai poate mira destul, oricât de adeseori l-ar vedea. Pentru Sandu, bourelul e ciudăţenia lumii. Unde mai poate fi o asemenea vietate?

Primăvara prin buruienile uscate din grădina lor, găseşte multe scoici de bourel, dar sunt goale. Le adună şi le dă frăţiorilor mai mici, să se joace cu ele. Soră-sa, Mărioţa, pe cele mai mici le înşiră într-o aţă, găurindu-le cu acul, şi le pune, în loc de mărgele, la grumaji. Câte o scoică se sfarmă la împunsul cu acul, în care are arnici roşu, dar nu-i nici o pagubă, îi aduce el altele, sunt destule prin iarba uscată de lângă gardul grădinii.

El le ridică mereu, uşoare ca o coajă de ou, şi tot adună, poate tot va afla vreuna cu bourelul înăuntru. Dar caută zadarnic: toate sună a gol. Unde vor fi bourenii din ele? Dacă-i casa lor, pentru ce au părăsit-o? Şi ei unde sunt acum? Unde au iernat?

Mai târziu, când creşte iarba şi buruienile năpădesc grase şi înalte pe lângă garduri, iată că vede unele scoici mişcându-se. Se pune buburuz şi se uită cu băgare de seamă: e bourel de bună seamă! Iată-i corniţele! Iată-i trupul moale, chiar ieşit bine din găoace. Se târăşte încet, parcă mai mult stă pe loc şi pipăie mereu înainte cu corniţele care au la capăt un sâmbure mic, negru, ca o picătură, ca gămălia unui ac. Dacă încerci să-l atingi cât de uşor, c-un firicel de iarbă, corniţele i se sug repede, şi trupul se trage în găoace. Acum îl poţi lua în mână, nu mai mişcă nimic, nu se mai vede nimic. Găoacea e grea şi rece.

Dacă-l pui în iarbă şi o vreme nu te mai atingi de el, iar îşi scoate întâi corniţele, tot pipăie şi le lungeşte mereu, şi apoi iese şi o parte din trupul sur, moale şi cleios, şi începe a se târî, lăsând în urma lui o potecuţă alburie.

Îşi duce casa în spate, scoica alb-vineţie. Sandu nu poate şti cât mai este în găoace din trupul bourelului. A încercat el de mai multe ori să-l scoată, să vadă cât e de lung, dar melcul s-a tras cu putere mare în scoică, lunecându-i printre degete. Ce rece era şi cum s-a umplut pe degete de mâzgă! Dac-a văzut aşa, n-a mai încercat. Mai bine să se uite cum îşi scoate corniţele şi cum se târâie iar.

N-are ochi, nu are glas, nu ştii ce mănâncă, n-are picioare şi, totuşi, e şi el o vietate. N-are nici un oscior în trupul lui, numai căsulia-i tare. Oare cum şi-o face? Ori intră în vreuna goală? Dar pe cele goale nu ei le-au făcut?

Ce-i mai place lui Sandu, la melc, sunt corniţele. Tare seamănă cu cele ascuţite ale unei viţeluşe de-a lor. Şi cum simt de iute orice atingere. Parcă ele călăuzesc pe bourei în drumul lui.

Şi iată şi ciudăţenia cea mai mare: un pui de bourel, numai cât un nod, şi el cu o părere de căsulie în spinare şi cu nişte corniţe, minunăţia lumii! Mai sunt şi astea corniţe? Ceva mai gingaş n-a văzut Sandu de când-i el. Şi pipăie şi ele, şi simt, căci la orice atingere de-un firicel de iarbă se trag repede.

Cine a mai văzut asemenea ispravă? Îţi vine să râzi, dar te cuprinde şi o jale când vezi că un neputincios ca el a şi pornit singur în lume. Puişorii de găină îi apără şi-i hrăneşte cloşca săptămâni de-a rândul; cei de rândunică, din cuibul de sub streaşina casei lor, stau frumos cu capetele pe marginea cuibului şi deschid toţi ciocurile, când aud de departe încă ciripitul mamei lor. Rândunica, într-o clipă lasă hrana ce-o aduce, încă din zbor, în ciocul tivit cu galben al unui pui. S-a uitat el bine Sandu: deşi toţi puii ţin ciocurile deschise, pasărea cu coada-n foarfecă nu greşeşte niciodată: nu dă de două ori dup-olaltă la acelaşi golaş.

Aşa se îngrijesc vieţuitoarele de puii lor.

Dar de puiul de melc nu poartă nimeni de grijă, şi, aşa de mic şi neputincios, e lăsat de capul lui în lume. Ce rânduială va mai fi şi asta? Sandu nu crede că e o bună rânduială.

Tot urmăreşte mişcarea înceată a nodului viu — cu căsuţă cu tot nu-i mai mare ca un nasture mic — şi îi vin în minte nişte vorbe auzite de la copii mai mari:

— Bour, bour, bourel,
Scoate coarne de viţel
Şi te du la Dunăre
Şi bea apă turbure.

Alţii încep aşa:

— Bourel, bourel
Scoate coarne de viţel.

Sandu le ştie într-amândouă formele. Dar nu ştie ce-i, nici *bour,* nici *Dunăre.* Înţelege atât că bourelul la corniţe seamănă cu viţeluşa lor şi că, dacă îl mână să bea apă din Dunăre, asta trăbă să fie o apă. Dar unde o fi, pârâu ori vale, cum să meargă bourelul pân-acolo? Şi apoi, bea el apă? Cu ce să bea? N-a văzut să aibă gură!

...Fiind aşa, cum să nu se minuneze Sandu de melc mai mult decât de toate vieţuitoarele ce le cunoaşte?

El încă n-a văzut nici arici, nici broască ţestoasă. Pe la ei nu s-au pomenit broaşte ţestoase, arici erau, dar rar se arătau, şi numai seara târziu, când el dormea.

I-au spus copiii mari care umblaseră la şcoală ce sunt aceste vieţuitoare, că dascălul li le-a arătat şi în chip, şi că îşi duc şi ele casa în spate. Broasca ţestoasă are crescută în spate o scoică tare osoasă, ariciul o piele groasă, în care sunt implântaţi sute de ghimpi ascuţiţi ca spinii, şi că la primejdie se adună şi una şi altul sub adăpostul din spate, încât nu se mai vede nimic din trupul lor. Dar cele două vieţuitoare

au şi picioare, şi gură, şi ochi, ba broasca ţestoasă are şi coadă.

Sandu a încercat să-şi închipuie vietăţile din carte, de care îi vorbiseră copiii, dar nu putea face nici o asemenea cu bourelul: bietul de el era şi mic, şi fără picioare, şi fără ochi şi gură. Apoi avea corniţe, iar acele nu aveau.

Rămânea cu ceasurile să se uite la bourei. Văzu că-s de toate mărimile, de la puii aceia plăpânzi până la melcii mari, cu trupul sur, învărgat parcă, şi cu grumaz vânjos, care-i aducea aminte de grumazul taurului din ciurda de vaci, când venea seara de la păscut, tot boncăluind şi sucind capul vânăt, cu coarnele ţepişe.

Hei! De unde să ştie Sandu că pe vremuri, prin munţii şi pădurile bătrâne de pe la ei, trăia un bou sălbatic, căruia bătrânii îi ziceau b o u r, că şi copiii de român din vremurile acelea au trebuit să cunoască fiara din codru, să vadă cum are coarnele, pentru a asemăna corniţele bourelului cu coarnele ascuţite şi ţepişe ale bourului!

Iată, poate va învăţa la şcoală că azi numele de bour n-a mai rămas în limbă decât în versurile acestea de joc copilăresc:

Bour, bour, bourel,
Scoate coarne de viţel.

Ba, dacă-i vorba de ştiinţa lui Sandu, a rămas şi într-o colindă pe care o ştie şi el, şi care zice:

Colo jos, la mândru loc,
Este-un strat de busuioc
Cu cărarea prin mijloc,
Da' cărarea cine-o face?
Da' o fiară împungace,
Un bour
Cu părul sur,
Cu copite potcovite,

Cu coarnele-ntr-aurite.
Da' în coarne
Ce vezi, Doamne?
Galben leagăn de mătasă
Pentru Sora cea frumoasă.

El la colindat punea totdeauna în leagăn pe soră-sa cu numele Sora. Dar alţi colindători, alţi copii care ştiau colinda, puneau alt nume, pe al unei surori, pe mamă sau chiar pe bunica, dacă voia colindătorul să se pună bine cu bătrâna, să-i umple buzunarele cu nuci şi cu mere...

Sandu se miră el de multe câte le vede la ei în grădină. Se miră mult şi de nişte furnici, cărora le cresc aripi şi zboară, şi de săculeţii albi ce se împrăştie când scormoneşte în unele muşuroaie. Se reped ca pipăruşii furnicile la sacii de trei ori mai mari şi mai grei decât ele... prind cu gura şi aleargă cu ei.

Dar cele care au aripi se-nţelege că pot şi zbura! Când le vor fi crescut? Asta nu-i treaba lui să ştie. Vorba e că au! Dar cele care duc săculeţii au gură cu care te şi muşcă, şi se opintesc din picioruşe la povară.

Dar bietul bourel? Ce vietate va mai fi şi el: fără picioare, fără gură, fără ochi, fără glas. Numai corniţele-s de el!

Şi toate vieţuitoarele pot fugi din culcuşul lor, când e primejdie, numai bourelul nu se poate despărţi de culcuşul lui.

REFERINŢE CRITICE

E o mică schiţă, scrisă cu mai multă îngrijire de limbă şi de stil, de cum obişnuieşte acest minunat povestitor, şi în care se revelă cu o putere din ce în ce mai mare o întunecată şi adâncă imaginaţie. Într-însa, Agârbiceanu ne povesteşte ultimele clipe ale unei biete babe — baba Mâia — care boleşte singură într-o căsuţă de la o margine de sat şi moare încercând zadarnic să pună mâna pe luminiţa (noi am zice: lumânărica), pe care i-o pusese alături, împreună cu chibriturile, fiica ei, Salvina, când plecase după muncă la oameni. Mult timp plouase şi, neavând de lucru, Salvina, fată bătrână, trebuise să rămână cu ea în casă, fără nici de unele. Greu apăsa asupra bătrânei vremea rea, mai cu seamă că simţea cât se săturase fiica ei de această bolire; dar iată vine vremea cea bună, afară se vede soarele, Salvina pleacă lăsându-i lapte de băut şi "luminiţa", iar baba îşi simte sufletul cuprins de-o bucurie, de-o nădejde, de-un dor de viaţă, ce parcă are să i se împlinească; bea lapte, se simte întremată, colindă cu mintea uliţele satului, vorbeşte cu cutare şi cu cutare despre viaţa din sat, din care o smulsese boala — o simte iar în juru-i — e o fericire nespusă pentru ea, că mai poate atinge *măcar cu gândul* realitatea: drumul, casele, oamenii, cerul, soarele... Dar în mijlocul acestei neaşteptate vieţi, moartea venise pe neaşteptate; şi zadarnic întinde acum mâna după lumânărică: bătrâna se rostogoleşte din pat şi moare, în odăiţa mică, întunecoasă şi părăsită, în care, cu o clipă mai înainte, pătrunsese parcă toată bucuria vieţii, cu nesfârşitele ei speranţe şi doruri. Această analiză sufletească, atât de originală şi atât de simplă, nu-şi poate găsi perechea decât în scrierile lui Tolstoi, neîntrecutul descriitor al ultimelor momente ale vieţii.

Mihail DRAGOMIRESCU, **"Luminiţa" de I. Agârbiceanu,** în "Convorbiri literare", III, nr. 1, 25 ianuarie 1909.

Peste întreaga operă a lui Agârbiceanu se ridică... două din povestirile sale: **Luminiţa** şi **Fefeleaga.**

În **Luminiţa** asistăm la clipele din urmă ale babei Mâia, uitată de vreme şi de moarte, uscată, gârbovită; de teama iadului n-are altă dorinţă decât să poată aprinde luminiţa sfântă înainte de a muri; începând să se stingă din picioare şi fără să fie bolnavă, i se păru că devine tot mai uşoară, că se urcă parcă în văzduh ca pe o aripă; întinzând atunci mâna grăbită spre luminiţa de ceară, baba răsturnă ulcica, aşa că muri fără ultima-i mângâiere.

În **Fefeleaga** e schiţată viaţa unei femei nenorocite, ce-şi agoniseşte bucata ei de pâine muncind cu Bator, un cal tot atât de bătrân şi de nenorocit ca şi dânsa. A muncit astfel din greu până ce şi-a îngropat bărbatul şi cei patru copii, rând pe rând; nemaiavând apoi pentru cine munci, Fefeleaga şi-a luat calul de căpăstru şi s-a dus cu el la târg, ca să-l vândă. Cu banii primiţi, s-a întors în sat să împodobească sicriul celei din urmă copile moarte. Prin duioşie, prin fineţea observaţiei, prin intuiţie psihologică, amândouă schiţele sunt strajele înaintate ale literaturii lui Agârbiceanu.

E. LOVINESCU, **Literatura Ardealului. Cu prilejul povestitorului I. Agârbiceanu,** în "Convorbiri literare", XLIV, nr. 7, septembrie 1910.

Tratând aceste conflicte tragice şi dezvăluind rănile grele lăsate de război, Agârbiceanu s-a aşezat ca observator în centrul epocii noastre. Povestirile sale te captivează, te tulbură, te înalţă, te întăresc sufleteşte. Durerile morale ale altora, autorul le simte ca pe ale sale, le-nţelege adânc şi le redă cu sinceritate. Ai crede că dintr-un respect religios pentru suferinţele — văzute, nu născocite — ale semenilor săi, Agârbiceanu se fereşte de orice meşteşugire, ca de o profanare... Eroii săi au inimi viteze (clasă sănătoasă!...): rănile cele mai grele sfârşesc prin a se cicatriza. În sufletele întregi, suferinţele morale au putere elementară, dar şi forţele regeneratoare nu se lasă mai prejos...

Îl numesc diletant pe Agârbiceanu, fiidcă operele sale nu sunt scrise cu maxima încordare a minţii şi a sufletului, ci în ceasurile pe care i le-au lăsat libere alte ocupaţiuni şi preocupări...

Dacă durerile de după război ale Ardealului — pe care în mod firesc

atât de bine îl cunoaşte — el le-ar studia oarecum ştiinţificeşte, strângând material, dacă apoi, izolându-se pe vreun an de zile, ar organiza acest material în cadrul unui roman şi ar scrie acest roman chibzuind, meditând, frământându-se şi şlefuind fiecare rând, atunci ar crea o operă de scriitor de vocaţie, o operă care ar rămâne vie pentru generaţiile următoare.

Dar şi aşa cum este, opera sa stă, în literatura noastră actuală, pe planul întâi; iar prin sinceritatea simţirii sale şi prin nobleţea sa morală, Agârbiceanu întrece pe toţi ceilalţi scriitori de astăzi.

H. SANIELEVICI, **Citind pe Agârbiceanu**, în "Adevărul literar şi artistic", VI, nr. 234, 31 mai 1925.

Început după canonul "caracterului", la timpul prezent, stilul devine neglijent, prin alternările cu imperfectul: "În toată duminica dupamiază trebuia să meargă la popa să citească gazetele, îşi scotea o pereche de ochelari şi-i tot tocmea o bună bucată de vreme, apoi ochii lui se încruntau; în fruntea îngustă de două degete se ridica, în mijloc deasupra nasului, o îndoitură groasă, şi el citea în sine, tuşind şi făcând din când în când hm"; "Lunea de dimineaţă mergea la diacul bisericii..."; "Marţea şi miercurea, Hudri porneşte cu juraţii şi cu perceptorul prin sat. Ia şi el subsuoară un protocol, se face că citeşte din el la fiecare poartă, înseamnă ceva într-o cărticică şi dă sfaturi juraţilor"; "Hudri umblă în aceste două zile, fără să mănânce decât seara. Mai bea câte-un păhărel de spirt, când trec pe la vreo crâşmă, şi-i îmbie pe toţi crâşmarii cu câte-un păhărel. Atunci se simte Hudri aşa de bine — văzându-se socotit ca şi oamenii cu slujbă domnească — încât nu se mai gândeşte la mâncare toată ziua. Umblă aşa lihod de foame, şi caută să afle toate certele şi pârele ce sunt între săteni, culege ştiri în zilele acestea de marţea şi miercurea ca să poată avea de lucru joia.

Căci joia se judecă pârele la primăria comunală. Şi în ziua aceasta, în fiecare săptămână, Hudri e de faţă acolo în toate ştirile ce şi le-a câştigat pentru fiecare caz. Stă deoparte, încordat, şi de câte ori îi trăbă primarului ceva dovadă, Hudri e gata cu ea. Aici aduce servicii mari, şi primarul, din când în când, îl îmbie cu câte o ţigară, iar oamenii îl blastămă în gândul lor, şi se miră de unde ştie toate"; "Vinerea e ziua lui Hudri. Atunci e în slujbă. S-au înţeles de la comună — sunt

vreo trei ani — să-l încredinţaze pe el cu amarul de dare ce trăbă să plătească vreo trei care ţigăneşti, care aveau şi ceva avere şi nici nu se mai ţineau, în gândul lor, de neamul lui Faraon."; "Sâmbăta Hudri merge totdeauna la oraş. E târg de săptămână şi el niciodată nu poate lipsi, deşi nu târguieşte nimica. Da-i place să se poarte gătit printre oameni, să-i deie străinii bineţe, crezându-se vreun diac de la biserică. Îi place lui să-şi poarte nasul sus, printre mulţimea aceea de oameni.

Un străin, care l-ar cunoaşte mai aşa în fugă, ar crede că-i un smintit în toată forma. Dar nu-i. Toate patimile omeneşti le are: clevetitor, mânios, pizmăreţ, cu nasu-n vânt şi mai presus de toate leneş."

Bogată şi plină de nuanţe, arta portretului lui Agârbiceanu se desăvârşeşte stilistic prin chiar numele personajelor: Bologoaie, Fefeleaga, Vârvoara, baba Mâia, Dan Jitarul, Ion Bodii, Culiţa, Gruia, Angheluş, Melentea, Ghiuţu, Teleguţ, Prăginel, Hudri. Sugestia lor muzicală face parte din tehnica plasticizării, pe aceeaşi linie de bază a viziunii epice.

Ion NEGOIŢESCU, **Valori stilistice în nuvelele lui Agârbiceanu,** în "Viaţa românească", nr. 4, aprilie 1957.

Ion Agârbiceanu este scriitorul care, alături de Sadoveanu, a oferit cu generozitate — timp de peste o jumătate de secol — o bogată şi substanţială literatură mai multor generaţii de cititori. Această literatură — în ceea ce are ea mai revelator — vine parcă din înseşi izvorul inepuizabil al spiritului popular, are ceva din aureola acelui epos anonim în care trăiesc, sintetizate, trăsăturile esenţiale, specifice omului din popor, experienţa lui de viaţă.

Povestitor prin excelenţă, Agârbiceanu e un maestru al genului scurt şi tocmai această parte a operei sale îl defineşte cel mai adecvat şi ne obligă să-l recunoaştem ca pe un mare poet al vieţilor umile, *al durerilor înăbuşite,* al unei lumi ce-a trăit în bună măsură într-un fel de împărăţie a întunericului, ca să folosim expresia lui Dobroliubov. Aici, în povestire, Agârbiceanu — cu toate că e atât de legat de anumite împrejurări locale şi de o anumită epocă — are multe afinităţi cu scriitori ruşi, ca Gogol, Tolstoi, Cehov, Gorki, a căror concepţie şi viziune de adâncă umanitate şi poezie l-au impresionat în mod hotărâtor. Scriitorul ardelean cunoaşte şi el, ca şi ceilalţi mari povestitori, secretul naraţiunii, acea artă subtilă şi durabilă a evocării concentrate, a

sintezei dintre epic şi liric, în care materialul de viaţă se ordonează în modul cel mai firesc în vederea unei maxime eficienţe artistice. Ştie să înfăţişeze, cu elemente puţine, viaţa şi destinele omeneşti cu acel farmec aparte pe care îl posedă numai personalitatea scriitorului profund umanist. Şi un astfel de scriitor este Agârbiceanu. La el emoţia estetică nu poate fi despărţită de atitudinea etică, de compasiune şi simpatie, de încrederea în valorile rezistente ale sufletului omenesc. Povestirile sale — după cum se ştie — evocă sau zugrăvesc întâmplări şi oameni dintr-o epocă revolută, oameni de condiţie umilă de obicei, suferind toate nedreptăţile şi constrângerile unui regim nedrept, obligaţi adeseori să crească diform şi să trăiască într-un cumplit primitivism. Agârbiceanu a avut pentru astfel de personaje *obidite* o privire sigură şi înţelegătoare, de o rară căldură poetică, lipsită însă de idilism; aici atinge culmile artei sale, dăruind literaturii noastre o serie de tablouri realiste de o adâncă frumuseţe, care prin specificul lor, prin culoarea şi accentul lor, întregesc peisajul poetic naţional.

Iată două povestiri, una despre o femeie sărmană **(Fefeleaga)**, cealaltă despre un cal bătrân şi orb **(Cerşitorul)**. Câtă nobleţe şi umanitate cuprinde fiecare din ele! Despre **Fefeleaga** s-au rostit multe aprecieri elogioase şi e socotită pe bună dreptate o capodoperă a prozei noastre scurte. Ea face parte dintre bucăţile pe care le citeşti şi le reciteşti, cu uimirea de a găsi în acel univers restrâns al eroinei atâtea lucruri nebănuite, cu înţelesurile şi amara lor frumuseţe. Privirea noastră, formată la şcoala cinematografului şi deprinsă cu observarea mai atentă a amănuntelor semnificative, a detaliilor discrete, dar grăitoare, vede în **Fefeleaga**, un film de o tragică măreţie, adecvat şi celor mai moderne exigenţe, prin sobrietatea mijloacelor utilizate, prin atmosfera lui pătrunzătoare. Aceasta e numai una din sugestiile pe care ţi le propune astăzi povestirea amintită. Pentru un cineast, aci se află un filon ce merită a fi exploatat, putând duce la rezultate din cele mai fericite.

Cerşitorul, povestea calului bătrân şi orb, părăsit de stăpân să-şi caute singur hrana, e la fel de tristă, pentru că soarta acestui animal se confundă, de fapt, cu soarta multor oameni pe care Agârbiceanu i-a descris în alte povestiri, arătându-i în aceeaşi stare jalnică, inumană, la periferia vieţii şi a societăţii. E un poem al durerilor mute, neluate în seamă, cum puţine s-au scris la noi. Aş spune, ca încheiere, că trăbă să luăm mai mult aminte la aceste frumuseţi care trec pe lângă noi şi

nu le observăm, la posibilităţile şi învăţătura ce se ascund în numeroasele povestiri ale maestrului. E o lume care nu a rămas numai un document de epocă; ea trăieşte în filele scriitorului sărbătorit şi ne solicită dragostea şi fantezia.

Victor FELEA, **Citindu-l pe Agârbiceanu,** în "Steaua", XIII, nr. 9, septembrie 1962.

Există ... numeroase aspecte în povestirile lui Agârbiceanu care arată că el ştie să utilizeze cuvântul în vederea obţinerii unor efecte artistice. Eroul din povestirea **Dragoste veche** revine la aceeaşi idee, pe care o exprimă într-o formulare aproape invariabilă şi care ilustrează imposibilitatea de a evita ratarea. Alteori, ca în povestirea **Popa Vasile,** Agârbiceanu aruncă lumină, doar prin câteva frânturi de frază, asupra unui teritoriu vast al suferinţei omeneşti.

Oralitatea este, fără îndoială, una din trăsăturile caracteristice ale stilului lui Agârbiceanu, cum este şi a lui Slavici, predecesorul său. Oralitatea apare în primele scrieri căutată, uneori, chiar cu insistenţă. Pornea, când proceda aşa, de la ideea că scria "frumos", pe câtă vreme, prin excesul de oralitate, nu făcea decât să încetinească istorisirea întâmplărilor. Locuţiunile populare îi sunt la îndemână şi, cum lumea evocată este cea de peste munţi, cuvintele cu circulaţie locală se întâlnesc frecvent. Particularităţile de grai local nu par, însă, să fie în opera sa mai numeroase decât în cea a lui Sadoveanu şi chiar Gala Galaction. Nu aceasta este însă problema principală. Agârbiceanu face, comparativ cu alţi scriitori, o prea mare risipă de cuvinte. Ea se explică prin nerevenirea asupra manuscriselor, prin nesupunerea lor la reelaborări. Şi tocmai acestea fac gloria marilor artişti ai cuvântului.

Dimitrie VATAMANIUC, **Povestirile,** în **Ion Agârbiceanu,** Bucureşti, Editura Albatros, seria "Micromonografii", 1970, p. 84.

Povestirea lui Agârbiceanu cucereşte adeziunea noastră, reînnoită şi inepuizabilă ca satisfacţii estetice, deoarece constituie un univers uman divers şi convingător prin dramatismul fiecărei vieţi în parte, şi pentru că, aidoma povestirii de totdeauna, ne invită la reflecţia despre valorile ireductibile ale fiinţei. Femei muncite de necazuri, din aceeaşi lume cu **Fefeleaga (Vârvoara, Copilul Chivei),** oameni înfrânţi şi loviţi

de viaţă, ajunşi la capătul rezistenţei lor fizice **(Fişpanul, Săracul Toni)**, sunt în acelaşi timp portrete definitive. Scriitorul este un portretist şi a învăţat arta lui din creaţia marilor realişti ai secolului al XIX-lea. Unele au dimensiuni de simbol sau reclamă un strâns paralelism cu limbajul plastic. **Bunica** aduce aminte de procedeele picturii flamande, de tonurile ei întunecate şi exacte, de sobrietatea ei, în general. În schimb **Bunica Iova** ne duce cu gândul spre pasta mai luminoasă şi mai fluidă a picturii veacului trecut.

Agârbiceanu e adesea cehovian, asociindu-ne o literatură a provinciei (Maupassant, bunăoară). O inevitabilă apropiere se impune când e vorba de povestirea inspirată din mediul micilor slujbaşi. Pictura acestui mediu reţine automatismul sufletesc şi epuizarea, vidul interior sau anchilozarea, paralizarea şi atrofierea sentimentelor generoase proprii omului. O anume democratizare sufletească e însoţită de reacţii dezarticulate de fantoşe, de unde nota depresivă prezentă şi la Cehov. **(Bolnavii, Dragoste veche, Întârziatul, O zi rea)**.

Se pot explica unele geneze, deoarece câteva povestiri prevestesc (tematic sau prin structuri pregătitoare) unele opere mai ample de mai târziu. **Arhanghelii** nu e străin de povestiri cu întâmplări triste **(Duhul băilor, Costinaş)**, sau de altele prefigurând datele conflictului: consecinţele îmbogăţirii. **Vâlva băilor** şi, mai ales, **Lada** (cu tot caracterul ei vizibil didacticist) pregătesc motivele din roman.

Şi în aceeaşi direcţie a observaţiilor de mai sus, un număr compact de povestiri pregătesc nervul satiric şi liniile caricaturale dedicate stigmatizării acide a micii şi marii burghezii româneşti din Transilvania. În tradiţia unui Caragiale, scriitorul ardelean (bun cunoscător şi al literaturii ruse din secolul trecut) dezvăluie neputinţa micii burghezii de a reuşi în viaţă, deşi voinţa de parvenire îi decide acţiunile **(Milionul)**. Sau condamnă ipocrizia burgheză, filistinismul ei moral **(Morala publică, Un candidat, Distanţa în societate** etc.**)**.

Cele mai multe din aceste povestiri de tip satiric au valoarea unui exerciţiu pentru romanele sale, dintre care **Sectarii** este un moment interesant în aria romanului satiric (operând cu modalităţile pamfletului).

Ion VLAD, **Treptele povestirii** [II]. **Miraculoasele însuşiri ale povestirii: I. Agârbiceanu,** în **Descoperirea operei,** Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 140—141.

CUPRINS

Notă asupra ediţiei 2
Tabel cronologic 3

I. POVESTIRI

POPA VASILE 13
CULA MEREUŢ 20
MOŞ VIRON 26
DOI BĂTRÂNI 36
BUNICA IOVA 43
FEFELEAGA 50
LUMINIŢA 59
VÂRVOARA 67
LA O NUNTĂ 73
ANGHELUŞ 77
SĂNDUŢA 86
DUHUL BĂILOR 92
LADA 100
MELENTEA 107
GURA SATULUI 116
DARUL LUI MOŞ MIRON 121
ZI DE VARĂ 125

Din volumul "FILE DIN CARTEA NATURII"

CIOCÂRLIA 151
LA COASĂ 164
BUNICA SAFTA 170
ROITUL STUPILOR 180
LA SECERIŞ 187
MOŞ IONIŢĂ 198
LA FÂN 206
TÂLHARUL 212
TURTURELELE 218
LA PĂDURE 225
CULESUL PORUMBULUI 233
PRESURA 241
STRĂJERUL 248
CIORILE 257
NINGE 263
VÂNTURILE 270
ÎNTÂIUL DRUM 276
LA SĂNIUŞ 286
POGĂNICIUL 295
PLOAIE CU ŞIROAIE 301
ADORMIREA MĂRIUŢEI 307
NIŢĂ DE LA COASTA MORII 314
ÎNTRE STEJARI 326
NEPOATA LUI MOŞ MITRUŢ 334
NICU 340
SERI SENINE 346
BOURELUL 353

Referinţe critice 359

Ion Agârbiceanu

FEFELEAGA

Apărut: 1997. Format: 70x108$^{1}/_{32}$
Coli tipar: 12,6. Coli editoriale 11,9. Tiraj: 5000 ex.

Casa de editură «LITERA».
str. B.-P. Hasdeu, 2, Chişinău, 2005, Republica Moldova
Culegere şi paginare computerizată: LITERA
Corector: *Elena Bivol*
Redactor de carte: *Ion Ciocanu*
Director fondator: *Anatol Vidraşcu*

Tiparul executat sub comanda nr. .
Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movilă, 35,
Chişinău, 2004, Republica Moldova

Departamentul Edituri, Poligrafie şi Comerţul cu Cărţi